

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA

Cu titlu de manuscris
C.Z.U.: 327.5 (478+4) (043.3)

MIJA VALERIU

**NEUTRALITATEA REPUBLICII MOLDOVA PRIN PRISMA
POLITICILOR DE SECURITATE ALE UNOR STATE
EUROPENE NEUTRE**

**SPECIALITATEA 562.03 – PROBLEME ȘI STRATEGII ALE
DEZVOLTĂRII GLOBALE ȘI REGIONALE**

Teză de doctor în științe politice

Conducător științific:

**Valentina TEOSA, doctor habilitat în
științe politice, profesor universitar**

Autorul:

CHIȘINAU, 2016

© Mija, Valeriu, 2016

CUPRINS

ADNOTARE (în română, rusă și engleză).....	5
LISTA ABREVIERILOR	8
INTRODUCERE	9
 1. ANALIZA ISTORIOGRAFICĂ A STATELOR NEUTRE EUROPENE	 16
1.1. Istoriografia cercetării statelor neutre în știința politică.....	17
1.2. Apariția problematicei statelor neutre în cadrul dezvoltării conceptului de neutralitate ...	31
1.3. Concluzii la capitolul 1	45
 2. BAZELE TEORETICO-CONCEPTUALE ȘI METODOLOGIA CERCETĂRII STATELOR NEUTRE	 46
2.1. Factorii de influență ai securității internaționale asupra evoluției statelor neutre în cadrul teoriei relațiilor internaționale	47
2.2. Metodologia cercetării analitico-aplicative a statelor neutre europene în contextul securității internaționale	60
2.3. Concluzii la capitolul 2	75
 3. EVOLUȚIA STATELOR NEUTRE EUROPENE DREPT EXPERIENȚĂ PENTRU REPUBLICA MOLDOVA	 76
3.1. Tendințele în schimbarea politicii și statutului de neutralitate al Austriei, Finlandei și Suediei în condițiile Războiului Rece	77
3.2. Readaptarea strategică a Austriei, Finlandei și Suediei la transformările internaționale în perioada post-Război Rece	92
3.3. Specificul statutului de neutralitate permanentă a Republicii Moldova	106
3.4. Concluzii la capitolul 3.	114
 4. IMPACTUL SCHIMBĂRILOR DIN SECURITATEA INTERNAȚIONALĂ ASUPRA STATELOR NEUTRE EUROPENE: CONSIDERENTE PENTRU REPUBLICA MOLDOVA	 115
4.1. Efectele structurilor sistemice noi ale securității internaționale contemporane asupra statelor neutre europene	116
4.2. Perspectivele manifestării Austriei, Finlandei și Suediei în cadrul securității internaționale contemporane ca previziune pentru Republica Moldova	129
4.3. Funcționalitatea statutului de neutralitate permanentă a Republicii Moldova în asigurarea securității naționale	138

4.4. Concluzii la capitolul 4	147
CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI	148
BIBLIOGRAFIE	152
ANEXE	167
Anexa 1. Sistematizarea istoriografiei privind subiectul neutralității	167
Anexa 2. Periodizarea istoriografiei privind subiectul neutralității	168
Anexa 3. Mecanismul cauzativ și metodologia cercetării statelor neutre europene	169
Anexa 4. Mecanismul de <i>feedback</i> al neutralității ca idee instituțională.....	170
Anexa 5. Efectele globale asupra structurii sistemului de securitate internațională.....	171
Anexa 6. Formarea structurilor de securitate în cadrul sistemului internațional european	172
Anexa 7. Mecanismul de formare a politicii externe și de securitate în cadrul structurii internaționale cu regim internațional neoliberal.....	173
Anexa 8. Aranjamentul social al securității globale	174
Anexa 9. Extras din Tratatul UE de la Lisabona din 2007 (în vigoare din 2009) privind aspectele securității și apărării comune	175
Anexa 10. Bazele politico-juridice internaționale ce reglementează neutralitatea statelor	176
Anexa 11. Bazele politico-juridice naționale ale statelor neutre europene studiate	179
Anexa 12. Bazele politico-juridice ale performanței istorico-politologice ale statelor neutre europene.....	181
Anexa 13. Natura structurii sistemului internațional în arealul european	182
Anexa 14. Considerente esențiale pentru neutralitatea Republicii Moldova	183
Anexa 15. Particularitățile statelor neutre în timp de pace	184
Anexa 16. Evoluția statelor neutre	185
Anexa 17. State considerate a fi neutre	186
Anexa 18. Evoluția arhitecturii sistemului internațional în Europa	187
Anexa 19. Tendințele dezvoltării statelor neutre europene în condițiile Războiului Rece..	188
Anexa 20. Readaptarea statelor neutre europene în perioada post-Război Rece	189
DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII	191
CV-ul AUTORULUI	192

ADNOTARE

la teza de doctor în științe politice **Neutralitatea Republicii Moldova prin prisma politicilor de securitate ale unor state europene neutre**, autor **Valeriu Mija**, Specialitatea 562.03 – Probleme și strategii ale dezvoltării globale și regionale. Chișinău, 2016.

Structura tezei: introducere, patru capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografia din 290 titluri, 20 anexe, 151 pagini de text de bază. Rezultatele tezei au fost expuse în 10 articole publicate în culegeri și reviste de specialitate din Republica Moldova și străinătate.

Cuvintele-cheie: neutralitate, statut și politică de neutralitate, state neutre europene, sistem internațional, securitate internațională, comunitate de state, securitate cooperativă.

Domeniul de studiu. Științe politice, studii strategice și de securitate în contextul teoriei relațiilor internaționale.

Scopul lucrării constă în cercetarea teoretico-conceptuală și analitico-aplicativă a neutralității Republicii Moldova prin prisma studiului locului, rolului și perspectivelor statelor neutre europene în contextul securității internaționale, ca un considerent strategic pentru determinarea funcționalității politicii de neutralitate a Republicii Moldova. Scopul cercetării presupune realizarea următoarelor **obiective:** analiza istoriografiei și ale bazelor teoretico-conceptuale ale statelor neutre europene; analiza comparativă și istorică a statelor neutre europene și determinarea noilor tendințe în politicile de neutralitate; evaluarea reconfigurării structurii sistemului internațional în spațiul european și postsovietic; prognozarea perspectivelor statelor neutre europene în cadrul structurilor securității internaționale transformate; formularea considerentelor esențiale pentru neutralitatea Republicii Moldova.

Noutatea și originalitatea științifică rezidă în abordarea conceptuală și analitico-comparativă a studiului neutralității Republicii Moldova prin prisma cercetării multidimensionale a evoluției statelor neutre europene în contextul transformărilor paradigmatică ale sistemului internațional și ale mediului de securitate internațională contemporană, care continuă să producă efecte nemijlocit asupra statutului de neutralitate și politicilor de securitate ale statelor neutre europene.

Problema științifică importantă soluționată în rezultatul cercetării efectuate o constituie determinarea perspectivelor de funcționalitate a neutralității permanente a Republicii Moldova prin prisma performanței și incertitudinilor statelor neutre europene în mediul contemporan al securității internaționale care pot servi drept considerente strategice pentru asigurarea politicii naționale de securitate a Republicii Moldova.

Semnificația teoretică derivă din contribuția autorului la dezvoltarea studiilor strategice de securitate prin abordarea politologică, teoretico-conceptuală și analitico-aplicativă în formă de studiu de caz al manifestărilor statutului de neutralitate permanentă a Republicii Moldova și studiu comparativ al politicilor de securitate ale statelor neutre europene în constrângere directă de dezvoltare a structurii sistemului de securitate internațională în contextul teoriei relațiilor internaționale.

Valoarea aplicativă a lucrării rezidă din evaluarea specificului manifestării și funcționalității neutralității permanente a Republicii Moldova. Rezultatele cercetării, concluziile și recomandările sintetizate pot servi ca un punct de reper pentru factorii de decizie în elaborarea politicii externe și de securitate și pot fi utilizate de cadrele didactice drept un suport teoretic și empiric la elaborarea cursurilor universitare.

Implementarea rezultatelor științifice este reflectată în tezele conferințelor naționale și internaționale, în articolele publicate în reviste naționale de specialitate și internaționale, în lecțiile susținute, precum și în activitatea în calitate de lector, de consilier de securitate în cadrul misiunilor OSCE, de șef de direcție în cadrul Ministerului Apărării al Republicii Moldova și de expert în politică de securitate în cadrul organizațiilor non-guvernamentale „Centrul Pro Marshall” și „Fundația PRISA”.

АННОТАЦИЯ

к диссертации на соискание ученой степени доктора политологии **Нейтралитет Республики Молдова через призму политик безопасности некоторых европейских нейтральных государств**, автор **Валериу Мижа**. Специальность: 562.03 - Проблемы и стратегии глобального и регионального развития. Кишинев, 2016.

Структура работы: введение, 4 главы, общие выводы и рекомендации, библиография из 290 источников, 20 приложений, 151 страниц основного текста. Результаты диссертации были изложены в 10 статьях в различных научных журналах.

Ключевые слова: нейтралитет, нейтральный статус, политика нейтралитета, нейтральные страны, международная система, международная безопасность, сообщество государств.

Область исследования. Политические науки, стратегические исследования в области международной безопасности в контексте теории международных отношений.

Цель работы состоит в теоретико-концептуальном и аналитико-прикладном исследовании нейтралитета Республики Молдова посредством изучения места, роли и перспектив европейских нейтральных государств в контексте международной безопасности в качестве стратегического аргумента для определения функциональности политики нейтралитета Республики Молдова. Исследование включает **задачи:** анализ историографии и теоретических основ нейтралитета; сравнительный и исторический анализ европейских нейтральных государств и определение новых тенденций в политике нейтралитета; оценка реконфигурации структуры международной системы в европейском и постсоветском пространствах; прогнозирование перспектив европейских нейтральных государств в контексте трансформированной системы безопасности; формулировка основных подходов к нейтралитету Республики Молдовы.

Научная новизна и оригинальность состоят в концептуальном и аналитико-сравнительном подходе в исследовании нейтралитета Республики Молдовы в свете многомерного анализа эволюции европейских нейтральных государств в контексте парадигматических изменений международной системы и среды современной международной безопасности, которые оказывают непосредственные воздействия на статус нейтралитета и политики безопасности европейских нейтральных стран.

Важная решенная научная проблема исследования это обоснование перспектив функциональности постоянного нейтралитета Республики Молдовы путем определения успехов и вызовов европейских нейтральных государств в современной системе международной безопасности, что может служить в качестве стратегических детерминант для формирования политики безопасности Республики Молдова.

Теоретическое значение работы вытекает из вклада автора в разработку стратегического исследования в области безопасности посредством политологического, теоретико-концептуального и аналитико-прикладного подходов в виде *кейс-стади* проявлений нейтрального статуса Республики Молдовы и сравнительного анализа политики безопасности европейских нейтральных государств во взаимосвязи с развитием структуры системы международной безопасности в контексте теории международных отношений.

Практическая значимость исследования состоит в оценке функциональности постоянного нейтралитета Республики Молдовы. Результаты исследования, выводы и рекомендации могут служить ориентиром для лиц, определяющих развитие внешней политики и безопасности, и могут быть использованы преподавателями в качестве теоретической и эмпирической поддержки в разработке университетских программ.

Внедрение научных результатов представлено в тезисах на национальных и международных конференциях, в научных статьях, а также, в работе в качестве лектора, советника по вопросам безопасности в миссиях ОБСЕ, как начальника Департамента внешних связей Министерства обороны Молдовы и эксперта политики безопасности в неправительственных организациях «PRISA Foundation» и «Centrul ProMarshall».

ANNOTATION

of the PhD thesis in political science entitled: **Neutrality of the Republic of Moldova through the prism of security policies of some European neutral states**, author **Valeriu Mija**. Specialization 562.03 – Problems and strategies of global and regional development. Chisinau, 2016.

Work structure: introduction, 4 chapters, conclusions and recommendations, bibliography of 290 sources, 20 annexes, and 151 pages of basic text. Thesis results have been reflected in 10 scientific articles, published in academic Moldovan and international magazines.

Keywords: Neutrality, neutrality status and policy, European neutral states, structure of the international system, international security, community of states, cooperative security.

Area of research represents political science's international security strategic studies in the framework of international relations theory.

The aim of the study is to present a theoretical-conceptual and analytical-applicative research of neutrality of the Republic of Moldova by studying the European neutral states' roles, functions and prospects in the framework of international security as a strategic consideration for determining the functionality of the neutrality policy of the Republic of Moldova. The research goal implied the following **objectives**: the analysis of historiography and theoretically-conceptual foundations of the neutrality concept and European neutral states; comparative and historical analysis of European neutral states to identify new trends in their foreign policies; evaluation of reconfiguration of the international system structure in the European and post-Soviet areas; indentifying the perspectives of European neutral states in the context of the transformation of the international security system and in this regard formulating the main approaches toward the Republic of Moldova's neutrality.

The scientific uniqueness and originality resides in the presentation of the conceptual and analytical-comparative approach of studying the neutrality of the Republic of Moldova with a multidimensional research of European neutral states' evolution in the context of the paradigms' transformations of the international system and the contemporary security environment that continues to directly affect the neutrality status and security policies of European neutral states.

The important resolved scientific problem in the research is establishing the perspective of the functionality of the Republic of Moldova's permanent neutrality by identifying challenges and determining the effective performance of the European neutral states in the contemporary international security that can serve as strategic considerations to formulate the security policy of the Republic of Moldova.

The theoretical significance of the research derives from the author's contribution to developing strategic security studies by means of political science, theoretical-conceptual and analytical-applicative approaches toward case study of the Republic of Moldova neutral status' manifestations and comparative research of European neutral states' security policies, constrained by the development of international security systemic structure in the framework of international relations theory.

Practical study value consists in evaluating the specific nature of the performance and functionality of the Republic of Moldova's permanent neutrality. Research results, conclusions and synthesized recommendations can serve as a foundation for the foreign and security policy developers, for the professors as a theoretical and empirical support to develop or complement university courses and programs.

Implementation of scientific results. The research results are reflected in academic papers that were presented at national and international conferences as well as articles published in scientific professional journals. The added value of the results' approval serves the author's activities as a lecturer, as a security adviser in OSCE field missions, as a head of the Foreign Policy Department of the Ministry of Defense of the Republic of Moldova, and as a security policy expert in non-governmental organizations "PRISA Foundation" and "Pro Marshall Center".

LISTA ABREVIERILOR

CE (CoE)	– Consiliul Europei
CSI (CIS)	– Comunitatea Statelor Independente
CICR (ICRC)	– Comitetul Internațional al Crucii Roșii
NATO	– Organizația Tratatului Atlanticului de Nord
ONU (UN)	– Organizația Națiunilor Unite
OTSC (ОДКБ)	– Organizația Tratatului de Securitate Colectivă al CSI
OSCE	– Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa
PpP (PfP)	– Programul Parteneriat pentru Pace al NATO
PESC (CFSP)	– Politica Externă și de Securitate Comună a UE
PSAC (ESDP)	– Politica de Securitate și Apărare Comună a UE
RM	– Republica Moldova
TRI	– Teoria Relațiilor Internaționale
TFACE (CFE)	– Tratatul Forțelor Convenționale în Europa
UE (EU)	– Uniunea Europeană
ULIM	– Universitatea Liberă Internațională din Moldova
USM	– Universitatea de Stat din Moldova
URSS	– Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste

INTRODUCERE

Actualitatea și importanța problemei abordate. Un loc deosebit printre factorii, care asigură independența Republicii Moldova pe parcursul a 25 de ani, aparține statutului de neutralitate permanentă, stipulat în Constituția Republicii Moldova (art. 11). În această perioadă, dezbatările privind necesitatea acestui articol și statut juridic pentru Republica Moldova nu au încetat. Nici clasa politică, nici politologii, nici juriștii nu au reușit să formuleze o poziție comună consolidată pe acest subiect, ce rămâne un element discutabil în agenda asigurării securității naționale din motive interne, ideologice și geopolitice.

Actualmente statutul de neutralitate permanentă a Republicii Moldova influențează esențial asupra politicii externe și politicii de securitate, devenind un factor de dezintegrare socială și națională a Republicii Moldova. Un alt argument al actualității temei propuse spre cercetare este dinamica conflictelor din Republica Moldova și Ucraina care demonstrează fragilitatea și vulnerabilitatea statelor neutre în fața provocărilor geopolitice contemporane.

De menționat, că statele europene, statutul de neutralitate ale cărora anterior a fost justificat în relațiile internaționale, în condițiile actuale, când securitatea europeană nu a devenit una stabilă, au început să simtă efectele evoluției mediului de securitate internațională. Printre savanți și politicieni europeni a apărut viziunea că neutralitatea în sens clasic nu mai este justificată și necesită a fi conceptual readaptată. Corespunzător, devine actuală și necesară efectuarea unui studiu științific axat pe investigarea manifestării statutului de neutralitate permanentă a Republicii Moldova și experienței de asigurare a securității ale statelor neutre europene sub influența schimbărilor din sistemul internațional contemporan de securitate.

La etapa actuală, în rândul mai multor cercetători în domeniul științei politice, R. Bissell, C. Gasteyger [178]; Iu. Chifu [22] J. Kruzel, M. Haltzel [238]; Ul. Moller, U. Bjereld [250], K. Waltz [280] etc., predomină viziunea că politica de neutralitate în sens clasic nu mai este justificată structural. Ca exemplu, obiectivele tradiționale ale politicilor de securitate națională în majoritatea statelor europene se reconfigurează. Conform teoriei sistemice a savantului K. Waltz [280], procesele sistemice din arealul european, dezvoltarea și avansarea Uniunii Europene, au influențat statele neutre europene să se readapteze la mediul noului sistem internațional.

Reieșind din practica politico-juridică, astfel de state neutre europene cum sunt Austria, Finlanda și Suedia, ca obiect de studiu, continuă să fie neutre din punct de vedere militar, dar politic active și solidare cu UE și, parțial, cu NATO. Respectiv, analiza ambiguităților statelor neutre europene în scopul formulării perspectivelor lor în cadrul structurii sistemului nou internațional cu securitate internațională corespunzătoare poate servi ca bază de reper pentru

determinarea perspectivei funcționalității statutului de neutralitate permanentă a Republicii Moldova în asigurarea securității naționale.

Prin urmare, devine important de cercetat procesul apariției noilor provocări transnaționale de securitate cu efecte globale, precum și a transformării arhitecturii de securitate în spațiile european, euroatlantic și postsovietic care contestă politica de neutralitate a statelor europene prin necesitatea de a activa într-o securitate cooperativă comună în Europa, ceea ce constituie un imperativ al UE. Totodată, experiența istorică ale unor state europene precum Austria, Finlanda și Suedia este aplicabilă pentru Republica Moldova, care astăzi se află din punct de vedere geopolitic la frontiera a două structuri internaționale sistemice și competitive, fapt ce produce tendințe similare cu perioada Războiului Rece.

În Republica Moldova, precum și în spațiul postsovietic, acest subiect a fost mai larg abordat ca obiect al dreptului internațional, al politicii externe sau al politicii de securitate a statului independent (Gh. Rusnac [7], O. Dorul [32], V. Gămurari [39], N. Osmochescu [72], V. Krujkov [128], A. Kondakov [121], E. Troiekurov [162]), și mai puțin din perspectiva studiului politologic comparat în contextul securității internaționale prin paradigmele teoriei relațiilor internaționale. Rezultatele cercetării din această perspectivă ar putea servi drept un argument în formă de considerent privind neutralitatea Republicii Moldova.

Scopul studiului constă în cercetarea teoretico-conceptuală și analitico-aplicativă a neutralității Republicii Moldova prin prisma studiului locului, rolului și perspectivelor statelor neutre europene în contextul securității internaționale, ca un considerent strategic pentru determinarea funcționalității politicii de neutralitate a Republicii Moldova. Scopul studiului presupune spre cercetare următoarele **obiective**:

- determinarea situației în jurul statelor neutre întru identificarea similitudinilor, divergențelor și limitărilor în cercetările desfășurate și concluziilor acceptate, reieșind din analiza istoriografică a statelor neutre pentru formularea problemei cercetării;

- identificarea, explicarea și interpretarea tendințelor istorice și moderne ale statelor neutre europene, a conceptului de neutralitate întru sistematizarea lacunelor și problemelor acestei categorii politico-juridice prin efectuarea analizei bazelor teoretico-conceptuale ale neutralității în cadrul securității internaționale europene;

- formularea contextului de studiu al statelor neutre europene prin reflectarea aspectelor paradigmatică ale securității internaționale în cadrul teoriei relațiilor internaționale, ce va corela statele neutre cu securitatea internațională întru trasarea scopului și obiectivelor de cercetare;

- formularea bazelor teoretico-metodologice aplicative la cercetarea statelor neutre în contextul de securitate întru studierea factorilor, care influențează obiectul de studiu în prezent;

- efectuarea analizei comparative și politologice a statelor neutre europene în structura bipolară a sistemului internațional în perioada Războiului Rece pentru identificarea problemelor și cauzelor sistemice ale neutralității Austriei, Finlandei și Suediei;

- determinarea noilor tendințe sistemice ale statelor neutre europene în cadrul securității internaționale post-Război Rece pentru a înțelege particularitățile moderne ale neutralității;

- analiza reconfigurării structurilor sistemului internațional în spațiile european, euroatlantic și postsovietic pentru determinarea naturii și efectelor respective ale sistemului regional asupra Austriei, Finlandei, Suediei, precum și Republicii Moldova;

- estimarea perspectivelor statelor neutre europene, inclusiv ale Republicii Moldova, în cadrul structurilor securității internaționale transformate cu un regim internațional corespunzător;

- formularea considerentelor strategice pentru Republica Moldova, reieșind din experiența și perspectivele identificate ale statelor neutre europene, pentru a sintetiza recomandările autorităților moldovenești în scopul evidențierii funcționalității politicii de neutralitate în asigurarea securității naționale.

Ipoteza tezei de doctorat pledează că structura transformată a sistemului securității europene, ce derivă din paradigmele principale ale teoriei relațiilor internaționale, va influența în mare măsură politica statelor europene neutre spre o cooperare și răspundere colectivă în Europa, precum și funcția lor în cadrul securității internaționale, pe când Republica Moldova va avea în continuare sensibilități în jurul neutralității sale permanente declarate.

Noutatea științifică a rezultatelor obținute rezidă în abordarea conceptuală și analitico-comparativă a studiului neutralității Republicii Moldova prin prisma cercetării multidimensionale a evoluției statelor neutre europene în contextul transformărilor paradigmatică ale sistemului internațional și ale mediului de securitate internațională contemporană, care continuă să producă efecte nemijlocit asupra statutului de neutralitate și politicilor de securitate ale statelor neutre europene. Corespunzător, **problema științifică importantă soluționată** o constituie determinarea perspectivelor de funcționalitate a neutralității permanente a Republicii Moldova prin prisma performanței și incertitudinilor statelor neutre europene în mediul contemporan al securității internaționale care pot servi drept considerente strategice pentru asigurarea politicii naționale de securitate a Republicii Moldova.

Importanța teoretică a lucrării derivă din contribuția autorului la dezvoltarea studiilor strategice de securitate prin abordarea politologică, teoretico-conceptuală și analitico-aplicativă în formă de studiu de caz al manifestărilor statutului de neutralitate a Republicii Moldova și studiu comparativ al politicilor de securitate ale statelor neutre europene în constrângere directă

de dezvoltare a structurii sistemului de securitate internațională în contextul teoriei relațiilor internaționale.

Valoarea aplicativă a lucrării rezidă din evaluarea specificului manifestării și funcționalității neutralității permanente a Republicii Moldova. Rezultatele cercetării, concluziile și recomandările sintetizate pot servi drept un punct de reper pentru factorii de decizie în elaborarea politicii externe și de securitate și pot fi utilizate de cadrele didactice drept un suport teoretic și empiric la elaborarea cursurilor universitare: „Teoria relațiilor internaționale”, „Securitatea internațională”, „Organizațiile internaționale”, „Conflictologia”, „Diplomația Internațională”.

Aprobarea rezultatelor. Rezultatele științifice obținute au fost reflectate în cadrul a trei conferințe și foruri internaționale și a două conferințe naționale, printre care conferința internațională „The EU as a model of soft power in the Eastern neighbourhood”, Iași, România, 15-17 mai 2013; conferința științifică „Integrare prin Cercetare și Inovare”, Chișinău, Republica Moldova, 26-28 septembrie 2013; conferința științifico-practică internațională „Teoria și practica administrării publice”, Chișinău, 23 mai 2014; conferința internațională „Political Science, International Relations and Security Studies”, Sibiu, România, 23-25 mai 2014 și conferința științifică internațională dedicată celei de-a 20-a aniversări a Facultății Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative „Știința politică și societatea în schimbare”, 13 noiembrie 2015. Rezultatele studiului, concluziile și recomandările efectuate pe parcursul investigației, precum și concepțiile de bază au fost expuse în 10 articole științifice publicate în reviste de specialitate naționale și internaționale. Pe parcursul a mai multor ani, problematica statelor neutre și a securității internaționale a fost discutată în cadrul Facultății Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative a Universității de Stat din Moldova, precum și cursurilor universitare.

Drept aprobare a rezultatelor tezei servește și activitatea autorului în calitate de lector la Academia de Administrare Publică și la Institutul de Stat de Relații Internaționale din Republica Moldova în 2009-2010, în calitate de consilier de securitate în misiunile OSCE din Azerbaidjan, Georgia, Kazahstan, Kîrgîzstan, Ucraina și Uzbekistan pe parcursul a 6 ani, de specialist și șef al Direcției de politică militară și relații externe a Ministerului Apărări al Republicii Moldova pe parcursul a 10 ani, precum și în calitate de expert în politică de securitate în cadrul organizațiilor nonguvernamentale „Centrul Pro Marshall” și „Fundația PRISA”.

În conformitate cu procedura studiilor de doctorat, teza a fost discutată la Departamentul Relații Internaționale și în cadrul Seminarului științific de profil desfășurat la Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, Universitatea de Stat din Moldova.

Sumarul compartimentelor tezei. Lucrarea este constituită din introducere, patru capitole, concluzii-recomandări, bibliografie din 290 titluri, 20 anexe, 151 pagini de text de bază.

În primul compartiment – **ANALIZA ISTORIOGRAFICĂ A STATELOR NEUTRE EUROPENE** – se realizează analiza istoriografiei și a situației în domeniul cercetării, evoluției abordărilor teoretico-conceptuale privind obiectul de cercetare - statele neutre europene.

În primul subcapitol, *Istoriografia cercetării statelor neutre în știința politică*, accentul se pune pe evaluarea situației în domeniul de cercetare, analiza, periodizarea și clasificarea istoriografiei cercetării statelor neutre în știința politică și teoria relațiilor internaționale. În baza studiului istoriografic realizat sunt vizualizate și analizate aparițiile diferitor abordări, idei, concepte academice și ideologice privind statele neutre și conceptul de neutralitate, identificate similitudinile și divergențele în teoriile și analizele desfășurate, precum și concluziile acceptate. Subcapitolul identifică problema principală a fenomenului studiat.

În al doilea subcapitol, *Apariția problematicii statelor neutre în cadrul dezvoltării conceptului de neutralitate*, accentul se pune pe cercetarea teoretico-conceptuală a evoluției conceptului de neutralitate și instituționalizarea lui în formă de stat neutru în spațiul european. Cercetând comparativ statele neutre europene și conceptul neutralității, se identifică, explică și interpretează tendințele istorice și moderne ale statelor neutre europene, conceptul neutralității, în contextul securității internaționale. Subcapitolul identifică similitudinile și divergențele concluziilor existente întru a sistematiza lacunele, problemele și limitările acestui fenomen.

În cel de-al doilea compartiment – **BAZELE TEORETICO-CONCEPTUALE ȘI METODOLOGIA CERCETĂRII STATELOR NEUTRE** – se realizează o analiză a conceptelor securității internaționale în calitate de context al manifestării statelor neutre europene, respectiv, se formulează metodologia cercetării statelor neutre prin prisma paradigmelor teoriei relațiilor internaționale.

În primul subcapitol, *Factorii de influență ai securității internaționale asupra evoluției statelor neutre în cadrul teoriei relațiilor internaționale*, se evidențiază și sistematizează factorii ce influențează neutralitatea și aspectele paradigmatică ale securității internaționale în baza teoriei relațiilor internaționale, în cadrul căroră interacționează statele neutre europene. Stabilirea cadrului teoretico-conceptual al structurii sistemului internațional, cu o anumită formă de securitate, prin paradigmele existente de neorealism, neoliberalism și neoconstructivism, permite înțelegerea mai profundă a manifestărilor statelor neutre pe arena internațională.

În al doilea subcapitol, *Metodologia cercetării analitico-aplicative a statelor neutre europene în contextul securității internaționale*, accentul se pune pe definirea metodologiei cercetării analitico-aplicative a studiului realizat de autor, care cuprinde un set de metode menite

să analizeze, interpreteze și să explice evoluția, tendințele și perspectivele statelor neutre europene studiate. În acest subcapitol se analizează și se selectează metodele fezabile pentru obiectul și contextul de cercetare, luând în considerare gândirea academică ale diferiților savanți ai școlilor principale în domeniul teoriei relațiilor internaționale, precum și gândirea ideologică ale experților și politicienilor la diferite etape de dezvoltare a relațiilor internaționale și a securității internaționale. Adăugător, se definesc abordările, principiile și paradigma care sunt aplicate la studierea obiectului de cercetare. Scopul principal al acestei abordări constă în crearea cadrului metodologic prin care se studiază obiectul de studiu și dominantele, care îl influențează. Aceasta permite să se descopere particularitățile statelor neutre cercetate pentru desfășurarea investigațiilor comprehensive la diferite etape istorice. Respectiv, sunt formulate subiecte înaintate spre susținere.

În cel de-al treilea compartiment – **EVOLUȚIA STATELOR NEUTRE EUROPENE DREPT EXPERIENȚĂ PENTRU REPUBLICA MOLDOVA** – se realizează în baza studiilor de caz o investigație comparativă sub aspect analitico-aplicativ a statelor neutre, Austria, Finlanda, Suedia și Republica Moldova, în cadrul structurii sistemului de securitate internațională contemporană, ce permite de a scoate în evidență dimensiunile europene ale neutralității Republicii Moldova prin prisma evoluției statelor neutre europene.

În primul subcapitol, *Tendințele în schimbarea politicii și statutului de neutralitate al Austriei, Finlandei și Suediei în condițiile Războiului Rece*, metodele selectate se aplică din punct de vedere comparativ și istoric asupra studierii tendințelor în dezvoltarea statelor neutre în Europa, Austria, Finlanda și Suedia, în condițiile Războiului Rece. În teză nu sunt abordate alte state neutre europene, inclusiv Elveția și Republica Irlanda. Motivul limitării constă în faptul cunoscut că neutralitatea Republicii Irlanda este una bilaterală în raport cu Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord. Iar neutralitatea Confederației Elvețiene este recunoscută ca una internă și istorico-tradițională, care apare mai mult ca un fenomen simbolic, fără sesizarea efectelor negative ale schimbărilor securității internaționale, fiind virtual protejată de aspectele UE și NATO.

În al doilea subcapitol, *Readaptarea strategică a Austriei, Finlandei și Suediei la transformările internaționale în perioada post-Război Rece*, se analizează similitudinile și divergențele problemelor și tendințelor statelor neutre selectate spre investigarea readaptării strategice în cadrul securității internaționale post-Război Rece. Scopul subcapitolului, din punct de vedere metodologic, constă în analiza problemelor principale ale fenomenului studiat întru identificarea cauzelor sistemice, care vor contribui la definirea concluziilor necesare pentru testarea ipotezei tezei de doctor.

În al treilea subcapitol, ***Specificul statutului de neutralitate permanentă a Republicii Moldova***, sunt cercetate bazele politico-juridice care stabilesc statutul de neutralitate permanentă a Republicii Moldova. Sunt analizate pozițiile organizațiilor internaționale, precum și abordările experților din domeniul juridic și politic privind necesitatea și condiționalitatea existenței, funcționalitatea și perspectivele viitorului acestui statut în condițiile contemporane.

Cel de-al patrulea compartiment – **IMPACTUL SCHIMBĂRILOR DIN SECURITATEA INTERNAȚIONALĂ ASUPRA STATELOR NEUTRE EUROPENE: CONSIDERENTE PENTRU REPUBLICA MOLDOVA** – este de factură aplicativă și de pronostic, care testează ipoteza lucrării și anume – că statele neutre europene, având o capacitate geopolitică modestă, sunt influențate de schimbările paradigmatică ale structurii sistemului internațional.

În primul subcapitol, ***Efectele structurilor sistemice noi ale securității internaționale contemporane asupra statelor neutre europene***, sunt analizate rezultatele transformării structurii sistemului internațional și a mediului de securitate internațională contemporană prin aplicarea paradigmelor relațiilor internaționale. Se identifică nivelul de efect al amenințărilor globale apărute asupra structurii paradigmatică a sistemului internațional și mediului de securitate internațională în Europa. Respectiv, se concluzionează asupra naturii structurii sistemului internațional și modului de influențare a politicii de neutralitate în Europa.

În al doilea subcapitol, ***Perspectivă manifestării Austriei, Finlandei și Suediei în cadrul securității internaționale contemporane ca previziune pentru Republica Moldova***, se identifică perspectivele statelor neutre europene în cadrul schimbărilor mediului securității internaționale și structurii transformate a sistemului european în contextul paradigmei neoliberale și principiilor neoconstructiviste ale comunității de state, ce vor influența identitățile neutre ale statelor europene spre o identitate colectivă de solidaritate, respectiv spre modificarea politicii de neutralitate. Aceasta structură este reflecția regimului internațional, care constrânge statele neutre în acțiunile lor privind politica externă.

În al treilea subcapitol, ***Funcționalitatea statutului de neutralitate permanentă a Republicii Moldova în asigurarea securității naționale***, reieșind din analiza concluziilor investigațiilor statelor neutre europene, se efectuează un studiu comparativ în vederea determinării funcționalității politicii de neutralitate a Republicii Moldova în asigurarea securității naționale. Ca rezultat, se propune strategia optimă pentru politica de securitate a Republicii Moldova.

În compartimentul „**CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI**” sunt prezentate generalizările teoretice; rezultatele cercetărilor analitico-aplicative pentru experți; elaborate recomandările pentru Republica Moldova; perspectivele de cercetare ale problemei științifice.

1. ANALIZA ISTORIOGRAFICĂ A STATELOR NEUTRE EUROPENE

Noțiunea de stat neutru provine de la categoria de neutralitate, inițial percepută ca o normă morală - sens comun de a fi executată în relațiile interstatale ale Europei medievale. Conceptul de neutralitate, ca o categorie instituționalizată anume în statele neutre, apare la Congresul de la Viena în 1815, când prin tratate și înțelegeri internaționale, au fost formulate garanțiile internaționale și respectul față de neutralitatea Elveției și Suediei. Dreptul internațional consideră acest moment istoric drept un punct de pornire pentru elementele legale ale neutralității, stipulate în Convențiile V și XIII de la Haga din 1907, care prevedeau juridic stabilirea statutului neutru. Însă, statele neutre europene, în calitatea lor de categorie a științelor politice, s-au manifestat în sec. al XX-lea, fiind dezvoltate mai mult în cadrul bipolarității.

Cercetările asupra problematicei statelor neutre de către științele sociale demonstrează că tratarea noțiunii de stat neutru depinde de experiența istorică a interacțiunii interstatale în cadrul sistemului de securitate, care determină natura relațiilor internaționale. Astfel, un stat neutru în cadrul sistemului internațional este perceput de știința politică și de drept internațional distinct. Statutul juridic de neutralitate a fost stipulat prin legi internaționale începând cu sec. al XIX-lea, care presupunea declararea oficială a războaielor interstatale și instituționalizarea obligațiilor și drepturilor statelor neutre. Faptul nejustificării pe deplin a funcționalității statutului de neutralitate al mai multor state în urma celui de-al Doilea Război Mondial impune cercetarea experiențelor istorice ale statelor neutre pentru a percepe distincții conceptuale între statutul de neutralitate și politica de neutralitate.

Știința politică contemporană se referă la statul neutru prin categoria politicii de neutralitate, ca un comportament politic al guvernului privind diferite tensiuni geopolitice. În sec. al XX-lea, statele neutre au devenit larg răspândite și testate în practică, dar fără a avea clarificarea internațională precisă. În acest context, studiul istoriografiei statelor neutre europene, ca actori strâns legați de sistemul internațional de securitate, se va axa pe sistematizarea, compararea, diferențierea și gruparea concluziilor pronunțate asupra obiectului de studiu de către mediile academice: occidental, inclusiv românesc, ex-sovietic și al Republicii Moldova. Periodizarea efectuată sistemic va demonstra etapele evoluției statelor neutre și punctele istorice de transformare, care au influențat considerabil categoria cercetată. Această abordare va permite descrierea evoluției percepției statelor neutre drept o categorie a științelor sociale la diferite etape de către mediul academic, precum și identificarea problemelor ce vizează statele neutre europene în cadrul securității internaționale.

1.1. Istoriografia cercetării statelor neutre în știința politică

În relațiile internaționale contemporane, este imperativ de a analiza justificările unor state europene de a păstra statutul sau politica de neutralitate, atunci când sistemul internațional de securitate colectivă interzice, din punct de vedere juridic, războiul interstatal și presupune teoretic asigurarea securității naționale a statelor.

Istoriografia statelor neutre europene va începe cu cercetarea situației în mediul academic occidental din următoarele motive. În primul rând, statele neutre europene au la bază conceptul de neutralitate, care a apărut, a fost dezvoltat și instituționalizat în Europa [6]. În al doilea rând, studiile de securitate susțin că conceptul de neutralitate este legat de conceptul suveranității statului, care, în modul contemporan de percepere, pornește de la Tratatul de la Westfalia din 1648, ce conceptual a lansat procesul de stabilire a sistemului de state naționale cu frontiere și suveranitate, ulterior doctrinal dezvoltat în teoria relațiilor internaționale [14].

Astfel, savanții și experții occidentali au tratat statele neutre prin prisma școlilor teoriei relațiilor internaționale din motivul dilemei de securitate, punând accentul pe confruntările politico-militare de pe continentul european în ultimele două secole. În baza sistematizării cercetării conceptului de neutralitate și statelor neutre prin câteva puncte istorice remarcabile, care pot fi nominalizate ca momente de transformare a dezvoltării continentului european, autorul propune o periodizare care include următoarele etape conceptuale (Anexa I):

1. *Perioada preistorică* a neutralității a durat până la finalizarea procesului formării sistemului de state naționale și constituie o etapă conceptuală (1648-1814) când Tratatul de la Westfalia din 1648 a stabilit sistemul internațional în Europa cu definiții clare ale suveranității statelor cu frontiere stabilite. În perioada dată fenomenul neutralității a fost perceput ca o idee, normă morală și un sens comun de executat în timpul confruntărilor interstatale.

2. *Perioada istorică a instituționalizării statelor neutre* a avut următoarele etape:

- etapa care începe cu Congresul de la Viena din 1815, când a fost garantată în mod oficial neutralitatea Confederației Elvețiene și a Regatului Suediei, ulterior Regatului Belgiei, până la Primul Război Mondial în 1914 [287]. În perioada respectivă s-a manifestat un interes deosebit pentru dezvoltarea juridică și testarea conceptuală a regulilor de război. Aceasta etapă a finalizat cu adoptarea Regulilor de la Haga în 1907 (1899) și câteva Convenții de la Geneva, care instituționalizau conceptul neutralității ca statut juridic al statelor neutre, devenind subiect al dreptului internațional în timpul războaielor interstatale;

- în etapa cuprinsă între anii 1914-1941, statele neutre și conceptul neutralității nu se bucură de interes major pentru cercetare din motivul că prevederile dreptului internațional nu au

putut asigura securitatea statelor neutre în timpul confruntărilor din Europa, dând preferință realismului politic al statelor puternice, unele dintre care nu au respectat statutul statelor neutre;

- în etapa specială, numită Războiul Rece din perioada 1948-1990, conceptul de neutralitate, atrăgând un interes sporit, a evoluat în mai multe forme, fiind, practic, testat în statele neutre în timp de pace în Europa, arena confruntărilor bipolare. În perioada respectivă savanții occidentali au tratat acest subiect mai mult din perspectiva paradigmei neorealismului pentru a estima mai exact posibilitățile strategice în confruntările eventuale între cele două blocuri politico-militare. Etapele enumerate pot fi considerate drept o perioadă comună a cercetării statelor neutre din motivul similitudinilor sistemului internațional de securitate și a procesului instituționalizării conceptului de neutralitate în statele neutre.

3. *Perioada istorică contemporană*, de transformare, cuprinde următoarele etape:

- etapa de studii ce o reprezintă anii 1991 – 2000, reflectă timpul începerii și continuării transformării ordinii mondiale, a sistemului internațional, precum și a mediului securității internaționale, care s-a manifestat prin sfârșitul Războiului Rece, dezvoltarea instituțiilor securității colective și transformarea NATO, precum și prin apariția noilor amenințări și riscuri transnaționale la adresa securității internaționale în contextul globalizării. În această perioadă, savanții au manifestat interes pentru statele neutre din cauza crizei conceptului de neutralitate și promovării conceptelor de securitate colectivă și cooperativă în Europa. Evident că statele neutre europene au trecut printr-o criză conceptual-identitară în perioada respectivă din motivul sesizării inutilității în sistemul internațional transformat. Interesul academic și politic occidental față de subiectul neutralității a sporit din cauza predominării viziunilor paradigmatelor neoliberalismului și neoconstructivismului asupra evoluției mediului de securitate internațional;

- etapa contemporană cuprinsă între anii 2001-2013 prezintă un interes major mai mult pentru școala dreptului internațional și sociologie, care studiază statele neutre, din motivul imprevizibilității evoluției sistemului internațional mondial și fluctuației mediului securității internaționale. Însă, din motivul structurii unitare a sistemului internațional în Europa, savanții științelor politice sunt mai puțin interesați de statele neutre europene și mai mult de aspectele solidarității politice în mediul de securitate european. Perioada contemporană poate fi numită și drept o perioadă a ambiguităților perspectivelor statelor neutre europene din motivul că sistemul de securitate internațională s-a transformat în urma sfârșitului Războiului Rece;

- etapa, marcată de criza din Ucraina din 2014, reprezintă un test pentru sistemul actual de securitate colectivă internațională, precum și pentru ordinea mondială. Corespunzător, perioada ambiguităților perspectivelor statelor neutre europene se va finaliza prin reformularea acestor categorii în sistemul internațional.

Actualmente, anume cercetările perioadei contemporane prezintă un interes sporit din motivul că apariția Organizației Națiunilor Unite în 1945, din punctul de vedere al dreptului internațional, a schimbat conținutul sistemului internațional de securitate. Totodată, astăzi conținutul amenințărilor și riscurilor mediului de securitate internațional, comparativ cu perioada Războiului Rece, la fel, s-a schimbat considerabil, având ca precedent și criza din Ucraina din 2014-2015, ceea ce solicită reevaluarea rolului, locului și funcțiilor statelor neutre.

Evident că în analiza factorului de neutralitate a statelor europene contemporane s-a pus accentul pe problema supraviețuirii statelor naționale în cadrul Războiului Rece. Astfel de savanți precum G. Lundestad, B. Huld, N. Andren, K. Birnbaum, S. Lindberg, K. Mottola, H. Neuhold, precum diplomații W. Siegl și H. Thalberg, au dedicat interesul lor acestui subiect. Un element elocvent de suport sunt cercetările profesorului G. Lundestad, care, în 1980, a analizat politica și pașii Statelor Unite ale Americi și ale statelor scandinave în perioada inițială a Războiului Rece, 1945-1949 [240]. Savantul G. Lundestad a constatat că SUA au încercat să depună un efort pentru ca statele scandinave neutre, Suedia și Finlanda, să fie atrase în sfera de cooperare occidentală, în special, a NATO și a Planului Marshall, ceea ce, de fapt, nu a fost totalmente succesiv în acea regiune. SUA respingea inițial neutralitatea statelor scandinave, în special a Suediei, fiind numită de G. Lundestad un stat cu „o politica tradițională și imperativă de neutralitate auto-suficientă” [240, p. 88]. Ultima sintagmă completează categoria de stat neutru cu noțiunea de politică de neutralitate.

În același context, savanții B. Huld și A. Lejins au analizat, în 1985, împreună cu un grup de savanți, relațiile dintre statele neutre europene și URSS. De rând cu ei, savanții N. Andren, K. Birnbaum, S. Lindberg, K. Mottola, H. Neuhold, precum diplomații W. Siegl și H. Thalberg au evaluat capacitatea supraviețuirii statelor neutre europene în cazul diferitelor confruntări majore. Acești savanți numesc statele neutre europene ca fiind „europeni neutri,” ceea ce a devenit o denumire răspândită în cercurile politice și academice, vizând mai mult politica de neutralitate [221]. Iar B. Huld consideră că „din punct de vedere juridic, neutralitatea este un statut în timp de război și nu în timp de pace. Caracterul unic al Războiului Rece cu alianțe și confruntări strategice a creat situația când *neutralitatea în timp de pace* a obținut o importanță politică ce nu putea constitui formule legale” [221, p. 4] În aceeași ordine de idei, N. Andren considera că „termenul nealinat a fost tratat diferit, dar a fost perceput în Suedia ca o politica de neutralitate în timp de pace cu scopul de a fi neutru în timp de război. Ca rezultat, nealinieria (militară/alianțe) este o componentă importantă a politicii de neutralitate” [221, p. 60].

Istoriografia occidentală cu privire la subiectul statelor neutre europene a demonstrat că metoda studiului de caz a fost larg utilizată prin prisma dilemei de securitate. În perioada de până

la 1990, majoritatea savanților și experților occidentali au studiat statele neutre europene mai accentuat prin prisma paradigmelor neorealismului și neoliberalismului ale teoriei relațiilor internaționale. Drept exemple elocvente pot servi cercetările lui A. K. Kronin, H. Neuhold, M. Koivisto. Așadar, A. K. Kronin a cercetat modul desfășurării luptei actorilor principali ai sistemului internațional asupra destinului Austriei în anii 1945-1955, care a finalizat cu stabilirea unui statut juridic de neutralitate permanentă a Austriei [189]. Savantul A. K. Kronin a descoperit mecanismul dialectic și cauzativ al neutralității austriece, însă fără a prevedea obiectiv transformările în structura mediului securității internaționale, după anul 1990.

Un interes deosebit pentru cercetarea noastră prezintă lucrările savantului marcant H. Neuhold din Austria, care analizând extensiv problematica statelor neutre europene în timpul Războiului Rece, s-a axat pe fenomenul adaptării strategice a statelor neutre, Austria și Suedia, la schimbările mediului internațional, în timpul lansării dialogului între adversarii Războiului Rece. El susține ca în procesul asigurării securității naționale, statele neutre europene sunt nevoite să dezvolte o politică de securitate de alternativă, care ar rezerva prevederea readaptării strategice la schimbările mediului securității internaționale [252]. Pentru Republica Moldova actualitatea constă în studierea evoluției politicilor de securitate ale statelor neutre europene pentru obținerea funcționalității statutului de neutralitate permanentă în asigurarea securității naționale.

Conform H. Neuhold, un stat devine neutru printr-un act unilateral sau tratat internațional cu garanții internaționale sau prin act legislativ național, care declară neutralitatea permanentă chiar și fără garanții internaționale. Savantul determină că statele neutre au o „funcție geostrategică de a slăbi tensiunile între polurile rivale” [252, p. 225]. Pentru ca un stat să devină neutru din punct de vedere politic, având respectul neutralității de facto, sunt necesare trei precondiții esențiale: un acord geostrategic între puterile rivale vizavi de un stat neutru, credibilitatea forțelor armate ale statului neutru de a respinge o agresiune eventuală, statele neutre trebuie să convingă părțile conflictuale că ele beneficiază, de asemenea, de neutralitatea statului respectiv.

Un loc deosebit din punctul de vedere al abordării sistemice a rolului și locului statelor neutre europene în cadrul securității internaționale în sec. al XX-lea reprezintă concluziile sistematizate de cercetătorii R. E. Bissell și C. Gasteyger, care au readus în anii ‘90 ai secolului trecut discuția despre evoluția statelor neutre europene, numindu-le „vest-europeni neutri” [178, p. 203]. De rând cu ei, savanții occidentali, printre care H. Vetschera, P. Jarvenpaa și L. B. Wallin, au prezentat studiile de caz vizând Austria, Elveția, Finlanda, Suedia și fosta Iugoslavie, prin evaluarea performanței neutralității din punct de vedere politic, militar și al dreptului internațional în cadrul securității regionale europene.

Totodată, s-a evidențiat că din punct de vedere metodologic, savanții menționați s-au axat mai mult pe studiile diplomatice și mai puțin pe teoria relațiilor internaționale. Deși concluziile savanților respectivi prezintă o valoare a timpului reflectat, în opinia noastră, ea nu a trasat concluzii și recomandări ferme privind perspectivele statelor neutre europene din motivul neclarității căilor posibile de dezvoltare a mediului securității internaționale după anii '90 ai sec. al XX-lea, fapt demonstrat și de evoluția arhitecturii securității internaționale contemporane.

În același context, cercetătorii M. H. Haltzel și J. Kruzel au abordat aspectele de performanță ale statelor neutre în cadrul bipolarității [238, p. 327]. De rând cu ei, savanții G. Hinteregger, P. Joenniemi, N. Andrén, S. Widmen, R. Vukadinovic și Ph. Windsor au analizat profund esența statelor neutre europene și nealiniat în Europa anume drept o categorie politică a securității internaționale. În aceste studii au fost dezvăluite aspectele militare ale statelor neutre europene până în anii '90 și perspectivele dezvoltării neutralității în Europa. Concluzia predominantă a fost că, din punct de vedere politic, prevederile neutralității statelor europene, fiind politice sau juridice, vor fi contestate în viitor de dezvoltarea sistemului de securitate internațională. Totodată, subiectul respectiv a fost analizat mai mult prin prisma fenomenelor Războiului Rece și ale globalizării, acordând puțină atenție aspectelor paradigmatelor relațiilor internaționale și structurii posibile a mediului de securitate internațională.

Cercetările occidentale au demonstrat că interesul față de statele neutre europene a fost manifestat periodic în funcție de schimbările contextuale ale securității internaționale la diferite etape. În acest sens, din 2001 și până în 2014, savanții și politicienii occidentali își axează cercetările pe posibilitatea aderării statelor neutre europene la NATO și UE (integral) cu perspectiva utilizării capacităților militare întru sporirea securității internaționale.¹ O astfel de abordare nu ia în considerare perspectiva transformării paradigmei relațiilor internaționale în Europa contemporană, securitatea internațională a căreia a devenit fragilă în urma conflictului din Ucraina din 2014 și, drept rezultat, apariția tensiunilor în relațiile dintre Occident și Federația Rusă. Perioada 2000-2014 prezintă un interes deosebit pentru studiul nostru pentru că vizează probleme și viziuni noi ale statelor neutre europene la etapa modernă și identificarea considerentelor strategice pentru Republica Moldova de a asigura securitatea națională.

Așadar, T. Forsberg și T. Vaahtoranta analizează perspectivele statutului politic al Finlandei și Suediei în raport cu UE și NATO. Acești savanți pun întrebarea retorică, dacă Finlanda și Suedia sunt „state neutre din punct de vedere politic sau au devenit postneutre sau prealiate” [205, p. 44]. Cercetătorii analizează dacă transformările sistemului internațional în Europa au contribuit tendențios spre o schimbare statutară a statelor neutre europene. În același context, G. Herolf și R. Lindahl au studiat evoluția politicii de neutralitate a Suediei, care

continuă să joace un rol activ în relațiile geostrategice [217]. Savanții accentuează că în pofida popularității enorme a neutralității în societate, Suedia promovează o cooperare strânsă cu structurile europene, din considerentul că identitatea europeană este la fel de importantă și populară în rândul populației. În același context au abordat subiectul neutralității cercetătorii D. Keohane [232], L. Karvonen, B. Sundelius [231], Y. Hirose [220], F.F. Tepe [273].

Din altă perspectivă, profesorul M. af Malbmorg a analizat dezvoltarea în Suedia a conceptelor de neutralitate și statalitate [241]. Autorul consideră că menținerea păcii din 1814 a condus la păstrarea neutralității ca o doctrină populară în Suedia, astfel neutralitatea devenind o piatră de temelie a identității naționale. Cu toate acestea, M. Malbmorg încearcă să răspundă la întrebarea dacă Suedia a fost vreodată neutră de facto. Concluziile savantului prezintă un interes pentru studiul nostru deoarece este analizată apariția, instituționalizarea și reevaluarea conceptului de neutralitate, precum și dezbateră privind aderarea Suediei la NATO.

În același context, savantul H. Ojanen a realizat un studiu științific colectiv privind tendințele contemporane ale statelor neutre, Austria, Finlanda, Irlanda, Suedia și Elveția [254]. Astfel, mai mulți savanți în domeniu neutralității, cum ar fi M. Kruger, H. Neuhold, H. Himanen, A. Bjurner, B. Huld, P. Welti, prezintă analize vizând efectele conceptelor sensibile ale UE privind politica externă și de apărare comună (PESC/PSAC) asupra statelor neutre europene. Concluzia principală a studiului respectiv este că opinia publică în statele neutre se pronunță puternic în favoarea păstrării statutului sau politicii de neutralitate, care a devenit o cultură națională în unele state, cum ar fi Austria, Elveția și Suedia. Conform concluziilor, statele neutre-membre ale UE manifestă o atitudine pozitivă față de dezvoltarea UE, cea ce poate fi considerat și ca o contradicție între viziunile convenționale ale teoriei relațiilor internaționale.

Totodată, savanții studiului, editat de H. Ojanen, introduc alte categorii politice în raport cu conceptul de neutralitate, cum ar fi „europenii neutri, politica de neutralitate activă, politica de neutralitate și nealiniere militară, stat militar nealiniat, politica de neparticipare în alianțe militare, *de la neutralitate la solidaritate*” [254, p. 9-52]. De fapt, Austria, Finlanda și Suedia se manifestă actualmente prin prisma categoriilor nominalizate în cadrul UE, fără abordarea altui subiect sensibil internațional în Europa – factorul NATO. La fel ca și în alte lucrări, autorii nominalizați analizează statele neutre europene și organizațiile europene de securitate, abordând insuficient de profund transformările în sistemul internațional ca variabilă independentă.

De asemenea, savantul E. Munro a realizat un studiu comprehensiv privind riscurile și amenințările în adresa statelor neutre – Austria, Finlanda, Irlanda, Suedia și Elveția în Europa și în afara ei [251]. În aceasta cercetare, diplomații din statele neutre, R. Kunz, T. Hajnoczi, K. Mottola, K. McBean, A Bjurner, P. Seger și savanții din statele neutre europene, H. Neuhold, T.

Vaahutoranta, P. Keatinge, B. Huld, F. Tanner, E. Windmar, au prezentat în calitate de experți estimările efectelor provocărilor globale asupra statelor neutre și statelor nealiniat din Europa, precum și au analizat politicile externe și de securitate ale statelor neutre pe arena internațională. Concluzia generală exprimată de savantul W. Windmar este că statele neutre europene activează ca state-membre ale UE, fiind „*nealiniat militar* față de angajamentul apărării mutuale, dar fiind angajate să participe la managementul crizelor internaționale” [251, p. 57].

Totodată, cercetătorii studiilor de caz au constatat că suportul public atât pentru neutralitate, cât și pentru UE este foarte înalt, ceea ce constituie un paradox social al timpului. Însă perspectivele statelor neutre studiate în cazul aplicării apărării colective a UE au rămas nedezevăluite și nedescoperite în această perioadă din motivul că există o dilemă politică între prevederile neutralității și clauza solidarității a UE. Ca urmare, se efectuează o modificare doctrinară pentru a soluționa această dilemă în politica nouă de neutralitate, conotând o „formă de nealiniere militară,” care presupune solidaritatea cu UE prin angajamente prestabilite pentru securitatea internațională, însă fără o participare la alianțele militare [251, p.17]. O altă formulă nouă propusă de H. Neuhold a fost „de a fi solidari în cadrul UE, dar neutrii în afara Europei”, care completează categoria politicii neutre de nealiniere militară [251, p. 16].

O valoare deosebită pentru studiul nostru, în scopul înțelegerii specificului statelor neutre europene contemporane, prezintă analiza statelor neutre prin metoda identitară și ideea de neutralitate instituționalizată, dezvoltată și prezentată de către U. Moller și U. Bjereld la Convenția Anuală nr. 48 a Asociației Internaționale de Studii (ISA) de la Chicago din 28 martie 2007 [250]. Savanții suedezi au determinat că Austria, Finlanda și Suedia au devenit mai mult „state postneutre,” iar *politica oficială de neutralitate, fiind mai mult ca o „nealiniere militară,” va exista atât timp, cât va exista legătura pozitivă între ideea de neutralitate instituționalizată ca identitate națională, variabilă independentă, și politica externă neutră, variabilă dependentă, care vor aduce beneficii interesului național*. Originalitatea cercetării constă în abordarea problematicei statelor neutre prin paradigma neoconstructivismului, care nu privește politica externă ca fiind influențată de către interesul național, dar mai mult de către structura socială a societății cu ideologie internă și identitate națională.

Determinând respectul față de statutul sau politica de neutralitate aleasă de statele europene, majoritatea savanților occidentali consideră o astfel de politică în Europa ca una învechită în cadrul mediului securității internaționale contemporane, care se confruntă tot mai mult cu amenințări transnaționale comune, ele necesitând un efort comun de solidaritate.

Studiile istoriografice ale problemei în cauză din România au demonstrat specificul de abordare a subiectului statelor neutre europene, mai mult prin prisma analizei aplicării dreptului

internațional și a evoluției arhitecturii securității internaționale în Europa în contextul extinderii NATO și UE. Un interes mai mare al cercurilor academice române a fost manifestat la aplicarea analizelor menționate privind neutralitatea permanentă a Republicii Moldova și eficacitatea sa pentru supraviețuire ca stat suveran, precum și soluționarea conflictului transnistrean.

Din punct de vedere istoric, subiectul statelor neutre în România a fost abordat inițial pentru a studia aspectele neutralității României, în perioada Primului Război Mondial din 1914-1916. Conceptul de neutralitate a fost analizat în contextul regulilor internaționale de conduită a războiului. De exemplu, savantul D. Dașcovici, studiind neutralitatea ca mijloc de constrângere dintre state în timpul războiului, a atras atenția asupra faptului că statele neutre și conceptul de neutralitate au devenit parte componentă a dreptului internațional și a regulilor desfășurării acțiunilor militare legitime [26]. Ulterior, savanții A. Bolintineanu și J. Herșcovici [11] au prezentat o analiză normativă a statutului neutralității permanente în calitate de concept juridic internațional, efectuând, totodată, o corelație cu politica de neutralitate, pe care ei o tratează astfel: „politica de neutralitate este parte componentă a politicii internaționale” [11, p. 301]. Ulterior, tematica neutralității nu a mai prezentat un interes pentru mediul academic al României.

În perioada contemporană, problematica neutralității a devenit obiectul studiilor de securitate ale cercetătorilor români. Astfel, savantul A. Oprescu a analizat perspectivele statelor neutre europene în interacțiunea cu NATO [255]. În același context, cercetătorul A. Androne a analizat atitudinea statelor neutre europene față de dezvoltarea procesului de apărare comună în Europa, din punct de vedere instituțional [3]. A. Androne este de părere că astăzi „elementul esențial al statutului de neutralitate rămâne cel de nealiniere, adică neparticipare la alianțe militare” [3, p. 64]. Concluziile ambilor cercetători sunt de valoare pentru că abordează noile provocări de securitate pentru statele neutre europene, la fel și efectul posibil al dezvoltării dimensiunii militare a UE și NATO, în contextul securității internaționale contemporane.

Cercetătorii L. Banu și O. Ionescu au reevaluat legătura statelor neutre cu dreptul internațional, trecând în revistă modelele de neutralitate din punctul de vedere al dreptului internațional [6]. Savanții reafirmă că „neutralitatea este fondată pe suveranitatea statelor”, având și opțiuni politice [6, p. 287], considerând că „în perioada 1950-1990, în condițiile existenței a două blocuri militare, a fost promovată *instituția nealinerii*, denumită și *neutralitatea pozitivă*”, care se referea mai mult la statele noi, apărute după cel de-al Doilea Război Mondial [6, p. 295]. Studiul lor nu se axează pe evaluarea evoluției structurale a securității internaționale.

Din alt punct de vedere, savantul I. Chifu abordând problematica statelor neutre europene [22] și a conceptului de neutralitate a prezentat analiza aspectelor de neutralitate a Republicii Moldova prin prisma teoriilor normative [21]. Analiza respectivă prezintă interes pentru

Republica Moldova pentru că savantul contestă valabilitatea neutralității ca statut efectiv al statelor neutre europene prin demonstrarea contradicțiilor teoretico-conceptuale, cu exemple istorice. I. Chifu susține că „există o confuzie ce se face între politica de neutralitate și legea neutralității. Politica de neutralitate cuprinde acțiuni voluntare în timp de pace ale unui stat declarat neutru. Politica de neutralitate este foarte flexibilă și poate fi adaptată la circumstanțe” [22, p. 9]. În același timp, I. Chifu a analizat critic și empiric evoluția statutului de neutralitate permanentă a Republicii Moldova, prezentând concluziile și recomandările respective. Însă savantul nu abordează comprehensiv legătura statelor europene neutre cu efectele structurale ale evoluției mediului securității internaționale, precum și interesul național al Republicii Moldova.

Comparând natura structurii sistemului securității internaționale contemporane cu cele precontemporane, în lucrările academice din Rusia² a fost evidențiată o percepție diferită privind conceptul de neutralitate și statele neutre europene. Inițial, subiectul neutralității în Rusia a fost abordat mai mult prin prisma dreptului internațional, care a fost considerat de către savanții ruși un pilon al relațiilor internaționale pentru a fi respectat cu strictețe. Astfel, profesorul B. E. Nolde poate fi considerat unul dintre primii savanți, care a abordat științific fenomenul de neutralitate în Rusia. Evaluând ideile dezvoltate după Congresul de la Viena privind conceptul de neutralitate, B. E. Nolde a prezentat concluzii academice privind apariția în relațiile internaționale a categoriei juridice de „stat cu statut de neutralitate permanentă” [156, p. 5]. B. Nolde a prezentat o cercetare din punct de vedere juridic a conceptului de neutralitate, accentuând că neutralitatea este strict legată de aspectul teritoriului statului și, corespunzător, garantarea neutralității este egală cu asigurarea integrității teritoriale a statului [156].

Problematica statelor neutre, a fost analizată, de asemenea, de savanții ruși D. I. Kocenovski, V. A. Nezabitovski, F. F. Martens, A. M. Ladîjenski, V. P. Danevski, care au anticipat dezvoltarea instituției de neutralitate ca fiind o categorie juridică internațională în știința Rusiei [166]. Însă, din punctul de vedere al științelor politice, tematica neutralității nu a fost abordată extensiv după Primul Război Mondial și după revoluțiile ruse (1905 și 1917) până la cel de-al Doilea Război Mondial, pentru că nu a prezentat un interes în Rusia.

După sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial și declanșarea Războiului Rece, în contextul apariției mai multor state neutre în Europa, conceptul de neutralitate, din nou, a început să fie studiat intens de către astfel de savanți ruși, precum L. A. Modjorian, V. N. Durdenevski, B. M. Klimenko, O. N. Hlestov, B. V. Ganiușkin, I. M. Prusakov, prin prisma dreptului internațional și securității colective. De exemplu, savantul L. A. Modjorian a abordat subiectul statelor neutre permanente în contextul dreptului internațional [140], dezvoltând categoria de politică de neutralitate ca un factor important în lupta popoarelor pentru independență [141] și

politică de neutralitate ca un factor de extindere a zonei de pace [142]. L. A. Modjorian a ajuns la concluzia că politica de neutralitate a devenit o categorie a relațiilor internaționale [142, p. 56].

Încă în anii '50 ai secolului trecut, în cercetările profesorului V. N. Durdenevski apare aspectul neutralității mai larg, ca un factor nou al sistemului de securitate colectivă, reieșind din structura sistemului internațional, stabilit după cel de-al Doilea Război Mondial cu elemente de securitate colectivă, având pilonul principal ONU [116, p. 35]. La rândul său, savantul B. M. Klimenko a analizat astfel de categorii noi ale dreptului internațional precum „demilitarizarea și neutralizarea” [126], pornind de la bazele stabilirii neutralității în Austria și în Finlanda. Iar savantul O. N. Hlestov considera că prevederile Acordului Internațional de la Geneva privind neutralitatea Laosului, din 1962,³ a fost un precedent pentru formarea bazei politico-juridice care ar determina funcțiile și obligațiunile statelor neutre în timp de pace, ce sunt clasificate de savant ca *neutralism* „state, care au ales statutul neutru în timp de pace” [158, p. 96].

Mai apoi, s-a stabilit ca tendință, că problematica statelor neutre a fost cercetată mai profund în continuare de către astfel de savanți ruși ca O. I. Tiunov, B. V. Ganiuşkin, I. M. Prusakov, prin viziunea dreptului internațional și a științelor politice, fără abordarea legăturii cu evoluția structurii mediului securității internaționale. Astfel, O. I. Tiunov a abordat conceptul de neutralitate sistemic în cadrul dreptului internațional [161]. Contrar acestuia, B. V. Ganiuşkin a prezentat un studiu privind evoluția conceptului de neutralitate prin stabilirea politicii de neutralitate și a statutului de neutralitate permanentă în condiții de luptă pentru pace [111]; ulterior, a prezentat formarea altei categorii politice a neutralității sub formă de *nealiniere*, care a devenit o categorie nouă a relațiilor internaționale [112]. Tot B. V. Ganiuşkin consideră că garantarea internațională pentru un stat neutru poate fi numai în condițiile în care statul este unul permanent neutru și nu se abate în politica sa de la statutul juridic asumat.

La rândul său, I. M. Prusakov a reevaluat originea juridică a neutralității permanente pentru justificarea rolului acesteia în sistemul de securitate colectivă [148]. Tot în acest context, M. Maher a abordat validitatea conceptului de neutralitate instituționalizat în state neutre în cadrul sistemului de securitate colectivă, considerând că „numărul de state neutre în confruntarea bipolară poate să crească, inclusiv în jurul URSS” [138, p. 10].

Istoriografia rusă din acea perioadă a demonstrat că experiența traumatică ca urmare a celui de-al Doilea Război Mondial, a Războiului Rece și a Războiului din Afganistan a dominat percepția savanților Rusiei privind agravarea elementelor dilemei de securitate și posibilității izbucnirii unor noi războaie la hotarele sale, în special, spre direcția Vest. În acest context, se poate deduce că la un moment dat al Războiului Rece geostrategii ruși au presupus și au început să aplice două metode pentru asigurarea securității naționale: crearea statelor aliate în jurul

frontierei sale prin susținerea conducerilor prietenoase; și diplomația coercitivă privind stabilirea/păstrarea statutului de neutralitate permanentă în statele în care nu s-a reușit a fi aplicată prima metodă. Din acest motiv, în studiile ruse problema securizării anumitor *zone amortizatoare* la hotarele sale a devenit un laitmotiv al politicii externe în perioada 1991-2013.

În consecință, în perioada 1991-2013, majoritatea politicianilor și experților ruși examinau aspectele neutralității mai mult prin astfel de viziuni, iar orice schimbare a situației în jurul statutului de neutralitate al statelor vecine ale Rusiei trezea suspiciuni la Moscova. În perioada contemporană, savanții și cercetătorii ruși V. A. Krujkov, I. A. Umerenko, P. Cerniakov, M. E. Kucinskaia, E. V. Korunova, A. B. Kondakov, E. Grigoriev, A. Kuranov, E. T. Usenko, A. Popov, G. Peșkov, P. V. Șcerbinin încep să analizeze anume problematica statelor neutre în cadrul dezvoltării sistemului internațional și asigurării securității naționale a Rusiei.

De exemplu, cercetătorul V. A. Krujkov a analizat evoluția conceptului neutralității și statelor neutre ca obiect al dreptului internațional în arealul politic european [128], axându-se pe transformările și perspectivele neutralității permanente a Austriei [127]. De menționat că V. A. Krujkov este unul dintre savanții care a cercetat extensiv problematica statelor neutre în urma transformării sistemului internațional de după anul 2000. Anume V. A. Krujkov a atras atenția asupra faptului că „definiția neclară a conținutului neutralității permanente în dreptul internațional a permis manevrarea în interpretarea cerințelor legale internaționale față de acest concept” [127, p. 4]. Drept rezultat, V. A. Krujkov a demonstrat posibilitatea statelor neutre „de a manevra pe arena internațională prin trecerea de la o neutralitate absolută (completă/permanentă) la o neutralitate diferențiată (selectivă)” [127, p. 19], având în vedere clauza solidarității internaționale „până când în Europa și în lume nu va fi creat un sistem efectiv de securitate colectivă comprehensivă” și a recomandat ca Federația Rusă să susțină instituția de neutralitate în Europa din punct de vedere sistemic [127, p. 27].

Savantul A. V. Kondakov, dimpotrivă, reevaluând formarea statelor cu statut juridic de neutralitate permanentă, concludă că în sec. al XX-lea s-au creat premise pentru stabilirea definiției clare a conceptului de neutralitate permanentă în raport cu statul. A.V. Kondakov consideră că neutralitatea permanentă este „un statut juridic internațional al unui stat suveran, care, în virtutea voinței unilaterale sau a tratatului internațional, are obligația de a nu participa la orice război, cu excepția cazurilor de autoapărare, dar în timp de pace – de a promova politici care să împiedice implicarea în război, adică să nu adere la alianțe militare, să evite dislocarea pe teritoriul său a bazelor militare străine, precum și să nu încheie acorduri care ar promova pregătirea economică și politică pentru război” [121, p. 7]. Dar I. A. Umerenko consideră că statutul de neutralitate a unui stat are diferite conținuturi și funcții. Conform savantului,

„conceptul de neutralitate în esență are natură politico-juridică și dialectică. Din punctul de vedere al dreptului internațional, neutralitatea se subînțelege ca recunoașterea juridică de către alte state a unui statut legal al statului suveran, care are drepturi și obligațiuni” [166, p. 26].

Studiul istoriografic realizat confirmă că în cercurile academice ruse există opinii mai liberale privind fenomenul neutralității în Europa. Astfel, cercetătorul G. Peșkov a abordat politica de securitate în Suedia într-un context comprehensiv al securității internaționale cu concluzii balansate, fără a se axa numai pe dilema de securitate a Rusiei [147, p. 2-6]. De menționat că aceste cercetări au prezentat interes major până la producerea atentatului din 11 septembrie 2001 în SUA și a Crizei din Ucraina din 2014-2015, care au schimbat percepția mondială a securității internaționale contemporane, precum și a neutralității.

În contextul schimbărilor mondiale ale mediului de securitate, P. V. Șcerbinin a reevaluat rolul statelor neutre în formarea sistemului de securitate europeană, încercând să facă o legătură dintre categoria de state neutre europene și mediul securității internaționale contemporane. Așadar, P. V. Șcerbinin consideră că în timpul bipolarității din punctul de vedere al funcționalității geopolitice „statele neutre creau o zonă de stabilitate, jucau un rol pozitiv în cadrul promovării păcii, dezarmării și descreșterii nivelului general de militarizare, dar astăzi funcția statelor neutre este de a juca un rol de intermediar în soluționarea conflictelor interstatale și promovarea stabilității internaționale” [170, p. 9]. Cercetătorul M. E. Kucinskaia a analizat [133], de asemenea, evoluția politicilor de securitate a statelor neutre, Finlanda și Suedia, după aderarea la UE, prezentând efectele posibile pentru securitatea Federației Ruse în cadrul *dimensiunii nordice*.⁴ E. V. Korunova a analizat problemele neutralității în politica externă a Suediei, considerând că „instituția de neutralitate este una dintre formele răspândite ale strategiei de politică externă a statelor [...] și, totodată, o formă de soluționare a conflictelor” [125, p. 2].

Abordarea subiectului neutralității europene de către cercetătorii ruși devine mai intensivă în această perioadă din cauza încercărilor sporite atât din partea UE, cât și din partea NATO de a promova conceptele și politicile lor de securitate și de apărare colectivă cu partenerii europeni, inclusiv statele neutre, care sunt însuși privite de Federația Rusă mai mult prin prisma dilemei de securitate, decât prin aspectul ideologic de securitate colectivă.

Chiar și analiza succintă a denumirilor articolelor privind neutralitatea confirmă automat concluziile pronunțate mai sus, ca, de exemplu: „Americani atrag suedezii în NATO”; „Stockholmul își ia rămas bun de la tradiție și deschide pentru sine și pentru alte state neutre ușile în NATO” [114]; „Un nou Anschluss al Austriei? Se agită activ pentru integrarea țării în structurile militare ale NATO și UE” [146], „Cancelarul austriac a obosit de neutralitate” [132]; „Subminarea neutralității, ce poate provoca o discuție cu privire la statutul Austriei” [165].

Astfel, mediul rusesc devine îngrijorat de tendința alarmantă de transformare a statelor neutre europene, care au fost privite ca state amortizoare, în state aliate ale NATO, ceea ce, eventual, va schimba balanța de securitate în regiunea apropiată nemijlocit de Federația Rusă.

În lumina crizei din Ucraina din 2014-2015, perioada care urmează să fie cercetată, viziunile convenționale privind conținutul și funcția statelor neutre au eșuat și rămân a fi reevaluate. Însă este important să prezentăm opinia cercetătorului A. Popov, care atenționează cu privire la aspectul statutului de nealiniere al Ucrainei în legătură cu lipsa de garanții reale pentru securitatea națională comparativ cu statele neutre europene [145].

Analiza cercetărilor științifice a problemei în cauză din Republica Moldova demonstrează că conceptul de neutralitate a fost examinat periodic, existând un număr modest de studii academice privind statele neutre în cadrul securității internaționale și în arealul european. Definirea și descrierea conceptului de neutralitate și a formelor de neutralitate cunoscute în cadrul relațiilor internaționale se regăsesc în dicționarul conceptelor și noțiunilor de bază ale diplomației, elaborat de savanții V. Beniuc și Gh. Rusnac. Totodată, savanții consideră că politica de neutralitate a Republicii Moldova poate avea următoarele caracteristici: „neutralitatea politică, diplomatică, militară, economică și în cadrul organizațiilor internaționale” [7, p. 95-98].

Este important să menționăm cercetările efectuate de N. Osmochescu, care atrage o deosebită atenție asupra problematicei neutralității permanente stabilind raportul între instituția de drept constituțional și de drept internațional public, o problemă mai rar întâlnită în practica internațională [71]. Tot N. Osmochescu a făcut legătura aspectelor juridice ale statutului de neutralitate permanentă a Republicii Moldova cu relațiile internaționale [72]. Un alt savant, care s-a preocupat de domeniul neutralității, este V. Gămurari, care a reevaluat aspectele conceptului de neutralitate permanentă în cadrul dreptului internațional contemporan [39] și a afirmat că instituția neutralității este baza suveranității statului [38]. V. Gămurari a accentuat că tratarea neutralității permanente ca un concept al dreptului internațional în relațiile internaționale contemporane a devenit insuficientă pentru că nu invocă specificul securității internaționale.

Cercetătorul-jurist O. Dorul extinde problematica neutralității prin legătura cu securitatea internațională. Astfel, O. Dorul a analizat conceptul de neutralitate permanentă din punct de vedere juridic [33] și din punct de vedere al dezvoltării sistemului securității internaționale [30]. Ca urmare, O. Dorul a evaluat comparativ viziunile statelor neutre europene vizavi de politica de securitate în cadrul integrării în UE, ceea ce este legat deja de aspectele practice ale securității cooperative a UE [31]. Savantul O. Dorul, efectuând un studiu minuțios în domeniul dreptului internațional dedicat caracterului neutralității, ajunge la concluzia că conceptul de neutralitate a devenit parte componentă a sistemului de securitate colectivă [32].

Subiectul statelor neutre a fost analizat din punct de vedere politologic de următorii savanți: V. Saca, S. Cebotari, A. Lavric, A. Ilașciuc. Ca exemplu, V. Saca și S. Cebotari au analizat compatibilitatea statutului de neutralitate permanentă a Republicii Moldova cu o politică eventuală de aderare la NATO, considerând că există un spectru mai larg în aspectele politice ale unui stat neutru și un caracter absolut al statutului juridic de neutralitate permanentă, pe care Republica Moldova și le-a asumat [16]. Iar A. Lavric a reevaluat problematica neutralității Republicii Moldova ca element al asigurării securității naționale. Dumnealui a constatat că Republica Moldova nu a obținut garanții de securitate pentru statutul de neutralitate permanentă [55]. Pe de altă parte, cercetătorul științific A. Ilașciuc a analizat aspectele teoretico-conceptuale ale statelor neutre europene în cadrul relațiilor internaționale [47].

Astfel, cercetările din Republica Moldova demonstrează că aspectele de neutralitate nu au fost studiate minuțios de către mediul academic. Conceptul de neutralitate a atras mai mult atenția savanților din domeniul dreptului internațional; însă experiența statelor neutre europene în cadrul securității internaționale nu a fost scoasă în evidență de cercetătorii moldoveni. Această rămâne să fie examinată pe viitor de către cercetătorii relațiilor internaționale.

Istoriografia pe segmentul mai multor medii academice și perioade istorice a demonstrat că statele neutre europene, ca o categorie a științelor politice, au fost dezvoltate mai mult în perioada Războiului Rece, în care conceptul de neutralitate a fost, practic, testat în cadrul bipolarității (Anexa 15). În acea perioadă, s-a evidențiat faptul că un stat neutru operează în cadrul sistemului internațional cu două categorii diferite, dar complementare: statutul de neutralitate permanentă cu principiul obligativității juridice absolute în timp de război și politica de neutralitate, cu principiul selectiv, care reflecta strategia statului privind păstrarea neutralității credibile în fața potențialului conflict internațional. Este de menționat că definițiile statelor neutre studiate au reflectat natură statutului juridic de neutralitate, dar nu realitatea politică.

Totodată, în a doua jumătate a sec. al XX-lea s-au creat premise pentru criza conceptului de neutralitate din punct de vedere juridic și focusarea atenției asupra categoriei de stat neutru care a manifestat funcții politice noi în cadrul securității internaționale contemporane, cum ar fi diminuarea tensiunilor geopolitice, intermedierea între părțile conflictuale interstatale, intermedierea (în calitate de lider al coaliției) în soluționarea crizelor interne ale unui stat, precum și a criteriilor de comparare, cum ar fi cele politice, economice și militare (Anexa 15). În scopul determinării esenței problematicii statelor neutre ca o categorie politică a relațiilor internaționale contemporane este important să fie analizată evoluția conceptului de neutralitate și instituționalizarea în stat neutru anume în cadrul sistemului internațional de securitate.

1.2. Apariția problematicii statelor neutre în cadrul dezvoltării conceptului de neutralitate

Statele neutre, ca concept politico-juridic, au apărut în sec. al XIX-lea și au evoluat proeminent în Europa anume în perioada confruntării bipolare din secolul trecut. Pe parcursul acestei perioade de distanțare dintre cele două blocuri adverse, mai multe state europene, cum ar fi Austria, Finlanda, Republica Irlanda, Liechtenstein, Malta, Suedia au reușit să-și mențină statutul de neutralitate sau să devină state cu o politică neutră, fiind numite state neutre. Conform experienței istorice, aceste state au promovat diferite politici de neutralitate (Anexa 17).

De fapt, majoritatea statelor neutre europene deja acționează pe arena internațională mai mult timp ca actori *nealiniați* din punct de vedere *militar*. Astfel de politici oferă statelor neutre avantajul de a fi membri ai diferitelor organizații internaționale și de a beneficia de promisiuni oficiale de a fi consultate în probleme importante de securitate, fără a împărți povara securității colective. Din acest motiv, pentru a înțelege particularitățile problematicii contemporane ale statelor neutre europene, este necesar de a analiza baza teoretico-conceptuală a statelor neutre și a conceptului de neutralitate prin abordarea istorică, politico-juridică și cea a teoriei relațiilor internaționale cu paradigmele principale. Ultimele mai exact determină structura sistemului internațional, cu efecte geopolitice asupra statelor neutre.

Efectuând o analiză amplă, a fost evidențiat faptul că în cadrul studiilor politice și de securitate nu există o definiție politico-juridică universală sau stabilită clar a statelor neutre în timp de pace, comparativ cu conceptul de neutralitate, care este definit clar de dreptul internațional. Cea mai răspândită noțiune de stat neutru, în cercul academic, îl tratează ca un stat care își asumă un statut de neutralitate în timp de război/conflict militar sau al unor altor confruntări, cum ar fi cele politico-economice. De exemplu, reieșind din prevederile Convențiilor V și XIII de la Haga, adoptate în 1907, în care sunt stipulate mai multe prevederi politico-juridice privind drepturile și obligațiunile puterilor neutre, în timp de război terestru și maritim, reiese că „o țară neutră, într-un anumit război, este un stat suveran, care se declară oficial a fi neutru față de beligeranți” (Anexa 10, 12). La rândul său, dicționarul savanților V. Beniuc și Gh. Rusnac [7], dicționarele american „Merriam-Webster” [248], englez – „Oxford” [257], român – „Dex” [29] și rus – „Lumea Dicționarelor” [137] se referă mai mult la noțiunea de neutralitate ca principiu moral, concept și stare politico-juridică.

Analizând conținutul statelor neutre europene, se stabilește că instituția de neutralitate a constituit preocuparea dreptului internațional prin faptul că Congresul de la Viena (1815) a instituționalizat juridic conceptul de neutralitate în state naționale prin tratat internațional cu garanții. După cum am menționat, în relațiile internaționale conceptul de neutralitate a fost

instituționalizat mai clar, din punct de vedere juridic, în Convențiile de la Haga din 1907, care reglementa modul desfășurării acțiunilor de luptă în timpul războaielor. Astfel, convențiile V(1) și XIII (2) stipulează drepturile și obligațiile unei puteri neutre: „O putere neutră permanent este un stat suveran, care este legat printr-un tratat internațional să fie neutru față de beligeranții tuturor războaielor viitoare” (Anexa 12). Corespunzător, bazele politico-juridice ale statelor neutre europene contemporane au fost puse în cadrul evoluției conceptului neutralității.

În urma unor analize academice se descoperă că noțiunea de neutralitate, în calitate de principiu de neparticipare la război, apare în sec. al XV-lea. Astfel, în opinia savanților L. Banu și O. Ionescu, un astfel de termen se „întâlnește într-un document oficial din 1408 în cadrul unui decret (1378) al unui rege francez, care arată că și el își păstrează neutralitatea în lupta dintre papa de la Roma și papa de la Avignon. În aceasta perioadă încep să fie încheiate unele tratate de neutralitate, evident – în sens militar (1478, Liege)” [6, p. 288]. În acea perioadă, în relațiile internaționale apare un element conceptual, precum că părțile beligerante nu mai forțau statele terțe să se situeze alături de una dintre părți și nu se consideră ilicită poziția unui stat că se menține imparțial sau se abține de la participarea într-un conflict armat [6].

Ca urmare istorică, după cum susține savantul englez, M. Wight, dezvoltarea legii internaționale în Europa sec. XVI-XVIII, stabilirea noțiunii de război just – *casus belli* și a sistemului de state europene cu modurile lor de interacțiune în sec. XVIII-XIX, mai ales a conceptului *echilibrul puterilor*, au dat naștere conceptului legal de neutralitate statală [287, p.1]. Savantul S. Widmen considera că „recunoașterea legală a neutralității a stimulat interesul față de pacea mondială, acceptată ca o lege universală, care a făcut ulterior posibilă diferențierea dintre legea și politica de neutralitate” [285, p. 17]. Corespunzător, în calitate de categorie politico-juridică din domeniul relațiilor internaționale, tratarea neutralității poate fi mai exactă prin corelarea sa cu formele istorice de interacțiune în cadrul sistemului de state europene.

Din punct de vedere istoric, dezvoltarea europeană a demonstrat că statele, care aveau un statut juridic de neutralitate sau urmau o politică de neutralitate, au supraviețuit în trecut datorită forței statelor puternice preocupate de *echilibrul securității* în regiune. După cum argumentează Ph. Windsor, „în perioada în care neutralitatea a început să fie mai mult o normă morală, alianțele și coalițiile au constituit înțelegeri de scurtă durată îndreptate spre obiective specifice” [286, p. 3]. Astfel, neutralitatea a prezentat o atitudine de sens comun/normă morală față de state neimplicate în război.

Însă, în acea perioadă, susține Ph. Windsor, „statele neutre europene din sec. al XIX-lea, erau respectate dacă Marile Puteri se angajau să intervină pentru menținerea echilibrului puterii cu scopul de a-și proteja interesele proprii” [286, p. 4]. De exemplu, vizavi de păstrarea

echilibrului de securitate europeană, Regatul Unit a fost unul dintre arbitrii neutralității. Astfel, neutralitatea Belgiei (1831), Luxemburgului și Elveției (1815) reprezintă cazuri elocvente ale înțelegerilor dintre Marile Puteri privind garanțiile, deoarece legalitatea internațională a neutralității era încă în proces de evoluție. De altfel, cazurile anexării Regatului Savoia și dispariției Poloniei, pentru aproape două sute de ani, au demonstrat vulnerabilitatea unui statut de neutralitate neinstituționalizat internațional și fără garanții din partea Marilor Puteri.

Din punct de vedere al dreptului internațional, definiția neutralității a fost stabilită prin Declarația de la Paris din 1856 privind Legea Maritimă, ca un rezultat al Războiului din Crimeea și a progresat legal la cea de-a Doua Conferință de la Haga din 1907 [287]. În plus, Convențiile V și XIII de la Haga au stipulat statutul neutralității pentru statele aflate în războaiele terestre și maritime. Corespunzător, conceptul de neutralitate a fost prevăzut juridic de a fi implementat numai în caz de conflict armat, fapt acceptat inițial în relațiile internaționale. Necesitatea unei astfel de legalizări a derivat din faptul că sistemul de securitate europeană, de la sfârșitul sec. al XIX-lea, a fost afectat de dezvoltarea rapidă a unui nou stat puternic – Germania unificată de O. V. Bismarck. În acea perioadă istorică structura sistemului internațional nu prevedea o astfel de categorie ca stat neutru în timp de pace, deoarece conceptul de război a fost unul legal și ca o opțiune a politicii externe în sens comun.

Bazându-se pe acest factor, statele europene au convenit să limiteze maximal posibilitatea izbucnirii războaielor și, totodată, să fie aplicate anumite reguli legale în cazul declanșării conflictelor militare. După cum susține savantul Ph. Windsor, noile acorduri europene specificau că „[...] alianțele nu mai reprezentau activități de subordonare în cadrul unui sistem mai mare, dar constituiau sistemul însuși [...]” [286, p. 4]. La acel moment, conceptul de neutralitate nu se mai încadra în structura sistemului internațional transformat. Mai mult ca atât, statele, care și-au declarat neutralitatea la acea etapă, apăreau ca o excepție ce impunea clarificarea legală a statutului, drepturilor și responsabilităților.

La începutul sec. al XX-lea, structura sistemului internațional în Europa a creat consecutiv premise pentru exploatarea vulnerabilităților conceptului de neutralitate din motivul că alianțele au devenit polarizate cu scopul de a se contesta una pe alta deja la nivel global. De exemplu, datorită preocupării statelor puternice de menținerea *status quo* în contextul ordinii internaționale și garanțiilor pentru unele state neutre europene, agresiunea asupra unor state neutre a fost cauza izbucnirii războaielor mondiale din 1914 (Belgia) și 1939 (Polonia). Cu toate acestea, intervențiile Regatului Unit și Franței în războaie nu au restabilit statutul de neutralitate garantat.

Continuând firul raționamentelor, instituția de neutralitate, folosită de statele neutre, s-a manifestat prin caracterul complex și multidimensional politico-juridic, care are la temelie

conceptele de neutralitate dezvoltate istoric și descrise mai sus. După cum susțin savanții G. Evans și J. Newnham, potrivit aspectelor politice și ale dreptului internațional, conceptul de neutralitate poate fi clasificat în *neutralism*, *neutralitate* și *neutralizare* [200, p. 365].

Prin *neutralism*, care este tratat și ca *nealiniere*, este reprezentată o *stare de politică* de abținere de la participarea la un conflict specific și care presupune tratarea egală și imparțială a tuturor părților. Însă chiar și statele care promovează neutralismul pot interveni în alte conflicte armate, care sunt considerate vitale pentru securitatea lor regională. Mai mult ca atât, neutralismul nu exclude participarea statelor în instituțiile sau aranjamentele regionale politico-economice. Neutralismul este considerat o trăsătură a statelor slabe în situațiile de bipolaritate, aflându-se între două antisisteme internaționale și cu o situație internă instabilă [60].

Neutralitatea propriu-zisă în sens restrâns este prezentată ca un *statut juridic* stabilit de legi și tratate, care restricționează legal statul de la implicarea în război și obligă părțile beligerante să respecte integritatea statului neutru [59]. Neutralitatea poate fi proclamată unilateral printr-o declarație oficială a conducerii statului, fiind recunoscută de mediul internațional (SUA, 1793), multilateral – prin recunoașterea și respectarea acestui statut juridic de către un grup de state la nivel regional (Elveția la Congresul de la Viena, 1815, reafirmat de Tratatul de la Versailles – 1919 și de Liga Națiunilor – 1933; Belgia – la Conferința de la Londra, 1830, și Tratatul de la Londra, 1839) și internațional, fiind adoptat în formă de lege/act internațional, ce prevede să fie îndeplinit (Regulile de la Haga, 1907) [200, p. 366]. Conceptul de neutralitate prevede și alte subconcepte, cum ar fi *teritoriile neutre* și *zonele neutre*. Primul se referă la teritoriile disputate sau nepopulate, statutul cărora rămâne să fie reglementat pe viitor. Al doilea se referă la zonele de securitate în timpul conflictelor armate, din care nu se evacuează oamenii, de exemplu, zonele de neutralitate din timpul conflictului din Bosnia și Herțegovina și Irak, declarate de ONU pentru scopuri umanitare. În sistemul internațional contemporan, numai Consiliul de Securitate al ONU poate să se pronunțe asupra statutului de neutralitate în caz că se aprobă acțiunile împotriva unui agresor. În Europa, acesta este reflectat și în documentele principale ale OSCE: Actul Final de la Helsinki din 1975 și deciziile adunărilor șefilor de state.

Neutralizarea este cea mai puternică *formă politico-juridică*, care exclude totalmente participarea statului în organizații internaționale sau interguvernamentale, mai ales, la alianțele militare. Neutralizarea poate fi recunoscută de înțelegerile internaționale (cazul Elveției) sau impusă (cazul Austriei), care la fel necesită acorduri externe [200, p. 367]. Neutralizarea a reprezentat o metodă atractivă de efectuare a managementului conflictelor pe timpul sistemului *echilibrul puterilor* în Europa în sec. al XIX-lea. În sec. al XX-lea, statele au preferat asumarea formelor de neutralitate mai flexibile decât neutralizarea cum ar fi nealinierea sau neutralismul.

În fine, cele trei dimensiuni ale conceptului de neutralitate permit distingerea statutului sau politicii neutre, care la nivel internațional acționa în raza definită.

Formele de neutralitate a unui stat au fost condiționate de circumstanțele istorice. Evenimentele legate de războaiele de proporții din Europa au permis evidențierea factorilor, care susțin neutralitatea statelor naționale. În opinia lui S. Widmen „marile puteri respectă integritatea statelor neutre din trei motive: nu este în interesul lor de a ataca, costul invaziei și pacificării este mai mare decât beneficiile și abuzarea neutralității vine în contradicție cu principiile legii internaționale” [238, p. 310]. Evident că Suedia și Elveția au evitat să se implice în cel de-al Doilea Război Mondial din cauza unuia sau mai mulți din acești factori. Din contra, încălcarea dublă a statutului de neutralitate a Belgiei, în secolul trecut, și împărțirile Poloniei, în sec. al XVIII-lea și al XX-lea, au dovedit rolul major al factorului sferei de interese a marilor puteri.

Astfel, sec. al XX-lea a reconfirmat că statutul de neutralitate a unui stat este eficient doar dacă marile puteri îl recunosc mutual și aleg să nu destrame status quo și echilibrul de securitate. După cum susțin cercetătorii politici din sec. al XX-lea, precum savantul S. Widmen, „[...] neutralitatea a fost concepută original în contextul sistemului de stat european” [285, p. 17]. Conceptul de neutralitate, cunoscut astăzi, își are originea în confruntarea permanentă pentru menținerea *echilibrului de putere* în Europa multipolară. De exemplu, Suedia și Elveția își păstrau, în mod tradițional, neutralitatea pe o lungă perioadă de timp, fiind oficial recunoscute din 1815. Neutralitatea lor a fost respectată pretutindeni datorită caracterului conflictelor din trecut și similarității puterii militare și economice a acestor state în sec. al XIX-lea. Din punct de vedere politico-militar, neutralitatea statelor europene a fost onorată doar în situațiile în care locația statului respectiv nu se afla la intersecția sferelor de interese ale Marilor Puteri.

Așadar, definitorii statelor neutre europene (variabile) atât externi, cât și interni, sunt esențiali să fie analizați pentru a înțelege multidimensional formele de neutralitate și particularitățile statelor neutre. De exemplu, analiza problematicii neutralității în Republica Irlanda a fost efectuată de către savantul elvețian S. Widmen. Astfel, conform opiniei lui Widmen, „neutralitatea Irlandei se bazează pe relația sa specifică istorică cu Marea Britanie,” care este principalul factor extern [285, p. 19]. Republica Irlanda a devenit un stat independent în 1921. În acest context, Irlanda de Nord este variabila predominantă, care determină relația specifică dintre Regatul Unit și Republica Irlanda. Aceasta reiese mai mult și din faptul că Republica Irlanda, fiind în sfera ideologică europeană, nu are contradicții cu alte state europene, cu excepția Regatului Unit. De asemenea, un alt factor care nu se află la punctul de tangență sunt două sisteme internaționale rivale. Din motivul evitării unui potențial conflict pe marginea regiunii Irlanda de Nord, Republica Irlanda a preferat o politică externă de neutralitate. Spre

deosebire de neutralitatea Irlandei, neutralitatea elvețiană rezultă parțial din factorii interni. Ca un stat multicultural, Elveția și-a declarat și a menținut neutralitatea permanentă pentru echilibrul stabilității interne, fiind mult timp considerată drept un stat tradițional neutru [199].

În același timp, autorul conchide că preponderent factorul extern în formă de sistem internațional bipolar din timpul Războiului Rece ca o variabilă independentă ajută la explicarea esenței neutralității Austriei, Finlandei și Suediei, ceea ce constituie obiectul cercetării în cauză. Anume confruntarea dintre cele două tabere rivale pe perimetrul european a contribuit la neutralitatea adoptată și menținută de către aceste state în sec. al XX-lea.

Studiind statele neutre europene prin prisma analizelor politice și de securitate, s-au scos în relevanță similitudini și diferențe în formele și cauzele de neutralitate ale acestor state. În opinia savantului A. Kronin, neutralitatea Austriei, cu statut politico-juridic, a fost un act de înțelegere dintre cele două tabere de adversari în cadrul Războiului Rece în 1955, condiționat de adoptarea Legii Constituționale de Neutralitate când ultimele trupe de ocupație au părăsit teritoriul Austriei [189]. În acest context, savantul rus V. Krujkov afirmă că autoritățile sovietice aveau, inițial, intenții să domine Austria pentru a menține un *stat-amortizator* în posibile confruntări pe viitor [127, p. 13]. La rândul său, ex-președintele Finlandei, M. Koivisto, conchidea că „[...] neutralitatea Finlandei își are originile în confruntările istorice dintre Finlanda și Rusia, precum și în consecințele celui de-al Doilea Război Mondial” [236, p. 30].

În același timp, savantul E. Einhorn a descoperit că URSS în scopul de a avea o *zonă tampon* la Nordul său, a impus neutralitatea Finlandei în schimbul independenței sale. Ca urmare, Finlanda și Suedia (tradițional neutră) au devenit o *zonă largă de neutralitate* [194]. În același timp, analiza conținutului neutralității Suediei a demonstrat că, în pofida existenței factorului politicii neutre tradiționale din 1815, există dovezi precum că Suedia și-a dat acordul tacit de aliniere la NATO, în caz de confruntare gravă în timpul Războiului Rece [205, p. 8].

Astfel, alegerea sau menținerea statutului sau politicii de neutralitate de către statele europene, Austria, Finlanda și Suedia, în perioada anilor 1945-1991, se bazează în mare parte pe doi factori/variabile independente: Războiul Rece dintre Blocul Sovietic și cel Occidental cu amenințarea pericolului comunist (amenințarea factorului extern pentru factorul intern), precum și izbucnirea unui potențial focar de rivalitate în Europa. Totodată, având o formă și un conținut de neutralitate diferit, Elveția, Irlanda, Vaticanul, Malta au avut mai puțină implicare în lupta bipolară, fiind protejate de natura structurii sistemului internațional, în care au fost plasate.

În rezultatul confruntărilor internaționale istorice, în opinia politicianului și savantului H. Kissinger, au fost elaborate diferite concepte strategice ale interacțiunilor interstatale în cadrul relațiilor internaționale de la *Raison d'état*, *Realpolitik*, *Echilibrul Puterii* și până la conceptul

universal kantian-wilsonian de securitate cooperativă [235]. Astfel, statele europene, prin declararea neutralității, s-au exclus sau au fost excluse din confruntările internaționale, care au fost dominate de unul dintre conceptele strategice ale perioadei respective.

Conform savantului R. Vukadinovic, „cuvântul *neutralitate* provine de la adjectivul latin *neuter* și înseamnă niciuna din cele două” [277, p. 29]. Reiese că statele care și-au declarat intenția de neutralitate au fost siguri că viitoarele războaie vor avea elemente de respectare a legii. În același timp, după cum a menționat I. Chifu, există o distincție între statut și politica de neutralitate [22]. Conform savantului, „statutul neutru al unui stat, declarat oficial și stipulat prin tratat internațional, limitează manevra politică a guvernului, pentru că este subiectul dreptului internațional” [22, p. 9]. Totodată, ONU nu prevede conceptual dreptul la război interstatal, fapt ce intră în contradicție cu prevederile statutului de neutralitate, prevăzut de dreptul internațional ca o categorie juridică anume în război. Dimpotrivă, politica de neutralitate este flexibilă și ea poate fi interpretată astăzi vizând și prevederile ONU.

În urma studiului istoriografic, s-a evidențiat că statele cu statut sau politică neutră sunt dependente de categoria securitatea internațională, care a evoluat ca concept în Europa. După cum susține savantul englez M. Wight, datorită evoluției conceptului echilibrului puterii, conceptul de neutralitate a suportat, de asemenea, niște evoluții istorice [287]. Respectiv, formele și conținutul neutralității s-au bazat pe o serie de factori importanți cum ar fi cei externi, interni și tradiționali, alături de schimbarea naturii mediului de securitate internațional, care se tratează în teza de disertație ca structură a sistemului internațional.

În legătură cu evoluția conceptuală a noțiunii de securitate internațională, formele specifice și conținutul de neutralitate s-au schimbat istoric și sunt cunoscute în mediul academic ca neutralitatea supraputerii, neutralitatea activă (sau nealinieră militară), neutralitatea *ad hoc* și neutralitatea permanentă, neutralitatea impusă, neutralitatea integrală permanentă, neutralitatea eventuală, neutralitatea imparțială, neutralitatea diferențială, neutralitatea locală, neutralitatea temporară, neutralitatea maritimă, terestră și aeriană. Astăzi, creșterea provocărilor globale, cum ar fi dilemele strategice și de securitate, confruntările ideologice, dilemele economice, eforturile colectiv-cooperative de securitate și noile amenințări netradiționale cu probabilitate înaltă pot contribui la modificarea conținutului de neutralitate în Europa [222].

Conform concluziilor cercetării reiese că statele neutre și conceptul de neutralitate sunt în dependență directă de evoluția naturii structurii sistemului internațional și a mediului de securitate internațională. De exemplu, structura sistemului internațional după cel de-al Doilea Război Mondial s-a transformat într-o altă competiție globală cu alianțe mai mari, în care

statele europene neutre și nealiniat au devenit actori politici marginali. Însă statele europene neutre nu au fost afectate din diferite motive.

În primul rând, statele tradițional neutre, cum ar fi Suedia și Elveția, au reprezentat un factor istoric neutru, care diminuea tensiunile bipolare. Mai mult, invulnerabilitatea geografică și capacitatea militară relativ puternică au permis consolidarea puternică a statutului neutru. În al doilea rând, alte state, ca Austria și Finlanda, au reflectat înțelegerea nescrisă a alianțelor privind incapacitatea de câștig într-o situație de impas. Cu alte cuvinte, costul invaziei era mai mare decât avantajele stării actuale de lucruri. În al treilea rând, marile puteri nu au considerat schimbarea statutului de neutralitate al unor astfel de state ca Andora, Islanda sau Liechtenstein ca o amenințare la status quo-ul securității internaționale.

Astfel, marile puteri, la general, și-au demonstrat respectul pentru legea internațională în cadrul bipolarității cu anumite clauze morale. Ca exemplu pot servi descoperirile savantului Ph. Windsor, care afirmă că SUA considerau neutralitatea ca un aspect imoral în cadrul relațiilor internaționale, dar o respecta din cauza prevederilor dreptului internațional. Fosta Uniune Sovietică demonstra o atitudine pozitivă față de neutralitate, însă considera imorală nealinierea militară (cazul Iugoslaviei). Savantul britanic a identificat faptul că neutralitatea însăși era strict justificată de URSS, dar nu și respectată permanent de conducerea sovietică, fapt demonstrat de cazurile de violare a apelor teritoriale ale Suediei [286, p. 6].

Pe de altă parte, în perioada confruntărilor din timpul Războiului Rece, Belgia a decis să nu-și mai păstreze statutul de neutralitate în urma șocului suferit în cel de-al Doilea Război Mondial, când neutralitatea sa a fost încălcată, în ciuda garanțiilor din partea Regatului Unit. Tot în acest context, Norvegia și Danemarca nu au dorit să experimenteze cu politica sau statutul de neutralitate și, la fel ca Belgia, au devenit membre ale NATO. Iar fostele membre ale Pactului de la Varșovia nu au dorit să devină state neutre sau nealiniat militar în anii '90 și, invers, au devenit membre ale alianței militare NATO. Astfel, reiese că consecințele dezvoltării structurii sistemului internațional bipolar au influențat consecvent evoluția formelor și conținutului conceptului de neutralitate, precum și a politicii de neutralitate ale statelor europene actuale. Totodată, faptul că Ucraina avea statut nealiniat din 2010 și garanții de securitate din partea Federației Ruse, Regatului Unit și SUA, conform Memorandumului de la Budapesta din 1994, nimeni nu a putut să securizeze integritatea țării și să evite anexarea Crimeei de către Federația Rusă,⁵ dezvoltându-se conflictul în estul Ucrainei, cu suportul Rusiei.

Având la bază concluziile evoluției conceptului de neutralitate în studiile de securitate, devine importantă reflectarea documentelor și mecanismelor care reglementează fundamentele politico-juridice ale statelor neutre studiate, precum și interacțiunea lor, la nivel global, regional

și național, de asemenea, a criteriilor de performanță în mediul de securitate internațională. În acest context, la nivel global putem reafirma că Organizația Națiunilor Unite, fondată ca organizație de securitate colectivă în 1945, prin prevederea Capitolului I (art. 1, 2) al Cartei ONU, abrogă posibilitățile războaielor interstatale în perioada contemporană. Corespunzător, ONU nu reglementează statutul sau politica de neutralitate a statelor. Totodată, unii experți ai dreptului internațional apelează la Rezoluția ONU nr. A/RES/56/83, care stipulează responsabilitatea statelor pentru actele ilegale la nivel internațional, considerând că abuzul statutului de neutralitate este abuzul legii internaționale [166, p. 16].

În rezoluțiile ONU se aplică numai principiul neutralității în cazurile de criză, de exemplu, operațiunile umanitare sau de menținere a păcii (Anexa 10). Iar rezoluția declarativă nr. A/RES/50/80/A privind neutralitatea permanentă a Turkmenistanului este un precedent internațional nou, care recunoaște statutul de neutralitate permanentă a Turkmenistanului, fără stipularea unor garanții internaționale. Totodată, reiese că ONU, promovând aceasta rezoluție, avea dubii față de existența securității colective internaționale de facto, ceea ce, de fapt, are loc în sistemul internațional. Din punctul de vedere al securității, articolul 51 din Carta ONU permite statelor neutre dreptul la autoapărare, până ce Consiliul de Securitate va întreprinde măsuri pentru restabilirea securității. Acest articol permite statelor neutre dreptul la posesia forțelor armate și a sectorului de securitate națională pentru autoapărare.

Continuând firul raționamentelor, la nivel global, Comitetul Internațional al Crucii Roșii este considerat a fi o structură internațională neutră, care menține politica de neutralitate și imparțialitate, privind orice situație de conflict, tratamentul și protecția prizonierilor în conflictele militare. În cazul conflictelor armate, CICR abordează neutralitatea bazându-se pe prevederile Convențiilor de la Geneva din 1949 vizavi de protecția civililor, răniților și tratamentul prizonierilor în război (Anexa 10). Tot la nivel global, multe state continuă să perceapă Regulile de la Haga din 1907 ca unele viabile pentru eventualele conflicte armate. Evident că anume Convențiile V și XIII de la Haga (Anexa 10), din punctul de vedere al dreptului internațional, continuă să servească ca bază de reper pentru statele neutre în sistemul internațional (Anexa 12). În ciuda faptului că Convențiile V și XIII de la Haga parțial intră în contradicție cu Carta ONU, de facto mai mulți actori internaționali le consideră ca temei pentru eventualele conflicte armate ce țin de neutralitate.

La nivel regional, Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa, fiind un produs al sfârșitului Războiului Rece, prevede dreptul la neutralitate prin prisma politico-juridică și de securitate. Așadar, Actul Final al OSCE din 1975, capitolul I, stipulează că statele au dreptul să fie neutre [73]. Mai multe decizii ale Adunărilor șefilor de state OSCE (Anexa 10) reafirmă că

statele au dreptul să fie neutre, precum și să aleagă aranjamente, alianțe sau tratate de securitate. Totodată, multe rezoluții OSCE conțin noțiunea de *principiu de neutralitate și imparțialitate* în acțiunile membrilor organizației.

Securitatea Uniunii Europene se bazează pe conceptul securității cooperative, manifestând solidaritate cu clauza apărării mutuale. Statele neutre europene cunosc că aspectul de neutralitate este reflectat numai parțial în Tratatul UE. Astfel, articolul 42 (2) stipulează că „politica Uniunii nu trebuie să aducă prejudicii caracterului specific al politicii de securitate și apărare a anumitor state-membre.” Sintagma „anumitor state-membre” este numită și *clauză irlandeză*, ceea ce presupune că UE va respecta politica statelor neutre ale UE [272, p. 446].

Pe de altă parte, Organizația Tratatului Nord-Atlantic, fiind o alianță de apărare colectivă, nu prevede folosirea conceptului de stat neutru. Statele-membre ale NATO își asigură securitatea prin eforturi de apărare colectivă, fapt stipulat în articolul 5 al Tratatului. În același timp, fiind o alianță transformată din anii '90 ai secolului trecut, NATO a stabilit mecanismul cooperării cu statele nealiat prin Programul Parteneriatul pentru Pace din 1994, inclusiv cu statele neutre pe segmentul securității internaționale fără obligațiuni juridice. Respectiv, Consiliul Parteneriatului Euroatlantic, stabilit în 1997, este o platforma de cooperare cu alte state, inclusiv statele neutre europene. Evident, că în astfel de cooperare, în multiple decizii privind operațiunile de menținere a păcii, conduse de NATO cu partenerii, se stipulează principiul de neutralitate [75].

În arealul ex-sovietic, numit și euroasiatic, geopolitic apropiat statelor neutre europene, inclusiv Republicii Moldova, Comunitatea Statelor Independente, ca organizație și spațiu ideologic, nu a avut o experiență îndelungată cu categoria statelor neutre. De fapt, unul dintre documentele oficiale ale CSI este decizia Consiliului șefilor de state CSI din 26.08.2005 privind principiile esențiale de participare a Turkmenistanului ca stat neutru în CSI [153]. Conform prevederilor deciziei respective, Turkmenistanul este tratat ca membru asociat al CSI. Este de menționat că CSI a fost nevoită să adopte o astfel de decizie, deoarece avea ca bază rezoluția ONU. Cu toate că Republica Moldova este un stat neutru prin prevederile constituției sale, clauza neutralității permanente a fost folosită mai mult declarativ de către autoritățile moldovenești, decât membrii CSI. Motivul inițial al nerespectării principiului de neutralitate în spațiul CSI consta în ideea construirii comunității fostelor state ale URSS pe baza cooperării, fapt reflectat inițial în Acordul de constituire a CSI din 08.12.1991, care a fost susținut de Declarația șefilor de state CSI la Alma-Ata din 21.12.1991 privind formarea CSI [154]. În practică, evenimentele din ultimii 20 ani confirmă că multiplele conflicte pe perimetrul frontierelor CSI nici nu prevedeau aplicarea principiului neutralității sau statutului neutru al statelor.

În același context, Organizația Tratatului de Securitate Colectivă în cadrul spațiului CSI, fiind o alianță de apărare colectivă, la fel nu prevedea în documentele sale clauza de stat neutru [144]. OTSC folosește noțiunea de neutralitate în Acordul privind activitățile de menținere a păcii ale Tratatului de Securitate Colectivă din 06.10.2007, care prin art. 5 stipulează ca Forțele Colective de Menținere a Păcii își desfășoară activitatea în *spiritul neutralității* față de părțile conflictelor. Totodată, operațiunile de menținere a păcii ale CSI nu au beneficiat de mandatul ONU sau suportul OSCE. Din aceste argumente reiese că CSI și OTSC nu prevăd clar prezența statelor neutre în structurile lor, cu excepția modului de interacțiune bilaterală.

Astfel, constatăm că instituția neutralității este juridic reglementată prin Convențiile V și XIII de la Haga din 1907 și Convenția de la Geneva din 1949. Totodată, statele neutre sunt mai larg abordate prin prisma politico-juridică sau de securitate prin principiul de jure și de facto, precum și apelând la mecanisme de asigurare a securității internaționale. Corespunzător, în astfel de condiții, statele neutre europene își formează politica externă pe baza politico-juridică proprie.

Continuând firul raționamentelor, din punctul de vedere al bazelor politico-juridice internaționale, devine evidentă necesitatea de a reflecta criteriile de evaluare a performanței statelor neutre pe arena internațională. În acest context, dreptul internațional prevede unele condiții prin principiul de obligativitate pentru statele care își asumă statutul de neutralitate (Anexa 12). Respectiv, statutul neutru asumat de sine stătător (dreptul internațional prevede o astfel de abordare) sau impus unui stat (există precedente istorice anterioare), presupune astfel de prevederi politico-juridice, cum ar fi drepturile, obligațiunile și restricțiile. Evident, că în timp de război, respectarea acestor prevederi și menținerea statului neutru ca o suveranitate este un criteriu de performanță succesivă. Totodată, *menținerea statului neutru în sistemul internațional contemporan fără izolare diplomatică și fără implicare în conflicte, asigurând propria securitate națională, poate fi considerată ca un criteriu de performanță succesivă în timp de pace.*

Anterior, neutralitatea ținea mai mult de fenomenul războiului militar, ce presupunea două principii fundamentale obligatorii: *abținerea* și *imparțialitatea*. Convenția V de la Haga din 1907 stipulează ca *abținerea* este o obligațiune a statului neutru să nu participe la conflict, război sau operațiuni militare interstatale, precum și să nu acorde ajutor statelor beligerante participante la astfel de confruntări (Anexa 12). Totodată, tot aceeași convenție stipulează că *imparțialitatea* este obligațiunea statelor neutre de a trata părțile conflictului sau războiului egal și fără prejudecăți. Este evident că în urma evoluției sistemului internațional și creării ONU, care conceptual a interzis războaiele interstatale, aceste principii s-au modificat. Așadar, Carta ONU din 1945, capitolul VII și VIII, permite statelor neutre să suspende imparțialitatea, fără abandonarea statutului sau politicii de neutralitate, când un stat este declarat agresor sau au

apărut premise pentru orice tip de amenințare la adresa păcii și, respectiv, Consiliul de Securitate ONU impune măsuri de sancționare a agresorului sau de restabilire a păcii internaționale [184].

Conform obligațiilor tehnice ale statelor neutre stipulate în Convenția V de la Haga (1907), Capitolul I și II, un stat neutru este obligat (Anexa 12): să nu permită traversarea trupelor și logisticii beligerante prin teritoriul său; să nu permită formarea centrelor de recrutare pentru suportul unuia dintre beligeranți; să trateze prizonierii și refugiații beligeranților conform Convenției de la Geneva; să izoleze trupele beligerante sosite pe teritoriu său. Tot Convenția V de la Haga (1907) impune anumite restricții pentru statele neutre: prezentarea infrastructurii statului (cale ferată, aeroport, port maritim etc.) pentru folosirea de către beligeranți; permiterea folosirii teritoriului său în scopul pregătirii către război; dislocarea trupelor, infrastructurii străine pe teritoriul său; neaderarea la alianțe militare ce pot conduce la ostilități.

Ultima restricție este adaptată la condițiile actuale ale securității internaționale contemporane. Așadar, neaderarea la alianțe militare este un principiu, care nu va permite statelor neutre într-un eventual conflict să rămână neutre. De exemplu, articolul 5 al NATO stipulează obligațiunea apărării colective pentru toți membrii Alianței. Aceasta nu va permite oricărui membru NATO să rămână neutru într-un eventual conflict militar.

Totodată, statele neutre au drepturi clar definite. Astfel, Convenția V de la Haga din 1907 (Capitolul I/art. 1, Capitolul II) stipulează că teritoriul statului neutru este inviolabil, ceea ce înseamnă că alte state nu au dreptul să exercite presiuni asupra lui. Corespunzător, statul neutru are dreptul să permită tranzitul numai bolnavilor și răniților beligeranților prin teritoriul său. Evident că astfel de drepturi sunt formulate pentru un eventual război sau conflict, ceea ce este interzis de Carta ONU de jure, dar nu este exclus de facto. În sistemul contemporan de securitate colectivă, conform Cartei ONU, statul neutru are drepturi: de autoapărare; de menținere a forțelor armate; de a avea relații politice și economice cu toate statele care nu sunt sub sancțiunile ONU; de a promova o politică externă, economică și de securitate proprie [184].

În condițiile actuale, când securitatea internațională este subminată, Carta ONU (Capitolul VII, VIII) acordă statului neutru dreptul la atitudine (aspectul militar nu se aplică) față de un stat declarat de către ONU ca stat agresor sau că violează dreptul internațional, ceea ce presupune neaplicarea imparțialității asupra cazului respectiv [184]. În același context, urmărind experiența istorică, precedentele securității internaționale precontemporane și viziunile asupra construirii securității internaționale contemporane, statele europene, prin Actul Final de la Helsinki din 1975 (Capitolul I) [186], precum și prin nenumărate decizii ale Summitelor OSCE de la Budapesta (1994/art.11) [190], Istanbul (1999/art. 9) [224], Astana (2010/art.3) [176], au beneficiat de dreptul să fie neutre sau să-și aleagă aranjamentele de securitate proprii.

Rezultatele cercetărilor istoriografice demonstrează că statele neutre contemporane au devenit o categorie politico-juridică a relațiilor internaționale contemporane, fiind reflectarea istorică a ideii de neutralitate ca normă morală, instituționalizată prin dreptul internațional ca un concept de neutralitate (Anexa 16). În cadrul evoluției istorice a conceptului de neutralitate și, respectiv, a statelor neutre în arealul european în conjuncție cu evoluția securității internaționale, s-au format câteva subcategorii cu care operează statele neutre astăzi: statut de neutralitate, politică de neutralitate și structura sistemului de securitate internațională. În sec. al XX-lea, în urma schimbării conceptuale a prevederilor dreptului internațional privind interzicerea războiului, statele neutre au fost clasificate în două forme: stat neutru în timp de război și stat neutru în timp de pace, fiecare având funcții proprii în cadrul relațiilor internaționale.

Funcția statului neutru în timp de război este neparticiparea la război. Funcția statului neutru în timp de pace este slăbirea tensiunilor geopolitice și intermedierea soluționării conflictelor internaționale. Cât privește formele politicii de neutralitate, acestea au fost influențate istoric de factorii interni, externi și tradiționali, îndeosebi în adresa securității. Comparativ cu statele neutre în timp de război, statele neutre în timp de pace au neclarități privind criteriile de supraviețuire ca stat suveran, care rămâne să fie cercetat de studiul în cauză.

Performanța istorică a statelor neutre a fost condiționată de câțiva factori geopolitici. Primul: dacă statele neutre se află sau nu la intersecția de rivalitate a marilor puteri. Doi: statele neutre trebuie să aibă un potențial mare de descurajare pentru apărarea neutralității. Trei: neutralitatea poate fi susținută declarativ (Elveția, 1815; Turkmenistanul, 1995) pentru că nu încurcă statelor supraputere să-și atingă obiectivele lor, ceea ce poate să se schimbe cu timpul (Belgia, 1914; Ucraina cu statut nealiniat militar din 2008 până 2014).

În contextul continuării analizei problematicei statelor neutre europene în cadrul securității internaționale contemporane, autorul propune definiția statelor neutre. Astfel, *un stat neutru poate fi un stat național recunoscut ca unul neutru în cadrul sistemului internațional contemporan având la bază statut juridic de neutralitate permanentă sau politică externă de neutralitate, care în cadrul relațiilor internaționale prevede abținerea de la componenta militară a tensiunilor interstatale, precum și evitarea acțiunilor care ar provoca încordări geopolitice.*

Totodată, cercetarea statelor neutre demonstrează că această categorie a fost tratată și din perspectiva paradigmatelor relațiilor internaționale (Anexa 2). Respectiv, evaluarea problematicei statelor neutre europene poate fi efectuată mai exact prin aprecierea nivelului de garantare a neutralității în cadrul securității internaționale, care este privită anume prin paradigmele teoriei relațiilor internaționale.

Astăzi, conflictele interstatale, în structura sistemul internațional european, nu mai rămân doar o chestiune exclusivă a părților implicate în conflict, dar au devenit și subiect de îngrijorare legitimă pentru întreaga comunitate de state, un fenomen contemporan european. Astfel, *problema studiului* constă în faptul că statele neutre europene nu mai sunt justificate din punct de vedere structural, politic și militar. Anume transformarea structurii sistemului internațional bipolar a eliminat cauzele de bază/contextul formării (menținerii) statelor neutre în Europa.

În această ordine de idei, *ipoteza* studiului consideră că structura transformată a sistemului european de securitate și noile dileme ale securității internaționale contemporane vor modifica în mare măsură politica statelor neutre europene – Austria, Finlanda și Suedia, spre o cooperare și o răspundere colectivă în Europa, precum și funcția în cadrul securității internaționale, pe când Republica Moldova va avea în continuare sensibilități în jurul neutralității sale permanente.

În general, *scopul* studiului constă în cercetarea teoretico-conceptuală și analitico-aplicativă a neutralității Republicii Moldova prin prisma studiului locului, rolului și perspectivelor statelor neutre europene în contextul securității internaționale, ca un considerent strategic pentru determinarea funcționalității politicii de neutralitate a Republicii Moldova.

Astfel, este necesar de a studia nivelul de influență din partea schimbărilor paradigmatelor relațiilor internaționale asupra statelor neutre europene. Aceasta reiese din reflectarea aspectelor paradigmatică ale securității internaționale, care vor ajuta la formularea bazelor teoretico-metodologice aplicative în cercetarea statelor neutre. Efectuarea analizei comparative a performanței statelor neutre europene în cadrul structurii bipolare, cauza formării/menținerii unor state neutre europene, efectul, sunt importante pentru evidențierea experienței istorice pentru perioada contemporană. Iar determinarea noilor tendințe ale statelor neutre europene în arhitectura internațională post-Război Rece și în perioada contemporană, când nu există un pericol de bipolaritate, va deveni un considerent strategic pentru Republica Moldova la etapa actuală.

Considerăm necesar de a identifica paradigma sistemului regional actual în care sunt poziționate statele neutre, Austria, Finlanda și Suedia, precum și a sistemului regional în care se află Republica Moldova. Aceasta va permite prognozarea perspectivelor statelor neutre europene în cadrul securității internaționale contemporane, care va servi ca bază pentru identificarea perspectivelor neutralității permanente a Republicii Moldova.

În final se vor prezenta experiența și perspectivele statelor neutre europene autorităților Republicii Moldova pentru reevaluarea esenței statutului de neutralitate permanentă, ce rămâne un element discutabil în agenda asigurării securității naționale din motive interne, ideologice și geopolitice. Reieșind din aceasta, vom formula recomandări pentru determinarea funcționalității politicii de neutralitate a Republicii Moldova în vederea asigurării securității naționale.

1.3. Concluzii la capitolul 1

1. Studiul istoriei cercetării problematicei statelor neutre a demonstrat diferite abordări conceptuale și ideologice care au dominat starea securității internaționale la diferite etape:

- cercetători occidentali au manifestat respect față de alegerea statutului de neutralitate de către statele europene, însă considerând acest concept ca unul învechit în mediul internațional; savanți din România au examinat acest subiect prin intermediul factorului raționalității supraviețuirii statului național, prin evoluția NATO și UE, precum și prin estimarea eficacității statutului de neutralitate permanentă a Republicii Moldova;

- în studiile academice din Rusia crearea statelor neutre este tratată ca un avantaj pentru diplomație și ca element de securizare a frontierelor pe direcțiile geostrategice;

- în Republica Moldova în majoritatea sa subiectul neutralității a fost abordat prin prisma factorului sfârșitului Războiului Rece, destrămării URSS și a conflictului transnistrean.

2. Cercetările evoluției bazelor teoretico-conceptuale ale statelor neutre demonstrează că apariția problematicei statelor neutre rezidă din experiența istorică a interacțiunii interstatale în cadrul sistemului de securitate, care determină natura relațiilor internaționale.

3. Un stat neutru în cadrul sistemului istoric internațional operează cu două categorii politico-juridice distincte:

- statutul juridic de neutralitate stipulat prin legi internaționale, ce și-a pierdut parțial esența din motivul că dreptul internațional din a doua jumătate a sec. al XX-lea nu mai permite declararea oficială a războaielor interstatale, care a fost contextul statutului de neutralitate;

- politica de neutralitate, fiind o categorie politologică, se referă la un comportament politic al guvernului privind păstrarea neutralității credibile în fața potențialului conflict internațional, diversificată anume în sec. al XX-lea.

4. În cadrul bipolarității au fost formulate mai multe categorii politice legate de statele neutre, considerând că ele au fost testate în practică pe terenul confruntării bipolare în Europa și în cadrul transformării sistemului european de securitate.

5. Studiile științifice ale experienței statelor neutre demonstrează că neutralitatea a devenit mai mult o opțiune de politică externă pentru asigurarea securității naționale, când ea nu poate fi garantată pe deplin de actualul sistem internațional de securitate colectivă.

6. Astfel, analiza statelor neutre contemporane, devenind o categorie politologică, necesită să fie efectuată prin prisma securității internaționale, care a fost interpretată mai obiectiv prin intermediul paradigmelor relațiilor internaționale. Aplicarea factorilor paradigmatici pentru interpretarea securității internaționale contribuie mai precis la identificarea perspectivelor statelor neutre.

2. BAZELE TEORETICO-CONCEPTUALE ȘI METODOLOGIA CERCETĂRII STATELOR NEUTRE

Identificarea bazelor teoretico-conceptuale ale statelor neutre europene și ale factorilor care influențează formarea și manifestarea statelor neutre contemporane necesită abordarea lor prin prisma securității internaționale, interpretată în contextul paradigmelor principale ale teoriei relațiilor internaționale. Corespunzător, stabilirea modului de interacțiune a obiectului și contextului de studiu în cadrul securității internaționale prin relația stat național – structura sistemului internațional permite determinarea nu numai a performanței, dar și a perspectivelor statelor neutre europene. Elementele principale ale școlilor paradigmaticice ale teoriei relațiilor internaționale – neorealism, neoliberalism și neoconstructivism – sunt necesare de a fi prezentate și aplicate în cadrul investigării și determinării naturii structurii sistemului internațional la diferite etape istorice, în care interacționează Republica Moldova, precum Austria, Finlanda și Suedia ca punct de reper.

Astfel, metodologia cercetării statelor neutre în cadrul securității internaționale trebuie să justifice conceptual și procedural efectuarea unei cercetări comparative a performanței statelor neutre europene, Austria, Finlanda și Suedia, la diferite etape istorice și contemporane. Respectiv, primul obiectiv al abordării metodologice este investigarea problemelor evoluționiste ale statelor neutre europene în cadrul securității internaționale în perioada Războiului Rece, unde paradigma realismului a dominat structura sistemului internațional în formă de bipolaritate. Iar al doilea obiectiv important teoretic și metodologic este descoperirea similitudinilor și divergențelor problemelor și tendințelor contemporane ale acestor state în perioada post-Război Rece, transformarea bipolarității (realismul politic) într-o paradigmă diferită. Un loc deosebit în cercetarea teoretico-aplicativă aparține studiului de caz al specificului statutului de neutralitate permanentă a Republicii Moldova.

Finalitatea principală a studiului teoretico-aplicativ este identificarea problemelor principale ale statelor neutre europene pentru elucidarea cauzelor sistemice la diferite etape de dezvoltare, care vor contribui la definirea perspectivelor în cadrul sistemului internațional european și, respectiv, formularea considerentelor strategice pentru determinarea perspectivei funcționalității politicii de neutralitate a Republicii Moldova în asigurarea securității naționale.

2.1. Factorii de influență ai securității internaționale asupra evoluției statelor neutre în cadrul teoriei relațiilor internaționale

În cadrul studiului istoriografic s-a evidențiat de mai mulți savanți că problematica statelor neutre este abordată multidimensional, cum ar fi: statele neutre – pacea; statele neutre – aspectele geopolitice; statele neutre – aspectele politico-juridice; statele neutre – dreptul internațional; statele neutre – securitatea; statele neutre – politica externă; statele neutre – UE/NATO. Totodată, statele neutre rămân influențate considerabil și de alt fenomen al relațiilor internaționale, securitatea, care, în epoca globalizării predomină în toate domeniile internaționale, datorită specificului și legităților de funcționare a sistemului internațional.

În analiza multor definiții ale noțiunii de securitate, s-a scos în evidență cea oferită de savantul B. Buzan, considerând-o mai apropiată pentru studiul statelor neutre europene. Așadar, B. Buzan tratează noțiunea de securitate, chiar fiind și un concept ambiguu, ca „o stare de lipsă a amenințărilor și pericolelor” [13]. Tradițional, securitatea internațională este analizată în contextul aspectului securității militare care, istoricește, a și produs cele mai multe amenințări militare pentru statele neutre. B. Buzan oferă securității, pe lângă dimensiunea militară, și altele: „securitate politică, economică, socială și a mediului,” ce devine drept o securitate comprehensivă [13, p. 386].

Astfel, analiza conexiunii statelor neutre cu securitatea internațională, precum analiza provocărilor contemporane la adresa statelor neutre europene, sunt mai complexe, pentru că baza teoretico-conceptuală a conceptului securității este tratată prin paradigme ale teoriei relațiilor internaționale. Respectiv, pentru a înțelege particularitățile statelor neutre europene în perioada contemporană, este necesar de a percepe particularitățile paradigmatelor principale ale relațiilor internaționale, care caracterizează esența structurii sistemului internațional. Ultima formează mediul securității internaționale, care influențează statele neutre.

Sistematizarea bibliografiei a stabilit că abordarea neutralității prin paradigma neorealismului teoriei relațiilor internaționale a permis evaluarea mai exactă a posibilităților strategice ale celor două blocuri politico-militare, create în perioada Războiului Rece, în confruntările eventuale (Anexa 2). Etapele istorice cuprinse între anii 1991-2013 sunt unele marcante, pentru că savanții și politicienii au devenit interesați în transformările din Europa prin evoluția OSCE, UE, CSI și NATO, precum și apariția noilor amenințări și riscuri transnaționale atât în adresa securității naționale, cât și a celei internaționale. Interesul științific față de statele neutre a sporit din cauza materializării viziunilor și concluziilor adepților neoliberalismului și neoconstructivismului privind evoluția mediului de securitate internațională contemporană.

Totodată, interesul față de statele neutre și instituția de neutralitate rămâne a fi reevaluat din motivul crizei sistemului de securitate colectivă în urma conflictului recent din Ucraina.

Astfel, fără a ține seama de apartenența națională și politică, savanții și experții în relațiile internaționale, care abordează chestiunile privind securitatea internațională și fenomenul statelor neutre, pot fi clasificați în trei școli academice majore – neorealismul, neoliberalismul și neoconstructivismul, care, de fapt, reflectă paradigmele principale ale teoriei relațiilor internaționale. În calitate de suport teoretico-conceptual există diversă literatură academică ce explică aceste fundamente. Ca suport metodologic sunt utilizate, printre altele, și concluziile emise de savantul R. S. Ungureanu privind fenomenele securității internaționale [96], de P. A. Țăgankov – privind sistemul relațiilor internaționale [168], care descriu și explică paradigmele principale ale teoriei relațiilor internaționale și a conceptului de securitate. Pentru a înțelege caracterul multidimensional al conceptului de securitate, vor fi folosite concluziile sistematizate ale savanților L. A. Ghicu și M. Zulean în privința politicii de securitate [37].

Așadar, reprezentanții primei școli moderne, ai *neorealismului*, cum ar fi J. Herz, R. Jervis, H. Morgentau, M. Kaplan, K. Waltz, R. Gilpin, I. Wallerstein, H. Bull, H. Kissinger, S. Huntington, P. Duțu, N. A. Kosolapov, A. V. Avilova, urmând curentul realismului politic, consideră că statul național este un actor principal al sistemului de securitate internațională, care, în relațiile internaționale și în ordinea mondială, este considerat a fi un mediu anarhic sau anarhic restrâns. Respectiv, mai mulți savanți ai acestui curent abordează necesitatea sporirii securității statului național ca un imperativ al dezvoltării mecanismelor internaționale necesare, cum ar fi alianțele militare și coalițiile politice în baza principiului de apărare colectivă, pentru a menține balanța puterilor sau echilibrul statelor aliate în sistemul de securitate internațională.

Paradigma neorealismului argumentează, din punct de vedere conceptual, că relațiile internaționale sunt o stare de interacțiune a statelor naționale, ca actori principali în cadrul mediului internațional cu un caracter anarhic, corespunzător, fără securitate internațională garantată. Problema principală a acestei stări este condiția insecurității sau problema războiului (conflictelor) versus pace/stabilitate. În cadrul paradigmei în cauză, statele naționale sunt preocupate de asigurarea securității naționale și de sporirea interesului național (variabile independente), care determină politica externă a statelor naționale (variabile dependente). În mare măsură, politicile externe sunt construite în modelul *zero-sum*, ceea ce înseamnă că orice acțiune care avantajează un stat național (grupuri de state naționale), de fapt, dezavantajează relativ alt stat (grupuri de state). În studiul dat, ideile Școlii Engleze a relațiilor internaționale, dezvoltate de savanții M. Wight și H. Bull, sunt privite mai îndeaproape de viziunile științifice ale neorealismului.

Adepții paradigmei date, savanții americani J. Herz [218], în 1950, și R. Jervis [226], în 1978, au definit și au conceptualizat clar fenomenele numite *dilema de securitate* și *regimul de securitate*, ca unele imperative ale securității internaționale [227]. Așadar, neorealismul susține că anume din cauza dilemei de securitate, agenda politicii externe a statelor neutre este dominată primar de aspectele securității naționale. În viziunea adepților acestei paradigme, anume politica determină interesul economic pentru a maximaliza profitul interesului național. Această paradigmă este considerată una tradițională și adepții săi sunt numiți *conservatori*.

Evident că unii dintre cei mai mari susținători ai acestei gândiri pot fi nominalizați experții occidentali, printre aceștia fiind profesorii H. Morgentau, care a pus bazele conceptuale ale realismului internațional în 1948 [68]; M. Kaplan, care, în 1957, a argumentat că sistemul internațional este unul anarhic sub formă structurală [230]; K. Waltz, care, în 1979, a dezvoltat neorealismul structural prin analizele sistemice și reductive ale politicii internaționale [280]; H. Bull, care a delimitat, în 1977, distincția între esența ordinii mondiale și internaționale [14] și H. Kissinger, care a contribuit, în 1994, la susținerea și promovarea acestei gândiri în politica externă a statelor naționale [235]. Profesorul S. Huntington vedea dezvoltarea relațiilor internaționale printr-o confruntare permanentă, prezicând ciocnirea între civilizații în sec. XXI [222]. Astfel, neorealismul argumentează existența spațiilor mari cu structuri funcționale care se confruntă mereu din punct de vedere geopolitic, unde există și statele neutre.

În același context, putem evidenția ideile savanților români P. Duțu [34, p. 48] și Gh. Iordache, care argumentează necesitatea apărării colective pentru susținerea suveranității statului și, respectiv, importanța organizațiilor internaționale de securitate colectivă în menținerea stabilității internaționale [48]. Prin același vizer, subiectul securității internaționale este abordat de către savanții din Federația Rusă. De exemplu, savanții N. A. Kosolapov [124], A. V. Avilova, S. I. Bolișakov [102] privesc aspectele securității Federației Ruse prin prisma dilemei de securitate și a dilemei economice ca interacțiuni dialectice contemporane.

Pe de altă parte, reprezentanții școlii *neoliberalismului*, de exemplu, J. Nye, R. Keohane, A. Carter, J. Steinbruner, W. Perry, R. Cohen, M. Mihalka, S. Krasner, F. Fukuyama, G. Alexandrescu, G. I. Ciufirin, urmând curentul liberalismului clasic, sunt de acord cu ideea că mediul relațiilor internaționale nu este unul securizat, pentru că există conflicte. Astfel, statul neutru este nevoit să-și asigure securitatea națională pentru supraviețuire. Totodată, adepții acestei gândiri consideră că în mediul relațiilor internaționale există și fenomenul *cooperării*. Astfel, neoliberalii justifică poziția că mediul relațiilor internaționale a evoluat și, astfel, a creat, începând cu Tratatul de la Westfalia (1648), diferite regimuri și mecanisme internaționale, care au drept scop stimularea cooperării și, eventual, securizarea mediului de securitate internațională.

Motivul principal al neoliberalilor reprezintă promovarea regimurilor, instituțiilor și organizațiilor internaționale pentru stabilizarea cooperării și sporirii securității internaționale.

Astfel, *paradigma neoliberalismului* conceptual prevede că relațiile internaționale constituie o stare de interacțiune a mai multor actori, cum ar fi statele naționale, organizațiile internaționale și nonguvernamentale, precum și transnaționale, partidele politice și mass-media în cadrul mediului internațional cu un caracter *anarhic constrâns*. Acest mediu al sistemului internațional are un *regim de securitate internațională*, asigurat în funcție de constrângerile internaționale și de mecanismele politico-juridice. Pornind de la argumentele respective, vom constata că problema principală a unei astfel de stări este condiția asigurării securității internaționale prin sisteme de cooperare și regimuri internaționale de constrângere pentru rezolvarea problemei conflictului prin cooperare. Astfel, statele neutre pot fi securizate numai în cadrul unor organizații internaționale de securitate sau beneficiind de garanții internaționale.

În paradigma în cauză, interesele politice transnaționale și compromisurile internaționale, precum și interesele personale (variabile independente), determină politica externă a statelor naționale (variabile dependente). Politicile externe sunt construite după modelul *pozitive-sum*, ceea ce înseamnă că orice acțiune care avantajează un actor internațional avantajează, reciproc și absolut, alt actor internațional în temeiul principiului interdependenței complexe. Din aceste motive, agenda politicii externe a statelor și actorilor nonstatali este dominată de aspectele socioeconomice în legătură strânsă cu securitatea internațională. În viziunea adeptilor acestei paradigme, politica strâns corelată cu economia, determină interesul național. Această paradigmă este considerată una reformatoare, iar adepții ei sunt numiți *reformatori*.

Încercările conceptuale contemporane ale diferiților savanți de a reforma și constrânge mediul de securitate internațional și de a contracara provocările în adresa statului sunt asociate mai mult cu efectele fenomenului Revoluției Franceze din 1789, care, ulterior, au contribuit la afirmarea în practică a paradigmei liberale privind mediul internațional, reglementat de corelarea fenomenelor interstatale conflict și cooperare. Ideile filozofilor C. Montesquieu, J. Locke, J. Rousseau, H. Grotius și I. Kant au fost recunoscute ca realități existente și abordări practice. După cum susține astăzi savantul american E. Rothchild, „[...] securitatea indivizilor cu sensul de libertate, dar și frică față de violențe, a fost mereu preocuparea gândirii politice liberale” [260]. Liberalismul stabilește că deoarece statul poate fi o sursă de securitate și insecuritate, fiind și despotic (conceptul Leviatanul lui T. Hobbes), securitatea individuală poate fi obținută numai prin aranjamente colective internaționale.

O idee revoluționară în acest sens a fost lansată istoricește de către filozoful german I. Kant, potrivit căruia indivizii și statul ar trebui să dispună de un concept de securitate publică cu

legi, care va deveni un fundament ideologic esențial pentru securitatea colectivă. Aceasta este important pentru studiul în cauză deoarece se apelează la securitatea colectivă contemporană în cadrul corelării statelor neutre europene cu securitatea europeană. Astfel, I. Kant considera că anarhia internațională a perioadei respective poate fi constrânsă în practică numai printr-un sistem de drept internațional, bazat pe ordinea publică, care trebuie să fie susținut de state [229, p. 70]. Considerăm acest fapt un moment important, dacă analizăm când fenomenul de neutralitate a devenit parte componentă a dreptului internațional.

În general, I. Kant pune acele accente, care vor deveni fundamentul pentru conceptul securității colective și reformării ordinii mondiale a paradigmei realiste. În primul rând, accentul se pune pe puterea morală a opiniei publice iluminate. În al doilea rând, se consideră că războiul sau actul de oprimare ar trebui să fie important pentru fiecare cetățean și stat prin principiul indivizibilității securității internaționale. În al treilea rând, efectul promovării păcii prin spiritul de comerț va influența mai devreme sau mai târziu pe fiecare să abolească războaiele. În al patrulea rând, există imperativul că diplomația și negocierile internaționale vor fi publice și transparente, fără politici, care favorizează conflictul. În al cincilea rând, imperativul de dezarmare și de desființare eventuală a armatelor este unul la fel de esențial [290, p. 10-11]. Autorul susține că aceste idei vor deveni, cu timpul, elemente de bază pentru conceptele neolibérale și neoconstructiviste ale *securității colective*, *securității cooperative*, *comunității statelor* și *regimurilor internaționale*, multe dintre care există astăzi în Europa.

În general, analizând mediul de securitate și provocările din perioada respectivă, se constată că s-a lărgit baza teoretico-conceptuală a relațiilor internaționale prin dezvoltarea conceptului structurii sistemului internațional cu noi abordări și principii. În contextul promovării acestor idei, în prezent, pot fi remarcați savanții R. Keohane și J. Nye, care, în 1977, au argumentat noțiunea de *interdependență complexă* în relațiile internaționale ca una indiscutabilă. Ei, de fapt, au început să promoveze încrederea că mediul securității internaționale este unul relativ stabil și nu anarhic, care ulterior a și influențat filozofia mai multor politici externe [234]. La rândul său, profesorii A. Carter, J. Steinbruner [183], R. Cohen, M. Mihalka [185, p. 79], precum și ex-ministrul apărării al SUA, W. Perry, argumentează crearea și dezvoltarea *securității cooperative*, care este menită să fie un factor stabilizator în cadrul relațiilor internaționale. În Europa contemporană, acest concept este promovat pe parcursul ultimilor douăzeci de ani și urmează a fi studiat, în ce mod securitatea cooperativă influențează statele neutre europene.

Alt imperativ al neoliberalismului este teoria de câștiguri, descrisă de savantul J. M. Grieco, care argumentează că în condițiile existenței unor constrângeri într-o instituție

internațională, statele naționale sunt atomiste, astfel, au câștiguri absolute, în proporție de contribuții naționale (paradigma neoliberală) [214]. Iar în cazul în care într-o structură internațională există statele hegemoniste nerestrânse, atunci statele naționale devin poziționate și, respectiv, au câștiguri relative, în funcție de cum le permit statele hegemoniste (paradigma neorealistă). Aceasta creează o inegalitate și, în acest fel, motive pentru conflicte internaționale. Corespunzător, devine important de a analiza natura paradigmei relațiilor interstatale în Europa, ce ajută la determinarea efectelor securității internaționale asupra statelor neutre europene.

Pentru a completa argumentele expuse, savantul S. Krasner, fiind considerat unul dintre primii, a sistematizat baza teoretică pentru dezvoltarea conceptului de regim internațional. Fenomenul respectiv este important pentru descrierea conceptuală a mediului securității internaționale a statelor neutre europene. Așadar, S. Krasner a argumentat, cu un grup de savanți, cum ar fi E. Haas, O. Young, A. Stein, R. Keohane, R. Jervis, Jh. Ruggie, promovarea regimurilor internaționale în sistemul internațional pentru menținerea stabilității securității internaționale și diminuării efectelor dilemei de securitate [237]. Acești savanți au ajuns prin diferite metode la concluzia că un regim internațional cu valori, principii, norme, reguli și proceduri de luare a deciziilor, cu timpul, structurează relațiile interstatale intru-un model-cadru, care cu timpul începe să joace un rol important în menținerea stabilității internaționale [237, p. 3-5]. Evident, că pentru statele neutre europene este important de a estima natura regimului internațional în Europa pentru a determina efectele asupra stabilității regionale contemporane.

În acest context, savantul neoliberal F. Fukuyama accentua necesitatea promovării ideilor liberale pentru dezvoltarea relațiilor internaționale cu accentul pe paradigma neoliberalismului. Savantul consideră că anume astfel va avea loc dezvoltarea statelor democratice, care, în opinia sa, sunt universale în menținerea condițiilor pentru stabilitatea internațională [210]. Cu timpul, savantul F. Fukuyama și-a revizuit tezele din 1992, argumentând necesitatea promovării asistenței internaționale pentru statele în curs de dezvoltare și în tranziție, cu scopul de a construi state democratice, de drept și cu o piață de economie liberă. Este de menționat faptul că astfel de idei și intenții sunt contrabalansate de către unii actori internaționali, care sunt în contradicție sistemică cu principiile neoliberalismului, de exemplu, state cu temelii teologice. Respectiv, devine important de analizat situația statelor neutre europene și din această perspectivă.

La rândul lor, savanții români G. Alexandrescu și V. Popa abordează puterea cooperării și posibilitățile instituțiilor europene de a menține actuala situație de stabilitate în Europa [1, p. 48]. La fel, doctorul A. Sarcinschi [83] și generalul de brigada Gh. Văduva, analizând dinamica parteneriatelor, sistematizează cauzele și efectele securității și cooperării internaționale în Europa, precum și tendințele dezvoltării pentru România, ce poate servi ca niște considerente și

pentru Republica Moldova [90]. Iar savantul rus G. I. Ciufirin, cercetând caracterul nou al ordinii mondiale, a ajuns în anul 2000 la concluzia că paradigma relațiilor internaționale s-a schimbat în așa fel încât lumea a devenit o comunitate globală. Dumnealui a conchis că securitatea internațională nu mai reprezintă o arena anarhică de rivalitate a statelor naționale, dar sistemul internațional cu instituțiile și cooperarea internațională s-a globalizat, ceea ce, la rândul său, conduce la schimbarea paradigmelor [159]. Respectiv, a devenit esențial de a demonstra cum mediul din arealul statelor neutre europene a evoluat din punct de vedere paradigmatic.

Din alt punct de vedere, savanții școlii *neoconstructiviste*, cum ar fi A. Wendt, G. Gusteanu, E. Rothschild, B. Buzan, J. Wilde, O. Waever, M. Ciocea, pledează pentru o corelare strânsă a politicii interne a statului, care este una socială și umană, cu sistemul internațional și pilonul important – securitatea internațională. Adepții acestei școli susțin că, de fapt, sistemul internațional a devenit unul global, în care astfel de fenomene ca interesul social, economic și cooperarea au devenit transnaționale și interconectate prin intermediul diferiților actori naționali și internaționali. Securitatea internațională s-a transformat, astfel, în una mai constrânsă, care evită producerea unui război de proporții mari.

Astfel, *paradigma neoconstructivismului*, fiind numită istoricește marxism, idealism, radicalism și constructivism social, consideră din punct de vedere conceptual că relațiile internaționale sunt o stare de dezvoltare dialectică în baza principiului de dominare și subordonare. Comparativ cu primele paradigme definite, adepții acestei școli consideră că clasele politice sunt actori principali ai mediului internațional, care are un caracter pur capitalist, având o anumită stare istorică dialectică la etapa de dezvoltare. Din aceste considerente, problema principală a acestei stări este condiția maximalizării profitului economic și intereselor claselor politice, care domină mediul internațional. Securitatea internațională nu este stabilă și poate fi asigurată prin identificarea intereselor comune, care vor elimina divergențele de la baza conflictelor între clasele politice. În paradigma în cauză, tangențele/lipsa intereselor (variabile independente) determină acțiunile claselor politice (variabile dependente) pe arena mondială.

În neoconstructivism, ca și în neorealism, politicile externe ale statelor sunt construite, în mare măsură, după modelul *zero-sum*, ceea ce înseamnă că orice acțiune care avantajează un stat/clasă politică, de fapt, poate avantaja sau dezavantaja relativ altă clasă politică în funcție de tangența sau lipsa concordanței intereselor identificate. Din aceste motive, agenda politicii externe a claselor politice este dominată, pur și simplu, de aspectul economic/profit. În viziunea susținătorilor acestei paradigme, anume economia, fiind interesul principal al statului, determină politica externă pe arena internațională. Această paradigmă este considerată, în mare măsură, una de transformare și, astfel, adepții săi sunt numiți *transformatori*.

Drept exemplu teoretico-conceptual pot servi savanții occidentali A. Wendt care, în 1995, a argumentat modul social și economic al construirii politicilor internaționale [282] și G. Gusteanu, care, în 1999, a analizat sensibilitățile politicii europene comune de securitate și apărare pentru statele „post-neutre în Europa” [215, p. 12]. Se consideră că PSEC/PSAC al UE prevede indirect influența cooperării îndelungate asupra creării identității comune europene, care va influența potențialmente și statele neutre europene. La rândul său, savantul român M. Ciocea a pus accentul, în 2005, pe necesitatea promovării securității identitare, care este un fundament al securității naționale [17]. Respectiv, M. Ciocea considera necesar de a dezvolta identitatea internațională comună pe bază de valori, care devine fundament pentru identitatea politică și de securitate în relațiile internaționale. Aceasta, ca factor intern și extern, rămâne a fi evaluată în jurul statelor neutre europene, inclusiv a Republicii Moldova.

Altfel abordează conceptul securității savantul E. Rothchild, care, în 1995, a argumentat necesitatea promovării conceptului securității ca factor uman pentru că problema istorică principală a constituit-o corelarea securității individuale cu securitatea statului, și cadrul în care poate fi realizată bunăstarea colectivă [260, p. 53]. E. Rothchild ajunge la concluzia că anume sfârșitul Războiului Rece a creat premise pentru revenirea la idealurile filozofilor sec. al XVII-lea de abordare a securității comune și securității umane.

O astfel de abordare a securității internaționale se încadrează și în Școala de la Copenhaga, reprezentanții căreia sunt renumiții savanți B. Buzan, J. Wilde și O. Waever. În 1996, savantul B. McSweeney readuce în dezbatere elementele sociale ale securității internaționale, identitatea ca baza securității, pe care le susține Școala de la Copenhaga [249]. Reprezentanții acestei școli de gândire neoconstructivistă consideră că în pofida supremației statului în cadrul securității internaționale, aspectul societății și identității naționale, precum și identității colective este interdependent și va juca un rol important în securitatea comprehensivă [249, p. 81]. Respectiv, devine important de a evalua existența identității colective, factor extern, în jurul statelor neutre europene, ca efect pentru identitatea națională, factor intern pentru neutralitate.

Un alt factor extern al constructivismului, considerat important de statele neutre, este noțiunea de *comunitate de cooperare*, care a fost justificată în arealul european de mai mulți savanți. De exemplu, savantul O. Waever argumentează și justifică fenomenul de *comunitate de state securizate*, cu condiția că există un mediu cu densitate înaltă de interacțiuni între state [278]. De menționat, că noțiunea de *interacțiune interstatală cu densitate înaltă* a fost lansată de savantul german K. W. Deutch în 1957, care a analizat evoluția organizațiilor internaționale de securitate și alianțelor militare și, respectiv, a argumentat necesitatea dezvoltării NATO în formă de comunitate politică [191].

În rândul experților arealului ex-sovietic, după destrămarea URSS, nu a fost observată o dezvoltare majoră a acestei școli de gândire. Motivele principale au constituit-o consecințele politico-sociale negative ale destrămării URSS, care au adus în prim-plan necesitatea supraviețuirii naționale.

Continuând firul raționamentelor, este de menționat faptul că problematica studiilor în domeniul securității, comparativ cu cel al neutralității, este mai intens studiată de cercetătorii autohtoni. În cadrul Republicii Moldova se evidențiază două abordări științifice ale fenomenului securității: sistem – stat și stat – sistem. De exemplu, savantul V. Juc a elaborat, în 2011, aspecte teoretico-metodologice și replieri geostrategice privind metodologia nouă de abordare a relațiilor internaționale, pe care le consideră transformate în urma încheierii Războiului Rece [51]. Profesorul V. Juc analizează sistemic și comparativ acest proces și conchide că relațiile internaționale au devenit indispensabil legate de securitatea internațională și factorul sociouman al statului. Această metodologie nouă justifică abordarea securității internaționale multidimensionale și structurale în condițiile globalizării relațiilor internaționale.

În același mod, savantul V. Ungureanu analizează interesele geopolitice ale marilor puteri și impactul lor asupra asigurării dimensiunilor securității naționale a Republicii Moldova [97]. V. Ungureanu propune analiza securității naționale a Republicii Moldova prin vizualizarea a „două hărți” [97]. Prima vizează poziționarea geopolitică a Republicii Moldova, iar a doua se referă la cartografierea conflictelor secesioniste din spațiul postsovietic. Tot într-un astfel de context, cercetătorul I. Josanu identifică riscurile și amenințările în adresa securității Republicii Moldova, prin dimensiunea geopolitică europeană [50, p.14]. Comparativ cu alți cercetători, I. Josanu pornește de la analiza esenței sistemului de securitate internațională spre analiza esenței securității naționale și neutralității Republicii Moldova. Pe de altă parte, savanții E. Ciobu [18] și V. Saca [79] analizează fenomenul securității, punând accentul pe dezvoltarea conceptului de interes național în Republica Moldova, ca stat neutru, în cadrul sistemului internațional. Prin aceeași viziune, savantul C. Eșanu analizează rolul, conținutul și strategia politicii externe a Republicii Moldova în cadrul integrării europene [36].

În alt context, savantul A. Burian, analizând fenomenul securității din perspectiva geopolitică, face o conexiune între termenii de interes național, securitatea națională și securitatea internațională [9]. Totodată, esența statutului de neutralitate permanentă, care este reflectat în politica externă a Republicii Moldova, este analizată în condițiile necesității manevrării geopolitice, ce devine un laitmotiv pentru mediul politic moldovenesc. În același context, este analizată problema securității internaționale de către savanții Gh. Rusnac și V. Sakovici, estimând efectele proceselor de globalizare pentru menținerea stabilității [152].

În procesul integrării europene a Republicii Moldova, cercetătorul V. Varzari analizează prioritățile sectorului național de securitate a Republicii Moldova prin identificarea diferitelor opțiuni de dezvoltare [91]. Cercetătorul identifică principalele amenințări și vulnerabilități la adresa securității naționale a statului nostru, precum și impactul extinderii europene și euroatlantice asupra consolidării sistemului național de securitate a Republicii Moldova, evaluând inițiativele și aportul UE în soluționarea conflictului transnistrean. Statutul de neutralitate permanentă a Republicii Moldova este un element de decizie în aceste procese.

O abordare științifico-colectivă a securității a fost demonstrată în cadrul conferinței științifice organizate la Universitatea de Stat din Moldova pe 25 octombrie 2003 [88], unde savanții din domeniul relațiilor internaționale, D. Ilașciuc, R. Gorincioi, A. Nistorean, au analizat terorismul politic, securitatea internațională în condițiile globalizării, precum și evoluția concepțiilor securității naționale. De asemenea, mai mulți savanți ai Asociației Moldovenești de Științe Politice de la USM (coordonator – savantul V. Teosa), s-au pronunțat asupra fenomenelor recente în cadrul integrării europene și cooperării internaționale a Republicii Moldova [87].

De exemplu, savantul C. Eșanu a analizat strategiile conceptuale privind crizele internaționale, pe când savantul D. Ilașciuc a analizat rolul organizațiilor internaționale în formarea politicii statelor-membre, factor important pentru statele neutre. Savantul V. Juc a analizat marile dezbateri în procesul fundamentării teoriei relațiilor internaționale, iar savanții N. Afanas, G. Căldare, G. Vasilescu și S. Cebotari au analizat problemele, perspectivele, riscurile și avantajele pentru Republica Moldova în cadrul integrării europene.

Un interes deosebit pentru cercetarea noastră prezintă analizele din revista științifică a USM „Studii internaționale: viziuni din Moldova,” în care se evidențiază dezvoltările din cadrul sistemului internațional și multitudinea factorilor externi ce influențează securitatea națională. De exemplu, C. Eșanu analizează perspectiva politicii de securitate a Republicii Moldova, în plan regional, identificând vulnerabilitățile și riscurile existente în spațiul Sud-Est european [35].

O sursă științifică din Republica Moldova, în care este abordat fenomenul securității, este revista științifică trimestrială „Moldoscopie” a USM. În revista respectivă putem găsi o multitudine de probleme ce țin de domeniul studiilor de securitate. Astfel, putem menționa analizele savanților V. Juc, I. Rusandu, V. Ungureanu privind consolidarea securității politice a Republicii Moldova prin prisma aspectelor geopolitice [52]. În acest sens, cercetătorul M. Benchechi, studiind evoluția politicii de securitate a Republicii Moldova și evidențiind problemele existente, a propus etapele elaborării politicii de securitate și apărare a Republicii Moldova pentru sporirea securității naționale [8].

Un aport special la dezvoltarea studiilor de securitate a adus și societatea civilă. Este de menționat, în acest sens, colectivul de experți din cadrul Institutului de Politici Publice, printre care I. Pîntea, V. Cibotaru etc., care, în 2002, au prezentat noi viziuni asupra sistemului național de securitate, prin aceasta accentuând problemele actuale ale securității naționale. Diplomatul O. Serebrian, analizând perspectivele geostrategice ale Republicii Moldova, accentuează tendința dezvoltării vectorilor geopolitici, ce va influența statutul de neutralitate [84].

O contribuție interesantă prezintă analizele evoluției politicii externe a Republicii Moldova în perioada 1998-2000, realizate, în 2009, de Asociația pentru Politica Externă din Republica Moldova. Astfel de experți ai societății civile ca V. Chirilă, V. Boian, R. Vrabie, E. Revenco, I. Stavilă, L. Grău au prezentat viziunile lor referitor la politica externă și de securitate a Republicii Moldova. O abordare specifică a securității a fost prezentată de T. Busuncian, care, în 2014, cercetând amenințările terorismului internațional pentru securitatea națională și internațională, a argumentat necesitatea aprofundării colaborării internaționale a serviciilor speciale în combaterea terorismului [12].

O contribuție aplicativă pentru studiile de securitate prezintă concluziile studiului privind consolidarea sectorului de securitate al Republicii Moldova, editat de experții R. Sportel și S. Faltas cu suportul Centrului pentru Studii Europene de Securitate din Olanda [85]. Contribuțiile principale ale studiului, dedicat în întregime sectorului de securitate moldovenesc, au fost efectuate de către experții V. Lungu, V. Lupan, I. Pîntea, I. Boțan, V. Palade, V. Bugai. Cercetătorii în cauză au prezentat o abordare instituțională a gestionării sectorului de securitate națională într-un stat democratic, în condițiile amenințărilor și riscurilor transnaționale.

La cercetarea temei studiului, un segment important a aparținut cercetărilor și experților societății civile, care, implementând diferite proiecte sub egida diferitelor inițiative, programe și organizații internaționale, au prezentat analize privind problema, tendințele și perspectivele securității naționale a Republicii Moldova în contextul geopolitic. Aceasta a ajutat la analiza funcționalității statutului de neutralitate permanentă a Republicii Moldova de a asigura securitatea națională.

În linii generale, s-a stabilit că savanții și experții moldoveni au abordat securitatea națională dintr-o perspectivă mai mult practică, tratând problemele curente cu care se confruntă statul. Subiectele de interes major constau în identificarea unor soluții pentru contracararea amenințărilor la adresa existenței și dezvoltării Republicii Moldova ca stat independent, încheierea Războiului Rece și impactul acestuia asupra securității naționale, soluționarea conflictului transnistrean, precum și fortificarea securității economice și energetice naționale.

Astfel, dispunând de viziunile mai multor cercuri academice și bazându-ne pe prevederile paradigmelor principale ale relațiilor internaționale, devine important de a identifica factorul extern principal din punctul de vedere al securității internaționale comprehensive, care joacă un rol nemijlocit în mecanismul cauzativ al formării sau menținerii statelor neutre europene. Este evident că statele neutre europene sunt supuse anumitor efecte ale structurii sistemice a relațiilor internaționale (Anexa 5), care creează premise pentru natura securității internaționale. În rezultat, statele neutre europene formează politica lor externă în cadrul relațiilor internaționale din câteva motive principale: interesul național legat de bunăstarea și securitatea națională, rolul statului în cadrul structurii sistemului internațional și, corespunzător, puterea distribuită de structura sistemului internațional, care permite raza de manevră a politicii externe.

La rândul lor, ideologia și identitatea statală/națională cu preferințe și motive joacă un rol important în acest proces. Însă aceasta depinde de nivelul capacităților statului de a le promova efectiv în cadrul structurii sistemului internațional. Astfel, statele au diferite capacități și potențiale, fiind clasificate ca supraputernice, puternice, medii și slabe, ceea ce și determină rolul și funcția lor în cadrul structurii sistemului internațional.

Continuând firul raționamentelor, în perioada Războiului Rece, structura sistemului internațional bipolar, pericolul de război nuclear și amenințările convenționale ar putea depista consecințele potențiale pentru securitatea statelor neutre europene, care au decis că cursul de neutralitate a fost o opțiune rațională din considerentul realismului politic. Dat fiind faptul că două poluri de putere mondiale au ajuns la o înțelegere de pace, în urma căreia fosta URSS, un pilon al ordinii mondiale, s-a autodizolvat, prognozarea modelului viitor al mediului de securitate a devenit necesară. Conform teoriei sistemice a lui K. Waltz, acest moment istoric a transformat natura structurii sistemului internațional privind aranjamentul, regulile de interacțiune și concepția distribuirii capabilităților de putere [280].

În cadrul securității internaționale transformate se crea inițial o iluzie că în relațiile internaționale s-a conturat ordinea mondială unipolară ca structură a sistemului internațional, ceea ce, de fapt, conform adepților neorealismului, R. Gilpin și I. Wallerstein, este una dintre cele mai stabile prin fenomenul *hegemoniei mondiale* [213]. Pe de altă parte, teza filozofului german C. Schmitt din 1922 [265, p. 6], privind conceptul politic fenomenologic prieten – adversar/inamic, încă nu a fost contraargumentată de adepții neorealismului pentru că ea continuă și astăzi să influențeze relațiile internaționale. Mai mult ca atât, conceptul gradual prieten-adversar fragmentează unipolaritatea virtuală prin procesul gravitării statelor prietenoase în față unui inamic/pericol sau statelor adversare.

De mai mulți ani de existență a structurii sistemului internațional multipolar sau bipolar, ideea neoliberalilor și neoconstructiviștilor că relațiile internaționale au intrat în stadiul final al dezvoltării mondiale și s-a stabilit o lume unipolară cu ideologia și valorile democrației liberale nu s-a realizat. Dimpotrivă, omenirea a devenit martorul diferitelor conflicte pe linie etnică, religioasă, precum și izbucnirea a câtorva războaie cu intensitate înaltă în Afganistan, Balcani, Cecenia (Federația Rusă), Georgia, Indonezia, Irak, Libia, Somalia, Siria, Ucraina. În același timp, conflictele istorice, cum ar fi Israel – Palestina, Orientul Mijlociu, India-Pakistan, Coreea de Nord - Coreea de Sud, la fel nu au dispărut, dar continuă în faza latentă. În viziunea savantului G. Văduva, „după 1990, în jur de 4 milioane de oameni, dintre care 90% civili, și-au pierdut viața în conflicte militare, iar 10 milioane și-au părăsit căminele și țările” [90, p. 6]. Atentatele sângeroase de la 11 septembrie 2001, în SUA, au impus experții de securitate internațională să reevalueze dezvoltarea structurii sistemului internațional și mediului de securitate internațională pentru a înțelege amenințările și riscurile noi.

Către sfârșitul sec. al XX-lea, mediul academic și politic susținea că relațiile internaționale au devenit ciclic dominate de globalizare, un concept fenomenologic promovat de către neoliberali și neoconstructiviști. Conform savanților R. Keohane și J. Nye, globalizarea, având interdependența complexă, ar trebui să restrângă statele naționale, respectiv, să submineze securitatea internațională [234, p. 270]. Adepții globalizării sunt convinși că limitarea monopolismului statului față de aplicarea puterii militare va constrânge și securiza mediul relațiilor internaționale. După cum afirmă savantul rus G. Ciufirin, paradigmele relațiilor internaționale s-au schimbat și apar alte abordări ale relațiilor internaționale din motivul transformării lumii în *societate globală* [159]. Elementul de bază al globalizării contemporane este și identitatea globală formată pe valorile teoriei politice ale liberalismului clasic și efectele societății postmoderniste [168, p. 212-225].

Globalizarea contemporană creează percepția că modernismul ca liberalismul, asociat de valori occidentale, este universal. În pofida faptului că multe valori politice, economice, umane și sociale sunt avansate, globalizarea agravează concomitent conflictele ideologice între statele cu tipuri de guvernare și ideologie socială diferite (Anexa 5). Exemplu sunt unele state cu sistem de guvernare sau identitate antisistemică globalizării. În același timp, competițiile economice ale statelor în structura sistemului internațional, fără un regim de reglementare, produc rivalități.

Totodată, conform neoliberalismului și neoconstructivismului fără o identitate universală mondială ferm stabilită, statele naționale continuă să evolueze în cadrul parametrilor identităților sale politice, geografice, etnice, culturale (civilizaționale) și religioase în jurul cărora și se grupează. În cursul dezvoltării istorice, multe poluri de puteri internaționale, precum și statele

naționale, au și în prezent conflicte de interes nesoluționate. Din astfel motiv, unii actori nu sunt satisfăcuți de status quo-ul internațional și au intenții revizioniste.

Analiza securității naționale a fost bazată tradițional pe procesul evaluării amenințărilor și riscurilor care exploatează vulnerabilitățile statului. Corespunzător, statele elaborau și implementau măsurile de contracarare a amenințărilor și diminuare a vulnerabilităților sub formă de politică externă și de securitate, ceea ce presupunea acțiuni militare și diplomatice, ca exemplu de politică de neutralitate. Astăzi, este evident că o capacitate mare a puterii distribuite, în actuala structură transformată a sistemului internațional, aparține statelor care promovează valori liberale ce formează și o identitate respectivă. Astfel, putem vorbi și de schimbările din cadrul procesului analizei securității internaționale și naționale. Analiza bazelor teoretico-conceptuale și a tendințelor statelor neutre europene în cadrul securității internaționale stabilește că, datorită schimbării paradigmatelor relațiilor internaționale, respectiv a naturii structurii sistemului internațional, securitatea internațională și națională contemporană în Europa au fost abordate sistemic și social.

Astăzi, transformările majore în sistemul de securitate euroatlantic, destrămarea URSS, procesul de extindere a NATO și UE, procesul de globalizare cu efecte în sfera politică, economică și socială, evoluția unui nou sistem interdependent de securitate europeană, precum și evoluțiile neprevizibile în spațiul postsovietic, riscul privind posibila schimbare a *status quo*-ului internațional au modificat politica strict neutră a unor state europene spre una mai flexibilă și selectivă. Astfel, securitatea statelor neutre europene depinde și de abilitatea lor de a împărți greutățile politice și financiare ale securității regionale, care a devenit interdependentă.

Oricum, cauzele principale ale menținerii statelor neutre europene în sec. al XX-lea au constituit natura structurii sistemului internațional bipolar, pericolul comunist și teama de un război mondial nou. Totodată, transformările sistemice în Europa pot contribui la schimbarea percepției acestor state privind politica sau statutul de neutralitate. După cum susține savantul Ph. Windsor, „[...] în trecut, neutralitatea a fost o normă. Astăzi este o excepție” [286, p. 3].

2.2. Metodologia cercetării analitico-aplicative a statelor neutre europene în contextul securității internaționale

Metodologia cercetării analitico-aplicative a statelor neutre europene în sistemul de securitate internațională se bazează pe mai multe abordări teoretico-metodologice ale savanților K. Waltz, R. Jervis, S. Krasner, R. Keohane, J. Nye, U. Moller, U. Bjereld, A. D. Bogaturov, V. Topoc, care și-au adus contribuția la analiza paradigmatelor teoriei relațiilor internaționale. După cum menționează savantul K. Waltz „[...] teoriile politicilor internaționale, fiind reductive sau

sistemice, abordează evenimentele la toate nivelurile, de la subnațional până la supranațional” [280, p. 60]. Savantul V. Țopoc susține că științele contemporane „[...] studiază metodele și procedeele utilizate în știință și principiile de organizare a cunoașterii, prin prisma acceptării sau respingerii lor” [89, p. 147]. Considerând concluziile teoretico-conceptuale, precum că statele neutre sunt strâns legate de natura mediului securității internaționale, care reflectă structura sistemului internațional, autorul propune studierea a două fenomene internaționale interdependente – statele neutre și securitatea internațională, cu diferite abordări.

Abordarea propusă rezultă din două argumente, primul fiind că aceste două categorii internaționale studiate sunt dialectic interdependente în formă de variabile/dominante științifice, care se afectează reciproc. Al doilea argument reiese din teoria că structura transformată a sistemului internațional european cu un regim internațional nou, respectiv, mediul nou de securitate internațională, ce derivă din paradigmele principale ale teoriei relațiilor internaționale, vor influența politica statelor europene neutre spre o cooperare și răspundere colectivă în Europa. O astfel de metodologie este propusă ca o abordare nouă de înțelegere și explicare a paradoxului existenței statelor neutre europene astăzi, precum și proiectarea perspectivelor în cadrul securității internaționale contemporane, deoarece științele politice nu explică clar acest fenomen.

În timpul investigațiilor efectuate privind statele neutre europene și securității internaționale, autorul se va baza pe următoarele prevederi și lucrări ale autorilor, care au demonstrat teoriile și tezele ce prezintă importanță și relevanță pentru ipoteza studiului. Pentru analiza descriptivă, istorică și comparativă a statelor neutre europene vom folosi investigațiile și concluziile sistematizate de savanții R. E. Bissell și C. Gasteyger, H. Vetschera, P. Jarvenpaa și L. B. Wallin privind evoluarea performanței Austriei, Elveției, Finlandei, Suediei și a fostei Iugoslavii din punctul de vedere politic, militar și al dreptului internațional în cadrul securității regionale europene [178]. Totodată, concluziile sistematizate privind tendințele statelor neutre în cadrul bipolarității ale cercetătorilor M. H. Haltzel și J. Kruzel [238], precum și ale lui G. Hinteregger, P. Joenniemi, N. Andrén, S. Widmen, R. Vukadinovic, Ph. Windsor, vor fi analizate pentru demonstrarea mecanismului cauzativ al neutralității europene, care a fost o reflectare predominantă a Războiului Rece. Totodată, se va ține cont de concluziile acestor savanți precum că prevederile politico-juridice ale neutralității statelor europene vor fi contestate în viitor de dezvoltarea sistemului de securitate internațională în procesul de transformare.

De asemenea, pentru a studia experiența istorică, se vor folosi studiile de caz ale statelor neutre europene. De exemplu, savantul A. K. Kronin a descoperit mecanismul cauzativ al neutralității austriece, cum ar fi influența conflictologiei asupra conceptului de neutralitate și lupta actorilor principali ai sistemului internațional privind destinul Austriei în 1945-1955 [189].

Argumentele ex-președintelui Finlandei, M. Koivisto, sunt necesare pentru a percepe esența neutralității Finlandei, care susținea că politica de neutralitate a fost necesară pentru stabilitatea geopolitică în timpul respectiv, având și o funcție de neamestec în conflictele puterilor mari [236, p. 87-92]. Totodată, un element de suport în analiza politicii de neutralitate a Suediei sunt cercetările savantului G. Lundestad, care conchide că Suedia fost un stat cu o politică neutră tradițională [240, p. 88]. Un interes deosebit pentru studiul nostru prezintă concluziile savantului H. Neuhold privind adaptarea strategică a statelor neutre europene la schimbările mediului internațional, în timpul lansării dialogului între adversarii Războiului Rece [252].

Pentru a evidenția unele aspecte ale dreptului internațional, vor fi folosite investigațiile istorice ale savanților B. E. Nolde privind dezvoltarea statutului de neutralitate permanentă în relațiile internaționale, care este strict legată de suveranitatea și independența statului [156]; D. Dașcovici privind neutralitatea ca mijloc de constrângere în timpul războiului [26]; L. Modjorian privind esența statelor neutre permanente în dreptul internațional [140]; I. M. Prusakov privind formele de neutralitate în dreptul internațional contemporan [148]; și ale savanților din Republica Moldova, V. Gămurari și O. Dorul, care consideră că concepția neutralității permanente în dreptul internațional [39] este legată de baza suveranității statului [38].

În scopul de a evalua tendințele noi ale statelor studiate, se vor analiza și compara investigațiile și metodologia savanților Ul. Moller și Ul. Bjereld, care din punct de vedere neoconstructivist ajută la înțelegerea paradoxului existenței statelor neutre europene astăzi, din punct de vedere identitar [250]. Investigațiile profesorilor Ul. Moller și Ul. Bjereld în formă de teorie (Anexa 4), prin metoda inductivă și de interpretare, demonstrează că cauza identitară la fel joacă un rol important în relația sistem internațional – stat neutru [250, p. 7]. Așadar, *statele neutre europene, pe parcursul a mai multor ani, au instituționalizat ideea neutralității ce a creat efectul de dependență a memoriei sociale de calea de dezvoltare istorico-tradițională, noțiune fenomenologică nouă*. Această metodologie va ajuta studiului nostru de a determina perspectivele statelor neutre europene din punct de vedere identitar.

Concluziile cercetărilor ale mai multor savanți, editate de către profesorii E. Munro [251] și H. Ojanen [254], privind esența categoriilor neutralității și nealinierii în Europa contemporană vor servi drept instrument de pronostic pentru perspectivele statelor neutre europene. Așadar, conform opiniilor acestor savanți, statele neutre europene folosesc categorii noi în politica externă, cum ar fi politica de neutralitate activă, politica de nealinie militară în baza principiului *de la neutralitate la solidaritate* [254, p. 9-52]. Totodată, concluzia generală exprimată de savantul W. Windmar este că statele neutre europene, devenind membre ale UE, din punct de vedere politic sunt solidare cu UE, dar rămân *nealiniat* din punct de vedere *militar*

față de angajamentul apărării, ceea ce se presupune mai mult pentru condițiile interne [251, p. 57]. După cum menționează savantul H. Neuhold, statele neutre europene sunt solidare în Europa, dar neutre în afară Europei [251, p. 16].

În cadrul analizei, vor fi abordate și alte puncte de vedere ale oponentilor schimbării neutralității, cum ar fi ale savanților V. A. Krujkov, M. E. Kucinskaia, E. V. Korunova, A. B. Kondakov, E. Grigoriev, A. Kuranov, E. T. Usenko, G. Peșkov, P. V. Șcerbinin, care analizează problematica statelor neutre anume în cadrul dezvoltării și asigurării securității naționale a Federației Ruse. Conform savantului V. A. Krujkov, sistemul internațional permite statelor neutre europene să manevreze în relațiile interstatale prin adoptarea politicii de neutralitate selectivă, având în vedere clauza solidarității UE. Se va atrage atenția că savantul recomandă autorităților ruse să mențină instituția de neutralitate în Europa din punct de vedere sistemic [217, p. 19, 27]. Iar savantul P. V. Șcerbinin consideră că în timpul bipolarității statele neutre aveau funcția de a menține o zonă de stabilitate, pe când astăzi funcția statelor neutre este de a promova stabilitatea internațională [170, p. 9]. Totodată, savantul E. V. Korunova consideră ca statele neutre sunt un model în soluționarea diferitelor conflicte geopolitice [125, p. 2].

Argumentele experților români A. Oprescu, privind interacțiunea statelor neutre europene și NATO [255], ca un pilon de apărare colectivă în Europa; A. Androne, privind diferențierea politicii externe și de securitate a statelor neutre europene [3]; precum și a savanților L. Banu și O. R. I. Ionescu, privind rolul statelor neutre în dreptul internațional [6], vor fi folosite pentru abordarea empirică a statelor neutre din punct de vedere istoric și al dreptului internațional.

Un interes aparte, inclusiv pentru determinarea funcționalității statutului de neutralitate permanentă a Republicii Moldova, prezintă tezele savantului I. Chifu, care consideră că aspectele politice și juridice ale statelor neutre au început să difere [22]. La fel, vor fi analizate în ansamblu investigațiile cercetătorilor A. Lavric [55] și I. Pîntea, care, evaluând funcționalitatea statutului de neutralitate permanentă a Republicii Moldova în asigurarea securității naționale, au conchis că nu există garanții internaționale pentru acest statut [5]. Argumentele savantului O. Dorul, precum că conceptul de neutralitate a devenit parte componentă a sistemului de securitate colectivă, vor fi folosite pentru a demonstra aspectele dreptului internațional în analiza raportului neutralității față de sistemul de securitate colectivă [32].

Trebuie de remarcat faptul că în cadrul diferitelor studii ale relațiilor internaționale, în pofida existenței materialelor ample privind statele neutre, practic, nu a fost identificată o analiză a statelor neutre europene în cadrul sistemului internațional de securitate prin paradigmele teoriei relațiilor internaționale. Acest fapt subliniază necesitatea altei abordări în vederea determinării tendințelor statelor neutre moderne din perspectiva paradigmelor, care caracterizează relațiile interstatale.

Astfel, pentru studierea statelor neutre europene în cadrul securității internaționale contemporane, este esențial de a percepe paradigmele, promovate de către școlile principale ale teoriei relațiilor internaționale. Paradigma științelor are mai multe definiții, însă, după cum stabilește savantul V. Țopoc, „paradigma constituie mediul în cadrul căruia știința se dezvoltă în mod firesc[...], paradigma presupune situarea concret istorică a științei în spațiul problemelor și tehnologiilor de abordare a acestora, moștenite din trecutul istoric al acesteia” [89, p. 54-55]. Analizând școlile relațiilor internaționale, autorul tratează *paradigma* relațiilor internaționale ca un concept distinct, un set larg de fenomene politice pe arena internațională, care determină modelul-cadru de interacțiune a actorilor internaționali, inclusiv a statelor neutre. În prezent, în cadrul relațiilor internaționale sunt recunoscute trei paradigme distincte: neorealismul, neoliberalismul și neoconstructivismul, care la, rândul lor, au și subforme adiționale.

Continuând firul raționamentelor, studiul statelor neutre europene se va baza pe noțiunile conceptuale ale școlilor principale ale teoriei relațiilor internaționale definite în primul capitol și recunoscute de majoritatea savanților în domeniul științelor politice. Evident, că aceste școli abordează natura rațională, sistemică (structura) și identitară a relațiilor internaționale, precum și fenomenul important – securitatea internațională – care este tratată în lucrarea în cauză ca context și efect al statelor neutre europene.

În această ordine de idei, este de menționat că securitatea internațională are, respectiv, mai multe concepte și definiții stabilite, numite tradiționale (neorealism: K. Waltz) și comprehensive (neoliberalism/neoconstructivism: R. Keohane, J. Nye/B. Buzan, O. Waever). Aceste dezbateri sunt bine cunoscute și descrise de savanții R.-S. Ungureanu [96, p. 13-30], V. Varzari [91, p. 17-29] și Gh. Tătaru [86]. Totodată, autorul tezei de doctorat privind analiza neutralității Republicii Moldova prin prisma politicilor de securitate ale unor state europene neutre consideră necesară aplicarea următorului conținut al conceptului de securitate, care rezumă mai multe școli ale relațiilor internaționale.

Așadar, securitatea internațională este o stare de stabilitate în cadrul sistemului internațional, în care lipsesc amenințările directe la adresa actorilor internaționali, dar riscurile sunt clar definite, corespunzător controlate, gestionate sau minimalizate la nivel global, regional și național. Corespunzător, în cadrul securității „*vulnerabilitatea* este o condiție de destindere structurală, pe când pentru o amenințare/pericol va fi necesară o percepție a faptului că ceva este amenințat din afară și ar trebui securizat printr-o poziție activă” [96, p. 20]. În securitatea internațională, *provocarea* este tratată mai mult ca o amenințare indirectă la care va trebui de răspuns, de exemplu, migrarea masivă sau deteriorarea ecologiei. Evident, că un *risc* este tratat în cercetare ca o amenințare potențială care poate să exploateze vulnerabilitatea statului.

În acest context, înainte de a demonstra și a selecta paradigmele care vor fi utilizate pentru analiza statelor neutre europene și a securității internaționale, stabilim noțiunile de bază care vor fi folosite în metodologia lucrării. Așadar, vom folosi noțiunea de neutralitate, definită științific, în capitolul I, ca însemnând nici una din cele două părți, care este atât un concept politico-juridic, cât și unul de drept internațional, fiind folosit de mai mulți actori în cadrul relațiilor internaționale. În abordarea noastră, acest concept este folosit pentru a defini statele neutre europene, care sunt de tipul statului național, care au ales statutul sau politica de neutralitate. Corespunzător, statul național înseamnă, în studiul de bază, un actor politic și legal al sistemului internațional sau al ordinii mondiale, stabilite istoric în cadrul relațiilor internaționale [264, p. 197]. Astfel, baza studiului îl va constitui modelul de state naționale stabilite în Europa, care sunt clasificate până în prezent ca state de tip Westfalie. Ele au originea în Tratatul de la Westfalia (1648), ulterior dezvoltate de evenimentele Tratatului de la Utrecht (1713), Revoluției Franceze (1789) și Congresului de la Viena (1815) [96, p. 50-52].

Totodată, științele politice cunosc și acceptă existența diferitelor tipuri și caracteristici ale statelor neutre pe arena internațională. Însă autorul tezei se va limita, în exclusivitate, la entitatea europeană, în care anume statul național este predominant. Evident că, din punctul de vedere al teoriei relațiilor internaționale, statul național s-a format în cadrul unui sistem internațional, fiind numit neformal, după cum susține savantul R. Cox, și al *ordinii mondiale*, care, istoricește, a determinat statutul (poziția) statelor naționale, fiind hegemonice, aliate, neutre, nealinate militar sau autoizolate [187, p. 220, 249]. În acest context, studiul se va fundamenta pe ideea că noțiunea de ordine mondială, existând mai mult ca un sens comun acceptat și dezbătut academic în cadrul teoriei relațiilor internaționale, este un concept neformal care definește ierarhia între statele naționale pe arena internațională, fiind o structură ierarhică transnațională virtuală [280].

După cum afirmă savantul K. Waltz, în cadrul ordinii mondiale există *polurile de puteri*, în jurul cărora gravitează majoritatea statelor naționale fiind aliate, precum și alți actori internaționali/transnaționali [280]. La rândul său, polul de putere în cadrul ordinii mondiale înseamnă un stat supraputere (actor internațional) sau câteva state relativ puternice fiind în alianță/coaliție, care au capacitatea independentă de a dezvolta și a promova integral politica proprie, adică de a influența și a menține status quo-ul acestei ordini mondiale.

Pe de altă parte, autorul afirmă că *sistemul internațional* este definit ca o reflectare a ordinii mondiale în forma organizațiilor internaționale existente, stabilite prin documente politico-juridice, care sunt recunoscute legitim de majoritatea statelor. Actualmente, putem constata că la nivel mondial sistemul internațional este constituit de către ONU cu

agențiile/organizațiile satelit și, la nivel regional european, de către OSCE, Consiliul Europei, NATO, UE și CSI, unde, evident, există mai multe organizații regionale.

În acest context, înainte de a demonstra tendințele noi ale statelor neutre europene, în cadrul securității internaționale contemporane, este important de reafirmat argumentul principal al studiului că structura sistemului internațional post-Război Rece este una transformată din cauza că bipolaritatea și-a pierdut esența, pentru că nu există structural în relațiile internaționale. După cum susținea K. Waltz, „[...] sistemele sunt sau menținute, sau transformate” [280, p. 199]. Conform ideilor aceluiași savant, *sistemele internaționale* sunt cunoscute din punct de vedere structural în trei forme: *multipolare, bipolare și unipolare* [250]. Totodată, savantul a argumentat că în poșta acestor forme, *sistemul internațional* are două elemente-cheie: *structura și unitățile de interacțiune* din acest sistem, ceea ce presupune statele naționale în majoritate.

În acest context, K. Waltz a pledat pentru ideea că *structura sistemului internațional este definită din aranjamentul părților acesteia și principiile de interacțiune dintre ele*. Conform prevederilor lui K. Waltz, această formulă se aplică la perceperea structurii sistemului internațional atât din partea neorealismului, cât și a neoliberalismului sau neoconstructivismului. Numai schimbarea aranjamentului sau principiului interacțiunii, în sistemul internațional, este considerat ca modificare structurală. De fapt, structura sistemului internațional este un element virtual care poate fi numit și ordine mondială. K. Waltz, ca și mulți alți adepți ai școlii neorealiste, consideră că politica externă sau statutul juridic a unui stat național este, de fapt, reflectarea stării structurale a sistemului internațional care impune anumite condiții aranjamentelor sale (statelor neutre europene) vizavi de politicile externe.

Totodată, politicile externe ale statelor sunt formulate în funcție de criteriul distribuirii diferitelor capacități între statele naționale, care sunt parte a acestei structuri. Potrivit lui K. Waltz, „structura politică a sistemului internațional influențează procesele politice interne” [280, p. 81-82]. Reiese că similitudinile sau divergențele din cadrul politicii externe a statelor neutre europene depind, în mare măsură, de raza de permisiune a structurii sistemului internațional al perioadei istorice. Cu alte cuvinte, *natura structurii sistemului internațional este cauza principală a manifestării politicii externe a statului național și, respectiv, a politicilor și statutului neutru al statelor europene studiate*. Conform prevederilor lui K. Waltz, statele neutre europene au selectat din mai multe opțiuni o astfel de politică din motivul supraviețuirii ca stat independent în structura sistemului internațional, care a fost de natură neorealistă [280, p. 102].

În această ordine de idei, K. Waltz susține că structura sistemului internațional este una *anarhică* cu o anumită *ierarhie*, care impune anumite subordonări și constrângeri pentru părțile acestei structuri, cu alte cuvinte, conține elemente de ierarhie politică clasică [280, p. 102-128].

Astfel, structura sistemului internațional are și o ierarhie neoficială și virtuală, numită ordine mondială. În acest context, constatăm că structura bipolară a sistemului internațional în timpul Războiului Rece, bazându-se pe ierarhia stabilită, a distribuit capacitățile de putere între statele participante și a influențat politicile externe ale statelor neutre europene.

Autorul consideră, de asemenea, că mecanismul cauzativ al apariției și menținerii statelor neutre europene, în perioada 1945-1990, nu mai este funcțional. Pentru vizualizarea conceptuală a explicației cauzative a apariției statelor neutre europene vezi figura A3.1 (Anexa 3), care derivă din studiul istoriografic și teoretico-conceptual. Concluziile respective au fost argumentate de conceptele neorealismului, care au dominat o mare parte din perioada Războiului Rece, stabilind natura bipolară a structurii sistemului internațional și, astfel, a mediului securității internaționale care a produs și a menținut statele neutre europene. Luând în considerație faptul, că structura sistemului de securitate internațională contemporană a fost supusă transformării, este necesar de a stabili noile particularități, conținutul și efectele acestora asupra statelor neutre europene.

Reieșind din aceasta, se propune ca baza studiului să constituie efectuarea analizei legăturii dintre statul neutru și sistemul internațional în Europa prin analizele paradigmelor selectate. Aceasta este important pentru a determina care dintre paradigme s-a aflat sau se află la baza securității internaționale, ce influențează statele neutre europene. Pentru vizualizarea conceptuală a explicației cauzative a perspectivelor statelor neutre europene, în sistemul internațional contemporan, vezi figura A3.2 (Anexa 3), care a fost dezvoltată de autor pe baza concluziilor teoretico-conceptuale și metodologice. O astfel de abordare va permite stabilirea mai exactă a naturii structurii sistemului internațional și a mediului securității contemporane transformate și efectele acestora asupra statelor neutre europene.

Autorul afirmă că procesul dezvoltării relațiilor internaționale este interpretat mai exact prin intermediul diferitelor paradigme ale relațiilor internaționale, una dintre ele fiind dominantă, care reflectă natura structurii sistemului internațional și mediului securității internaționale al unei perioade istorice, care creează premise pentru statut și politică ale statelor naționale, inclusiv neutralitate. Evident că statele neutre pot contribui la modelarea sistemului internațional. În realitate, mai multe state supraputere sau polurile de putere pot să-și permită acest lucru, iar *statele neutre europene au opțiunea de adaptare strategică la transformările mediului de securitate internațională*. În majoritatea cazurilor, aceste interacțiuni au fost realizate prin dominarea paradigmei neorealismului.

Astfel, autorul susține că analiza interacțiunii statelor neutre europene în cadrul securității internaționale, prin prisma diferitelor paradigme ale teoriei relațiilor internaționale, va fi mai obiectivă. Din acest motiv, analiza comparativă a statelor neutre europene și a securității

internaționale va fi efectuată prin modele paradigmatică ale sistemului internațional cu o securitate internațională corespunzătoare care influențează statele neutre europene.

Bazându-se pe cadrul teoretic privind aspectul sistemic al relațiilor internaționale, dezvoltat de profesorul K. Waltz, autorul susține teoria că transformarea structurii sistemului internațional paradigmatic de la una neorealistă la una neoliberală cu elemente neoconstructiviste, respectiv, și a mediului securității internaționale, va crea premise pentru alte perspective ale statelor neutre europene pe arena internațională, ce va servi drept un considerent strategic pentru analiza funcționalității neutralității permanente a Republicii Moldova.

Analiza comparativă și istorică a acestor două dominante fundamentale ale relațiilor internaționale (sistem internațional - stat) în procesul de evoluție se va desfășura prin *abordarea structural-funcțională* a statelor neutre europene și prin *abordarea paradigmatică* a securității internaționale, care este tratată ca contextul neutralității. Această abordare teoretico-conceptuală nouă va determina mai exact natura structurii sistemului internațional cauzată de criteriile paradigmelor relațiilor internaționale care, respectiv, au dominat sau domină perioada studiată a statelor neutre europene. Studiul va fi realizat prin prisma relațiilor *structură* (sistem de securitate internațională) – *actor* (stat neutru european); *de la nivel general*, securitate internațională fiind contextul neutralității, *la nivel particular*, statele neutre europene, ce este determinat ca o *abordare sistemică*. Pentru facilitarea și valorificarea abordărilor selectate se folosește și un set de procedee logice universale, cum ar fi *inducția* și *deducția*.

În cazul investigațiilor va fi aplicat *principiul obiectivității*, care permite efectuarea analizei normative și critice a particularităților statelor neutre europene. În același timp, *principiul determinismului* se află la baza analizei evoluției sistemului securității internaționale și stabilirii rolului și funcțiilor statelor neutre în acest sistem.

În scopul abordării paradigmatică și structural-funcționale, studiul în cauză se va baza pe prevederile savanților cunoscuți care împărtășesc conceptele principale ale relațiilor internaționale, în care interacționează statele neutre europene. Astfel, pentru a demonstra elementele principale ale abordării sistemice în cadrul paradigmei neorealiste, vor fi analizate argumentele savantului K. Waltz privind teoria sistemică și reductivă a politicii internaționale, explicate anterior [280]. La fel, vor fi folosite tezele similare ale altor profesori care abordează conceptul menționat cum ar fi cele ale lui E. Ciobu privind necesitatea formulării interesului național în cadrul politicii externe a Republicii Moldova [18], ale lui V. Ungureanu privind impactul intereselor geopolitice asupra securității naționale a Republicii Moldova [97], ale lui A. Burian privind natura geopoliticii contemporane [9] și ale lui N. A. Kosolapov privind relațiile dialectice contemporane ale dezvoltării securității cu instabilitatea [124].

În scopul abordării paradigmei neoliberale, vor fi utilizate doctrinele expuse de către profesorii R. Keohane și J. Nye privind stabilirea naturii interdependente a puterii în cadrul relațiilor internaționale, în care a fost argumentată *interdependența complexă*, noțiunea care se află la baza paradigmei neoliberale [234]. Investigațiile unor adepți ai acestei paradigme, cum ar fi savanții R. Cohen și M. Mihalka – privind crearea și dezvoltarea conceptului de securitate cooperativă în Europa [185], G. Alexandrescu și V. Popa – privind evoluția arhitecturii instituționale în Europa [1], Gh. Văduva – privind dinamica pozitivă a dezvoltării parteneriatelor în Europa vor fi folosite pentru demonstrarea interdependenței sistemului internațional în Europa [90]. Concluziile academicianului G. I. Ciufriș privind schimbarea paradigmatelor relațiilor internaționale ce modifica, respectiv, ordinea mondială spre o comunitate globală vor fi utilizate pentru demonstrarea evoluției relațiilor internaționale [159].

Concomitent, pentru abordarea aspectelor paradigmei neoconstructiviste, vor fi folosite noțiunile și concluziile unor astfel de savanți ca M. Ciocea – privind dezvoltarea securității identitare ca un fundament al statului național, ce evidențiază influența politicii interne asupra politicii externe și securității internaționale [17]; A. Wendt – privind natura politicilor internaționale ca fenomen social [282] și G. Gusteanu – privind provocările pentru statele *postneutre* europene din partea politicii europene comune de securitate și apărare [215], care vor fi luate drept exemple de influență a cooperării îndelungate și multidimensionale asupra creării interdependenței complexe; ultima are un potențial de influență asupra statelor neutre europene.

În procesul aplicării metodologiei selectate, se vor folosi prevederile tuturor paradigmatelor descrise. Totodată, punând la bază concluziile istoriografice și teoretico-conceptuale privind statele neutre din Europa și natura mediului securității internaționale, *accentul principal se va pune pe baza paradigmei neoliberale*, cu analiza particularităților paradigmei neoconstructiviste, care ajută astăzi la explicarea mai detaliată a paradoxului statelor neutre prin efectuarea analizei regimului internațional, precum și a identității internaționale și naționale.

Astfel, întru a testa ipoteza disertației, a fost utilizată colecția studiilor, editată de savantul S. Krasner, privind conceptul *regimului internațional*, care se află la *baza mediului de securitate internațional* în Europa contemporană. Există diversă literatură academică vizavi de acest concept, însă se va utiliza anume această colecție de cercetări, deoarece a fost prima în studiile contemporane care a lansat dezbateri asupra fenomenului respectiv.

Profesorul S. Krasner definește *regimul internațional* ca o categorie a relațiilor internaționale având „un set de principii, norme, reguli și proceduri de luare a deciziilor, implicite sau explicite, în jurul cărora așteptările actorilor converg într-un anumit domeniu de relații internaționale” [237, p. 2]. În același timp, S. Krasner definește „*principiile drept*

convingeri în fapte, legătura de cauzalitate; *normele* ca standarde de comportament vizavi de drepturi și obligații; *regulile* ca prescripții sau interdicții pentru acțiuni; *procedurile decizionale* ca practici predominante pentru a pune în aplicare alegerea colectivă” [237, p. 2].

În abordarea sistemică a statelor neutre europene și a securității internaționale contemporane, este important de a percepe categoria de regim internațional, care are mai multe componente. Drept exemplu, *instituția internațională* este o birocrație/organizație internațională, în care statele și alți actori investesc în legitimitate supranațională pentru a susține, promova și controla regimul internațional, stabilit și recunoscut internațional. Prin metoda funcțională, S. Krasner susține că „regimul internațional are scopul de a promova principiile, normele și valorile, care sunt acceptate de state, iar instituția internațională are scopul de a materializa acest regim prin stabilirea regulilor tehnice și a mecanismului clar de luare a deciziilor” [237, p. 2-4].

În relațiile internaționale contemporane există mai multe forme și dimensiuni ale regimurilor internaționale cu instituții internaționale funcțional-reflective. În acest sens, autorul disertației selectează conceptul *regimului de securitate*, dezvoltat de către savantul R. Jervis, ce contribuie la explicarea impacturilor provocărilor internaționale asupra structurii securității internaționale, în care majoritatea statelor, inclusiv statele neutre europene, sunt nevoite să se adapteze strategic la transformările internaționale [227]. Cercetătorul susține că „[...] regimul de securitate permite națiunilor să restrângă codul de conduită în convingerea că alții vor proceda la fel” [227, p. 173]. Profesorul R. Jervis, efectuând o comparație a argumentelor regimurilor economic liberal și marxist cu alte regimuri, consideră că nu numai normele și principiile facilitează cooperarea internațională, dar și forma de cooperare.

Savantul R. Jervis ajunge la această concluzie din câteva considerente. Primul, competitivitatea în securitate este mai mare decât în economie, pentru că costurile pentru erorile din cadrul dilemei de securitate pot fi dezastruoase pentru stat. Al doilea, motivele ofensive și defensive ale statelor pot fi oprite numai în cadrul aranjamentului internațional al regimului de securitate. Altfel, ele conduc la înarmare și conflict potențial de război. Al treilea, greșeala în timpul competiției în cadrul *dilemei de prizonieri* din punctul de vedere al securității poate fi fatală comparativ cu aspectele politic, economic sau social. Al patrulea, identificarea motivelor altor state este dificilă, fără o cooperare și un regim de securitate internațional. Aceasta creează *incertitudini care exploatează dilema de securitate prin impunerea statelor să acționeze unilateral, relativ competitiv și nu cooperativ absolut*. Ca urmare, R. Jervis consideră că conceptul *regim de securitate* nu este atractiv pentru statele naționale din cauza că solicită restrângeri și abandonarea unilateralității.

Pentru formarea unui regim de securitate, savantul stabilește următoarele. În primul rând, statele-supraputere trebuie să dorească stabilirea regimului, adică să prefere un mediu internațional reglementar față de unul individualist. Pentru ca aceasta să se întâmple, statele-supraputere trebuie să fie rezonabil satisfăcute de *status quo*-ul internațional. În al doilea rând, toți actorii trebuie să creadă că și alte state împărtășesc aceleași valori privind securitatea și cooperarea mutuală. În al treilea rând, toate statele, nu numai cele supraputere, trebuie să accepte că în cadrul regimului de securitate nu este loc pentru aspectul de extindere a frontierelor. Altfel, revizionismul compromite securitatea internațională. În al patrulea rând, formarea regimului de securitate, în percepția statelor, trebuie să devină o necesitate a timpului. În cazul regimului de securitate internațională apare problema costurilor evident mai mari ale securității individuale decât în cadrul eforturilor colective, al costurilor mai predominante ale unui război față de mediul de securitate internațională restrâns [227, p. 173-194].

Totodată, după cum susține savantul R. Keohane, cerința statelor de a negocia un regim internațional în cadrul relațiilor internaționale de tip *alegere constrânsă*, este bazată pe următoarele cauze: absența unui cadru legal de răspundere, imperfecțiunea schimbului de informație și costurile de tranzacție (relative) [237, p. 154]. Aceasta rămâne să fie examinată în cadrul mediului de securitate contemporană, care este contextul statelor neutre europene.

În sensul dat, vor fi luate în considerație tezele savanților neoliberali R. Keohane și J. Nye privind dezvoltarea structural-funcțională a sistemului internațional. Ei definesc dezvoltarea modernă globală ca o *interdependență complexă*: „lumea a devenit interdependentă în economie, în comunicare, în aspirație umană [...] Vom argumenta că interdependența complexă, uneori, este mai aproape de realitate decât realismul [...] Interdependența complexă are trei caracteristici principale: 1. Canale multiple de comunicare; 2. Lipsa ierarhiei între problemele internaționale; 3. Forța militară nu este aplicată de către guverne față de alte guverne din regiune sau, în contextul problemelor, atunci când interdependența complexă predomină” [234, p. 3, 23, 25]. Astfel, principalul argument al savanților respectivi este că *interdependența complexă* face ca lumea să fie interdependentă din punct de vedere politic, social, economic și militar; prin urmare, se schimbă natura politicii internaționale, normele, valorile, principiile. Ei au demonstrat acest fapt printr-o analiză sistemică, stabilind faptul că principalii actori internaționali nu sunt numai statele-națiune, ci, de asemenea, și organizațiile internaționale, economice, precum și grupurile transnaționale.

Aceste fenomene sunt susținute atât de neorealism, cât și de neoliberalism, dar prin diferite abordări. Neoconstructivismul continuă să susțină că identitatea, motivele și preferințele statului sunt primare față de sistemul internațional cu regimuri și instituții internaționale, care pot falimenta în lipsa identității comune. În acest context, în studiul de față vom analiza încercările

istorice și contemporane privind valorificarea principiilor și normelor unui regim instituționalizat prin organizație cu reguli și mecanisme de luare a deciziilor care ar constrânge și obliga statele la respectarea angajamentelor internaționale. Aceasta este important, deoarece statele neutre europene se află în cadrul structurii sistemului internațional european care dispune de caracteristicile studiilor, consolidate de savantul S. Krasner.

Respectiv, pentru examinarea ipotezei, în procesul de cercetare, se folosește un complex de metode general-științifice, politologice și al teoriei relațiilor internaționale, care permite combinarea câtorva metode universale și particulare pentru a avea un caracter comprehensiv al studiului și o semnificație teoretică. În cadrul aplicării abordării interdisciplinare, pentru investigarea statelor neutre europene și mediului de securitate internațională se vor utiliza *metode filozofice și general-științifice*:

- *metoda dialectică* permite cercetarea condițiilor stabilirii sistemului internațional în Europa și statelor neutre europene, precum și relația acestora cu mediul securității internaționale în baza principiului determinismului, sub formă de variabile. Respectiv, se va reflecta logica universală acceptată și se va identifica obiectivitatea din jurul statelor neutre europene și securității internaționale;

- *metoda descriptivă* se utilizează pentru a demonstra continuitatea și schimbările rolului, locului și tendințelor statelor neutre europene, în condițiile de conflict și cooperare în cadrul sistemului internațional, al perioadei bipolarității și post-Război Rece;

- *metoda istorică* permite vizualizarea procesului instituționalizării statelor neutre în Europa, în special Austria, Finlanda și Suedia, precum și Republica Moldova. În același timp, această analiză se aplică în strânsă legătură cu analiza istorică a dezvoltării mediului securității internaționale în diferite perioade istorice;

- *metoda contrafactuală* permite reconstruirea și remodelarea unor situații în jurul statelor neutre europene în perioada Războiului Rece, pentru a confirma concluziile dialectice vizavi de originea și cauzele neutralității statelor europene, precum și evaluarea perspectivelor istorice.

Având în vedere faptul că problematica statelor neutre europene în cadrul securității internaționale contemporane este analizată din perspectiva relațiilor internaționale, autorul a aplicat, mai mult, următoarele *metode ale științei politice și teoriei relațiilor internaționale*:

- *metoda paradigmatică*, cu bazele determinate ale școlilor principale ale teoriei relațiilor internaționale, se aplică pentru analiza caracterului structurii sistemului internațional, care determină mediul securității internaționale, ce produce, respectiv, efecte asupra statelor neutre europene. De asemenea, această metodă permite modelarea și analiza interacțiunii statelor neutre europene în cadrul sistemului internațional și, astfel, testarea ipotezei. Aceasta metodă nu a fost

aplicată până acum în analizele statelor neutre europene. Respectiv, metoda paradigmatică va determina mai obiectiv natura securității internaționale, contextul neutralității, care va ajuta la predicția perspectivelor statelor neutre europene;

- *metoda structural-funcțională* permite să fie determinat caracterul structurii sistemului internațional, precum și rolul statelor neutre europene. Metoda respectivă contribuie la vizualizarea deplină a interacțiunii statelor neutre europene în cadrul sistemului internațional, având o anumită funcție în arhitectura securității internaționale;

- *metoda instituțională* contribuie inductiv la cercetarea conținutului statelor neutre europene, prin analiza structurii, modului de organizare și funcționalității politicii de neutralitate a Austriei, Finlandei, Suediei și Republicii Moldova;

- *metoda comparativă* îmbinată cu *studiul de caz* al Austriei, Finlandei, Suediei va fi aplicată pentru identificarea similitudinilor și divergențelor statelor neutre europene studiate în manifestarea în cadrul securității internaționale pentru sistematizarea cauzelor, regularităților și tendințelor în perioada bipolară și perioada post-Război Rece, ce vor servi drept considerente strategice pentru statutul de neutralitate permanentă a Republicii Moldova;

- *metoda prospectivă* oferă posibilitatea modelării diferitelor scenarii, precum și estimarea perspectivelor statelor neutre din Europa în structura sistemului internațional contemporan, ce va servi ca un reper pentru estimarea funcționalității politicii de neutralitate a Republicii Moldova în asigurarea securității naționale.

Caracterul interdisciplinar al studiului efectuat a fost unul complementar, ceea ce a presupus cercetarea statelor neutre europene prin prisma metodelor particulare a mai multor științe. Astfel, opiniile publice în statele neutre europene referitor la politica de neutralitate și opțiunea de aderare la UE sau NATO sunt studiate în baza rezultatelor aplicării *metodei sociologice*, fapt care influențează, în mare măsură, politica externă a unui stat. La rândul lor, statele neutre europene sunt analizate și prin intermediul aspectelor *dreptului internațional*, care tratează conceptul de neutralitate prin categoria juridică de *statut de neutralitate*.

Astfel, metodologia cercetării aplicate prevede efectuarea unui studiu al problematicii statelor neutre europene în cadrul relațiilor internaționale, din perspectiva categoriei securității internaționale. În acest context, devine important de evidențiat avantajele și dezavantajele statelor neutre europene în cadrul securității internaționale contemporane. La fel, identificarea caracterului arhitecturii securității europene devine o prioritate a studiului în cauză, care, de fapt, influențează statele neutre în Europa. În ansamblu, identificarea efectelor structurii sistemice europene și securității internaționale contemporane asupra statelor neutre europene va contribui

la identificarea tendințelor contemporane și perspectivelor statelor neutre europene, în baza cărora se vor formula considerentele esențiale pentru neutralitatea Republicii Moldova.

În scopul soluționării problemei științifice, sunt înaintate următoarele teze pentru investigare și susținere:

- cauzele politicii de neutralitate, precum și tendințele Austriei, Finlandei și Suediei, studiate în condițiile Războiului Rece, au fost asemănătoare. Cauza principală comună a fost structura sistemului internațional bipolar, care a fost de natură neorealistă. Aceasta importă pentru determinarea rolului și locului statelor neutre în cadrul securității internaționale contemporane;

- tendințele statelor neutre europene studiate în condițiile structurii sistemului european și securității internaționale post-Război Rece, când nu mai există bipolaritate, sunt similare. Experiența istorică a statelor neutre europene analizată comparativ servește drept considerent strategic pentru Republica Moldova, care are mai mult de douăzeci de ani statut de neutralitate permanentă, ceea ce constituie un aspect discutabil în societate și în rândul clasei politice;

- schimbările paradigmelor relațiilor internaționale și segmentului său principal, securitatea internațională, contribuie la schimbarea structurii sistemului internațional, care, în funcție de regimul internațional stabilit, influențează direct statele neutre în Europa;

- în arealul european, structura sistemului internațional s-a transformat, având un regim internațional neoliberal cu interdependență complexă și cu elemente identitare comune. Respectiv, acest regim internațional schimbă caracterul mediului de securitate regională, care contribuie la modificarea politicii de neutralitate în Europa prin dilema politică – neutralitatea versus solidaritatea europeană;

- totodată, în arealul geopolitic al Republicii Moldova se intersectează două structuri sistemice internaționale competitive, europeană și postsovietică. Aceasta impune autoritățile moldovenești să identifice o politică externă adecvată pentru utilizarea statutului de neutralitate permanentă mai efectiv din motivul că el nu este garantat internațional; precum și statul nu are pârghii efective pentru un răspuns colectiv adecvat al unui actor internațional la provocările mediului de securitate internațională contemporană, precum și la presiunile externe;

- specificul poziției Republicii Moldova, în contextul dezvoltării securității internaționale contemporane, constă în identificarea nivelului funcționalității politicii de neutralitate pentru asigurarea securității naționale și interesului național.

2.3. Concluzii la capitolul 2

1. Analiza bazelor teoretico-conceptuale ale neutralității în studiile politice și de securitate demonstrează că statele neutre europene sunt parte componentă a mediului de securitate internațională, care provine din esența structurii sistemului internațional.

2. Corelarea conceptului neutralității și statelor neutre cu securitatea internațională este argumentată din definițiile și conținutul acestor fenomene, scopul și condițiile de apariție. Securitatea internațională se manifestă ca factor principal de influență asupra evoluției statelor neutre și rezidă din natura structurii sistemului de securitate internațională în dependență de paradigma dominantă, ea fiind:

- mediul internațional anarhic constrâns cu dilema de securitate;
- dominarea instituționalismului internațional cu factorul regimului internațional;
- identitatea națională și internațională, care devine un element de ideologie unificatoare.

3. Statele neutre europene mai mult au *opțiunea de adaptare strategică* la transformările mediului de securitate internațională. Respectiv, criteriile de performanță identificate ale statelor neutre europene au fost condiționate de câțiva factori ai securității internaționale:

- statele neutre trebuie să nu se afle la intersecția de rivalitate a marilor puteri;
- statele neutre trebuie să aibă un potențial de descurajare pentru apărarea neutralității;
- neutralitatea poate fi declarativă, dacă nu încurcă supraputerilor.

4. Transformarea structurii sistemului internațional bipolar a eliminat cauzele de bază ale formării neutralității în statele neutre europene. Iar schimbările paradigmelor internaționale, cu riscurilor noi, în arealul european și postsovietic vor stabili noile particularități, conținutul și efectele acestora asupra Austriei, Finlandei și Suediei, precum și asupra Republicii Moldova.

5. Viziunea predominantă în rândul politicianilor europeni este că neutralitatea nu mai este justificată din punct de vedere politico-militar pe motivul că conflictele interstatale în structura sistemului european contemporan au devenit un subiect de îngrijorare legitimă pentru întreaga *comunitate de state* – un fenomen contemporan european. Astfel, întru a testa ipoteza disertației, se folosește conceptul *regimului internațional* al paradigmei neolibérale, care se află la baza mediului de securitate internațional în Europa contemporană.

6. Este indispensabil de a analiza nivelul de impact al riscurilor internaționale asupra structurii sistemice internaționale europene, precum paradigma și efectele respective asupra formării tendințelor și perspectivelor statelor neutre europene la etapa contemporană. Din aceasta va rezulta considerentele strategice pentru estimarea caracterului structurii sistemului internațional care influențează neutralitatea permanentă a Republicii Moldova.

3. EVOLUȚIA STATELOR NEUTRE EUROPENE DREPT EXPERIENȚĂ PENTRU REPUBLICA MOLDOVA

În cadrul dezvoltării relațiilor interstatale, un stat neutru a devenit o categorie politico-juridică ferm stabilită în relațiile internaționale contemporane. Pe parcursul istoriei sunt identificate 31 de state neutre pe arena internațională, dintre care o majoritate absolută de 24 de state neutre s-a dezvoltat în Europa. Totodată, majoritatea statelor neutre s-au format sub efectele Războiului Rece cu structura sistemică de bipolaritate, ceea ce ca și context al securității internaționale s-a transformat în anii '90 ai sec. al XX-lea. În prezent, din 14 state neutre existente 10 sunt în Europa. Însă, conform prevederilor teoriei sistemice a savantului K. Waltz, contextul internațional contemporan nu impune statele europene să fie neutre. Acest paradox necesită reevaluarea rolului și tendințelor statelor neutre europene în sistemul de securitate internațională contemporană.

Factorii ce influențează statele neutre europene în cadrul securității internaționale, fiind contextul neutralității, sunt necesari de a fi studiați în baza abordărilor noi prin prisma paradigmelor teoriei relațiilor internaționale. Austria, Finlanda și Suedia au fost selectate din statele neutre europene pentru că s-au aflat pe linia virtuală de contact în structura de bipolaritate, în care paradigma neorealismului a dominat relațiile interstatale. În această paradigmă, mecanismul cauzativ al neutralității acestor state neutre a fost similar. Corespunzător, strategiile statelor studiate de a fi strategice importante pe arena internațională, fiind platforme de intermediari, au fost asemănătoare. Studiul nu va cerceta alte state neutre europene, cum ar fi Elveția și Republica Irlanda, pentru ca atât mecanismul cauzativ al neutralității, cât și tendințele în cadrul bipolarității au fost diferite și specifice, care nu sunt utile pentru Republica Moldova.

Totodată, în cadrul structurii post-Război Rece în Europa, care este dominată de un regim internațional neoliberal cu principii de solidaritate și securitate cooperativă, Austria, Finlanda și Suedia au trecut prin crize identitare simțind inutilitatea neutralității pe arena internațională, păstrând-o mai mult pentru audiența internă. În aceste condiții dilema statelor neutre rămâne una între solidaritatea cu securitate cooperativă a UE și prevederile politico-juridice ale neutralității, care în statele respective a devenit parte componentă a culturii și identității naționale, ca o idee instituționalizată, privită pozitiv de public.

La rândul său, în Republica Moldova se evidențiază alte tendințe din cauza situației geopolitice la frontiera a două structuri de securitate – UE/NATO și CSI. Respectiv, perspectivele funcționalității statutului de neutralitate permanentă a Republicii Moldova în asigurarea securității naționale pot fi diferite de cele ale statelor neutre propuse pentru cercetare.

3.1. Tendințele în schimbarea politicii și statutului de neutralitate al Austriei, Finlandei și Suediei în condițiile Războiului Rece

În scopul cercetării politologice a noilor tendințe a manifestării statelor neutre europene în cadrul securității internaționale contemporane, este necesar de reevaluat empiric și comparativ similitudinile și divergențele statelor neutre, Austria, Finlanda și Suedia, în cadrul sistemului internațional în perioada Războiului Rece. În același timp, abordarea neorealistă a bipolarității din această perioadă în corelarea cu starea securității internaționale contemporane, va răspunde la întrebarea, în ce măsură tendințele statelor neutre sunt sistemice sau particulare. Sistemul internațional influențează dezvoltarea statelor neutre, care, fiind mai vulnerabile la presiunile externe, demonstrează o capacitate statală modestă de a conduce o politică externă independentă.

Astfel, perioada Războiului Rece este considerată o perioadă de confruntări și tensiuni între două blocuri politico-militare, conduse de două state supraputere, SUA, ca lider al NATO, și URSS, ca lider al Pactului de la Varșovia, cu ideologii și sisteme politice diametral opuse, care a luat amploare la nivel global în perioada 1948-1990. Precondiția apariției Războiului Rece a fost rezultatul celui de-al Doilea Război Mondial, care a creat condiții pentru transformarea sistemului internațional de către statele învingătoare, care au avut interese geopolitice și ideologice diametral opuse privind reconstrucțiile postbelice în Europa. Ulterior, încordările politico-militare au fost numite politic „Război Rece,” ceea ce presupunea o stare de relații interstatale neprietenoase prin promovarea tensiunilor politice, evitând conflictului militar direct.

Din punctul de vedere al teoriei relațiilor internaționale, perioadă bipolarității este importantă pentru studiul statelor neutre din câteva considerente. Pentru prima dată în relațiile internaționale moderne anume două coaliții internaționale politico-militare adverse, NATO și Pactul de la Varșovia, au reușit să extindă zonele de influență ideologică la nivel global, *devenind și parte componentă a structurii sistemului internațional*, respectiv divizând-o și creând bipolaritatea, în care, practic, toate statele au simțit efectele presiunii externe (Anexa 18). Coalițiile bipolare luptau nu numai din raționalitatea realismului politic de a domina, dar și prin metode neconvenționale cu extinderea și promovarea ideologiei comunismului și a liberalismului, ceea ce schimba forma de luptă în una ideologică (factorul constructivismului social). Revoluția tehnologică și crearea armelor de distrugere în masă au putut să producă efecte distructive devastatoare în cazul unui eventual război de proporții. Statele care se aflau pe linia de contact a bipolarității în Europa aveau pentru prima dată două opțiuni geostrategice: să se alăture la una dintre coaliții sau să devină un stat neutru în timp de pace. Ignoranța ultimei

opțiuni ducea la posibilitatea pierderii suveranității, divizarea geopolitică (ex. Germania), sau desfășurarea luptelor neconvenționale geostrategice (ex. Afganistanul, Angola).

Natura structurii sistemului internațional bipolar în cadrul Războiului Rece a reflectat factorii de influență neorealiste și, totodată, abordările neoliberale (Anexa 13). Prin crearea alianțelor militare în formă de NATO în 1949 și Pactul de la Varșovia în 1955 se evidențiază că dilema de securitate domina comportamentul majorității statelor, creând neîncredere, incertitudini și curse ale înarmării. Totodată, fondarea ONU în 1945, a Consiliului Europei în 1949 și lansarea procesului CSCE/OSCE în 1975 au avut scopul de a dezvolta sistemul de securitate colectivă, orientat spre diminuarea efectelor dilemei de securitate a bipolarității și sporirea încrederii interstatale, precum și crearea unui regim internațional de constrângere a securității internaționale pe viitor. Într-un astfel de context paradigmatic, Austria, Finlanda și Suedia, care se aflau pe linia de contact a bipolarității, au fost influențate de către factorii externi și interni, care au determinat tendințele și funcția lor în cadrul sistemului internațional (Anexa 19).

Analizând baza politico-juridică a statelor neutre europene studiate, au fost identificate documentele ce reglementau neutralitatea (Anexa 11). Așadar, ca stat neutru, Austria are la bază Legea Federală Constituțională din 26 octombrie 1955, în care se afirmă neutralitatea, recunoscută oficial de Franța, Regatul Unit, SUA și fosta URSS. Articolul I (1) al acestei legi accentuează explicit statutul juridic de neutralitate permanentă, prin care Austria se angaja să mențină și să-l apere cu orice mijloc disponibil. Totodată, art. I (2) al Legii Federale stipula că „pentru a asigura aceste scopuri Austria niciodată în viitor nu va aderă la orice alianțe militare, nici nu va permite stabilirea bazelor militare străine pe teritoriul sau” [202]. Acest articol conține multe dintre prevederile Convenției V de la Haga din 1907 privind obligațiunile și drepturile statelor neutre, în timp de război. În pofida contradicției de jure cu Carta ONU din 1945, această lege, de facto, se încadra în dreptul internațional la timpul adoptării, fiind recunoscută de statele învingătoare în cel de-al Doilea Război Mondial. Astfel, Tratatul de stat privind restabilirea Austriei independente și democratice, semnat la 15 mai 1955, a fost introdus în registrul Secretariatului ONU privind evidența documentelor: nr. 2949, vol. 217, 27.09.1955 [266].

În acest context, cercetarea politică a Austriei, în perioada 1945-1990, a permis de a diferenția contextul și factorii formării ideii neutralității pentru politica externă. Apariția neutralității Austriei reprezintă o coincidență a mai multor evenimente, anume după cel de-al Doilea Război Mondial și începutul Războiului Rece. Cauzele adoptării Actului de Neutralitate a Austriei reprezintă o combinație a factorilor externi și interni. Așadar, factorii externi, care au influențat Austria să devină stat neutru, au fost următorii: participarea în coaliție cu Germania nazistă în cel de-al Doilea Război Mondial, consecutiv, ocuparea teritoriului de către statele

învingătoare, locația geopolitică importantă, imposibilitatea alinierii la un bloc militar al bipolarității, teama de precedentul divizării Germaniei ca analogie, posibilitatea aderării la Planul Marshall, presiunile externe asupra autorităților austriece, vulnerabilitatea geografică la un atac armat.

Analizând natura structurii sistemului internațional, s-a stabilit că la Conferința de la Yalta din 1945, aliații și-au reafirmat intenția de a elibera Austria de ocupația nazistă și de a susține eforturile poporului austriac în restabilirea statului independent [189, p. 18]. De fapt, soarta Austriei, inițial, a fost direct legată de factorul Germaniei, fapt ce constituia o îngrijorare pentru statele occidentale. Însă Austria a avut un statut nedefinit după sfârșitul războiului în 1945, fiind considerată și ca victimă a anexării din partea Germaniei naziste în 1938 – *Anschluss*. Totodată, posibilitatea reunificării austro-germane, de după război, la fel a fost un factor de considerare și pentru URSS. În fine, Austria reprezenta un punct geostrategic la intersecțiile Europei Centrale, care reprezenta o îngrijorare pentru toți aliații.

În cadrul investigațiilor s-a demonstrat că autoritățile austriece căutau modul de retragere a forțelor aliate de pe teritoriul său. În acest scop, diferite forțe politice au încercat să promoveze teza cu privire la oportunitatea de a declara neutralitatea țării, care a fost inspirată de experiența Elveției. Potrivit unui studiu, realizat de autoritățile de ocupație americane în 1947, pentru a proba neutralitatea similară celei elvețiene și-au exprimat aderența 78% din populația austriacă. Cu toate acestea, nici Occidentul, nici Uniunea Sovietică, inițial, nu au manifestat suficient interes pentru această idee, deoarece au avut intenția să păstreze Austria în sfera influenței lor [127, p. 13]. În același timp, aflarea Austriei la intersecția geopolitică și strategică importantă în Europa solicita definirea statutului său prin compromis internațional. Ca urmare, acești factori au contribuit la negocierile de durată și profiturile de pe urma statutului viitor al Austriei.

Însă declanșarea Războiului Rece, în 1948, a stopat identificarea statutului Austriei. În consecință, din punctul de vedere al paradigmei neorealismului, Austria a devenit mai mult un subiect de negociere în cadrul stabilirii structurii sistemului internațional nou de distribuire a puterii și aranjamentelor, decât un obiectiv al marilor puteri de a ameliora consecințele postbelice, asumate la Yalta în 1945. Din cauza interesului sporit pentru teritoriul Austriei, autoritățile austriece nu au reușit alinierii statului la un pol de putere internațional în contextul procesului de transformare a structurii sistemului internațional. Totodată, pentru Franța, Regatul Unit, SUA și URSS costul, în eventuala luptă pentru un stat mic ca Austria, a fost imprevizibil.

În contextul politic european din acea perioadă, precedentul recent privind scenariul de partiție a Germaniei i-a influențat pe aliați să nu repete o astfel de situație în Austria, ce putea, la fel, să aducă la pierderea multor resurse și eforturi fără a atinge soluția problemei. Totodată,

transformarea sistemului de securitate internațională, prin dezvoltarea Tratatului de la Bruxelles (Uniunea vest-europeană, 1948), NATO (1949) și Pactul de la Varșovia (1955), însoțit de imposibilitatea adversarilor ideologici de a profita mai mult de situația status quo-ului european de după război, a redus interesul strategic pentru Austria. URSS, profitând la maximum de situația creată, a folosit exemplul Austriei pentru a influența o situație similară în Germania, ceea ce a fost respins de Occident [189, p. 162]. Astfel, urmare a tendințelor bipolarității, reiese că în situația postbelică de după 1945, în statele mici, în care polurile de putere aveau pârghii puternice de influență, se foloseau toate metodele pentru atragerea în zona sa de influență ideologică, iar unde nu se reușea, se aplica metoda neutralizării sau susținerii neutralității istorice.

Migrarea centrului de gravitate a Războiului Rece din Europa către țările din *lumea a treia*⁶ a reafirmat status quo-ul european. Aceasta i-a permis Austriei să devină un stat neutru, reducând tensiunile din Europa. În consecință, Tratatul de stat privind restabilirea Austriei independente, semnat la Viena la 15 mai 1955 de statele învingătoare în cel de-al Doilea Război Mondial și guvernul Austriei, a reprezentat nu doar un document de independență, ci și o înțelegere nescrisă a marilor puteri de a evita o confruntare în Austria și de a interzice unirea Austriei cu Germania (art. 4), precum și de a restricționa Austria (art. 13) de a produce și a avea în posesie arme strategice [266]. Totodată, Tratatul (art. 20/3) stipula că trupele aliate vor părăsi Austria în timp de 90 de zile după ratificare, dar nu mai târziu de 31 decembrie 1955.

În acel context internațional, neutralitatea a fost considerată a fi o decizie consolidată, exprimată în Legea Federală Constituțională privind neutralitatea permanentă, adoptată de Parlamentul Austriei la 26 octombrie 1955, după ce ultimele forțe aliate au părăsit teritoriul Austriei [219, p. 274]. Investigând Lega Federală, s-a constatat că acest statut de neutralitate permanentă nu a avut garanții internaționale și nu însemna o ideologie, dar a fost mai mult o înțelegere a marilor puteri privind principiul sensului comun de neutralizare [202]. Un astfel de statut juridic nu-i permitea Austriei să se alăture alianțelor militare, pentru că, posibil, avea să provoace rivalități, care s-a dorit de a fi evitate. Ca urmare, Austria a devenit un *stat-tampon* între două blocuri militare pe direcțiile geostrategice importante, unde nu se putea obține avantaje asimetrice și, totodată, se dorea evitarea confruntărilor politico-militare.

Ca factor extern, Austria a reușit să adere la Programul de recuperare europeană, „Marshall Plan”, care a permis într-un timp scurt să amelioreze situația social-economică postbelică. Conform diferitelor surse, reiese că Austria primea anual ajutor material de circa 200 milioane dolari SUA în cadrul acestui program și al altor programe de asistență internațională. Acest factor extern, i-a permis Austriei să recupereze și devină în cadrul Războiului Rece un stat

economic independent. Ultimul factor i-a oferit Austriei o flexibilitate de cooperare economică internațională, care reducea posibilitatea izolării statelor neutre pe arena internațională.

În ceea ce privește factorii interni, care au influențat starea neutralității Austriei, putem menționa următoarele: capacitatea puternică a statului de a rezista la presiuni externe, situația politică stabilă, fiind un stat democratic consolidat, invulnerabilitatea ideologică, atitudinea negativă față de comunism, teamă de confruntările statelor mari în Austria. Așadar, vizând situația internă, spre sfârșitul Războiului al Doilea Mondial, Austria a fost capabilă să stabilească un guvern național, care s-ar ocupa efectiv și autonom de situația internă. Aceasta a fost posibil datorită stabilității politice interne, care a permis Austriei să reziste presiunilor externe, precum și ideologice. După cum demonstrează investigațiile, atât puterile occidentale, cât și sovieticii au încercat să extindă influența asupra Austriei în măsura capacităților și mijloacelor de care dispuneau ca forțe de ocupație. Astfel, autoritățile sovietice au încercat să instaureze un guvern comunist cu simpatii prosovietice, în frunte cu K. Renner, un cunoscut gânditor socialist [189, p. 30]. Luând în considerație consecințele tragice ale Războiului al Doilea Mondial, inexistența Războiului Rece în acea perioadă, omogenitatea ideologică din Austria, guvernul lui K. Renner a fost incapabil să efectueze schimbări radicale sau să promoveze o politică externă adecvată.

Mai mult decât atât, factorul încrederii manifestat de o mare parte a populației față de ideile pluralismului democratic a fost demonstrat la primele alegeri libere din toată țara din noiembrie 1945 la care Partidul Popular a acumulat 49,9 procente, Partidul Socialist – 44,6 procente și Partidul Comunist – 5,42 procente [219, p. 269-270]. Încercările statelor occidentale de a asista guvernul austriac, la fel, nu a contribuit la atragerea Austriei în sfera lor de influență. În consecință, factorii de omogenitate a societății și profesionalismul birocrăției austriece s-au dovedit a fi importanți prin prevenirea încadrării pe cale ideologică și procese democratice (lupta ascunsă externă în Austria) în sfera de influență occidentală sau a URSS. În ansamblu, Austria a fost invulnerabilă ideologic la presiunile externe, fiind un stat democratic și național consolidat istoric, având o capacitate națională puternică de rezistență.

În temeiul celor expuse, reanalizând toți factorii, reiese că începutul Războiului Rece ca element de transformare a sistemului internațional în bipolaritate rivală cu paradigma neorealismului și, respectiv, a mediului securității internaționale rival, neclaritățile angajamentelor Franței, Marii Britanii și SUA pentru Austria, precum și diplomația coercitivă a URSS la negocieri, au marcat destinul Austriei prin alegerea impusă de a rămâne un stat independent cu condiția stabilirii unei neutralități permanente, în acel moment istoric. Deoarece Austria nu a mai avut anterior o asemenea experiență statutară, neutralitatea sa a devenit un element pur al Războiului Rece în contextul bipolarității. În particular, „Estul și Vestul au

neutralizat Austria prin exercitarea unui control și, totodată, prin negarea propriei dominanțe asupra Austriei” [276, p. 60]. De asemenea, considerăm că factorii externi, în special natura structural-funcțională neorealistă a sistemului internațional din perioada respectivă, au jucat un rol mai mare comparativ cu factorii interni.

Ca urmare, specificul neutralității Austriei a trasat următoarele tendințe în cadrul Războiului Rece: justificarea locației geografice importante, consolidarea internă privind neutralitatea, promovarea politicii de neutralitate militară, participarea efectivă la organizațiile de securitate internațională, de exemplu, în cadrul ONU și, totodată, promovarea politicii externe de evitare a scenariilor negative pentru securitatea națională și pentru sporirea rolului activ al Austriei pe arena internațională, evitarea implicării în confruntările statelor mari [276, p. 61].

La rândul său, din punct de vedere politico-juridic, aspectele neutralității Finlandei au fost reglementate de către Tratatul de Pace, Cooperare și Asistență Mutuală cu URSS din 6 aprilie 1948 [271]. Este de menționat că Finlanda a fost considerată ca stat care a pierdut războiul și practica internațională din acea perioadă determina astfel de impunere ca un fel de sens comun. După destrămarea URSS, Finlanda a denunțat tratatul. Alte documente politico-juridice privind neutralitatea nu există în Finlanda.

Analiza materialelor studiului de caz al evoluției Finlandei descoperă că „Finlanda este unul dintre cele mai deviate cazuri printre statele neutre” [228, p. 49]. În esență, atât factorii externi, cât și factorii interni au jucat un rol important în stabilirea politicii de neutralitate a Finlandei, precum și au trasat tendințele ca stat neutru în cadrul Războiului Rece. Din punctul de vedere al factorilor externi, care au jucat un rol de impact asupra destinului Finlandei, putem afirma următoarele: participarea în coaliție cu Germania la cel de-al Doilea Război Mondial, situația geopolitică de după cel de-al Doilea Război Mondial și lupta istorică pentru Finlanda, atitudinea specială manifestată de către URSS, caracterul structurii sistemului regional neorealist stabilit în contextul Războiului Rece, locația geostrategică sensibilă pentru URSS, presiunile externe ale URSS și invulnerabilitatea geografică pentru desfășurarea un război militar pe acest teritoriu. Astfel, putem face o paralelă cu esența neutralității permanente a Republicii Moldova, care are cam același motiv ca și Finlanda – necesitatea echilibrării relațiilor cu Rusia.

Conform analizei structural-funcționale a sistemului internațional, reiese că Suedia și Rusia, istoric, au luptat pentru dominație în Finlanda, considerând acest teritoriu de o importanță geostrategică. Aceasta a rezultat din rivalitatea ruso-suedeză cu anexări repetate ale Finlandei [236, p. 30]. Ulterior, precondițiile, cum ar fi apropierea geografică a Finlandei de URSS, memoria Războiului de iarnă din 1939-1940, alianța cu Germania în cel de-al Doilea Război Mondial au determinat funcția geopolitică a Finlandei în sistemul internațional după cel de-al

Doilea Război Mondial. La baza formării neutralității în Finlanda s-au aflat factorii internaționali postbelici: ieșirea din război prin capitulare, presiunea externă din partea tuturor aliaților după război, condiția de posesie a forței militare postbelice reduse, precedente de așa tip în Europa. În acest context, studiind memoriile ex-președintelui Finlandei, M. Koivisto, privind dezvoltarea acestui stat scandinav, vedem că „Finlanda s-a exclus pe sine din starea de război prin încheierea unui armistițiu cu URSS și Marea Britanie la Moscova, la 18 septembrie 1944” [236, p. 36].

Tratatul de Pace cu Finlanda, semnat de către statele aliate la Paris, la 10 februarie 1947, a reglementat suveranitatea postbelică a Finlandei, cu condiții cum ar fi reducerea (art.13/a/b/c) capacității de apărare până la 41.900 persoane limită, interzicerea (art. 17-19) producerii de armament nuclear, precum și a resurselor pentru producerea armamentului mai mult decât necesită limita stabilită pentru armată [274]. Consecutiv, refuzul URSS de a permite participarea Finlandei la Planul Marshall, lovitura comunistă în Cehia și blocada Berlinului din 1948, precum și presiunea sovietică au convins autoritățile Finlandei să accepte un compromis cu URSS. Ca urmare, Finlanda a semnat Tratatul de Pace, Cooperare și Asistență Mutuală cu URSS în 1948, în care art. 4 stipula că „Înaltele părți contractante confirmă angajamentul lor, în conformitate cu art. 3 din Tratatul de Pace semnat la Paris la 10 februarie 1947, de a nu încheia nici o alianță sau de a adera la orice coalitie îndreptată împotriva celeilalte părți contractante” [271].

Din punct de vedere structural-funcțional al sistemului internațional, care se forma ca bipolaritate în timpul declanșării Războiului Rece, această decizie poate fi considerată ca o condiție a paradigmei neorealismului și anume – impunerea deciziei de neutralitate de un actor supraputere ca una optimă pentru păstrarea suveranității finlandeze. Tratatul părea a fi avantajos pentru ambele părți prin stipularea că Finlanda nu va fi o cale de tranzit pentru un atac contra URSS, iar URSS nu se va implica în politica internă a Finlandei. În același timp, tratatul (art. 1) stipula că, dacă Finlanda nu va fi în stare să-și apere integritatea teritorială singură, „ar putea face acest lucru, la necesitate, cu ajutorul sau împreună cu Uniunea Sovietică” [271]. Aplicată de diplomația timpul respectiv ca sens comun, această prevedere evidențiază necesitatea consultării cu URSS în chestiunile geostrategice importante.

După cum consideră experții E. Einhorn și Jh. Logue, tratatul obliga „Finlanda să obțină aprobarea Moscovei pentru relațiile politice și economice cu Occidentul și, practic, a acordat Moscovei așa-numitul *droit de regard*⁷ să examineze politica externă finlandeză[...] și să impună veto asupra anumitor politicieni finlandezi” [194, p. 227]. Oricum, Tratatul nu împiedica restabilirea și funcționarea democrației parlamentare, a economiei de piață și dezvoltarea independentă ca atare, ceea ce a fost cel mai important pentru Finlanda. Cu alte cuvinte, Tratatul

cu URSS din 1948 impunea indirect autoritățile Finlandei să promoveze o politică de neutralitate.

Din punct de vedere sistemic, politica de neutralitate a Finlandei este un alt exemplu al încercărilor marilor puteri de a promova interesele geopolitice și de a-și asigura securitatea națională, *neutralizând* un pericol potențial în proximitatea sa geografică. În același timp, politicienii finlandezi au avut mai multe opțiuni și scenarii și, totodată, au selectat una, cea mai beneficiară pentru interesul național în cadrul sistemului internațional cu natura realismului politic al timpului istoric. Acest precedent are puncte analogice în formă de considerente pentru Republica Moldova care, actualmente, se află într-o situație similară.

Efectuând o analiză comparativă a statelor neutre europene, ajungem la concluzia că, lupta puterilor mari pentru influență în cadrul Războiului Rece, ca și în cazul Austriei, a fost o forță dominantă, care a insistat în formarea politicii de neutralitate a Finlandei. În acest context internațional, Finlanda, chiar devenind un *stat-tampon* între două poluri de putere, rămânea un teritoriu neatrăgător pentru unele coliziuni posibile în cadrul Războiului Rece. Invulnerabilitatea geografică a Finlandei, cu un spațiu complicat și o climă severă, amintirile negative despre implicarea sovietică din 1940, forțele armate relativ puternice și dezvoltate ale NATO și Pactului de la Varșovia au convins adversarii Războiului Rece să evite confruntările directe și indirecte privind acest teritoriu. Cu alte cuvinte, situarea Finlandei într-un *colț* al spațiului european nongeostategic, a creat premise structurale internaționale pentru ca Finlanda să evite încordările de pe linia de contact între marile puteri pe direcțiile geostrategice importante.

Analizând factorii interni, care au contribuit la stabilirea politicii de neutralitate și a tendințelor Finlandei în perioada Războiului Rece, putem menționa următoarele: situația internă politică complicată, polarizarea partidelor politice, demonizarea comunismului și a URSS în rândul populației, abilitatea autorităților finlandeze să promoveze o politică externă înțeleaptă.

Astfel, investigațiile privind esența politicii externe a Finlandei demonstrează că neutralitatea pentru politicienii finlandezi a fost un instrument de manevră în cadrul paradigmei neorealiste în acea perioadă de distanțare și evitare a cooperării militare cu URSS și Occidentul, în caz de război [205, p. 39]. Putem trata că autoritățile finlandeze, înțelegând intenția adversarilor Războiului Rece de a evita o confruntare asupra *Echilibrului Nordic*⁸, au promovat o politică neutră pentru evitarea provocărilor privind teritoriul său. Adicional, situația geografică invulnerabilă a Finlandei și armata relativ puternică s-au numărat printre factorii care au contribuit la o stabilitate regională îndelungată în cadrul Războiului Rece. În același timp, situația internă rămânea una complicată. În primul rând, partidele politice s-au divizat și s-au polarizat extrem [194, p. 204]. Al doilea factor constă în faptul că perspectivele ideologice ale

comunismului au avut întotdeauna o asociere negativă și demonizată cu Rusia, care a pierdut Finlanda după Primul Război Mondial.

Analiza multidimensională efectuată stabilește că din punct de vedere finlandez, neutralitatea a fost un rezultat inevitabil, care a condus de la tranziție la o independență stabilă. Istoriceste, Finlanda a devenit de câteva ori victima Echilibrului Puterii și Sferei de Influență, ce au lăsat amintiri dureroase finlandezilor. În același timp, după cum menționează P. Joenniemi, incapacitatea structurală a *Cooperării Nordice*⁹ de a ajuta Finlanda a convins autoritățile finlandeze să-și creeze propriul sistem adecvat de securitate [228, p. 55]. Astfel, precedentele istorice, lupta adversarilor Războiului Rece în Europa, precum și presiunile sovietice asupra Finlandei au influențat politicienii finlandezi să retragă țara lor din cadrul echilibrului bipolar de putere în curs de dezvoltare. După cum afirmă T. Vaahtoranta și T. Forsberg, ”scopul Finlandei, fiind parțial în sfera sovietică de influență, a fost rațional să evite confruntarea în timp de pace și cooperarea cu URSS în caz de război potențial al marilor puteri” [205, p.10].

În ansamblu, în formarea politicii de neutralitate și a tendințelor Finlandei în cadrul Războiului Rece au fost predominanți factorii externi, determinați de natura structurii sistemului internațional în proces de transformare cu lupta marilor puteri bipolare privind sferile de interes în cadrul Războiului Rece. În același timp, din punct de vedere instituțional, o astfel de politică a fost și o decizie internă, aleasă din mai multe opțiuni existente, care i-a permis Finlandei să-și mențină și să-și consolideze independența. Însă politica de neutralitate i-a permis Finlandei, în circumstanțele paradigmei neorealismului, să-și păstreze ideologia, valorile naționale și securitatea națională de lungă durată. Ca rezultat, specificul neutralității Finlandei a trasat următoare tendințe în cadrul Războiului Rece: promovarea politicii de neutralitate militară și neutralitatea armatei (pentru apărare); participarea efectivă la organizațiile de securitate internațională, de exemplu, în cadrul ONU; promovarea politicii externe pentru a evita scenariile negative pentru securitatea națională; promovarea imaginii pozitive pe arena internațională, precum și evitarea implicării în confruntările statelor mari. Politica externă constructivă în relația cu URSS, precum și cu restul Europei și cu statele nord-americane i-a permis Finlandei să nu devină arena critică de confruntare a Războiului Rece.

Situația în Suedia, ca stat neutru, este mai specifică pentru că prevederile neutralității nu sunt reflectate juridic. Mai multe surse afirmă că Suedia a declarat verbal politica de neutralitate la Congresul de la Viena din 1815, unde majoritatea statelor au luat act, dar fără garanții internaționale formale. Conform aspectelor politico-juridice, *neutralitatea Suediei este considerată o poziție de politică selectivă față de crizele internaționale*. Alte documente politico-juridice, care ar sta la baza neutralității Suediei, nu există.

Comparativ cu neutralitatea Austriei și Finlandei, esența neutralității Suediei reprezintă o politică de neutralitate aleasă de sine, care nu este specificată în Constituție, dar a ajuns să fie considerată drept una tradițională [279, p. 11]. Investigând cauzele politice ale neutralității Suediei, s-a descoperit că o astfel de politică de neutralitate a fost influențată de câțiva factori geopolitici istorici, printre care bătăliile Baltice cu Rusia din trecut, participarea Suediei la războaiele napoleoniene, pierderea Finlandei (1809) și decăderea graduală a Regatului Suedez ca o mare putere în cadrul sistemului internațional din perioada istorică menționată, structura multipolară a sistemului internațional, din punctul de vedere al paradigmei realismului.

Prin declararea neutralității, Suedia a obținut două avantaje strategice în perioada respectivă. Mai întâi de toate, fiind în declin economic, uman și teritorial, Suedia a readaptat din punct de vedere strategic statutul său politic de la o putere mare, fiind mai mult timp un pol de putere, centru de gravitate al sistemului internațional, la un stat regional cu o capacitate medie, dar puternică de a continua promovarea interesului național și de a influența geopolitica internațională. Totodată, prin acest pas, Suedia s-a exclus din confruntările polurilor de putere occidentale cu Rusia [174, p. 177]. Analizând factorii internaționali, și, anume, pierderile Suediei în multiple războaie napoleoniene și cu Rusia, precum și factorii interni și, expres, lovitura de stat din 1812, devine evident că politica de neutralitate a fost o preferință și o opțiune internă. O astfel de politică permitea păstrarea statutului politic de putere importantă în relațiile internaționale care se aflau în proces de transformare. Astfel, politica externă nouă a noului monarh suedez Jean Baptiste Bernadotte, numită și politica din 1812, a avut un concept de autorestrângere militară în mediul internațional.

Oficial, începând cu Congresul de la Viena din 1815, o astfel de politică de neutralitate i-a permis Suediei să rămână în afara marilor confruntări și războaie din Europa și de pe arena mondială. Oricum, schimbările radicale ale relațiilor internaționale din sec. al XX-lea (Războiul Rece), dezvoltarea tehnologiilor avansate (factorul nuclear) și dilema securității în jurul Suediei (factorul Finlandei) au permis politicienilor suedezi să-și continue politica de neutralitate deja tradițională și, concomitent, să caute soluții militare posibile, cu alianțe militare, în caz de un război major. Corespunzător, acești factori geopolitici istorici au determinat comportamentul și tendințele Suediei ca stat neutru în cadrul Războiului Rece.

Totodată, în situația postbelică, atât factorii externi, cât și factorii interni i-au permis Suediei să evite glisarea și implicarea sa în luptele bipolare prin continuarea poziționării ca stat neutru tradițional. Așadar, putem nominaliza următorii din factorii externi, care au determinat tendințele Suediei în perioada Războiului Rece: transformarea structurii sistemului internațional spre bipolaritate; politica externă flexibilă și activă față de polurile bipolarității, dar alinierea

ideologică cu Occidentul; dilema de securitate legată de factorul nuclear; locația geopolitică importantă în Scandinavia; imposibilitatea aderării la un bloc politico-militar al Războiului Rece; aderarea la Planul Marshall; presiunile externe; rolul de lider regional tradițional; îndepărtarea de centrul de gravitate al Războiului Rece în Europa; relațiile tradițional sensibile cu Finlanda.

Investigațiile asupra Suediei au constatat că, în primul rând, în timpul declanșării tensiunilor politico-militare postbelice, *cortina de fier*, identificată virtual de William Churchill în 1946, nu includea Scandinavia în prognozarea rivalităților în Europa, cu toate că Finlanda, un stat scandinav, a devenit totuși vulnerabilă la viitoarele tensiuni bipolare. În al doilea rând, Suedia a aprovizionat URSS postbelică cu niște credite economice generoase, care pot fi considerate drept recompensă pentru atitudinea lejeră față de neutralitatea sa în timpul războiului și situația postbelică [194, p. 227]. În al treilea rând, Suedia a aderat fără impedimente la Planul Marshall în 1947, demonstrându-și preferințele ideologice și, totodată, politica de neutralitate tradițională prin factorul *nealinierii militare* la orice rivalități potențiale [174, p. 178].

De fapt, în cadrul analizelor politice s-a identificat că adversarii Războiului Rece aveau dubii față de politica de neutralitate a Suediei [279, p. 31]. De exemplu, experții URSS considerau că Suedia a fost un aliat neutru al Germaniei, iar experții occidentali au fost îngrijorați de prezența postbelică a armatei sovietice pe teritoriul Danemarcei, Finlandei și Norvegiei, ce nu excludea și ocuparea Suediei [240, p. 339]. Luând în considerație aspectele geostrategice și, anume, că Suedia se afla la intersecția geostrategică a Scandinaviei, statutul său postbelic prezenta o îngrijorare crucială pentru viitorii adversari din Războiul Rece. În circumstanțe geopolitice de dezvoltare noi, Suedia a decis de sine stătător să-și continue politica de neutralitate tradițională ca să calmeze tensiunile internaționale în jurul factorului scandinav.

Continuând firul raționamentelor în ceea ce privește analiza structural-funcțională a regiunii Scandinaviei, s-a constatat că Suedia, fiind un lider tradițional al Scandinaviei, a înțeles că politica proprie de neutralitate de succes, din perioada celui de-al Doilea Război Mondial, asigurată de existența unor forțe militare puternice, va face prea costisitoare o eventuală invazie externă, ceea ce ar constitui o principală rațiune a stabilității în Scandinavia. Astfel, Suedia a invitat Norvegia și Danemarca să formeze o alianță scandinavă de apărare, fiind numită de experți *Balanța Nordică* pentru distanțare de centrul instabilității în Europa. O condiție importantă înaintată a fost ca toți membrii alianței să urmeze modelul politicii de neutralitate a Suediei [174, p. 179]. Astfel, strategia autorităților suedeze a fost de a se distanța de confruntările continentale și de a convinge adversarii potențiali că o eventuală invazie ar fi prea costisitoare, care ipotetic trebuia să mențină stabilitatea în Scandinavia. În acest context, analiza caracterului sistemului internațional bipolar descoperă că ceea ce nu se înțelegea la timpul

respectiv de către politicienii suedezi este că natura războiului s-a schimbat în mod radical, încât factorul armelor nucleare a devenit totalmente distructiv comparativ cu războaiele continentale din trecut, care reduceau eficacitatea unor asemenea tipuri de strategii și alianțe.

În același timp, trei factori externi au împiedicat dezvoltarea unui astfel de model. În primul rând, rivalitatea din trecut în regiunea dată a continuat să joace un rol sensibil în memoria statelor nominalizate. În al doilea rând, la timpul lansării acestei propuneri Finlanda deja semnase, în 1948, Tratatul cu URSS, care, în asemenea circumstanțe, cu o mare probabilitate, avea să conteste o astfel de configurație cum ar fi *Balanța Nordică* la proximitatea sa geografică. În al treilea rând, experiența dramatică a celui de-al Doilea Război Mondial, a convins autoritățile Danemarcei și Norvegiei să devină membre ale NATO. Astfel, *Cooperarea Nordică* a avut doar o dimensiune economică, ceea ce, de fapt, a și jucat un rol pozitiv pentru regiune.

Ca rezultat, studierea mai multor surse privind politica de neutralitate a Suediei, descoperă că politicienii suedezi au conchis pe baza analizei mediului de securitate internațională apărut, precum că presiunile permanente ale URSS și ale Occidentului, tehnologiile nucleare și un nou conflict global ipotetic în perioada Războiului Rece nu i-ar fi permis Suediei să rămână un stat neutru intact. Din aceste motive, politicienii suedezi au decis să mențină neutralitatea activă, dar și să coopereze în secret cu NATO în cazul unui eventual scenariu de război. Totodată, politica de neutralitate suedeză, fiind o alegere națională, a fost mereu analizată în contextul paradigmei relațiilor internaționale, care dominau Europa în acea perioadă. Așadar, se constată că anume structura securității internaționale de natură neorealistă, din acea perioadă, plasa Suedia în calea coliziunilor eventuale între polurile de putere ale bipolarității.

Ca urmare, una dintre tendințele evoluției Suediei l-a constituit comportamentul său ca stat neutru prin nealinierea militară la blocurile adversarilor bipolarității pentru stabilitatea Scandinaviei, dar ideologic a pretins alinierea Occidentului în scopul cooperării în cazul unui eventual război. După cum s-a constatat, „în 1994, Comisia pentru Politica de Neutralitate a publicat raportul pentru anii 1946-1969. Potrivit Comisiei, Suedia înțelegea că va avea nevoie de ajutorul Occidentului în cazul unui atac sovietic și Vestul susținea probabilitatea să ofere ajutor Suediei din propriul interes” [205, p. 8]. Reiese că Suedia a obținut ajutor din partea NATO în perioada menționată. De exemplu, contactele periodice între personalul de rang înalt; stabilirea sistemului de comunicare securizat cu Norvegia și Danemarca; coordonarea în comun a unor operațiuni militare, monitorizarea aeriană și cooperarea militară în sfera serviciilor secrete cu NATO; extinderea pistelor de decolare pentru bombardierele strategice; prezența reprezentanților Suediei la cartierele secrete ale Regatului Unit (guvernare potențială în exil) demonstrează că politica de neutralitate a Suediei a fost una cooperativă în direcția pro-occidentală [205, p. 8-9].

Din punctul de vedere al neorealismului, reiese că în situația securității postbelice, când structura securității internaționale a fost una bipolară, Suedia a reușit să promoveze o politică de neutralitate pentru echilibrul *Balanței Nordice* dintre NATO și Pactul de la Varșovia. Această politică a avut elemente de neutralitate cooperativă tacită cu Occidentul și elemente ale paradigmei neoliberale ale relațiilor internaționale, prin promovarea caracterului economic și social al cooperării regionale de interes vital pentru Suedia. Acest echilibru al zonei scandinave i-a permis concomitent și Finlandei să rămână neutră față de eventualele rivalități între URSS și Occident [194, p. 202]. Reiese că politicienii suedezi înțelegeau caracterul sistemului internațional bipolar și estimau posibilitatea unor conflicte militare. După cum susțin experții T. Vaahtoranta și T. Forsberg, „Suedia a promovat o politică de neutralitate în timp de pace, cu tendința de a se alinia la NATO în cazul izbucnirii unui război” [205, p. 12].

Analizând factorii interni, care au determinat tendințele politicii de neutralitate a Suediei, putem nominaliza următoarele: politica externă rațională; politica neutră flexibilă; convingerea populației că neutralitatea este o preferință națională; capacitatea de a rezista la presiunile externe; invulnerabilitatea ideologică; politica constructivă față de URSS; stat democratic consolidat și stabil; economie puternică; mișcări civice puternice; sectorul de apărare puternic. Cercetând situația internă și evaluând natura structural-funcțională a sistemului internațional transformat după 1945, s-a constatat că politicienii din Suedia au făcut câteva presupuneri strategice pentru păstrarea securității regionale. Așadar, pentru a-și proteja propria neutralitate, Suedia avea nevoie de o armată puternică și de o influență redusă a marilor puteri în Scandinavia. Apoi, Suedia urma să devină economic complet independentă sau, cel puțin, să se implice în interdependența economică globală. De asemenea, Suedia trebuia să fie capabilă să-și apere propria populație și teritoriul [279, p. 22-25].

În acest context, în cadrul analizelor instituționale ale Suediei s-a stabilit că această țară a fost un stat puternic, cu un aparat de guvernare profesionist, care avea, tradițional, un corp de funcționari publici profesioniști, ce i-au permis să evite cataclismele sociale din Europa în perioada postbelică. Totodată, Suedia, fiind o monarhie cu o democrație parlamentară stabilă, a creat un element de tradiționalism politic prin neutralitate susținut de majoritatea populației, care și astăzi este popular. Existența diferitelor mișcări civice făcea Suedia invulnerabilă la presiunile ideologice externe. Cu alte cuvinte, Suedia a dispus de premisele politice structural-funcționale pentru a preveni scenariile revoluționare din Europa de Est la ea acasă [194, p. 205]. În plus, experiența războaielor din trecut a convins populația că politica de neutralitate este una benefică pentru stabilitatea națională, care, cu capacitatea statului de a rezista pe filiera internă la presiuni ideologice externe, s-a aflat la baza continuării politicii tradiționale de neutralitate.

Ca urmare, Suedia a promovat în perioada Războiului Rece o politică de neutralitate activă, flexibilă și balansată. Scopul politicii de neutralitate a constat în menținerea rolului important de lider al Scandinaviei, implicarea activă în organizațiile și inițiativele internaționale, devenirea unui stat strategic important pentru adversarii Războiului Rece.

În rezultatul investigațiilor cauzelor, care s-au aflat la baza formării neutralității Austriei, Finlandei și Suediei, s-a stabilit că 80 la sută din factori au fost similari, legați mai mult de natura sistemului internațional, pe când numai 20 la sută au fost diferiți (Anexa 19).

În cadrul determinării tendințelor de dezvoltare ale Austriei, Finlandei și Suediei, aplicând prevederile teoriilor savanților K. Waltz, U. Moller și U. Bjereld privind analiza comparativă și sistemică a perioadei anilor 1945-1990, stabilim că, în timpul Războiului Rece, statele neutre europene, de fapt, au beneficiat de statutul politic privilegiat neutru, din motivul că ele au fost privite și acceptate pe arena internațională ca elemente de destindere a tensiunilor geopolitice și ca platforme de facilitare a interacțiunii între două blocuri ostile. Evident că o astfel de poziționare a creat și o imagine pozitivă în societățile statelor neutre europene. Acest argument este susținut de mai mulți experți. De exemplu, în opinia expertului F. Tepe, Suedia a stipulat, din aprilie 1963 până în 1990, că politica sa externă este o politică de neutralitate activă, care a fost îndreptată spre promovarea reformei sistemului global [273, p. 190].

De menționat că și URSS a revizuit atitudinea față de statele neutre și a hotărât să îndrepte eforturile în direcția stabilizării situației în Europa. De exemplu, semnarea în 1975 a Actului Final al Conferinței pentru Securitate și Cooperare din Europa la Helsinki a reafirmat atitudinea pozitivă a adversarilor pentru astfel de platforme existente. Iar negocierile vizavi de viitorul Tratat pentru Forțele Convenționale în Europa, precum și CSCE, au fost desfășurate la Viena, care au suportat adițional teza privind promovarea măsurilor de încredere prin intermediul platformelor neutre pentru negocieri [220, p. 212]. Totodată, după cum s-a constatat, a existat grupul statelor „N+N” (neutre) în cadrul CSCE care a jucat rolul de facilitare a procesului de negocieri între adversarii Războiului Rece [252]. În același timp, doi din opt secretari generali ai ONU **Dag Hammarskjöld** (d) (Suedia – 1953-1961) și Kurt Waldheim (Austria – 1972-1981) au fost nominalizați din statele europene neutre, în perioada tensiunilor între adversarii Războiului Rece.

În acest context, de exemplu, Austria a servit ca platformă pentru promovarea dialogului dintre Est și Vest. Așadar, Summit-ul pentru întrevvedere liderului sovietic N. S. Hrușciiov și a liderului american J. F. Kennedy s-a desfășurat în iunie 1961 la Viena, pentru a promova dialogul de diminuare a tensiunilor americano-sovietice. Adițional, Austria a depus eforturi pentru a invita organizațiile internaționale să-și stabilească cartierele sale în Viena. Astfel, la

Viena au fost stabilite cartierele principale ale Agenției pentru Energie Atomică Internațională în 1957, Organizației Statelor pentru Exportul Petrolilor în 1965, Organizației pentru Dezvoltare Industrială a ONU în 1967, secretariatul OSCE în 1993 și alte [220, p. 212].

Evident că Austria, Finlanda și Suedia au promovat o politică de *neutralitate activă* de a se angaja în organizații internaționale. Investigațiile tendințelor au stabilit că eforturile Austriei, Finlandei și Suediei pentru o politică de neutralitate activă au contribuit la avansarea prestigiului lor în rândul comunității internaționale. Aceasta a permis păstrarea obiectivelor naționale pentru menținerea securității naționale și flotarea la nivelul strategic al structurii sistemului internațional pentru a fi la curent cu toată informația și cu procesele decizionale ale actorilor principali ai sistemului internațional în perioada Războiului Rece. Astfel, statele neutre au avut două funcții geopolitice în timpul bipolarității: slăbirea tensiunilor geopolitice și soluționarea sau prevenirea conflictelor geopolitice. La sfârșitul Războiului Rece, statele neutre ca tendințe au obținut o funcție adițională de intermediar în soluționarea conflictelor internaționale (Anexa 16).

Studiul efectuat a demonstrat că structura sistemului internațional, în perioada 1945-1990, a fost de natură neorealistă, cu bipolaritate, ce a adus la consecințele și efectele respective pentru statele neutre europene. Argumentul principal pentru adoptarea și menținerea politici și statutului de neutralitate au fost presiunile și riscurile externe ale sistemului internațional asupra statelor naționale pentru supraviețuire ca state suverane (Austria și Finlanda), sau menținere la nivelul statutar istoric și tradițional, cum ar fi cazul Suediei. Conform aspectelor politice, se constată că Războiul Rece, cu elementul bipolar și pericolul comunismului, a constituit cauza convențională pentru justificarea unei astfel de politici și a unui statut de neutralitate, pe plan intern. Din punctul de vedere sistemic al relațiilor internaționale, plasamentele geopolitice ale acestor state au ajuns să fie puncte de coliziune între două poluri de putere nou formate ale bipolarității, care au devenit însăși parte a sistemului internațional.

În această ordine de idei, evoluția statelor neutre studiate nu putea să aibă alte scenarii pozitive din punctul de vedere al analizei contrafactice. De exemplu, o altă politică și un alt statut, decât neutralitatea, în sistemul internațional din acea perioadă, în eventualitatea unui conflict de proporții, cu o mare probabilitate ar fi putut conduce la pierderea independenței Austriei, Finlandei și, parțial, a Suediei. Alt scenariu putea fi căderea lor în zona de influență totală a unuia dintre cele două poluri de putere care ar fi greu de prezis astăzi. *În perioada Războiului Rece, statele neutre, Austria, Finlanda și Suedia, au schimbat percepția asupra conceptului de neutralitate, devenind o categorie politico-juridică a relațiilor internaționale ca stat neutru în timp de pace cu funcții geopolitice respective (Anexa 16).*

3.2. Readaptarea strategică a Austriei, Finlandei și Suediei la transformările internaționale în perioada post-Război Rece

În perioada contemporană de dezvoltare a securității internaționale în Europa, din 1990 până în prezent, obiectivele tradiționale ale politicilor naționale de securitate s-au reconfigurat, practic, în toate statele europene. Aceasta este determinată de faptul transformării sistemului internațional în rezultatul încheierii Războiului Rece, când adversarii în cadrul bipolarității au ajuns la un compromis de a evita confruntările și de a încerca construirea unui sistem de securitate colectivă comună în Europa.

Actualmente, analizând în mod aplicativ relațiile internaționale contemporane prin cadrul teoretic al lui K. Waltz [280], putem afirma că structura sistemului internațional s-a transformat în perioada anilor '90 ai secolului trecut, din considerentul că principiile și aranjamentele în cadrul acestei structuri s-au schimbat. În primul rând, foștii adversari ai Războiului Rece au semnat Carta de la Paris la 19 noiembrie 1990, trasând căile pentru o Europă unificată și un concept de securitate cooperativă regională sub forma de OSCE. Acest pas a stabilit că principiile interacțiunii între actorii sistemului internațional s-au schimbat. Pactul de Varșovia, un pilon al rivalității bipolare, a fost oficial desființat la întrevederea miniștrilor afacerilor externe și apărării ai statelor-membre la Budapesta pe data de 25 februarie 1991.

În același timp, Consiliul Nord-Atlantic, un alt pilon al rivalității bipolare, la întrevederea șefilor statelor NATO la Roma pe data de 8 noiembrie 1991 a lansat o strategie nouă de securitate prin dezvoltarea „arhitecturii de securitate europeană nouă cu următorii piloni – NATO, CSCE [OSCE], Comunitatea Europeană, Uniunea Europeană Occidentală și Consiliul Europei care se completează reciproc. Totodată, NATO accentuează că și cadrul regional de cooperare va fi, de asemenea, unul important” [192]. Acțiunile acestui aranjament de asemenea pun baza transformării internaționale. Un rol important l-a jucat și decizia diplomatică a URSS de a diminua tensiunile în dezvoltarea proceselor descrise. Spre final, desființarea URSS, pe data de 25 decembrie 1991, a contribuit la dispariția unui pilon principal al sistemului bipolar, care, conform teoriei lui K. Waltz, nu este altceva decât transformarea structurii sistemului internațional. Ca rezultat, evenimentele nominalizate au transformat esențial aranjamentele sistemului internațional, precum modul de interacțiune între actorii sistemului internațional, care confirmă că structura sistemului internațional s-a transformat.

Perioada anilor 1990 – 2013, numită ca post-Război Rece, poate fi caracterizată ca fiind căutarea unui compromis internațional privind dezvoltarea unei Europe comune prin promovarea ideilor neoliberale privind securitatea cooperativă, securitatea colectivă, comunitatea de state,

securitatea comunitară, valorile umane internaționale, principiul de solidaritate. Evident că aceasta perioadă a avut și provocări de securitate cu elemente de crize internaționale, cum ar fi crizele din Balcani, conflictele în spațiul postsovietic, precum și actele teroriste din SUA (11 septembrie 2001), din Spania (11 martie 2004) și Regatul Unit (7 iulie 2005), care la fel au schimbat percepția asupra naturii securității internaționale post-Război Rece. Astfel, contextul securității internaționale din 1990 până în 2013 poate fi numit ca o perioada post-Război Rece de transformare cu ambiguități și provocări transnaționale noi, precum și cu eforturi de a promova securitatea cooperativă în baza principiului de solidaritate în Europa.

În această perioadă, statele neutre studiate, cum ar fi Austria, Finlanda și Suedia, continuă să rămână neutre și, totodată, active pe arena internațională. Astfel de politici externe pot fi numite un paradox sau anomalie a relațiilor internaționale, cauzele formării neutralității dispărând în rezultatul transformării structurii sistemului internațional. Ultima, conform lui K. Waltz, direcționează statele europene să se readapteze la situația existentă pentru a păstra rolul strategic important, obținut în condițiile Războiului Rece. Din analiza factorilor politici ai Războiului Rece s-a conchis anterior că contextul format al sistemului internațional a impus Austria, Finlanda și Suedia să aleagă varianta de funcționalitate în structura bipolară și a oferit o anumită capacitate distribuită. În perioada contemporană, devine imperativ necesar să fie descoperite și demonstrate cauzele dezvoltării acestor tendințe în formă de politică de neutralitate activă, în pofida faptului că paradigma sistemului internațional în Europa, precum și ordinea mondială, s-au reconfigurat după Războiul Rece.

În cadrul investigațiilor perioadei post-Război Rece, în baza teoriei sistemice a lui K. Waltz, s-a determinat că structura sistemului internațional s-a reconfigurat și nu mai impune strict opțiunea de neutralitate ca cea mai beneficiară pentru supraviețuirea statului în Europa, stabilitatea geopolitică sau menținerea statutului important pe arena internațională. Conform prevederilor neorealismului, în arealul european s-a creat o stabilitate internațională, ce presupune că contextul neutralității - rivalitățile bipolare au dispărut. Din acest motiv reiese că în cadrul mediului de securitate internațională europeană există un fenomen politic paradoxal.

În conformitate cu principiile neoliberalismului, în prezent statele europene nu ar trebui să fie îngrijorate de o politică sau un statut de neutralitate. Conform postulatelor neoliberalismului, mediul internațional european politic și de securitate, prin arhitectura internațională OSCE, Consiliului Europei, UE și NATO, a devenit interdependent ce exclude conflictele interstatale majore în arealul european. Însă această contradicție este explicată mai bine de către adepții școlii neoconstructivismului, Ul. Moller și Ul. Bjereld, la care apelăm pentru explicarea fenomenului paradoxal identificat în acest subcapitol [250].

Deci, aplicând comprehensiv cadrul teoretic a lui K. Waltz și Ul. Moller/Ul. Bjereld asupra arealului european, s-a constatat că structura sistemului internațional bipolar a determinat interesul național și, respectiv, o funcție geopolitică pe arena internațională pentru statele neutre europene, care a contribuit la formarea identității naționale neutre a Austriei, Finlandei și Suediei în condițiile Războiului Rece. În ansamblu, anume structura internațională rivală a produs ideea politicii externe în formă de neutralitate. Conform argumentelor sistemice ale lui K. Waltz, deducem că atât condițiile antecedente, cât și cauzele principale ale neutralității s-au epuizat prin faptul că Războiul Rece s-a încheiat și structura sistemului internațional bipolar s-a transformat într-o unipolaritate în Europa și o multipolaritate mondială.

În același timp, statele europene neutre continuă să se simtă confortabil, cu o astfel de politică, considerând-o una beneficiară pentru interesul național, fapt ce limitează teoriile descrise mai sus. Mai mult ca atât, apar alte state neutre, ca, de exemplu, Republica Moldova în Europa sau Turkmenistanul în Asia Centrală. Pentru a clarifica acest paradox, vom demonstra (Anexa III) influența mediului de securitate internațional transformat asupra statelor neutre europene prin abordarea sistemică a mediului internațional [280]. Totodată, vom demonstra (Anexa IV) *cauzele interne înrădăcinate în identitatea de neutralitate și calea de dezvoltare dependentă a statelor europene cercetate de identitate neutră evoluată cu timpul* [250]. Ținând seama de aceste investigații în ansamblu, vom demonstra cum Austria, Finlanda și Suedia s-au readaptat la transformările mediului securității internaționale în perioada post-Război Rece.

Astfel, din prisma neoliberalismului, abordarea aspectelor de securitate internațională în arealul european a devenit conceptual importantă anume prin principiul instituțional. În arealul european, majoritatea actorilor internaționali au realizat că rolul principal în structura sistemului internațional nou, mai ales în Europa, gravitează spre organizațiile internaționale de securitate colectivă cum ar fi ONU, OSCE, NATO și UE. În cadrul acestor aranjamente internaționale, rolul neutralității nu este accentuat din motivul principiului de securitate cooperativă, de securitate și apărare colectivă și solidaritate (Anexa 8). Cu alte cuvinte, *rolul tradițional al instituțiilor existente de securitate internațională a început să devină mai important în raport cu statele neutre, fostele platforme de destindere a tensiunilor bipolarității*.

În condițiile noi, statele neutre s-au pomenit a nu mai fi strategice importante și, respectiv, în stare de criză identitară neutră în raport cu euforia eforturilor europene și atlantice comune de a construi un sistem nou de securitate cooperativă. După cum a afirmat expertul în probleme de neutralitate H. Neuhold, Austria, Finlanda și Suedia au simțit că rolul de neutralitate nu mai este justificat din motivul conceptual (geopolitic), militar (costuri) și funcțional (geografic).¹⁰ În același timp, s-a identificat că elitele statelor neutre europene au sesizat că neutralitatea nu mai

reprezintă un instrument efectiv pentru a promova o politică externă beneficiară în mediul internațional nou [275, p. 23]. Ca rezultat, diplomații statelor neutre europeni s-au focusat în direcția devenirii actorilor activi în aceste structuri multilaterale transformate, cu alte cuvinte pe căutarea modului de readaptare a rolului geopolitic - readaptarea strategică.

Analiza sistemică a mediul internațional a determinat că în procesul transformării arhitecturii securității internaționale în anii '90 ai sec. al XX-lea, în arealul european au evoluat câteva poluri politice și de securitate importante (Anexa 6). Respectiv, două concepte astăzi influențează statele neutre europene: eurocentrismul sub formă de diferite organizații multilaterale, principală fiind Uniunea Europeană, și euroatlantismul sub formă de NATO. În aceste condiții, s-a constatat prin mai multe analize empirice, comparative și sociologice ale acestor state că ideea eurocentrismului a fost una mai populară și mai acceptabilă în rândul populației statelor studiate [127, p. 18]. Totodată, analizele conținutului strategiilor de securitate națională ale Austriei [172], Finlandei [204] și Suediei [253] demonstrează că statele neutre europene au reevaluat mediul de securitate, noile amenințări și riscuri în adresa securității naționale și internaționale și, corespunzător, au conchis că un pericol convențional care ar submina independența și integritatea teritorială nu mai există în viitorul apropiat.

Bazându-se pe acest argument strategic și percepând că politica de neutralitate nu mai este una funcțională tradițional, Austria, Finlanda și Suedia, păstrând clauză neutralității, au inițiat promovarea politicilor externe noi: angajarea activă în mediul de securitate, solidaritatea în Europa și neutralitatea în afara Europei; promovarea mai multor aranjamente de cooperare de securitate internațională fără angajamente de apărare; neutralitate cu solidaritate; neutralitatea cooperativă (cu Europa); angajament activ în promovarea stabilității și securității internaționale; armonizarea cu securitatea europeană comună. Toate aceste politici au avut scopul să reîncadreze mai profund statele menționate în arealul comun european de securitate cooperativă fără denunțarea neutralității. Cauza anumitor abordări este că ideea neutralității, din punct de vedere identitar, a devenit o cultura națională și o idee instituționalizată în percepția internă.

Evident că existau și anumite divergențe între statele investigate. De exemplu, după cum s-a constatat, Austria promova o astfel de politică pentru a fi reîncadrată în zona valorilor tradiționale și pentru a-și apăra interesul său național [172, p. 7]; Finlanda aprecia o astfel de politică ca un angajament în mediul de securitate comun și acceptarea garanțiilor noi pentru securitatea sa națională la frontiera cu Federația Rusă [204, p. 23, 32]; și Suedia privea acest tip de politică ca o așteptare strategică în deschiderea oportunităților noi în arhitectura securității internaționale în arealul european [254]. În acest context, Austria, Finlanda și Suedia au aderat la UE în 1995, susținând ideile privind politica externă și de securitate comună europeană [269].

În general, în pofida faptului că rolul principal de organizație de securitate cooperativă în Europa a fost acordat OSCE, statele neutre europene, la fel, au dat preferință UE pentru a promova stabilitatea regională. Reiese că aceste state au considerat platforma UE ca una viabilă pentru a atrage actorii Războiului Rece în cooperarea politică și economică comună. Totodată, având la bază principiul solidarității securității europene comune, statele neutre au aderat la Programul Parteneriatul pentru Parce al NATO, lansat în 1994. Cercetând aceste tendințe, s-a descoperit că în acea perioadă existau trei argumente ale unei astfel de politici. Primul, conform neoliberalismului și neoconstructivismului, astfel de aranjamente promovau o cooperare și un regim de securitate comună de lungă durată întru formarea și consolidarea interdependenței complexe și stabilității în Europa. Al doilea, conform neorealismului, prin aderarea la UE și cooperarea cu NATO, Austria, Finlanda și Suedia au promovat interesele naționale în cadrul mediului internațional transformat. Al treilea, conform neorealismului, Austria, Finlanda și Suedia s-au readaptat la sistemul internațional transformat, prin readaptarea rolului strategic (geopolitic) în structurile internaționale ale spațiului european.

În contextul dat, expertul H. Neuhold considera că Austria ca stat neutru a fost geografic în centrul Europei, politic și economic – mai mult legată de Vest și militar – în afara Europei prin angajamentele față de ONU [254, p. 14]. Având în vedere acești factori, conchidem că Austria a folosit această oportunitate geopolitică istorică pentru a se reîncadra complet în arealul vest-european și, totodată, pentru a promova interesele naționale. Ca argument este faptul că mai mult de 50% din comerțul internațional al Austriei a fost stabilit cu statele Comunității Europene (viitoarea platformă a UE). Aderarea la UE a fost una logică, care a formalizat starea de lucruri în evoluțiile din jurul Austriei. În ciuda acestor fapte, analizând evoluția securității naționale a Austriei, s-a determinat din punct de vedere structural-funcțional că ea depindea și de securitatea și stabilitatea Europei Centrale și de Sud-Est. După cum confirmă expertul Y. Hirose, Austria își vedea rolul său în UE ca unul de avocat al regiunilor de interes național pentru a promova stabilitatea în Balcani și în jurul frontierelor sale din Est. Ca rezultat, Austria lansează, în 1989, Inițiativa Central-Europeică și contribuie la promovarea Pactului pentru Stabilitate în Europa de Sud-Est în anii 2000. Chiar și din punct de vedere economic, Austria a dublat comerțul cu statele din Centrul și Sud-Estul Europei [220, p. 213].

La rândul său, Finlanda a privit aceste oportunități geopolitice și geostrategice prin prisma posibilităților reajustării la mediul nou de securitate internațională. După cum s-a constatat în studiu, scopul readaptării finlandeze a fost evitarea presiunilor externe din trecut în viitor, având poziții internaționale mai puternice prin încadrarea statului în interdependența complexă a OSCE, UE și PfP/NATO. Cauza unei astfel de abordări a fost că, politic,

neutralitatea în Finlanda, comparativ cu cea din Austria și Suedia, nu a devenit o cultura națională puternică pentru că a fost un element condițional de supraviețuire a statului independent tânăr din motivul presiunilor externe mari în timpul rivalităților bipolare. Din acest motiv, în anii '90 ai secolului trecut, Finlanda denunță prevederile Tratatului de Pace de la Paris (1947), care punea restricții pe suveranitatea sa, și recunoaște rapid dezintegrarea URSS, având interesul ca Tratatul bilateral de asistență cu URSS (1948) să-și piardă valabilitatea [254, p. 20]. Din punct de vedere structural-funcțional al sistemului internațional, Finlanda privea sporirea securității naționale prin creșterea stabilității geopolitice în Scandinavia și pe viitor – în Europa comună și unită. Totodată, politicienii finlandezi continuă să monitorizeze reacția autorităților ruse la acțiunile sale pentru a nu provoca destabilizare în relațiile bilaterale și relațiile Rusia – UE, Rusia – NATO, alte organisme multilaterale.

Comparativ cu Austria și Finlanda, readaptarea Suediei la transformările internaționale post-Război Rece a diferit pentru că politica de neutralitate îndelungată a creat o identitate și cultură națională similară celei din Elveția. Dat fiind acest lucru, după cum s-a stabilit, *politicienii suedezi au promovat atent prin aderarea la structurile noi multilaterale, în special UE, o politică de tranziție de la strategia ajustării geopolitice (Războiul Rece) la strategia de schimbare în cadrul noii structuri internaționale geopolitice în Europa spre o neutralitate de cooperare și solidaritate cu factorul nealinierii militare la alianțele militare* [241, p. 161-162].

Potrivit opiniilor mai multor politicieni suedezi, neutralitatea ca identitate de stat are o popularitate mare în rândul populației Suediei, la fel ca și *identitatea europeană*. Reiese că Suedia dorea să-și păstreze poziția influentă în structurile noi internaționale geopolitice și să promoveze interesul național. Oportunitatea aderării la OSCE, UE și PfP/NATO a fost privită de Suedia ca o posibilitate de a contribui la procesul europeanizării, stabilității internaționale și de a se integra adecvat în structura sistemului internațional nou păstrând clauză neutralității și având un rol internațional important, pe care îl avea pe parcursul istoriei. După cum s-a exprimat ex-Prim-Ministrul Suediei, C. Bild, în 1991, „noțiunea de politică de neutralitate nu mai poate fi aplicată adecvat ca o descripție generală a politicilor externe, pe care noi dorim să le promovăm în cadrul Europei. Noi vom promova o politică cu o identitate clară europeană” [217, p. 177].

Luând în considerație sporirea platformelor eurocentriste și euroatlantice în perioada post-Război Rece în Europa, în cadrul analizelor politicilor de neutralitate ale Austriei, Finlandei și Suediei, accentul a fost pus pe UE și NATO. Motivul abordării a fost că anume aceste organizații în întregime invocă aspectul de securitate colectivă. Din punct de vedere politico-juridic, aderând la UE în 1995, statele neutre studiate au devenit neoficial numite ca postneutre, subînțelegându-se că ele deja nu mai sunt clasic neutre. Evident că autoritățile statelor neutre

europene au conștientizat aspectele Politicii Externe și de Securitate Comune (PESC), un pilon al Tratatului UE, și Misiunile de la Petersberg (umanitare/pacificatoare), lansate în 1992 și legal încorporate în Tratatul UE de la Amsterdam din 1996. După cum menționează U. Moller și U. Bjereld, majoritatea statelor europene au anticipat că se vor produce schimbări importante în cursul de dezvoltare a politicilor externe ale Austriei, Finlandei și Suediei în vederea stabilirii diferitelor forme de colaborare pe segmentul securității [250, p. 3].

Însă s-a constatat că Austria, Finlanda și Suedia au fost mai rezervate în ceea ce privește semnarea integrală a Politicii de Securitate și Apărare Europeană (PSAC), lansate la Summit-ul UE de la Cologne în 1999, și aprofundarea relațiilor cu NATO, care are la bază Articolul 5 – apărarea colectivă. În rezultatul mai multor dezbateri naționale, aceste state au promovat o politică de nealiniere militară în cadrul PSAC al UE și o politică activă în cadrul Parteneriatului pentru Pace al NATO. Conform teoriei sistemice a lui K. Waltz, statele neutre europene studiate au fost nevoite să contribuie la formarea structurii noi a sistemului internațional în Europa, fiind părțile aranjamentelor și principiilor noi de solidaritate ale acestei structuri. În același timp, în opinia lui U. Moller și U. Bjereld, statele neutre europene au avut viziuni separate în procesul angajării în cadrul PSAC și colaborării militare cu NATO prin PfP din motive interne [250, p. 4].

Pentru a ilustra divergențele pe acest domeniu, s-a determinat că în cadrul promovării politicii de securitate „Austria și Finlanda au folosit mai explicit parteneriatele ca o cale de îmbunătățire a securității naționale, pe când Suedia descrie parteneriatul ca o un mijloc de a contribui la structura de securitate europeană” [250, p. 4-5]. Austria a pus accentul pe pregătirea forțelor militare, ca ele să fie accesibile pentru NATO întru participarea la misiunile internaționale de susținere a păcii. Finlanda a pus accentul pe pregătirea și instruirea forțelor armate de a fi interoperabile cu forțele NATO, unde majoritatea sunt state-membre ale UE, iar Suedia a pregătit forțe militare specializate pentru a fi accesibile de a fi implicate în cadrul PfP.

La fel stau lucrurile în cadrul statelor europene neutre, când se abordează conceptul UE PSAC. După cum s-a stabilit, pe de o parte, Austria, Finlanda și Suedia salută politica de securitate și apărare europeană comună cu rezerva prevederii apărării mutuale. În acest context, politica de neutralitate impune clauzele neparticipării la alianțe militare și conflicte militare interstatale, fapt susținut de opinia publică din statele investigate. Pe de altă parte, statele nominalizate au interese naționale în acest domeniu. De exemplu, Austria și Finlanda se pronunță ca PSAC să dispună de elemente de garanție ale securității reciproce, pe când Suedia, fiind foarte activă în UE, a demonstrat rezerve față de această clauză în Tratatul UE. Bazându-se pe concluziile analizelor desfășurate, reiese că motivul principal al Suediei constă în ideea că UE, cu PSEC și PSAC, devine un actor puternic în promovarea stabilității internaționale, în

special, de a răspunde la amenințările și problemele securității globale [254, p. 44]. De exemplu, Declarația (concepția) politicii externe a Suediei din 2014 stipulează solidaritatea cu UE, faptul că Suedia nu va fi indiferentă dacă un membru al UE, o țară nordică, va suferi un dezastru. Totodată, „Suedia trebuie să fie o parte a unei Europe puternice, unite și deschise” [179, p. 3].

Analizând evoluția UE cu aplicarea metodologiei savantului S. Krasner, s-a constatat că fundamentul UE constă din principiile neoliberale și neoconstructiviste care presupun că, prin formarea unui regim internațional, instituționalizat ca o organizație a Europei Unite, va fi formată o cultură de interacțiune nouă [237, p. 372]. După cum susține filozoful I. Kant, „în cazul în care unele persoane puternice și luminate formează o republică, acest lucru ar servi ca centru de uniune federală pentru alte state, în conformitate cu ideea dreptului legii naționale. Treptat, prin diferite uniuni de acest gen, federația se va extinde mai departe și mai departe” [229]. Cultura și regimul internațional UE vor contribui la schimbarea percepțiilor statelor naționale privind mediul de securitate internațional și național.

În condițiile mediului de securitate cooperativ, Austria, la rândul său, a realizat că nu este cazul să asigure securitatea națională singură. Din acest motiv, adoptând o doctrină de securitate și apărare nouă în 1991, Guvernul austriac a permis Forțelor Armate interacțiunea cu statele aliate în scopuri umanitare. Prin aceasta Austria a trecut de la politica de *neutralitate absolută* la *neutralitatea selectivă*, promovând și o politică de neaderare la alianțele militare și interzicere a staționării trupelor străine pe teritoriul său. Totodată, Strategia securității naționale a Austriei din 2013, cap. I, art. 2.2, 4.3, stipulează că „Austria, fiind un stat neutru permanent, este solidară și interconectată cu politica UE și promovează stabilitatea internațională” [172]. Iar Constituția Federală readaptată a Austriei conține clauza neutralității în art. 9 (a): „Austria subscrie la apărarea națională comprehensivă. Sarcina sa este de a păstra independența externă, precum și inviolabilitatea și unitatea sa în ceea ce privește menținerea și apărarea neutralității permanente” [201]. Clauza neaderării la alianțe militare pe viitor este omisă. După cum s-a stabilit, în cadrul analizei politicilor de securitate ale statelor neutre europene, Austria a început să vadă garanțiile pentru securitatea națională și în mecanismele politico-militare ale UE [127, p. 20].

La rândul lor, autoritățile finlandeze înțelegeau incompatibilitatea politicii de neutralitate cu clauza principală a Tratatului UE, solidaritatea privind securitatea și apărarea comună. Din acest motiv, Finlanda privește cu rezerve participarea la conceptele UE – PSEC și PSAC ca un proces de formare a unei identități europene comune. Din punctul de vedere al neorealismului, după cum menționează mai mulți experți din cadrul Institutului Finlandez de Relații Internaționale, Finlanda vede garanțiile pentru securitatea sa națională anume în UE, pe când politica de neutralitate și nealinieri militară este mai mult o umbrelă pentru politica și opinia

publică internă [254, p. 27]. În acest context, se constată că Finlanda privește fortificarea UE ca o contribuție la stabilitatea din Europa de Nord, ceea ce reprezintă interesul național vital. Însă, dilema principală pentru autoritățile finlandeze rămâne cum se va proceda în cazul apariției unui conflict între UE și o parte terță. Analizând opinia publică a Finlandei, conchidem că poziția politicianilor finlandezi este axată mai mult pe amenințările și riscurile neconvenționale. Cu toate acestea, Finlanda este mai flexibilă pentru PSAC, precum și pentru participarea la o eventuală apărare comună, în cazul aprobării de Consiliul European [251, p. 19].

În această ordine de idei, s-a constatat că *pentru statele neutre europene cooperarea cu UE și NATO a fost determinată, inițial, ca niște provocări și eforturi pentru a se reîncadra în structura nouă a sistemului internațional de securitate în proces de transformare sau, cu alte cuvinte, readaptarea strategică la transformările mediului internațional nou*. Totodată, o necesitate pentru statele neutre europene, impusă de aranjamentele și principiile noi ale structurii sistemului internațional transformat, a fost încadrarea în procesele decizionale strategice noi în arealul european. Evident, o astfel de politică poate fi considerată și ca rezistență la provocările externe noi prin folosirea oportunităților noi. Însă limitările neutralității, în formă de cultură identitară și idee instituțională națională, au impus statelor neutre europene și constrângeri în politica externă, cum ar fi nealinierea militară la blocuri militare internaționale.

Perioada contemporană, 1999-2014, a reprezentat o provocare sensibilă pentru neutralitatea Austriei, Finlandei și Suediei din cauza amplitudinii majore a schimbărilor și turbulențelor în mediul de securitate internațională, la nivel global și regional. În primul rând, statele neutre europene au fost surprinse de viteza de extindere a pilonilor noi de securitate și apărare în spațiul european, UE și NATO, după 1999. În al doilea rând, crizele din Balcani au devenit un test pentru mediul european de securitate, care nu au putut fi rezolvate nici prin mecanismul securității cooperative al OSCE, nici prin abilitățile politico-militare ale UE. Anume impunerea păcii prin mecanismele de forță ale NATO a ameliorat, parțial, situația. Ultima a provocat o rivalitate tacită din partea Federației Ruse care s-a simțit umilită, fiind incapabilă să ajute Serbia, aliatul tradițional în Balcani.

Aceste evenimente, la rândul lor, au îngrijorat politicienii austrieci și finlandezi care monitorizează mereu opinia politică rusă privind acțiunile sale în cadrul UE și NATO. Totodată, este evident că evenimentele din Kosovo din 1999, atacul terorist din SUA din 11 septembrie 2001, războaiele din Afganistan din 2001 și din Irak din 2003, atacurile teroriste din Spania din 2004 și Regatul Unit din 2005, războiul din Georgia din august 2008, evenimentele din Orientul Mijlociu din 2011-2013, conflictul în estul Ucrainei din 2014 au schimbat percepția statelor

neutre europene privind caracterul mediului de securitate internațional contemporan, al instituțiilor internaționale de securitate și securității naționale.

În cadrul investigațiilor politicilor de securitate s-a stabilit că, pe de o parte, politica de neutralitate nu este un obstacol pentru integrarea statelor în structurile europene și, parțial, în arealul euroatlantic. Pe de altă parte, evoluția imprevizibilă a mediului de securitate internațională și mecanismul feedback care testează opinia publică constrâneau guvernele austriac, finlandez și suedez să promoveze anume o politică de neutralitate sub formă de nealinieri militară pe timp de pace, pentru a fi neutre pe timp de război. *Pentru statele neutre europene aspectul de solidaritate europeană și evitarea indiferenței, în caz dacă vecinii vor fi afectați de un pericol de securitate, rămâne o dilema morală în perioada contemporană.*

În acest context, Austria, Finlanda și Suedia au întreprins acțiuni practice în cadrul politicilor externe și de securitate ale UE, în cadrul Parteneriatului pentru Pace al NATO, totodată, rămânând ca state neutre active. Astfel, la apelul SUA și Consiliului Parteneriatului Euroatlantic al NATO, guvernele de la Helsinki, Stockholm și Viena, în perioadele respective, au adoptat decizii de a contribui cu trupe militare la Forțele de Stabilizare în Kosovo – KFOR și Forțele de Stabilizare Internațională ale NATO în Afganistan – ISAF, care activează cu mandatul ONU prin rezoluțiile Consiliului de Securitate ONU numărul UNSCR-1244 și UNSCR-1510 [74].

Contribuția statelor neutre europene la eforturile internaționale menționate ale NATO și partenerilor au depins de posibilitățile financiare și aspectul politicii interne în perioada respectivă. În același timp, este de menționat că la data de 01 decembrie 2013, în KFOR activau 388 de militari din Austria, 23 – din Finlanda și 21 – din Suedia și în ISAF activau 3 militari din Austria, 100 – din Finlanda și 279 – din Suedia [74]. Evident că astfel de contribuții de securitate militară în cadrul Parteneriatului pentru Pace, ca și altele, ca, de exemplu, Forțele de Stabilizare din Bosnia și Herțegovina - SFOR sau Suport de Asigurare Domestică (Host Nation Support – engl.), au fost conduse în spiritul solidarității internaționale, sub mandatul ONU și respectând prevederile neutralității sale. În ansamblu, suportul militar menționat și politica externă nu se axau pe un element sensibil – apărarea colectivă sau mutuală în Europa.

În sensul dat, semnarea Tratatului UE de la Lisabona în 2007, în vigoare din 2009, a fost un examen palpabil de solidaritate europeană, în care au fost introduse aspectele legale și instituționale ale securității și apărării mutuale. Uniunea Europeană, ca entitate politică internațională nouă după structură și aspect politico-juridic, seamănă foarte mult cu o comunitate transnațională de state naționale cu valori, angajamente și obligațiuni comune. În acest context, Tratatul UE de la Lisabona, din 2007, a stipulat mai multe prevederi în domeniul politicii

comune de securitate și apărare. După mai multe negocieri, ce vizează aspectul securității și apărării comune, anume formula din art. 42(1) că „politica comună în domeniul de securitate și apărare trebuie să fie o parte integrantă a politicii externe și de securitate comună,” a fost indicată în Secția II a Tratatului (Anexa 9). Analizând prevederile Tratatului UE, s-a constatat că politica comună de securitate și apărare constituie o încercare de a instituționaliza și fundamenta niște parametri clari pentru viitoarea securitate și apărare mutuală [272].

Actualmente, statele UE beneficiază mai mult de scutul apărării colective al NATO prin faptul că majoritatea statelor UE sunt, concomitent, și state-membre ale NATO. Totodată, toate deciziile (art. 42/4) privind apărarea comună europeană sunt adoptate unanim de către Consiliul UE, ceea ce nu subminează politica sau statutul neutru. Adicional, clauză că acțiunile vor fi conduse în conformitate cu prevederile art. 51 al Cartei ONU, la fel garantează legitimitatea internațională în acțiunile politice. Mai mult ca atât, UE (art. 43) a specificat concret că, „în caz de necesitate, pot fi folosite mijloacele civile și militare pentru acțiunile comune de dezarmare; misiunile umanitare și de salvare; consultanța militară și sarcinile de asistență; prevenirea conflictelor și sarcinilor de menținere a păcii; gestionarea crizelor, inclusiv de menținere a păcii și operațiunile de stabilizare postconflict” [272]. Toate aceste misiuni ale UE pot contribui și la combaterea terorismului, inclusiv cu sprijinul acordat țărilor terțe în această problemă.

Alte elemente, cum ar fi stabilirea Agenției de Apărare Europeană (art. 45), au ca scop facilitarea dezvoltării și interoperabilității industriilor militare ale statelor UE, fapt ce convine și statelor neutre. În acest context, Austria, Finlanda și Suedia sunt solidare cu dezvoltarea UE, inclusiv cu politica de securitate și apărare comună, pentru că se înțelege foarte bine că în cadrul transformărilor internaționale UE va juca un rol geopolitic important. Pe de altă parte, statele neutre europene, având la bază *mecanismul feedback*, care demonstrează satisfacția populației în legătură cu politica actuală de neutralitate, sunt atente la implicările depline în apărarea comună. Un aspect de îngrijorare este reacția eventuală a Federației Ruse la integrarea în structurile militare ale NATO și UE. Din aceste motive, până la semnarea Tratatului de la Lisabona, guvernele austriac, finlandez și suedez au negociat angajamentele lor privind apărarea mutuală care presupune mai mult contribuția la industria militară și securitatea internațională și nu prevede clauza atacului extern asupra unui stat al UE (Anexa 9).

În cadrul dezvoltării bipolarității, un pilon al fostului sistem internațional, URSS, a fost interesat în menținerea și dezvoltarea statelor neutre în Europa deoarece considera aceasta un element de securitate națională, prin construirea *zonelor tampon* de-a lungul hotarelor sale. În cadrul actualului sistem internațional, care poate fi clasificat ca unul unipolar și parțial multipolar, Federația Rusă nu ar trebui să fie îngrijorată de acțiunile Austriei, Finlandei și

Suediei în mediul european de securitate. Motivul legal ar fi scopul declarat al statelor europene și nord-americane de a construi un spațiu comun de securitate cooperativă de la Vancouver până la Vladivostok. Aceasta, de fapt, părea a fi intenția comunității internaționale în anii '90 ai secolului trecut, după cum menționează R. Asmus, ex-viceasistentul Secretarului de Stat american pentru afacerile europene în administrația președintelui Clinton [175, p. 3-6].

Însă analiza empirică constată că Federația Rusă, după criza din Kosovo din 1999, a reevaluat tacit poziția sa strategică față de pașii Occidentului. În pofida faptului că Rusia avea, ipotetic, relații privilegiate cu NATO, prin semnarea Actului fondator NATO – Federația Rusă în 1997 și crearea Consiliului NATO – Rusia în 2002, atitudinea sa față de mediul de securitate europeană și euroatlantică s-a schimbat după 2003 și 2014. Această modificare a fost legată de evoluția războiului din Irak în 2003, care a fost unul din aliații Rusiei în Orientul Mijlociu, de acțiunile Occidentului în Balcani în 1995 și 1999, unde Rusia a fost ignorantă în ambele cazuri; și pașii NATO și UE în Caucazul de Sud și Asia Centrală, pe care Rusia le consideră sfera sa de influență geopolitică; și, nu în ultimul timp, de lărgirea NATO cu 7 state până în 2004, în care au fost încorporate 3 state baltice, care au frontieră comună cu Rusia.

Ultimii factori provoacă alarma în cercurile militare ruse, care nu exclud posibilitatea amplasării din partea NATO a armelor convenționale și nucleare, precum și a scutului de apărare antirachete balistice. Pentru Rusia, implementarea în practică a acestor posibilități în proximitatea sa geografică va neutraliza potențialul militar strategic al său și va spori vulnerabilitatea militară astfel încât se va schimba dilema de securitate în defavoarea sa. În acest sens, teoretic, Rusia poate fi marginalizată ca un stat regional vulnerabil pentru a conduce o politică externă avantajoasă. Evident, că, actualmente, atenția Federației Ruse este îndreptată, din punct de vedere geostrategic, în direcția Ucrainei (ultima barieră în apărarea mintală rusă, numită „linie roșie”), Caucazului de Sud, Asiei Centrale și, parțial, a regiunii Oceanului Pacific și Oceanului Arctic, unde se presupune că vor fi viitoarele ciocniri geostrategice.

Monitorizarea flancurilor de securitate națională în direcția Vestului, la fel, rămâne în atenția Moscovei pe trei elemente strategice: neamplasarea armamentului nuclear și a scutului apărării antirachete balistice, neamplasarea trupelor NATO, neamplasarea oricărei altei infrastructuri militare, de exemplu, radare electronice de spionaj și apărare antiaeriană, pe teritoriile vecine Rusiei, în special, în Ucraina. Precedentul statelor baltice, când forțele aeriene NATO au început să survoleze spațiul statelor în cauză, conform angajamentelor apărării colective, a devenit din start un factor iritant pentru Rusia. Amplasarea unităților militare NATO în statele baltice în rezultatul crizei din Ucraina din 2014 deja devine un element sensibil.

Din acest motiv, Finlanda prezintă un stat în care Moscova a urmărit cu atenție dezvoltarea militară și integraționistă euroatlantică. Din punctul de vedere politico-juridic, Constituția Finlandei, art. 94, stipulează că transferul suveranității la UE și altor organizații internaționale se acceptă cu votul a două treimi din Parlament (Anexa 11). Strategia securității naționale în formă de Strategie Comprehensivă privind Managementul Crizelor din 2009, stipulează multe clauze ce țin de respectarea principiului de neutralitate în misiunile umanitare internaționale, însă nu invocă neutralitatea ca dogmă [203]. Totuși, oficiali ruși nu reacționează agresiv la astfel de dezvoltări în Finlanda și alte state neutre europene. De exemplu, în 2013, analistul militar din Federația Rusă, I. Korotenko, comentând întrebarea „cum va reacționa Federația Rusă la eventuală integrare totală a Austriei, Finlandei și Suediei în UE,” a răspuns foarte succint că autoritățile ruse, cel mai probabil, vor reacționa foarte calm.¹¹

Tot în acest context, expertul rus B. Mejuev, fondatorul site-ului Terra Americii și editorialist al ziarului rus „Izvestia,” a estimat, în 2013, că interesul Federației Ruse este soluționarea cât mai rapidă a problemelor bilaterale cu SUA pentru că următoarea administrație americană va avea o atitudine mai critică față de Rusia. De aceea politicienii de la Moscova se axează mai mult pe spațiul CSI, Oceanului Pacific și nu pe UE. În spațiul UE, în viziunea lui, experții de securitate ruși monitorizează mai mult nu atât statele europene neutre, precum Polonia, care, fiind stat NATO/UE, are ambiții politice mari și, deseori, extrem de rusofobe.¹²

De fapt, s-a stabilit că statele neutre europene estimează sociologic și analitic reacția Federației Ruse la pașii săi integraționiști în spațiul european și euroatlantic [258, p. 59]. Pe de o parte, procesele integraționiste sunt privite ca unele de socializare, când procesul adaptării valorilor și principiilor UE este condus pasiv. Pe de altă parte, procesele date sunt privite ca o platformă, în care statele neutre vor fi integrate în mecanismele decizionale ale sistemului internațional transformat. Evident, că anume memoria istorică negativă impune statele neutre studiate să monitorizeze efectele pașilor acestora în cadrul UE și NATO, în raport cu relația bilaterală cu Federația Rusă. De exemplu, Raportul Institutului Finlandez de Afaceri Internaționale din Helsinki, din 2002, face o analiză a declarațiilor și pozițiilor politice a mai multor oficiali ruși, privind acțiunile Finlandei în cadrul UE și NATO [258, p. 54-58]. Analizând concluziile raportului nominalizat, putem conchide că, în mare parte, autoritățile Federației Ruse sunt satisfăcute de politica de neutralitate militară (nealiniere militară), când statele neutre europene contribuie la stabilitatea și securitatea internațională.

În același timp, după cum constată experții Ch. Pursiainen și S. Saari, autoritățile militare ruse monitorizează cu atenție acțiunile militare ale Finlandei, Suediei și Norvegiei în proximitatea lor geografică [258, p. 60]. Diplomația rusă confirmă, de nenumărate ori,

autorităților de la Helsinki și Viena, că Rusia apreciază pozitiv solidaritatea europeană și contribuția statelor neutre la stabilitatea europeană. Totodată, diplomația rusă accentua că, dacă statele neutre vor deveni membre ale NATO, atunci Federația Rusă va fi nevoită să promoveze o politică de contrabalansare. Referitor la Austria, s-a stabilit că autoritățile Federației Ruse monitorizează mai mult dezvoltarea politicii interne, care este divizată în două tabere: partidele de stânga care pledează pentru menținerea politicii de neutralitate și partidele de dreapta care pledează pentru integrarea în NATO [127, p. 160]. În ansamblu, Federația Rusă nu se pronunță negativ față de eurocentrism, însă este îngrijorată mai mult de polul euroatlantic, în special, de armamentul și infrastructura strategică militară, care este dirijată de autoritățile NATO.

În același timp, statele neutre europene estimează, prin mecanismul feedback, opinia publică privind beneficiile politicii de neutralitate în cadrul dezvoltării mediului de securitate internațională nou. Așadar, analiza mai multor concluzii privind atitudinea publicului statelor neutre europene privind politica de neutralitate și dezvoltarea securității internaționale constată că există similitudini și divergențe. În Austria, Finlanda și Suedia, integrarea în UE a fost privită pozitiv de o mare majoritate a populației, ce a rezultat în aderarea la UE. În același timp, cea mai mare parte a populației acestor state susține ideea menținerii neutralității militare (nealinierii militare) cu clauza solidarității în cadrul Europei și neutralitatea în afara Europei.

Analizând atitudinea și opinia publicului față de alte aspecte ale securității internaționale, vedem că o mare majoritate a populației din statele investigate (de la 40% până la 70%), nu susține procesul aderării la NATO [250, p. 23-27]. Din punct de vedere politic și practic, în toate statele partidele de stânga sprijin ideea menținerii politicii de neutralitate în continuare, iar partidele de dreapta susțin ideea integrării mai profunde în UE și NATO. Majoritatea populației consideră procesul de integrare în UE ca un proces de europeanizare socială (occidentalizare identitară). Referitor la divergențele depistate, constatăm că atitudinea față de NATO este mai pozitivă în Austria și Finlanda, unde această organizație se consideră ca una de perspectivă în arealul euroatlantic pentru susținerea stabilității securității internaționale.

În urma transformării sistemului internațional de la bipolaritate la unipolaritate cu solidaritate în Europa în anii '90 ai secolului al XX-lea, statele neutre europene au trecut printr-o perioadă de criză identitară din câteva cauze. Prima a fost pierderea importanței strategice a neutralității în urma disparițiilor polurilor de putere între care neutralitatea a fost menținută ca element strategic important. A doua a fost procesul dezvoltării și promovării securității cooperative și colective cu clauza de solidaritate cu două poluri puternice - UE și NATO, fiind numite eurocentrism și euroatlantism. Încercările de a dezvolta securitatea cooperativă regională, promovată în comun cu OSCE, a constituit un factor complementar. A treia cauză a fost modul

de evoluție comunitară a sistemului internațional în Europa, având la bază principiile paradigmelor neoliberale și neoconstructiviste. Ultima, din punct de vedere moral, nu presupune neutralitate în cadrul solidarității comunitare europene.

Aceste procese susțin viabilitatea teoriei lui K. Waltz [280], demonstrând că natura structurii sistemului internațional a influențat statele neutre europene să se readapteze la mediul noului sistem internațional transformat și să adere la UE și la programul Parteneriatul pentru Pace al NATO. În același timp, fiecare stat neutru a avut propriul interes național în procesele descrise. *Totuși analiza Austriei, Finlandei și Suediei cu ajutorul mecanismului feedback a demonstrat că ele nu au abandonat clauza neutralității, dar au menținut politica de neutralitate militară pentru că ea a fost considerată una beneficiară pentru publicul intern.*

În prezent, în contextul securității internaționale contemporane, cauzele interne prevalează asupra cauzelor externe din trecut și anume – înrădăcinarea politicii de neutralitate în identitatea de neutralitate și calea de dezvoltare dependentă de aspectele istorice ale acestor state. Statele europene studiate continuă să fie neutre din punct de vedere militar, dar din punct de vedere politic – solidare cu Uniunea Europeană și, parțial, cu NATO. În acest context, ex-cancelarul Austriei, Wolfgang Schussel, a afirmat că „neutralitatea țării sale este un concept vechi, care nu mai reflectă realitatea complexă a începutului sec. al XXI-lea” [196, p. 6]. O problemă importantă, la care nu este oferit un răspuns de către autoritățile austriece, finlandeze și suedeze, este cum vor fi implementate practic clauzele Tratatului UE privind apărarea mutuală în Europa și cum vor reacționa statele neutre la pericolele noi în cadrul noului sistem internațional.

3.3. Specificul statutului de neutralitate permanentă a Republicii Moldova

Experiența politică a statelor neutre europene servește drept punct de reper pentru autoritățile Republicii Moldova în vederea perceperii esenței și particularității statutului de neutralitate permanentă pe arena geopolitică, precum și în asigurarea securității naționale.

Implementând studiul comparat al statelor neutre europene ca punct de reper, putem considera că Republica Moldova posedă documentele politico-juridice necesare care stabilesc statutul de neutralitate permanentă din punct de vedere juridic (Anexa 11). Constituția adoptată în 1994, art. 11 (1), stipulează ca „Republica Moldova proclamă neutralitatea sa permanentă,” iar art. 11 (2) stipulează că „Republica Moldova nu admite dislocarea de trupe militare ale altor state pe teritoriul său” [23]. În această ordine de idei, Concepția securității naționale din 2008, art.1.1, stipula că „statutul de neutralitate permanentă reprezintă principiul de bază al conceptului securității naționale” [44]. Iar Strategia securității naționale din 2011, art. 2, stipulează că „în procesul de promovare a intereselor naționale se va ține cont de statutul de neutralitate

permanentă care presupune că statul nu este parte la blocuri militare și nu admite dislocarea pe teritoriul său a trupelor militare ale altor state și blocurilor militare” [45].

Ca necesitate, admitem că în Constituția Republicii Moldova, precum și în actele politico-juridice ce reglementează securitatea națională, sunt reflectate clauzele juridice ale Convenției de la Haga din 1907 privind neutralitatea. Teoretic, aceste prevederi ale dreptului internațional ar trebui să corespundă criteriilor unui stat neutru (Anexa 15), dar numai *de facto*, pentru că Carta ONU nu prevede de jure un astfel de statut juridic; ONU recunoaște mai mult astfel de situații *post-factum* – cazul binecunoscut al recunoașterii neutralității Turkmenistanul.

OSCE apelează preponderent la noțiunea de neutralitate, care este mai mult o afirmație politică decât un aspect juridic strict de îndeplinit [59]. Conform documentelor de bază ale OSCE [73], Republica Moldova are dreptul „să fie neutră, precum și să-și schimbe statutul său; sau să aleagă aranjamentele, alianțele sau tratatele de securitate” (Anexa 10). Această clauză este una declarativă pentru Republica Moldova, pentru că nu invocă juridic clauza obligativității și garanțiilor pentru deciziile individuale ale statelor. Experiența decurgerii procesului soluționării conflictului transnistrean, unde OSCE are un rol de mediator, demonstrează că clauza statutului de neutralitate permanentă a Republicii Moldova practic nu a fost invocată. Mai mult se propune demilitarizarea Republicii Moldova. În acest context, niciun actor internațional nu a recunoscut oficial statutul de neutralitate permanentă al Republicii Moldova, în afară de respect declarat, ce are valori reduse pentru securitatea națională. Respectiv, statutul de neutralitate permanentă a Republicii Moldova nu are garanții internaționale.

În același timp, reprezentanții internaționali la fel sunt divizați privind statutul de neutralitate permanentă a Republicii Moldova. După cum a afirmat asistentul-adjunct al Secretarului General NATO pentru afaceri politice, James Appathurai, „NATO nu are nici o părere cu privire la statutul constituțional de neutralitate al Moldovei. Este decizia Moldovei” [4]. La fel, directorul adjunct al Secțiunii Managementul Crizelor a NATO, Mihai Carp, a afirmat că „NATO nu pune presiune asupra țărilor în vederea aderării. Este prerogativa țării să decidă dacă aderă sau nu la NATO. Și dacă Guvernul și cetățenii Republicii Moldova vor decide altfel în privința prevederii din Constituție legată de neutralitate și dacă va fi depusă o cerere de aderare la NATO din partea Moldovei, țările-membre o vor analiza. Dar e important ca și țara să aibă capacitatea de a contribui la NATO în modul corespunzător, deoarece criteriile de aderare și de aflare în această organizație sunt aceleași pentru toți membrii și absolut toți membrii pot beneficia de întregul arsenal de apărare colectivă al NATO”[15]. Iar analistul militar apropiat autorităților din Federația Rusă, I. Korotenko, a accentuat în 2013 că „[...] dacă Republica Moldova sau Ucraina vor face pași spre o eventuală integrare totală în UE, atunci autoritățile de

la Moscova vor fi nevoite să recunoască regiunea Transnistreană și să întreprindă alte măsuri de contracarare în regiune”.¹³

Într-un astfel context, în comparație cu statele neutre europene studiate necesitatea adoptării statutului de neutralitate permanentă a Republicii Moldova reprezintă mai mult o tactică internă, decât o presiune externă. Mai mult ca atât, *neutralitatea Republicii Moldova, nefiind recunoscută la nivel internațional, nu a devenit o cultură națională și nu a creat calea istorică de identitate națională ca să influențeze acest sentiment extensiv în rândul populației și în politica externă* [246]. Putem trata că instituționalizarea statutului de neutralitate permanentă în Republica Moldova a fost consecința nerealizării scopului de a deveni *zonă demilitarizată*, stipulată în art. 12 al Declarației de Suveranitate din 23.06.1990. Republica Moldova intenționa ca un subiect legal al relațiilor internaționale să devină o zonă demilitarizată, promovând activ consolidarea păcii și securității, implicându-se în cooperarea cu structurile europene [28]. Declarația de independență a Republicii Moldova din 27.08.1991 deja nu prevede o astfel de clauză și, invers, „CERE Guvernului Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste să înceapă negocieri cu Guvernul Republicii Moldova privind încetarea stării ilegale de ocupație a acesteia și să retragă trupele sovietice de pe teritoriul național al Republicii Moldova” [27].

Astfel, este importat de menționat, că declarațiile adeptilor afirmațiilor că statutul de neutralitate permanentă a fost impus Republicii Moldova nu sunt susținute de prezentul studiu. Ca exemplu pot servi afirmațiile menționate de expertul care a studiat mult timp politica Republicii Moldova, I. Chifu: „[...] neutralitatea impusă a Republicii Moldova nu are nimic de-a face cu cea negociată a Elveției, Austriei sau Finlandei” [21, p. 9]. Din punct de vedere instituțional, decizia adoptării statutului de neutralitate permanentă a fost una internă, adoptată în urma analizei opțiunilor strategice la momentul istoric. Studiul, ca și mai mulți experți din Republica Moldova pe aspectul securității și neutralității, susține idea privind caracterul concret-istoric al acestei soluții, care are rădăcini în anii '80 și a fost instituționalizată în 1994 prin Legea constituțională fiind o condiție a existenței statului independent integru. Până acum articolul 11 al Constituției Republicii Moldova privind statutul de neutralitate permanentă rămâne în calitate de factor de garanție a stabilității interne și integrității teritoriale a Republicii Moldova.

Evident, că aflarea Armatei a 14-a a Federației Ruse pe teritoriul Republicii Moldova, precum și conflictul separatist din Transnistria în acea perioadă au jucat un rol decisiv în gândirea politicianilor moldoveni privind ideea neutralității. Raționalitatea principală a unei astfel de decizii a constituit clauza să nu fie acceptată dislocarea trupelor străine pe teritoriul său și să se încerce demonstrarea poziționării neutralității pe arena internațională pentru a elimina

dubiul că pe teritoriul Republicii Moldova vor fi amplasate alte trupe străine. Scopul principal a fost de a menține integritatea teritorială a statului [65].

Astfel, Republica Moldova, ca stat neutru, este un caz mai specific în practica relațiilor internaționale contemporane, în comparație cu statele neutre europene (Anexa 14). Evident, că compararea directă a neutralității Republicii Moldova cu cea a Austriei, Finlandei și Suediei, nu ar fi una simplă din următoarele motive:

- plasamentele geopolitice diferă;
- proclamarea neutralității s-a produs în contexte istorice diferite cu scopuri politice și beneficii de garanții externe diferite;
- situațiile politice interne diferă: omogenitatea politică a statelor neutre europene versus instabilitatea Republicii Moldova, cu un conflict secesionist;
- nivelul de dezvoltare economică diferă;
- lipsa de dispute între statele neutre europene cu vecinii, ce ar prezenta un risc ascuns pentru securitatea națională, cum este cazul Republicii Moldova.

Însă este imperativ, după cum susține expertul I. Chifu, că „un stat neutru este obligat să-și asigure singur securitatea și apărarea teritoriului și populației” [22, p. 17]. În contextul cercetării viziunilor privind specificul neutralității Republicii Moldova în cadrul securității internaționale s-au depistat două puncte de vedere mai importante, însă diametral opuse. Primul este că, în condițiile proximității geografice a Republicii Moldova cu Europa, identității istorice europene, pornind de la Moldova medievală, legăturile etnoistorice cu România, membru NATO și UE, Republica Moldova are destinul să fie solidară cu UE prin devenirea eventuală a unui stat membru pe deplin. Astfel, politicienii moldoveni trebuie să examineze modul de cooperare individuală și sporită cu NATO pentru a contribui la securitatea internațională și pentru a-și asigura securitatea națională.

De exemplu, ex-ministrul apărării, V. Cibotaru, considera că „principiul de neutralitate este astăzi protejat cu foarte multă mîgălă de către Federația Rusă[...] pentru Rusia, acest principiu este un instrument de menținere sub control a Republicii Moldova și este jumătate din garanția faptului că Republica Moldova nu se va înclina, cum spun unii exponenți ai puterii din Federația Rusă, spre spațiul euroatlantic” [15]. În același context, ex-ministrul Apărării, V. Marinuța consideră că: „trebuie să ne revizuim relația noastră cu NATO. Nu putem merge în Uniunea Europeană fără să ne asigurăm securitatea” [15].

Iar după cum concluzionează expertul I. Pîntea, evaluând funcționalitatea statutului de neutralitate permanentă a Republicii Moldova în asigurarea securității naționale, „nu există garanții internaționale pentru acest statut” [5]. Corespunzător, expertul I. Pîntea consideră că este

necesar de identificat un mecanism alternativ de asigurare a securității naționale. În opinia expertului V. Croitoru: „[...] Chișinăul a depus efort pentru a i se recunoaște neutralitatea la nivel internațional, dar nu a reușit” [25]. Tot V. Croitoru consideră că „neutralitatea Moldovei nu trebuie privită ca un obstacol pentru cooperare militară cu NATO” [24, p. 34]. Adepții acestei gândiri consideră că o astfel de orientare va cimanta independența Republicii Moldova, de lungă durată, pentru a nu mai avea dominații externe.

Al doilea punct de vedere privind neutralitatea este împărtășit preponderent de adepții partidelor de stânga și mediul academic care privesc pașii Occidentului și ai Federației Ruse cu o atenție sporită în zona din jurul Republicii Moldova. După cum a afirmat ex-Prim-Ministrul Republicii Moldova, I. Leancă, „Eu sunt în mod clar pentru neutralitatea țării. Noi nu vom adera la NATO și dorim ca toți partenerii noștri, în Occident și în Orient, să respecte statutul nostru de neutralitate. Acest lucru înseamnă că, pe teritoriul Republicii Moldova nu ar trebui să fie mai mult prezența militară. Suntem pentru o neutralitate reală” [171]. În același context, ex-Ministrul afacerilor externe al Republicii Moldova, N. Gherman, la întrebarea perspectivei neutralității în procesul integrării europene, a declarat că ”Republica Moldova nu are planuri privind renunțarea la statutul de neutralitate permanentă în procesul integrării în Uniunea Europeană.”¹⁴

După cum a declarat ex-viceministru al afacerilor externe, V. Chiveri, „Moldova nu se poate pronunța pentru aderarea la NATO, deoarece are neutralitatea proclamată prin Constituție. Ați văzut că și în Ucraina s-au făcut declarații, inclusiv despre ieșirea din CSI, dar Ucraina nu a denunțat Acordul de aderare la această organizație. Declarațiile sunt declarații, iar ele nu coincid întotdeauna cu faptele” [15]. Conform V. Chiveri, Republica Moldova are nevoie mai mult de sprijin pentru integritatea teritorială și apelul comunității internaționale (NATO) către Federația Rusă privind retragerea forțelor militare ruse care staționează pe teritoriul Republicii Moldova fără un acord oficial [15]. Iar expertul B. Țârdea atenționează că „beneficiile reale pentru statutul de neutralitate a Moldovei se încearcă a fi subminate de către unii politicieni moldoveni” [169].

Acest segment consideră că pentru Republica Moldova cea mai bună soluție ar fi păstrarea statutului de neutralitate permanentă timp cât mai îndelungat întru asigurarea stabilității regionale prin diminuarea tensiunilor geopolitice. O astfel de strategie, care rezidă în stabilitatea îndelungată, va fundamenta independența și suveranitatea Republicii Moldova prin sporirea capacităților statului de a rezista la orice presiuni externe [64].

Este de menționat faptul că experții societății civile sunt la fel de divizați pe acest subiect. De exemplu, în 2002, în urma determinării intereselor naționale în legislația Republicii Moldova privind edificarea statalității moldovenești, cercetătorul în problemele securității naționale I. Pânteă, a formulat propunerea cu privire la reevaluarea principiului de neutralitate a Republicii

Moldova ca statut de neutralitate permanent [5]. Cercetătorul V. Croitoru, dimpotrivă, în urma deciziilor Summitului NATO din 2014, accentuează că neutralitatea Republicii Moldova nu este garantată în cadrul sistemului de securitate internațională contemporană, prezentând experiența Republicii Moldova în cadrul cooperării cu NATO ca o dilema politică a neutralității [24]. După cum menționează V. Croitoru, „neutralitatea a devenit astăzi un concept eminamente politic[...] Neutralitatea este pe cale să devină o atitudine facultativă, pe care statele terțe și-o rezervă pentru a o adopta în funcție de împrejurări și independent de calitatea formală a conflictului” [24, p. 23].

Iată cum analizează lucrurile expertul C. Ciurea: „[...] Moldova va continua să imite comportamentul unui stat neutru, întreținând iluzia funcționalității acestui principiu. Pentru majoritatea politicianilor moldoveni, aceasta este o cale de asigurare a securității cu costuri minime” [20, p. 4]. La rândul său, analistul politic B. Țârdea în 2008 a cercetat din punct de vedere sociologic punctele forte și slabe ale neutralității Republicii Moldova, manifestându-se ca un avocat al menținerii statutului de neutralitate permanentă în cadrul confruntărilor Occidentului și Rusiei pe perimetrul geopolitic, unde se află Republica Moldova [169].

În Republica Moldova există și opinii romantice, precum că în cazul menținerii statutului de neutralitate permanentă, scenariul dezvoltării Elveției ca un stat prosper și securizat va evolua pentru Republica Moldova. Această ipoteză este respinsă de studiul de față din trei cauze. Prima, Confederația Elvețiană a devenit un stat neutru încă în 1815, fiind garantat de către un forum internațional important, Congresul de la Viena. A doua cauză, Elveția nu a avut războaie pe teritoriul său mai mult de 600 de ani. Actualmente, respectul majorității comunității internaționale față de neutralitatea elvețiană este o tradiție diplomatică și de sens comun de a avea un loc internațional de neutralitate unde pot fi purtate tratative internaționale, în special la Geneva. A treia cauză, Elveția se află în centrul structurii sistemului internațional unipolar cu două dominante puternice NATO și UE, care sunt bazate pe imperativele securității cooperative [185]. Chiar evaluând riscurile în adresa securității naționale a Elveției prin viziunea paradigmei neorealismului, se constată că acest stat, având un teren geografic invulnerabil pentru forțele terestre și maritime, este natural protejat de două organizații internaționale cu capacități politice, economice și militare puternice.

În spațiul Europei de Est, structura sistemului internațional în anii '90 ai secolului al XX-lea, ca factor extern, se afla în proces de transformare de la bipolaritate la unipolaritate și nu impunea acut presiuni geopolitice asupra Republicii Moldova din partea polurilor externe rivale, sau altor actori internaționali. Conform postulatelor teoriei politicii internaționale a lui K. Waltz, anume structura sistemului internațional impune anumite presiuni externe asupra statului; respectiv, nu este clar ce a influențat Republica Moldova pentru adoptarea statutului de

neutralitate permanentă [280, p. 79]. Conform metodologiei lui U. Moller și U. Bjereld (Anexa 3), sistemul internațional trebuia să impună în mod consecutiv anumite presiuni asupra identității naționale a Republicii Moldova, factor intern, pentru a prefera ideea neutralității, ceea ce la fel nu a fost cazul [250, p. 7]. Din aceasta reiese că efectul destrămării URSS, din care Republica Moldova a făcut parte, și conflictul în regiunea de est a Republicii Moldova au contribuit la adoptarea statutului de neutralitate permanentă pentru a păstra suveranitatea și a reduce tensiunile interne. Se susține opinia răspândită, inclusiv concluziile dintr-o altă lucrare academică, precum că conflictul transnistrean a fost declanșat artificial și gestionat de către autoritățile URSS, pentru a evita pierderea controlului asupra Chișinăului, care declarase intențiile de independență în 1989 [244].

Conflictele pe perimetrul frontierelor URSS în perioada 1990-1994, cum ar fi cele din Abhazia, Crimeea, Karabahul de Munte, Osetia de Sud, nu puteau să se întâmple simultan și spontan. Astfel de precedente s-au produs numai în cadrul destrămării marilor imperii în trecut. Reiese că crizele enumerate au fost provocate de fostele autorități ale URSS pentru a fi menținute în formă de conflicte înghețate cu scopul păstrării unei pauze strategice și identificării, cu timpul a oportunității geopolitice pentru soluționarea asimetrică a crizelor și nu prin compromis. De exemplu, Războiul din Georgia din 2008 și anexarea Crimeei din 2014.

Astăzi este evident că, cu cât mai rapid astfel de state ca Azerbaidjanul, Georgia, Ucraina și Republica Moldova vor face pași concreți pentru a se integra în instituțiile occidentale geopolitice, cu atât mai cert Federația Rusă va întreprinde pași de contrabalansare în aceste zone de interes vital. Anume Rusia, în mare măsură, deține controlul principal asupra soluționării acestor conflicte sau situațiilor sensibile. După cum menționează R. Asmus, ex-viceasistentul Secretarului de Stat american pentru afacerile europene în administrația ex-președintelui W. J. Clinton, „războiul din Georgia a fost provocat în 2008 din cauza că Georgia s-a aflat pe o cale prea rapidă de integrare în structurile internaționale occidentale, anume în NATO” [175, p. 1-2].

Analizând mai multe declarații ale oficialilor ruși, inclusiv ale conducătorilor din regiunea transnistreană, autorul conchide că anume integrarea Republicii Moldova în instituțiile geopolitice occidentale, fundamentul structurii sistemului internațional european, unde Rusia nu deține controlul, este privită ca și *casus belli* pentru a destabiliza situația din Republica Moldova prin exploatarea vulnerabilităților securității naționale. Precedentul conflictelor din Ucraina din 2014-15 este o dovada adițională, în acest context. Actualmente, anume aspectul respectiv reprezintă un risc înalt pentru statutul de neutralitate permanentă și securitatea națională a Republicii Moldova, care încă se mai află în căutarea și stabilirea dezvoltării naționale în cadrul paradigmelor relațiilor internaționale schimbate și consolidarea identității sale naționale.

Corespunzător, factorul intern în formă de instabilitate politică nu a permis conducerii Republicii Moldova să aplice efectiv și eficient prevederile neutralității permanente în cadrul relațiilor internaționale. Ultimul factor, fiind un risc, împiedică stabilirea funcționalității efective a statutului de neutralitate permanentă în asigurarea securității naționale, ce constituie un element sensibil în agenda politică și de securitate din motive interne, ideologice și geopolitice.

Conform bazelor teoretico-conceptuale identificate, Republica Moldova este clasificată ca un stat neutru în timp de pace (Anexa 15, 16). Conform acestor prevederi, reiese că Republica Moldova, având un statut de neutralitate permanentă stipulat în constituție, care prevede obligativitatea absolută, mai mult apare ca un stat având o politică de neutralitate cu principiul selectiv. În acest context, funcția internațională a Republicii Moldova, ca stat neutru, este de a slăbi tensiunile geopolitice potențiale. Restul funcțiilor identificate nu pot fi atribuite Republicii Moldova.

Corespunzător, specificul statutului de neutralitate permanentă a Republicii Moldova rezidă în principiul de a conduce o politică de neutralitate în timp de pace pentru a rămâne neutră în timpul unui eventual conflict geopolitic. Aceasta reiese din argumentul că nu există un acord geostrategic între puterile mari sau o decizie a ONU sau OSCE privind recunoașterea și garantarea neutralității Republicii Moldova. În astfel context, specificul poziției Republicii Moldova presupune o politică de neamestec în disensiunile puterilor mari pe arena internațională și convingerea actorilor internaționali că ei la fel beneficiază de neutralitatea permanentă a Republicii Moldova. În așa condiții, specificul statutului de neutralitate permanentă a Republicii Moldova rezidă și în dilema politică - solidaritate cu partenerii (EU, CSI) *versus* angajament de neutralitate. Momentul istoric constă în faptul că Republica Moldova din nou se apropie de a fi la intersecția intereselor geostrategice, în special după amplasarea Scutului de rachete anti-balistice al NATO în România.

În prezent, Republica Moldova este un stat cu o capacitate modestă de a rezista la influențele externe ale unui hegemon nereștrâns. Astfel, reiese că, realmente, interesul național și neutralitatea Republicii Moldova sunt sensibile și dependente de arealul politico-economic din Est. În acest context, conducerea Republicii Moldova trebuie să conștientizeze riscurile potențiale ale integrării complete atât în CSI/Uniunea Euroasiatică, cât și în structurile europene, UE sau NATO. În cadrul integrării în UE, sensibilitatea și dependența Republicii Moldova nu va dispărea, dar poate deveni un factor de destabilizare periodică a Republicii Moldova. Corespunzător, pentru Republica Moldova adaptarea strategică la mediul internațional de securitate va rămâne o preocupare a conducerii statului.

3.4. Concluzii la capitolul 3

1. Cercetarea istoriei și situației statelor neutre europene în cadrul securității internaționale bipolare a scos în evidență factorii de influență, tendințele și perspectivele viabile ale politicii de neutralitate în fiecare caz aparte, precum și în întregime:

- politica de neutralitate a Austriei, Finlandei și Suediei a avut mai mulți factori și cauze istorice, însă structura sistemului internațional bipolar cu natura rivală a neorealismului, Războiul Rece, a fost cauza principală a menținerii neutralității în sec. al XX-lea;

- structura sistemului respectiv a mai avut un factor, pericolul comunismului, care putea fi promovat de polul de putere al acelui sistem internațional, URSS;

- în cadrul sistemului internațional bipolar, statele neutre europene s-au adaptat strategic la circumstanțele mediului de securitate, devenind platforme de negociere între două tabere adverse întru diminuarea tensiunilor internaționale, fiind strategic importante și securizate.

2. Tendințele noi ale evoluției statelor neutre europene în condițiile securității internaționale contemporane sunt similare:

- în rezultatul transformării structurii sistemului internațional european, statele neutre europene studiate au trecut printr-o perioadă de criză identitară a neutralității;

- natura nouă a structurii sistemului internațional a influențat Austria, Finlanda și Suedia să se readapteze strategic la mediul noului sistem internațional, promovând o politică de schimbare spre o neutralitate de cooperare cu solidaritate și factorul nealinierii militare.

3. Cauzele interne pentru menținerea politicii de neutralitate de către Austria, Finlanda și Suedia prevalează, actualmente, asupra cauzelor externe din trecut. Acest paradox este calificat ca fenomenul înrădăcinării politicii de neutralitate în identitatea de neutralitate, pe calea dezvoltării dependente a acestor state de memoria îndelungată în rândul populației. Statele studiate continuă să fie neutre din punct de vedere militar, dar politic – solidare cu UE și NATO.

4. Experiența Austriei, Finlandei și Suediei este utilă pentru Republica Moldova, care astăzi se află din punct de vedere geopolitic la frontiera a două structuri internaționale sistemice și competitive, ce produc tendințe similare cu perioada Războiului Rece.

5. Republica Moldova apare mai mult ca un stat neutru în timp de pace având o politică de neutralitate cu principiul selectiv. Corespunzător, funcția internațională a Republicii Moldova, ca stat neutru, este de a slăbi tensiunile geopolitice potențiale.

6. Specificul statutului de neutralitate permanentă a Republicii Moldova rezidă în principiul de a conduce o politică de neutralitate pe timp de pace pentru a rămâne neutră în timpul unui eventual conflict geopolitic. Respectiv, adaptarea strategică la mediul de securitate internațională va rămâne o preocupare a conducerii statului.

4. IMPACTUL SCHIMBĂRILOR DIN SECURITATEA INTERNAȚIONALĂ ASUPRA STATELOR NEUTRE EUROPENE: CONSIDERENTE PENTRU REPUBLICA MOLDOVA

Un stat neutru, din punct de vedere politico-juridic, se manifestă mai mult în cadrul mediului de securitate internațională. Totodată, statele neutre, având o capacitate geostrategică modestă, sunt mai capabile să se adapteze strategic la mediul de securitate, decât să-l formeze sau să-l influențeze. Respectiv, perspectivele Austriei, Finlandei și Suediei vor depinde de evoluția mediului de securitate contemporană, promovând politicile de acomodare.

Evaluarea situației în domeniul mediului de securitate internațională contemporană, demonstrează că transformările istorice și provocările globale noi contribuie la formarea anumitei ordini mondiale cu un regim internațional, care se află la baza structurii sistemului internațional. Ultima, direct sau indirect, influențează statele neutre europene. Analiza mediului securității internaționale prin prisma paradigmelor principale ale teoriei relațiilor internaționale determină că noua structură a sistemului de securitate european are la bază regimul internațional neoliberal, care produce efectele respective asupra statelor neutre europene. Iar sistemul regional, în care se află Republica Moldova, diferă din motiv că două structuri sistemice UE/NATO și CSI – au frontiera în zona geopolitică din jurul Republicii Moldova.

Perspectivele manifestării Austriei, Finlandei și Suediei, poziționate în cadrul structurii sistemice a UE, vor fi similare din motivul influenței regimului internațional neoliberal asupra politicilor externe. UE, concomitent și indirect susținut de alianța militară NATO, având principii, norme, reguli și proceduri decizionale de solidaritate, remodelează cu timpul identitățile naționale spre unele colective europene și politicile externe spre unele active. Ideea neutralității și politica de neutralitate a statelor europene vor fi modificate sub efectele structurii internaționale cu un regim internațional neoliberal, dacă status quo-ul internațional va persista.

Rezultatele analizei situației și perspectivelor statelor neutre europene servesc drept criterii, considerente strategice, pentru estimarea funcționalității politicii de neutralitate a Republicii Moldova în vederea asigurării securității naționale. Perspectiva Republicii Moldova în cadrul mediului securității internaționale contemporane poate fi evaluată în coraport cu experiența manifestării neutralității statelor europene în cadrul sistemul internațional contemporan.

Astfel, devine important de studiat factorii interni și externi, care influențează asupra funcționalității neutralității permanente a Republicii Moldova.

4.1. Efectele structurilor sistemice noi ale securității internaționale contemporane asupra statelor neutre europene

Securitatea statelor neutre europene, respectiv, politica de neutralitate, depind de caracterul structurii sistemice a securității internaționale, care determină paradigma relațiilor interstatale și, corespunzător, modul de contracarare a amenințărilor internaționale la adresa securității naționale. În acest context, pentru a estima perspectivele Austriei, Finlandei și Suediei în cadrul securității internaționale contemporane, ce vor servi ca un considerent strategic pentru Republica Moldova, este imperativ necesar de a stabili caracterul structurii sistemice a securității în arealul european și, totodată, în jurul Republicii Moldova. În acest scop, se va apela la metodologia a lui S. Krasner privind determinarea regimului internațional, care constituie baza instituțiilor internaționale, respectiv, formează natura structurii sistemului internațional. Totodată, metodologia a lui R. Jervis privind regimul de securitate și dilema de securitate se va aplica pentru identificarea esenței regimului internațional din punct de vedere al securității internaționale, care este contextul neutralității statelor europene.

În această ordine de idei, perioada contemporană a dezvoltării securității internaționale, caracterizată ca globalizare, a revelat că amenințările și riscurile în adresa securității statelor neutre europene au evoluat în unele transnaționale. De exemplu, atentatele teroriste din 2001 în SUA, din 2004 – în Spania, din 2005 – în Regatul Unit, precum și unele conflicte moderne, cum ar fi Războiul din Afganistan din 2001, Războiul din Irak din 2003, Războiul din Georgia din 2008, instabilitățile în masă în țările arabe din bazinul Mării Mediterane în 2011-12, conflictele din Siria din 2012-15 și din Ucraina din 2014-15, migrarea masivă a populației, respectiv, creșterea crimei organizate, au demonstrat că provocările contemporane diferă de cele din perioada Războiului Rece.

Așadar, amenințările transnaționale noi produc efecte asupra securității internaționale, respectiv, asupra statelor neutre europene (Anexa 5). Putem vorbi în unele cazuri despre producerea anumitor impacte asupra statelor naționale, când riscurile exploatează vulnerabilitatea statului și amenințarea devine reală, care trebuie contracarată în practică, cum ar fi traficul de droguri din Afganistan sau migrarea necontrolată a refugiaților din Africa și Orientul Mijlociu în UE. Pentru a răspunde la provocările internaționale și a asigura securitatea națională în cadrul securității internaționale contemporane, ca tendințe începând cu sec. al XX-lea, statele folosesc metoda costului eficient pentru economiile lor naționale și, mai ales, prin eforturi colective de cooperare. În majoritatea cazurilor, statele supraputere, dar sunt precedente când și statele cu potențial mai modest, contribuie la formarea sau transformarea structurii

sistemului internațional prin formarea regimurilor internaționale instituționalizate în organizații internaționale, care restrâng mediul de securitate internațională și minimalizează amenințările.

Astfel, mediul de securitate internațională influențează procesul formării structurii sistemului internațional (Anexa V), având ca elemente principale sistemul internațional (regimuri și instituții internaționale de securitate: ONU, OSCE, NATO, UE ca entitate politică) și ordinea mondială (polurile de putere: China, India, SUA, Rusia, UE ca actori geostrategici) [233, p. 25]. Dar, în funcție de provocările internaționale și evenimentele, care duc la schimbarea mersului istoriei, anume polurile de putere mondială, în raza capabilităților oferite în cadrul structurii internaționale, pot avea un efect esențial asupra sistemului internațional (Anexa 6). Totodată, mediul securității internaționale și provocările respective influențează dezvoltarea majorității statelor, inclusiv a statelor neutre europene. Ca urmare, statele neutre europene se află sub efectele geopolitice și geostrategice, precum și amenințărilor transnaționale noi ale mediului de securitate internațională. În consecință, caracterul aranjamentelor internaționale (structura sistemului internațional), din punctul de vedere al regimului internațional, influențează politica statelor neutre europene. Este imperativ necesar de a vizualiza, cum statele neutre europene răspund la amenințările/provocările internaționale, în special, cum se dezvoltă diferite aranjamente internaționale.

După cum a fost explicată în metodologie, dilema de securitate și conceptul de regim de securitate au o influență majoră asupra mediului de securitate internațională și statelor naționale [227, p. 173]. Astfel, pentru securitatea națională a statelor neutre europene prezintă interes caracterul regimurilor internaționale care contribuie la păstrarea, reformarea sau transformarea mediului de securitate internațională. Reieșind anume din natura acestor fenomene, Austria, Finlanda și Suedia au selectat statutul și politica de neutralitate, deoarece majoritatea statelor europene nu au reușit să-și restrângă acțiunile lor în convingerea că alții vor proceda la fel în cadrul Războiului Rece. Totodată, nu a fost definită clar forma de cooperare între state atunci când exista dilema de securitate în formă de pericol al confruntărilor bipolare. Conform opiniei lui B. Huld și A. Lejins, statele neutre europene, analizând provocările și amenințările internaționale, înțelegeau că costul pentru greșeala în cadrul dilemei de securitate va fi dezastruos pentru securitatea națională [221, p. 127].

Astfel, structura realistă a sistemului internațional și inexistența regimurilor de securitate au condus la înarmare și la două războaie mondiale în sec. al XX-lea [247]. În cadrul bipolarității, Austria, Finlanda și Suedia sesizau că lipsa de cooperare și a unui regim de securitate internațională între polurile de putere rivale în Europa, face dificilă identificarea motivelor altor state. Evident, că o astfel de situație a creat incertitudini care, din motivul dilemei

de securitate, au impus Austria, Finlanda și Suedia să mențină neutralitatea, alte state acționând unilateral și competitiv relativ, dar nu cooperativ absolut. Ca rezultat, în perioada de până la 1990, crearea regimului de securitate internațională nu a fost posibilă din cauza incapacității abandonării unilateralității de către statele mari.

De fapt, din punct de vedere istoric, criteriul principal al amenințării pentru un stat a fost războiul interstatal și anume – nivelul potențialului unui stat cu armament mai sofisticat față de altul. Acest fenomen, *dilema de securitate*, presupunea că înarmarea asimetrică a unui stat poate deveni o amenințare pentru alt(e) stat(e). După cum menționează J. Hertz [218] și R. Jervis [226], „neclaritatea motivelor, lipsa de comunicare adecvată, înarmarea cu arme ofensive s-a aflat la baza dilemei de securitate care, de fapt, din punct de vedere istoric, impunea statele să se înarmeze pe principiul de paritate și să se pregătească de un eventual război” [233, p. 7]. În arealul european, pentru a diminua efectul dilemei de securitate, au fost efectuate câteva încercări de a crea sisteme de constrângeri ale mediului internațional, fapt care constituia reflectarea dominării paradigmei realismului politic privind războiul și pacea. În esență, Congresul de la Viena sau Liga Națiunilor susțineau ideile conceptelor alianțelor militare, balanței de putere și mediului securității internaționale restrâns de coaliții, astfel, pacea internațională a fost considerată mai mult o stare temporară, decât naturală.

Congresul de la Viena din 1815 este considerat de către realism și liberalism un punct istoric, privind dezvoltarea securității colective cu securitate individuală în Europa. Așadar, în pofida ideilor liberale, exprimate la Congresul de la Viena de a controla securitatea internațională, se constată că acest aranjament a fost mai mult o coaliție de securitate colectivă cu scopul de a se proteja unele de altele, comparativ cu alianțele defensive tradiționale, care se protejau de alte alianțe militare sau de un stat hegemonic puternic. Din punctul de vedere al liberalismului, caracterul acestui aranjament a fost unul revoluționar – ideea securității colective privind apărarea securității cetățenilor. Realismul susține că aceasta a fost mai mult o coaliție structurală a polurilor de putere pentru a restrânge mediul de securitate prin eforturi colective, totodată, pentru a marginaliza Franța deoarece ideile revoluționare liberale ale Revoluției Franceze prezentau o amenințare mai mare decât un război interstatal pentru structura internă a monarhiilor [185]. Totodată, nu atât provocările internaționale, cât schimbarea actorilor structurii sistemului internațional, anume întărirea Prusiei, precum și unificarea statelor germane (1871), au produs schimbări, dar nu reforme sau transformări paradigmatică în mediul internațional.

În baza metodologiei regimului internațional dezvoltat de S. Krasner, reiese că cauza principală a incapacității Congresului de la Viena de a materializa idealurile liberale a fost neputința statelor europene de a forma un regim internațional și o instituție internațională, care ar

susține securitatea comună [237, p. 2]. Analizând detaliat prima încercare liberală în istoria modernă de a lansa un sistem de securitate colectivă, constatăm că anume nevalorificarea principiilor și normelor cu ajutorul organizației instituționale, cu reguli și mecanisme de luare a deciziilor care ar obliga statele la angajamente internaționale, au constituit cauzele eșecului.

În scopul limitării provocărilor la adresa securității naționale, cooperarea internațională este mai importantă pentru statele neutre europene, decât confruntarea în cadrul dilemei de securitate, unde predomină unilateralitatea statelor puternice. În acest context, conform prevederilor cadrului metodologic al lui R. Jervis, reiese că șocurile în urma războaielor europene devastatoare, natura amenințărilor, cum ar fi *războiul total* (al Doilea Război Mondial) sau războiul poziționat îndelungat (Primul Război Mondial), caracterul armelor ofensive și defensive sau al armelor de distrugere în masă (arme nucleare, chimice, biologice) au contribuit la formarea unor regimuri de securitate în prima jumătate a sec. al XX-lea. Liga Națiunilor (1920) și ONU (1945) posedă toate aspectele pentru a fi considerate regimuri internaționale de securitate, instituționalizate ca organizații internaționale de securitate [185, p. 79].

Organizațiile internaționale de securitate, cum ar fi Liga Națiunilor și ONU ca structuri sistemice internaționale, au avut paradigma interacțiunii interstatale, determinată de actorii principali ai relațiilor internaționale. De exemplu, Liga Națiunilor a fost o reflectare a unui regim internațional instituționalizat, care, din punct de vedere teoretic, a rezumat multe idei și postulate ale liberalismului. Însă, din cauza realismului politic dominant, postulatul principal – comunitatea de state/de puteri – nu au fost materializat în Liga Națiunilor (Anexa 13).

De rând cu aceste cauze structurale, câțiva factori au demolat acest regim ca instituție internațională, ceea ce a condus la dezlănțuirea celui de-al Doilea Război Mondial. Prima, după cum o descrie un adept al neorealismului și al structurii sistemice a relațiilor internaționale, profesorul M. Kaplan, este că dacă sistemul trebuie să devină moderat, atunci și actorii ar trebui să devină moderați [230, p. 150]. În același timp, M. Kaplan susține că este esențial de a permite actorilor învinși să intre în sistem (instituția internațională) ca parteneri acceptabili. În cadrul Ligii Națiunilor, Germania și URSS nu au avut rolul de parteneri acceptabili, fiind marginalizați. Aceste cauze vor conduce ulterior la revizuirea regimului internațional și, corespunzător, a structurii sistemului internațional cu consecința formării alianțelor politico-militare și lansării altui război mondial, care va servi, mult timp, un șoc istoric în arealul european.

ONU, comparativ cu Liga Națiunilor, a fost formată pe criteriile pragmatice ale neorealismului, susținând concluziile academice privind echilibrul de puteri restrâns și securitatea colectivă cu factorul statelor supraputere [213]. Conform reprezentantului școlii tradiționale engleze a realismului și raționalismului, H. Bull, ONU va fi un „prim sistem politic

global care va lua forma de sistem global de state” [14, p. 20]. În același sens, H. Bull pune accentul pe extinderea și contribuția statelor europene la sistemul de securitate la scară globală, cu intenția respectării principiului moral. Prin urmare, după dezastrul celui de-al Doilea Război Mondial, ONU apărea ca un regim și instituție pur idealistă. După cum susține G. Best, în acest context „într-adevăr, crearea Organizației Națiunilor Unite, în 1945, a constituit actul central de recunoaștere de către generația supraviețuitoare războiului că ceva a trebuit să fie făcut pentru a evita repetarea unor astfel de dezastre. [...] Carta ONU, a devenit, dintr-odată, declarația de autoritate a dreptului de desfășurare a relațiilor internaționale, în același timp, în care s-a autorizat înființarea noilor organe de ajutor” [181, p. 67].

De fapt, crearea ONU a constituit încercarea foarte realistă de a schimba ordinea mondială, prin metoda creării unei noi ordini internaționale. Funcția atribuită ONU a fost de a fi o organizație cvadruplu-polițienească pentru a menține ordinea mondială. În pofida ideilor morale și abordărilor liberale, exprimate în timpul negocierilor, națiunile mari au recunoscut caracterul realist al ordinii mondiale, în care războaiele pot fi prevenite cu greu. Prin aplicarea metodologiei a lui S. Krasner și R. Jervis, se conchide că China, Regatul Unit, SUA și URSS au încercat să creeze, în mod repetat, un regim și o instituție de securitate internațională, care cel puțin ar echilibra ordinea mondială întru a preveni tragediile și atrocitățile de tipul celor re trăite în perioada celor două războaie mondiale.

Compromisul a fost foarte greu de realizat din cauza neîncrederii, temerilor cu privire la câștigurile relative și pierderile de lungă durată suportate de către state. Conform teoriei lui R. Jervis, statele-supraputere au fost de acord să schimbe starea de lucruri în mediul internațional, însă suspiciunile fiecăruia privind intențiile altuia, precum și dorința de a schimba mediul internațional prin forță nu a permis ca ONU să materializeze conceptul securității colective. ONU nu avea nici o influență asupra fondatorilor. Prin urmare, la timpul creării ONU, statele învingătoare în al cel de-al Doilea Război Mondial nu credeau că alții împărtășesc aceleași valori privind securitatea și cooperarea colectivă. Cauzele ineficienței au fost preferințele, valorile și identitățile antisistemice și diametral opuse ale fondatorilor.

Totodată, în cadrul regimului de securitate al ONU nu s-a neutralizat flexibilitatea unilateralității și expansiunii. Astfel, multe state, păstrând ideea revizionismului, au compromis securitatea internațională, transformând ordinea mondială din multipolară în bipolară, în cadrul căreia s-au dezvoltat statele neutre, precum Austria, Finlanda și Suedia. Una dintre cele mai mari amenințări care persistă și în prezent este caracterul armelor nucleare ofensive. Ele sunt cu mult mai puternice, decât cele defensive, ceea ce constituie argumentul principal al *dilemei de securitate* și impedimentul pentru un regim de securitate sub formă de securitate colectivă. În

aceste condiții, regimul internațional instituționalizat al ONU nu asigură statele neutre europene cu garanții de securitate. Din motivele respective, raționalismul Austriei, Finlandei și Suediei a fost să aleagă neutralitatea și nu idealismul ONU.

Actualmente, în arealul statelor neutre europene putem vorbi despre dominarea principiilor neoliberale în agenda securității internaționale. Efectuând doar content-analiza paginilor oficiale, precum și a documentelor politico-juridice ale UE [95] și NATO [75], putem conchide următoarele: în primul rând, se manifestă puterea morală a opiniei publice care joacă un rol important pe agenda statelor europene; în al doilea rând, conceptul de război interstatal a devenit neatrăgător pentru populația europeană în urma șocurilor celor două războaie mondiale; în al treilea rând, promovarea stabilității prin valori comune și spiritul de comerț au produs efecte în societățile europene să nu fie admise războaie interstatale; în al patrulea rând, diplomația și negocierile internaționale sunt relativ transparente și previzibile, fără politici care ar favoriza un război interstatal; în al cincilea rând, necesitatea păstrării unei forțe minime de autoapărare, la fel, minimalizează ideea și posibilitățile războaielor interstatale. Cu alte cuvinte, *conceptele privind securitatea cooperativă și comunitatea statelor cu un regim internațional neoliberal, au început să joace un rol important în arealul statelor neutre europene.*

Mai mult ca atât, în cadrul structurii sistemului internațional, în care sunt poziționate statele neutre europene, fenomenele dreptului natural al omului și al cetățenilor statului sunt reflectate ca un concept de securitate individuală în cadrul securității colective, fiind în OSCE, UE sau NATO. Mulți adepți ai neoliberalismului și neoconstructivismului susțin că identitatea individuală și colectivă a început să joace un rol important în mediul de securitate internațională contemporană în Europa (Anexa 13). De exemplu, în ultima declarație a Summitului OSCE de la Astana din 2010, șefii statelor au reiterat „angajamentul față de conceptul, inițiat în Actul final de securitate comprehensivă, cooperativă, egală și indivizibilă, care se referă la menținerea păcii pentru respectarea drepturilor omului și libertăților fundamentale, precum și la legătura de cooperare economică și ecologică cu relațiile pașnice interstatale” [176].

În prezent, caracterul structurii sistemului de securitate internațională s-a transformat considerabil (Anexa 13). Astfel, la nivel global, de rând cu amenințările și riscurile internaționale existente, se încearcă promovarea dimensiunii economice și sociale de cooperare internațională. Ele stabilesc interdependența complexă internațională și promovează o identitate social-universală. Ea, fiind liberală în esență, în concordanță cu drepturile omului și principiile democratice de guvernare, în final, ar trebui să materializeze ideile privind comunitatea de state democratice. Realizarea ultimului concept ar consolida comunitatea de securitate, în care între

state nu ar exista frica privind intențiile altuia, precum și privind câștigurile relative versus câștigurile absolute, care împiedică cooperarea internațională.

Totodată, autorul menționează că, pe lângă globalizarea în curs de dezvoltare, în cadrul sistemului internațional s-au format structuri regionale, care, cu timpul, au început să se autogestioneze. Ca exemple pot fi descrise multiplele tratate și organizații regionale, începând cu OSCE, NATO, UE până la ASEAN/APEC, NAFTA, CSI, ECOWAS și OAS, MERCOSUR. Analizând specificul arealului statelor europene neutre, inclusiv al Republicii Moldova, constatăm faptul că s-au stabilit două structuri sistemice internaționale care au o influență considerabilă asupra mediului internațional (Anexa 6): UE împreună cu polul de putere militară NATO și spațiul postsovietic, instituționalizat prin CSI, cu un pol de putere militar în formă de Tratatul OTSC și proiectul politic Uniunea Vamală Euroasiatică. Prin definiții, am putea să le clasificăm ca regimuri internaționale de constrângere sau de cooperare și de solidaritate, dar particularitatea regimului de securitate necesită o analiza adăugătoare.

Aspectul de securitate în aceste structuri este analizat prin prisma categoriilor de securitate colectivă și apărare colectivă, dacă ele satisfac cerințele unui regim internațional, în special, ale regimului de securitate. În cazul analizei Tratatului OTSC, semnat la Tashkent la 15 mai 1992, ghidat de către Federația Rusă, deducem că acesta prezintă o alianță de apărare colectivă, în sensul clasic, bazată pe prevederile articolului 51 al Cartei ONU, privind dreptul la autoapărare [144]. Acest tratat este o reflecție pură a timpului cu paradigma de interacțiune neorealistă. Federația Rusă, fiind succesor al URSS, a jucat un rol primordial în stabilirea acestui aranjament internațional, având motive și preferințe de a păstra securitatea frontierelor la o profunzime strategică cât mai posibilă. Republica Moldova a evitat invitația la acest regim de securitate internațională din cauza desfășurării conflictului transnistrean și declarării statutului de neutralitate permanentă.

În același timp, stabilirea regimului internațional politico-economic sub formă de CSI pe data de 8, 21 decembrie 1991 a avut câteva scopuri strategice [154]. Primul scop l-a constituit transformarea completă a URSS, neoficial vorbind – desființarea pașnică a URSS, fără conflicte majore. Putem vorbi despre învingerea periferiilor naționale asupra centrului dominant al URSS. Al doilea scop, din punct de vedere politico-juridic, a fost formarea CSI ca organizație regională de cooperare politico-economică pentru menținerea unor angajamente, semnate de URSS pe arena mondială, precum și pentru reformarea sistemului politico-economic interdependent creat pe parcursul unei perioade îndelungate de viața comună.

CSI nu poate fi clasificată pe deplin ca o securitate colectivă (Anexa 8) pentru că, din 1991 și până în prezent, în acest areal au existat multiple conflicte și războaie. Principalele dintre

ele fiind conflictele militare din Abhazia, Karabahul din Munte, Crimeea, Cecenia, Osetia de Sud, Georgia, Kîrgîzstan, Transnistria, Tadjikistan, ultima fiind în Ucraina în 2014 cu multe caracteristici analogice ale precedentelor nominalizate. Mai mult ca atât, reevaluând politica externă și de securitate din 2000, Federația Rusă promovează preponderent ideea spațiilor geostrategice mari, considerând că CSI este zona sa de responsabilitate, euroasiatică, unde nu va ceda altor influențe externe. După cum se afirmă în concepția politicii externe a Federației Ruse din 2013, privind cooperarea regională, „prioritățile (art. 42) politicii externe ruse constau în dezvoltarea cooperării bilaterale și multilaterale cu statele-participante la CSI, consolidarea în continuare a CSI [...] o sarcină prioritară (art. 44) de formare a unei Uniuni Economice Eurasiatice, concepută pentru a maximaliza nu numai utilizarea relațiilor economice reciproc avantajoase în cadrul CSI, dar, de asemenea, pentru a deveni modelul-cadru al Comunității, deschis pentru alte state. Bazându-se pe principiile universale integraționiste, uniunea nouă este concepută pentru a deveni o legătură eficientă între Europa și regiunea Asia-Pacific” [123].

În acest context, Federația Rusă promovează extensiv un regim internațional nou sub formă de Uniune Vamală Euroasiatică cu polul militar de apărare colectivă, OTSC. Evident că multe principii și reguli instituționale par a fi similare cu cele ale UE. Însă Federația Rusă este un actor asimetric prea puternic comparativ cu alți participanți ai acestui regim internațional. Mai mult ca atât, Federația Rusă nu împărtășește ideile liberale și nu promovează o identitate comună unificatoare. Fiind un stat cu regim de guvernare bazat pe valorile tradiționale ale realismului politic, Rusia propune un proiect de beneficii bazat pe cooperare economică și câștiguri economice. De asemenea, Rusia se propune ca un lider geopolitic al acestui areal, punând accentul și pe aspectul militar, OTSC (compartimentul IV al Concepției Politicii Externe a Federației Ruse privind prioritățile regionale) [123].

Într-un astfel de context, în cadrul CSI și al Uniunii Vamale Eurasiatice nu sunt excluse acte de unilateralitate în relațiile interstatale: ca exemplu, pot servi tensiunile între Kîrgîzstan, Uzbekistan și Tadjikistan cu privire la regiunea Fergana. Totodată, metodele diplomației coercitive ale Rusiei față de Georgia, Moldova, Kîrgîzstan, Ucraina reflectă rolul *hegemonic puternic* în cadrul acestei structuri a sistemului internațional. Cu alte cuvinte, în acest areal geopolitic, în urma transformării URSS, este stabilit un alt pol de putere reformat, Federația Rusă, care promovează un regim internațional structural pentru securizarea profunzimii strategice a securității naționale și interesului național. Structura este formată pe principiile paradigmei neorealismului, și numai parțial ale liberalismului, pentru a spori capacitățile regiunii de a influența mediul internațional de afaceri și de securitate.

Cauzele *dilemei de securitate* în CSI nu sunt eliminate, fapt ce conduce la suspiciunile privind preferințele între state. De exemplu, din 11 state ale CSI numai 7 state sunt parte componentă OTSC [144], iar inegalitatea economiilor statelor CSI la fel este una necoordonată. Astfel, conform indicatorilor Băncii Mondiale, în perioada 2000-2012, PIB-le în statele CSI fluctuau de la 11% până la 2%, cele mai mari și, totodată, mai vulnerabile fiind ale Azerbaidjanului, Federației Ruse și Kazahstanului [281]. Inițial, CSI apărea ca un realism defensiv, însă este important să menționăm că Federația Rusă, de rând cu alte state ale CSI, fiind nesatisfăcută de status quo-ul afacerilor internaționale, manifestă tendințe de revizionism. Nu este exclus că aceasta structură se va schimba și va duce la principiile realismului ofensiv, ceea ce în prezent nu are loc din cauza economiei neperformante a Federației Ruse (PIB a scăzut de la 10% în 2000 până la 3,5 % în 2015) și a potențialelor slabe ale altor state CSI.

Conform metodologiei lui S. Krasner și R. Jervis, realizăm că un stat-supraputere, ca Federația Rusă, a dorit stabilirea unui regim internațional stabil în spațiul CSI; însă, multe state ale acestui areal geopolitic nu sunt satisfăcute de status quo-ul lor. Continuă să aibă loc diferite conflicte și tensiuni interstatale, de exemplu, Azerbaidjan-Armenia, Rusia-Ucraina, Rusia-Georgia, Kîrgîzstan – Tadjikistan - Uzbekistan privind Valea Fergana și resursele de apă. Mai mult ca atât, în arealul CSI, statele au diferite valori și abordări privind securitatea și cooperarea mutuală. În același timp, precedentul anexării Crimeii în 2014 cu ideea promovării *Novorosiei* în Ucraina, prin metoda războiului hibrid, susținute de elitele politice [136] și populația Rusiei, demonstrează că Federația Rusă ideologic nu crede în aspectul ne-expansiunii frontierelor sale [163]. Totodată, în arealul CSI, nu toate statele au perceput formarea regimului internațional și de securitate colectivă ca o necesitate a timpului. Din acest motiv nu sunt discutate costurile securității individuale comparativ cu securitatea colectivă. De exemplu, Republica Moldova și Turkmenistanul s-au declarat state neutre, Georgia a ieșit din componenta CSI după războiul din 2008, pe când Ucraina examinează acest aspect după anexarea Crimeii de către Federația Rusă în 2014, iar Uzbekistanul în 2012 a ieșit din componenta OTSC fără motive publice.

Ca o consecință a evoluției mediului de securitate internațională în arealul european, s-au format două poluri de putere (Anexa 6), care se completează reciproc, UE și NATO. Uniunea Europeană, fiind considerată un pol eurocentrist, evoluează ca o comunitate de state cu principii și valori exprimate expresiv liberale [95]. Acest pol are drept scop și tendința de a deveni în viitor un aranjament supranațional. Cu alte cuvinte, UE are scopul, în perspectivă, de a deveni o structură supranațională puternică, o federație sau o comunitate de state. Ca instituție internațională, UE încearcă să promoveze aspectul de securitate cooperativă (Anexa 8, 9).

Tot în această zonă, a evoluat și aranjamentul puternic al apărării colective sub forma NATO (Anexa 8), care este considerat, ca pol euroatlantic [74]. Aceste două poluri se completează din două motive. Primul, din cele 28 de state ale UE, 22 sunt și membre ale NATO, ceea ce exclude principiul dublării cheltuielilor pentru securitate și apărare. Doi, UE și NATO realizează scopul principal al securității, cel al stabilității, prin specializarea acțiunilor internaționale. Există mai multe dezbateri sub aspectul geopolitic în cadrul acestor poluri de putere, de exemplu, factorul dominării SUA în afacerile europene versus alte state puternice din Europa. Sunt evidente și încercările Federației Ruse de a reduce influența puterii atlantice în Europa, precum și ultimele intenții de a sublinia necesitatea supremației Franței și Germaniei asupra structurilor transnaționale UE (alocuțiunea Președintelui Federației Ruse, V. Putin, la Conferința Internațională de Securitate de la Munchen din 2007) [150].

Ca urmare, aceste poluri de putere sunt regimuri și instituții internaționale, stabilite ca interdependență complexă, ce formează structura sistemului internațional în arealul, în care sunt poziționate statele europene neutre Austria, Finlanda, Suedia. Evident, că motivele formării acestor regimuri și instituții internaționale, UE și NATO, au fost pur pragmatice și realiste. Totuși, evoluția lor a luat o traiectorie liberală, ceea ce, în consecință, a transformat aceste aranjamente internaționale în comunități de state, cu principii de securitate cooperativă, având și alianță militară de apărare colectivă. După cum afirmă A. Stein, „instituționalizarea coordonării și colaborării poate deveni o rețineră a individualismului (statului) și conduce actorii (statele) ca să recunoască importanța maximalizării comune [267, p. 139].

Crearea NATO și UE a avut loc în scopuri pragmatice ale realismului politic, dar cu intenții liberale. NATO a constituit mai mult un pas geostrategic, care reflecta caracterul amenințărilor la adresa statelor în urma războiului mondial și începerii intensificării tensionărilor în ajunul Războiului Rece. În pofida factorului american decisiv în acest aranjament de apărare colectivă, primele intenții au fost inițiate de statele europene. Este adevărat, că până la formarea NATO în 1949, prima alianță de apărare colectivă în Europa postbelică a fost Alianța vest-europeană (Pactul de la Bruxelles) din 1948, care includea Franța și Regatul Unit, precum și Belgia, Luxemburg și Regatul Țărilor de Jos. Șocul suportat în urma celui de-al Doilea Război Mondial și neclaritățile ordinii mondiale postbelice au impus statele europene să adopte o soluție de evitare a repetării unui astfel de dezastru, precum și să stabilească un echilibru în Europa.

Politica ambiguă promovată de URSS în Europa, precum și divergențele dintre statele europene privind viitorul Germaniei au creat premise pentru evoluția modelului de alianță de apărare colectivă sub forma NATO, unde SUA a fost cel mai evident promotor. În pofida preocupărilor NATO de amenințările convenționale tradiționale din timpul Războiului Rece,

amplificate de către factorul armelor nucleare, structura acestui regim internațional a avut șansa de a materializa ideile liberalismului, privind securitatea colectivă și comunitatea de state care să nu absoarbă, dar să promoveze securitatea și identitatea comună. Putem admite o oportunitate istorică sub formă de organizație internațională a statelor liberale. În acest context, menționează A. Stein, „puterile mari pot structura deseori alegerile și preferințele puterilor mai mici, fapt ce va forma consecutiv rezultatele regionale” [267, p. 135].

Ca urmare, în cadrul Alianței create pe baza valorilor/normelor democratice liberale și a principiului de consens, este stabilit un proces de luare a deciziilor inovatoare, care presupune consultări politice de coordonare, planificare a apărării comune și deznăționalizare a apărării. Ca urmare, pe termen lung, aceste elemente inovatoare, împreună cu factorii de dezvoltare ai UE, au contribuit la formarea identității comune în timp de pace între statele democratice. Prin urmare, după dezagregarea Uniunii Sovietice în 1991, NATO, pe lângă conceptul de alianță de apărare colectivă a promovat, de asemenea, *conceptele de comunitate cu identitate de apărare comună și interdependență complexă*. Ca efect, contrar argumentului neorealismului privind caracterul efemer al alianțelor militare fără o amenințare comună, membrii organizației, pur și simplu, nu au manifestat interesul de dizolvare din cauza stabilității politice, economice și de securitate, testat în timp, și susținute de identitatea comună și valorile comune (regim internațional), precum și de un acord colectiv puternic de apărare (organizație internațională). Sub aspectul dat, analizele neorealiste și neolibérale nu sunt suficiente pentru a înțelege din ce motiv o alianță militară a început politica de promovare a securității internaționale.

Inițial, UE a constituit, de asemenea, un realism politic cu idei liberale de a promova federația europeană și, totodată, de a controla resursele strategice principale ale industriilor, care sunt baza producerii armelor convenționale [256, p. 241]. Inaugurată oficial prin Tratatului de la Maastricht ca Uniune în 1993, originile UE se trag de la Comunitatea Europeană a Cărbunelui și Oțelului prin Tratatul de la Paris din 1951 și Comunitatea Economică Europeană prin Tratatul de la Roma din 1958, menite să promoveze o federație de state europene, o piață economică unică, precum și să restabilească în perioada postbelică viața economică și socială devastată.

Ideile liberalismului au avut condiții să fie promovate de către Jean Monnet și Robert Schuman, promotorii Comunității Europene. După cum considera J. Monnet, „în Europa nu va fi posibilă stabilirea păcii, în cazul în care statele s-ar restabili în baza suveranității naționale, cu toate că acest lucru implică politici de prestigiu și protecționism economic. Dacă țările se vor proteja din nou una de cealaltă, va apărea din nou necesitatea de a construi armate puternice” [185, p. 47]. În prezent, argumentele neoliberale privind interdependența complexă și neorealistă vizând structura internațională restrânsă sunt insuficiente pentru a explica fenomenul UE.

Apelarea la argumentele sociale ale neoconstructivismului clarifică acest fenomen exclusiv, care este important pentru a pronostica perspectivele statelor neutre europene.

Astfel, reiese că în arealul european se materializează ideile liberale prin implementarea în practică a unui regim instituționalizat în organizație internațională care schimbă identitatea și formează alte societăți în formă de comunitate de state. După cum a fost stabilit, unul din liderii constructivismului, A. Wendt, susține că „o analiză liberală sau constructivistă puternică a acestei probleme [UE] ar sugera că patru decenii de cooperare ar putea da rezultate de creare a identității europene colective în termeni prin care statele definesc propriile lor interesele. Chiar dacă motivele egoiste au constituit punctele de plecare, procesul de cooperare tinde să redefinească aceste motive prin reconstituirea identității și intereselor în ceea ce privește noile înțelegeri subiective și angajamente” [284, p. 417]. Pentru Austria, Finlanda și Suedia importă faptul că în arealul european instituțiile create pentru a organiza și promova coordonarea și colaborarea internațională încep să formeze criterii pentru luarea deciziilor, precum și să canalizeze alte națiuni spre luarea în considerare a intereselor naționale ale altor state, de rând cu interesele lor [267, p. 139]. Acesta este un fenomen nou în practica internațională.

Cea mai reușită explicație a fenomenului arealului european, unde sunt poziționate statele neutre studiate, a fost identificată în analizele experților Școlii de la Copenhaga, care promovează aspectul securității internaționale multidimensionale cu factor uman. Ca rezultat, UE a devenit o comunitate de securitate, în care sunt poziționate și statele neutre europene, ca un actor independent al mediului internațional, cu o densitate înaltă de interacțiune între state [278].

Ca rezultat al analizei efectuate, am constatat că *cooperarea interdependentă în cadrul UE a format, de mai multe decenii, o identitate colectivă comună europeană care contribuie la schimbarea socială a preferințelor statelor în Europa* [284, p. 417]. Ca dovadă a eficacității acestui regim internațional instituționalizat, care determină actuala structură a sistemului internațional european, poate servi faptul că în rândul membrilor UE, dar și în Europa în ansamblu, nu s-a declanșat un război devastator timp de mai mult de șaptezeci de ani.

Aplicând metodologia lui S. Krasner și R. Jervis privind natura regimului în arealul european, unde sunt Austria, Finlanda și Suedia, putem conchide următoarele. Statele-supraputere – Franța, Regatul Unit, Germania și SUA – au dorit stabilirea regimului internațional în arealul european, cu un mediu regional reglementat. Majoritatea statelor din arealul european au fost rezonabil satisfăcute de status quo-ul mediului internațional, chiar având bipolaritate cu efecte negative. Majoritatea statelor europene împărtășeau aceleași valori, privind securitatea și cooperarea politico-economică internațională, cu timpul aderând la UE și NATO. Majoritatea statelor din Europa înțelegeau că, în cadrul regimului internațional creat, nu este loc pentru

violarea frontierelor stabilite după cel de-al Doilea Război Mondial, lucru confirmat prin Actul Final de la Helsinki în 1975. Astfel, revizionismul a fost exclus din start din Europa contemporană. Formarea regimului internațional, în percepția statelor europene, a devenit unul evident, dictat de necesitatea timpului. Este clar că în cadrul UE și NATO s-a înțeles că costurile securității individuale sunt mai mari în comparație cu eforturile colective din mediul de securitate internațională restrânsă.

Astfel, în urma provocărilor din perioada Războiului Rece și perioada de transformare a securității regionale în arealul european, în care sunt poziționate statele europene neutre Austria, Finlanda și Suedia, s-a format o structură interdependentă a sistemului internațional sub formă de regim internațional instituționalizat ca UE și NATO. Acest regim are la bază principii, valori și norme liberale care determină reguli și decizii privind securitatea internațională. Austria, Finlanda și Suedia interacționează în cadrul structurii sistemului internațional format de un regim internațional neoliberal cu criterii neoconstructiviste, care produce efectele sale.

Astfel, caracterul afacerilor internaționale în arealul european s-a transformat paradigmatic din neorealist în neoliberal. Ca rezultat, structura sistemică internațională stabilită în Europa produce efecte asupra statelor neutre europene din motivul că are norme, valori, reguli și mecanisme de luare a deciziilor comune. Totodată, mediul de securitate internațional global rămâne unul instabil, dominat de paradigma neorealistă, ce influențează statele europene neutre spre o gravitație de cooperare eurocentristă. Factorul euroatlantic (NATO) va rămâne unul esențial în Europa, în special, după conflictul din Ucraina din 2014-15, crizele din statele bazinului Mării Mediterane, criza din Siria și influxul necontrolat al refugiaților în Europa din 2015, ceea ce va fi mai dificil de gestionat fără suportul statelor continentului nord-american.

Pentru Republica Moldova, ca stat neutru, este important să perceapă că în circumstanțele contemporane, în regiunea Europei de Est evoluează două structuri sistemice internaționale, care sunt promovate de poluri de putere, UE/NATO și Federația Rusă/CSI (Anexa 6). Aceste structuri au diferite regimuri internaționale. Astfel, reieșind din argumentul că structurile internaționale manifestă tendințe de extindere, cooperare și competiție, conflictele de interes cu rivalități între structurile identificate nu sunt excluse. Totodată, este de menționat faptul că Federația Rusă [150] privește intențiile UE sau NATO în proximitatea sa geografică cu suspiciuni și le consideră drept un risc potențial pentru securitatea națională [175]. Din această cauză, analiza perspectivelor statelor neutre Austria, Finlanda și Suedia, precum și ale Republicii Moldova, este esențial să fie efectuată prin prisma structurilor existente ale sistemului internațional.

4.2. Perspectivile manifestării Austriei, Finlandei și Suediei în cadrul securității internaționale contemporane ca previziune pentru Republica Moldova

Perspectivile Austriei, Finlandei și Suediei, precum și ale Republicii Moldova, în cadrul securității internaționale contemporane, vor fi diferite din cauza că structurile sistemice în arealurile geopolitice studiate posedă diferite regimuri internaționale, efectele cărora asupra statelor neutre europene cercetate și asupra Republicii Moldova sunt diferite. Structura sistemică internațională din Europa, formată de polurile de putere mari – UE și NATO, este capabilă să influențeze mai pronunțat mediul securității internaționale în favoarea preferințelor sale, din motivul că potențialul politic, economic, social și militar al acestei structuri este unul dintre cele mai avansate în cadrul securității internaționale contemporane [245].

Concluziile analizei originilor și tendințelor Austriei, Finlandei și Suediei demonstrează că politica de neutralitate a acestor state neutre europene este un produs, o variabilă dependentă, a influenței directe a structurii sistemului internațional, variabilă independentă (Anexa 4). Totodată, structura sistemului internațional în cadrul Războiului Rece, care anterior a constituit contextul neutralității Austriei, Finlandei și Suediei, s-a transformat, dar fenomenul neutralității a rămas, fiind numit un paradox internațional în Europa. Această contradicție a fost explicată reușit de către profesorii neoconstructiviști U. Moller și U. Bjereld (Anexa 4) prin fenomenul neutralității instituționalizate pe calea istorică dependentă, care a produs o identitate neutră confortabilă la Helsinki, Stockholm și Viena. Totodată, autorul tezei de disertație a demonstrat anterior că din motivul schimbului pericolelor/provocărilor și riscurilor în adresa securității internaționale și statelor neutre, caracterul (paradigma) structurii sistemului internațional se schimbă corespunzător și produce alte efecte.

Drept exemplu, anume în cadrul arealului european, s-a stabilit o structură a sistemului internațional, cu un regim internațional paradigmatic neoliberal, cu elemente neoconstructiviste accentuate, sub forma principală de UE, completată de alte instituții internaționale europene, ce se află într-o interdependență internațională complexă. Acest regim cu elemente sociale, în cazul continuării status quo-ului în mediul securității internaționale în acest areal, va influența identitățile statelor-membre ale UE, inclusiv ale celor neutre, spre una colectivă europeană. Ultima va modifica politicile de neutralitate. Republica Moldova, cu o probabilitate înaltă, nu se va confrunta cu acest efect din cauza parcursului de tranziție și a necesității adaptării strategice la transformările din cadrul structurii sistemului internațional/mediului de securitate internațională în arealul său, în special, conflictul din Ucraina din 2014-2015, tensiunile dintre Occident și Federația Rusă, precum și în cadrul interacțiunii cu UE și Federația Rusă.

Ca suport al argumentului menționat, neoconstructivistul A. Wendt susține că structurile fundamentale ale politicii internaționale sunt mai mult sociale decât strict materiale și ele formează mai mult identitățile și interesele statelor decât comportamentul, ceea ce este susținut mai mult de către raționaliști (neorealism/parțial neoliberalism) [282, p. 71]. În același timp, bazându-ne pe argumentele reprezentantului Școlii de la Copenhaga, O. Waever, și ale expertului B. Frederking (Anexa 8) considerăm că UE este o comunitate de securitate care a fost construită mai mult prin metoda socială, anume prin procesul desecurizării, adică prin marginalizarea progresivă a îngrijorărilor comune de securitate, în favoarea altor probleme comune [278, p. 69].

În analiza UE, ca regim internațional care influențează statele neutre europene, s-a făcut referință la conceptul de comunitate de securitate, care a fost descris anterior de către profesorul K. Deutsch și definit ca „absențe de război cu elemente de integrare între state” [191, p. 2]. Totodată, autorul tezei de doctorat a constatat că structura sistemului internațional european contemporan, UE sau NATO, nu a început prin metoda/cauza socială. Ca suport al argumentului, O. Waever la fel susține că „explicarea începutului comunității poate fi cauza geopolitică, realistă, ca, de exemplu, Războiul Rece [NATO], balanța de putere și alianța. [...] În perioada respectivă, Europa occidentală a fost acoperită de geopolitica Războiului Rece. [...] În spatele acestor transformări, de la balanța de putere de securitate spre comunitatea de securitate, ar putea fi un lanț de schimbări sistemice” [278, p. 102].

În acest context, structura sistemului internațional european, cu pilonii UE și NATO, posedă toate caracteristicile de a fi clasificată drept o comunitate de securitate (Anexa 8). După cum afirmă majoritatea documentelor politico-juridice ale UE, de exemplu, Strategia Securității Europene, „statele europene se angajează să se ocupe de litigii în mod pașnic și să coopereze în cadrul instituțiilor comune” [198, p. 1]. La fel, Strategia Securității Interne a Uniunii Europene stipulează că „Europa trebuie să stabilească un model de securitate, bazat pe principiile și valorile Uniunii: respectarea drepturilor omului și libertăților fundamentale ale statului de drept, a democrației, dialogului, toleranței, transparenței și solidarității” [223, p. 8]. Aspectul social al acestei structuri a devenit unul important care, cu timpul, influențează identitatea, preferințele și comportamentul statului ca parte a comunității. Totuși începutul structurii nominalizate a fost unul geopolitic, care a avut cauze pragmatice sistemice neorealiste și, parțial, neoliberale. Așadar, apelarea la paradigmele neoliberale și neoconstructiviste, descrise în metodologie, este necesară pentru a demonstra cauzele sistemice ale comunității de securitate europeană.

Conform bazelor teoretico-conceptuale și metodologice ale studiului actual, descrise anterior, originea regimului de securitate, inclusiv a celui internațional, este considerată influența factorului de putere al statelor puternice (realism), a factorului negocierilor (liberalism) și a

factorului ideii/exogen (constructivism). Respectând tradiția ideilor lui H. Grotius, R. Keohane a descris cauzele sistemice ale originii regimului internațional, structura UE și NATO care are tangență cu aspectele statelor neutre europene studiate. Așadar, bazându-ne pe argumentele lui R. Keohane, stabilim că UE și NATO, precum și a alte organizații internaționale din Europa corectează deficiențele relațiilor internaționale: absența anterioară a cadrului legal efectiv de răspundere la provocările internaționale în Europa, imperfecțiunea schimbului de informații între statele Europei și costurile de interacțiuni relative versus absolute în cadrul cooperării politico-economice între state [237, p. 154]. Totodată, reiese că structura stabilită a sistemului internațional european a ajutat statele europene să neutralizeze dilema de securitate între membrii structurii (scopul neoliberal) și să diminueze influența actorilor din afara regimului internațional (scopul neorealist). În cadrul studierii documentelor politico-juridice ale mai multor organizații internaționale, s-a stabilit că UE este unica organizație politico-economică regională care are documente politico-juridice de securitate precum Strategia de Securitate și Strategia Internă de Securitate, în care sunt acoperite criteriile nominalizate, precum și exclusă dilema de securitate prin dezvoltarea Modelului de Securitate European [270, p. 7].

În același timp, după cum a fost stipulat în metodologia cercetării, un regim internațional are principii (valori), norme, ce sunt instituționalizate în organizațiile internaționale, cu reguli și mecanisme decizionale [237, p. 2]. În acest context, Strategia Securității Europene și Strategia Securității Interne a UE reflectă clar principiile și normele interacțiunii dintre state, unele dintre ele constituind „respectarea drepturilor fundamentale ale omului, statului de drept și a vieții private; protecția tuturor cetățenilor; transparența și responsabilitatea în cadrul politicilor de securitate; dialogul ca mijloc de soluționare a diferendelor, în conformitate cu principiile toleranței, respectului și libertății de exprimare; integrarea, incluziunea socială și lupta împotriva discriminării, ca elemente-cheie pentru securitatea internă a UE; solidaritatea statelor-membre, în fața provocărilor care nu pot fi satisfăcute de către statele-membre, acționând individual sau în cazul în care o acțiune concertată este în avantajul UE în ansamblu; încrederea reciprocă ca principiu-cheie pentru o cooperare de succes” [223, p. 19-20].

Analizând conținutul Tratatului UE (Preambulul și Titlul I – Valori, Titlul II – Principii, Titlul III – Instituții, Titlul V – Dispoziții generale privind acțiunea externă a Uniunii și dispoziții speciale privind politica externă și de securitate) și strategiile de securitate conform aspectelor teoretice ale lui S. Krasner și R. Keohane, constatăm că Uniunea este o construcție sistemică, care are stabilite elemente structurale ale unui regim internațional neoliberal [272, p. 20-41]. Din punctul de vedere al securității, baza acestei structuri o constituie principiile democratice de reciprocitate, de angajament și de solidaritate în scopul de a contracara efectele negative pentru

statele europene privind incertitudinile dilemei de securitate și provocările globalizării. Cu timpul, structura sistemului internațional în Europa contemporană, având la bază UE, a devenit complex interdependentă, beneficiind de mai multe sfere și instituții de cooperare, fapt ce permite abordarea aspectelor securității multidimensionale și comprehensive.

Bazându-ne pe argumentele savanților R. Keohane și J. Nye privind interdependența complexă, descrisă în metodologia cercetării, vizualizăm clar că aceasta continuă să fie una dintre teoriile dominante ale relațiilor internaționale în cadrul sistemului internațional european structural. Dacă e să analizăm sistemic arhitectura internațională în Europa prin UE cu multiple agenții de interacțiune, NATO (22 state UE sunt membre), OSCE (toate statele UE sunt membre), Consiliul Europei (toate statele UE sunt membre), vedem că ea are elemente de interdependență complexă: mai multe canale de comunicare în agenda internă și externă, lipsa de probleme de ierarhie în agenda statelor și rolul secund al agendei militare, în timpul contestării agendelor politice, dezacordurilor sau conflictelor internaționale.

Vedem că toate aceste variabile ale fenomenului interdependenței complexe, de rând cu normele, valorile și principiile UE, sunt parte a agendelor politice ale autorităților de stat, care dezvoltă, în mod corespunzător, politicile externe. În acest cadru explicativ, conchidem că structura sistemului internațional în arealul european a fost creat în baza principiului realismului politic, cu intenții liberale de a dezvolta o Europă stabilă în formă de regim internațional. Corespunzător, *structura sistemului european, ca regim internațional cu valori, principii și norme, a stabilit interdependența complexă internațională, care are reguli și mecanisme decizionale comune, ce influențează comportamentul statelor europene și, cu timpul, modifică identitățile statelor spre una colectivă europeană și solidară.*

În prezent, Austria, Finlanda și Suedia interacționează în cadrul relațiilor internaționale, fiind membre ale unui pilon important al structurii sistemului internațional european, Uniunea Europeană (Anexa 7). Cu toate că interdependența complexă în arealul european conține mai multe instituții internaționale, se consideră că demonstrarea ipotezei disertației numai în baza unui singur pilon va fi suficient. Alte regimuri și instituții internaționale europene, cum ar fi Consiliul Europei, NATO, OSCE, sunt considerate în studiul de față mai mult decât condiții antecedente sau variabile de intervenție care doar sporesc amplitudinea ipotezei. Conform metodologiei descrise și bazându-ne pe concluziile privind mecanismul cauzativ al statelor neutre europene investigate (Anexa 4), vom modela sistemic perspectivele Austriei, Finlandei și Suediei în cadrul paradigmelor structurii internaționale prin prisma UE [250, p. 19].

Prin urmare, conform postulatelor neorealismului și neoliberalismului privind securitatea internațională, mediul de securitate internațional influențează procesul formării politicii externe a

statelor neutre europene cercetate (Anexa 7). Evident, că nivelul de influență a mediului de securitate internațional asupra statelor depinde de capacitatea lor de a rezista la presiunile externe. Astfel, Austria, Finlanda și Suedia au adoptat/menținut politica sau statutul de neutralitate pentru că nu au putut rezista autonom la presiunea externă, care a și determinat interesul național legat mai mult de dilema de securitate și asigurare a securității naționale.

Evident, că un factor important care contribuie la formarea interesului național este identitatea națională a statelor (Anexa 4), care, din punct de vedere istoric, s-a format în urma transformărilor structurii sistemului internațional [250, p. 7]. De exemplu, identitatea neutră a statelor europene este consecința transformărilor de după cel de-al Doilea Război Mondial și a evoluției Războiului Rece. Bazându-se pe interesul național, amplificat de identitatea națională, statele dezvoltă ideea de securitate națională care, în cazul Austriei, Finlandei și Suediei, constituia neutralitatea. Chiar și fiind impusă Austriei și Finlandei, neutralitatea vine ca o idee implementată de rațiune și anume de politica externă și de securitate a statului.

În cadrul relațiilor internaționale, politica externă și de securitate a statelor constituie un răspuns la mediul de securitate internațional și nu la mediul economic sau social. Mediul de securitate internațional recepe politica externă de neutralitate și răspunde statelor neutre prin stabilitate sau garanții de securitate virtuale, chiar dacă ele sunt asigurate de dreptul internațional. Exemplul dezonorării duble a neutralității Belgiei, în sec. al XX-lea demonstrează că neutralitatea de asemenea are riscuri și este fragilă în cadrul mediului de securitate deși formal este garantată de dreptul internațional. Garanțiile internaționale ale Federației Ruse, Regatului Unit și SUA față de Ucraina, stipulate în Memorandumul de la Budapesta din 1994 [139], în timpul crizei și conflictelor din Crimeea și estul Ucrainei în 2014-15, s-au dovedit a fi mai mult gesturi diplomatice [118]. În acest context, se consideră că, în cazul acestui algoritm convențional descris, identitatea neutră a statului rămâne neschimbată pentru că ea este instituționalizată prin calea dependenței istorice, din motivul că structura sistemului internațional a avut un *status quo*.

Un astfel de algoritm privind politica externă a statelor neutre europene studiate a fost aplicabil în condițiile paradigmatică ale neorealismului, când mediul internațional de securitate a fost unul restrâns și controlat temporar de către coalițiile sau regimurile internaționale, formate și ghidate exclusiv de către statele-supraputere [208]. În prezent, în pofida faptului că mediul global de securitate internațional este influențat de către procesul de globalizare, cu interdependență complexă, și rămâne restrâns de către diferite regimuri internaționale numai parțial, statele neutre europene se află într-un regim internațional regional neoliberal cu principii

neoconstructiviste. *Într-un astfel de model structural, felul de interacțiune a statelor neutre europene cu mediul de securitate internațional este unul diferit.*

Conform schemei lineare, descrise ca Mecanism de formare a politicii externe și de securitate în cadrul structurii sistemului internațional cu regim internațional neoliberal/neoconstructivist (Anexa 7), răspunsul statelor neutre europene la provocările internaționale se modifică. Așadar, mediul global și regional de securitate internațională continuă să joace un rol important, având efecte asupra statelor europene neutre, ca, de exemplu, influxul masiv de refugiați în Europa din Africa și Orientul Mijlociu în 2014-15. Corespunzător, Austria, Finlanda și Suedia, având o identitate națională instituționalizată ca una neutră, formează interesul național cu accentul pe securitate și pot continua promovarea ideii neutralității pentru o politică externă și de securitate adecvată. În unele cazuri, statele neutre europene pot să promoveze o politică externă autonomă, însă obligațiunile subsemnate în cadrul Tratatului, documentelor de bază, conceptelor și strategiilor de securitate ale UE care stipulează ferm principiile/valorile, normele, regulile și procedurile decizionale direct și indirect, impun anumite limitări și constrângeri pentru politica externă. Mecanismul UE oferă o protecție diplomatică pentru statele neutre în raport cu statele-supraputere, din cauza că ultimele sunt constrânse de cadrul normativ al UE, de exemplu, sancțiunile UE împotriva Federației Ruse din 2014.

Ideea mecanismului UE (Anexa 7) pe segmentul extern și de securitate este de a forma un răspuns colectiv la amenințările și riscurile mediului de securitate internațională [272, p. 28-41]. Evident, că precedentele războiului din Irak din 2003 și din Georgia din 2008, ale crizei din Siria, 2012-2015, și crizei din Ucraina, 2014-2015, demonstrează că acest mecanism încă nu lucrează adecvat în afara arealului european, pentru că nu a existat o poziție comună a membrilor UE la fiecare eveniment. Cauza ineficiențelor UE privind răspunsul extern comun este lipsa consensului vizavi de implementarea deplină a Politicii Externe și de Securitate Comună. Totodată, postulatele neoliberale și neoconstructiviste, exprimate în valori, norme și principii ale UE, promovează conceptul *comunitate de state*, care are potențial să devină și *comunitate de securitate* consolidată pe viitor, unde noțiunea de război este deja exclusă între membrii UE.

Acest cadru paradigmatic neoliberal/neoconstructivist al UE are două elemente esențiale. Din punct de vedere neoconstructivist, cu cât mai mult timp vor continua astfel de relații, fără lovituri externe în formă de război sau de alte conflicte între statele UE, cu atât mai mult se vor aprofunda principiile, valorile și normele, devenind un element apriori pentru orice politică nouă și comportament al statelor pe arena internațională. Continuând astfel de relații, fără impedimente majore, *UE formează o identitate colectivă și cooperativă de comunitate*

europă. Aceasta deja influențează și modifică, în mod pasiv, identitatea națională spre împărtășirea conștiinței colective europene.

Ultimul, ca paradox nou, este atractiv pentru statele mai puțin puternice. De exemplu, criza din Ucraina din 2014-15, unde mai multe state ale UE și NATO au perceput acțiunile Federației Ruse în Crimeea și raioanele de est ale Ucrainei ca o unilateralitate, numai a sporit cooperarea în cadrul UE [95] și NATO [75] și ca rezultat a întărit aceste organizații din punct de vedere politic și instituțional. Ca urmare, vom menționa că în procesul confruntării provocărilor de securitate, *Uniunea Europeană, fiind un regim internațional instituționalizat cu principii și valori liberale, reguli și proceduri, contribuie la modificarea identității naționale a statelor europene neutre*. În această ordine de idei, statele neutre europene studiate au două linii de interacțiune directă/indirectă în confruntarea mediului de securitate internațional: prima - recepția efectelor externe și transmiterea răspunsului autonom și a doua - recepția efectelor externe și transmiterea răspunsului prin reacția colectivă a UE. În a doua formulă, interesul național împreună cu elementul important, securitatea, va fi influențat cu timpul de o identitate nouă, una colectivă a UE care, de rând cu ideea de neutralitate, va aprofunda ideea de solidaritate.

Autorul susține că ideea colectivă europeană va fi reflectată tot mai mult în politicile externe ale statelor europene, care vor deveni și partea răspunsului colectiv al UE în cadrul mediului de securitate internațională contemporană. De exemplu, strategia securității naționale a Austriei stipulează că „în secolul al XXI-lea, politica de securitate a Austriei va cuprinde toate măsurile la nivel național, european și internațional pentru a realiza următoarele obiective: modelarea unei situații care să sporească securitatea Austriei, a populației sale și a Uniunii Europene în ansamblu” [172, p. 4]. La rândul său, Finlanda afirmă în strategia sa de securitate că „statutul de membru al UE este o alegere bazată pe valori fundamentale pentru Finlanda. Aceasta include, de asemenea, o dimensiune puternică a politicii de securitate. Pentru Finlanda este important ca Uniunea să păstreze rolul său în menținerea stabilității în Europa și semnificația sa ca o comunitate de securitate” [204, p. 12]. Iar Suedia reflectă rolul puternic de stabilizator UE în politica sa externă: „Suedia trebuie să fie o parte activă a unei Europe puternice, unite și deschise[...] Cooperarea în cadrul UE este esențială în abordarea acestor provocări de securitate. Suedia dorește ca UE să continue promovarea unei politici ambițioase după 2020” [179, p. 2].

Evident, că elementul slab al acestei teorii este riscul naționalismului etnic, care mai persistă în Europa, neclaritățile dezvoltării politicii externe și de securitate ale Federației Ruse față de UE, precum și statele neutre europene, evoluția crizei economice internaționale. Totodată, conform postulatelor neoconstructiviste și neoliberale, reiese că în cazul persistenței

acestui *status quo* în UE, precum și în relația UE - Federația Rusă, regimul internațional instituționalizat în UE cu o probabilitate mare va produce anume aceste efecte asupra statelor neutre europene: ideea solidarității și identității colective europene. Ca un suport al acestui argument, sunt și condițiile antecedente în formă de diferite organizații internaționale și nonguvernamentale transnaționale care contribuie la sistemul cooperativ și complex interdependent european.

De fapt, arealul european are o interacțiune combinată a mai multor organizații internaționale interdependente: OSCE, UE, NATO. În mod corespunzător, toate aceste organizații internaționale au scopul de a influența politicile externe ale statelor participante în vederea cooperării și evitării conflictelor interstatuale. Iar principiul consensual și de cooperare în adoptarea deciziilor a devenit un *leitmotiv* al organizațiilor europene de securitate. După cum afirmă savantul S. Krasner, „regimurile internaționale pot fi menținute și susținute de tradiții și legitimitate” [237, p. 139]. Într-o astfel de abordare, ordinea europeană stabilă a putut fi creată într-o perioadă relativ scurtă. Cu toate acestea, identitățile naționale sunt, de obicei, schimbate treptat, îndelungat, fapt ce va fi și în cazul statelor europene neutre. Prin urmare, un astfel de principiu al UE presupune, treptat, deznaționalizarea politicii de securitate a statelor europene. În mod corespunzător, bazându-se pe principiul că securitatea este indivizibilă, instituțiile internaționale europene vor deveni, treptat, o prioritate în cadrul răspunsului comun la mediul de securitate internațională. Aceasta începe să creeze deja alte fenomene colective, cum ar fi promovarea securității internaționale la o distanță de profunzime strategică pentru a contracara provocările asimetrice ale globalizării prin metode preventive și de prevenire.

Evident, se admite că structura sistemului internațional european se dezvoltă în funcție de evoluțiile mediului internațional. De exemplu, efectele negative ale crizei din Grecia din 2014-2015 și migrării masive a refugiaților din Africa și Orientul Mijlociu în Europa în 2015-2016 ar trebui să submineze consolidarea UE. Însă, după cum susține A. Wendt, „uneori, structurile sociale constrâng astfel acțiunea (individuală) că strategiile de transformare sunt imposibile din motivul caracterului social colectiv al structurii, schimbarea căreia depinde de modificarea sistemului de preferințe (identități, valori și norme)” [282, p. 80]. Așadar, analizând structura sistemului internațional european, cu doi piloni principali, UE și NATO, cercetarea nu a stabilit cum ar fi ea schimbată în viitorul apropiat fără un război de proporții, fără revitalizarea naționalismului ca consecință a colapsului politicii imigraționiste sau colapsului economic.

Din aceste considerente, perspectivele Austriei, Finlandei și Suediei, în cazul continuării *status quo*-ului internațional în Europa, vor avea următoarele efecte din partea structurii sistemului internațional european:

- aprofundarea relațiilor interstatale în interdependența complexă de interacțiune cu efectul *densității dinamice* în Europa [278, p. 103]. Aceste relații devin tot mai sociale, constituind și factorul nonguvernamental, care creează canale multiple de interacțiune;

- structura sistemului internațional european, cu paradigma de interacțiune și regimul internațional neoliberal cu principii neoconstructiviste, treptat, va schimba identitatea statelor neutre în una colectivă cu ideea solidarității, ceea ce va schimba atitudinea populației față de Politica de Securitate Europeană Comună și Politica de Securitate și Apărare Comună;

- rolul statelor neutre europene va fi mai activ pe arena internațională, bazându-se pe încrederea în garanțiile răspunsului colectiv al UE la provocările mediului de securitate internațional.

După cum a declarat Ambasadorul Finlandei la NATO și UE, dl Aapo Polho, „[...] Finlanda, după ce a devenit stat-membru al UE, nu mai este un stat neutru. Finlanda nu aderă la blocuri și la alianțe militare, dar este solidară cu UE”.¹⁵ Evident, că criza din Ucraina (2014-2015) doar a consolidat astfel de percepții în Europa.

În situația când structura sistemului internațional european, fiind de natură paradigmatică neoliberală, asigură protecția statelor neutre europene în fata mediului de securitate internațională, Republica Moldova se află într-o situație diferită. Concluziile analizei empirice, sistemice și comparative ale dezvoltării statelor neutre studiate în cadrul structurii sistemului internațional bipolar și celui contemporan prezintă următoarea experiență pentru Republica Moldova. Prima, statutul de neutralitate permanentă a Republicii Moldova dispune de ontologie în procesul dezvoltării independenței și suveranității față de URSS/Rusia, și nu UE sau NATO. A doua, Republica Moldova, fiind în cadrul structurii sistemului internațional postsovietic de mai mult de 20 de ani după declararea independenței, nu a fost influențată de principii, valori și norme, care ar afecta profund identitatea națională, cum este cazul unui membru al UE. A treia, perioada respectivă a fost prea scurtă pentru a crea o identitate neutră prin metoda căii dependenței istorice (Anexa 4), după cum este cazul Suediei [250, p. 7].

Efectuând doar o vizualizare comparativă a interacțiunilor Republicii Moldova pe baza experienței statelor neutre europene în contextul interacțiunii dintre mediul de securitate internațional și politica externă (Anexa 7) - mecanismul de feedback strategic și adecvat (Anexa 4), autorul conchide că statutul de neutralitate permanentă, ca instrument strategic de securizare deplină a statului, a adus beneficii limitate interesului național. Conceptul de neutralitate, ca instrument social-politic care ar spori rolul statului pe arena internațională, de asemenea, nu a fost eficient. Argumentele principale ale unei astfel de concluzii constă în următoarele. În primul rând, nici un actor sau o organizație internațională nu a recunoscut oficial statutul de neutralitate

permanentă a Republicii Moldova. În al doilea rând, actorii internaționali continuă să perceapă mediul securității internaționale ca unul constrâns parțial, în care există flexibilitatea la o unilateralitate pe plan extern [207, p. 4].

Unilateralitatea este mai greu de promovat în cadrul structurilor sistemului internațional de tip comunitate de securitate și, parțial, securitate colectivă cu elemente de cooperare, după cum este arealul european, unde sunt Austria, Finlanda și Suedia. Așadar, Republica Moldova, nefiind parte a structurii sistemului internațional european, dar mai mult în zona postsovietică, evident că este vulnerabilă la acțiunile unilaterale ale Federației Ruse, principalul pol de putere în zona geopolitică descrisă. Din acest motiv, în timpul dezvoltării structurale ale mediului de securitate internațională contemporan, garanțiile internaționale pentru statutul de neutralitate permanentă a Republicii Moldova par a fi mai mult o virtualitate dorită, decât un realism pragmatic. Precedentul conflictului din Ucraina din 2014-2015 a demonstrat în practică vulnerabilitatea statelor neutre/nealiniat militar, fără garanții internaționale instituționalizate.

În astfel de condiții internaționale, Republica Moldova, fiind membru al CSI (Anexa 6), nu are capacități economice și militare suficiente pentru a garanta securitatea națională prin conceptul de neutralitate, luând în considerație că statutul de neutralitate permanentă nu este garantat internațional și nici instituțional, cum este cazul Austriei, Finlandei și al Suediei.

4.3. Funcționalitatea statutului de neutralitate permanentă a Republicii Moldova în asigurarea securității naționale

Astăzi, în urma precedentului conflictului din Ucraina din 2014-15, aspectele neutralității sunt din nou abordate de politicienii Republicii Moldova întru sporirea funcționalității statutului de neutralitate permanentă în asigurarea securității naționale depline. Pe data de 14.05.2015, Parlamentul Republicii Moldova a creat un grup de lucru pentru analizarea aspectelor juridico-constituționale și elaborarea proiectului de lege privind statutul de neutralitate permanentă [46]. Analizând prevederile proiectului Legii privind statutul de neutralitate permanentă a Republicii Moldova, s-a constatat că autorii actului legislativ sesizează ca statutul de neutralitate permanentă declarat în Constituție nu este garantat internațional, nu este afirmat internațional și nu este unul efectiv funcțional [56]. Corespunzător, proiectul de lege propune amplificarea diplomației moldovenești pe plan extern întru eliminarea acestor lacune. Totodată, Legea, ca preț politic, presupune neaderarea Republicii Moldova la alianțe și tratate militare, posibil – și înghețarea relațiilor politico-militare, de așa natură, deja existente precum și rezervarea dreptului *demilitarizării* teritoriului Republicii Moldova pe viitor.

În cadrul mediului internațional, în care se află Republica Moldova, evoluează simultan două structuri sistemice internaționale și competitive, cu elemente ale diferitelor paradigme ale relațiilor internaționale. Destinul Republicii Moldova, ca stat neutru, a fost să se afle la această etapă istorică între două structuri sistemice internaționale competitive, europeană și postsovietică, ce nu exclude conflictele antisistemice între ele. Din această cauză, estimarea funcționalității statutului de neutralitate permanentă a Republicii Moldova în asigurarea securității naționale va depinde de determinarea esenței contextului relațiilor interstatale în jurul Republicii Moldova prin compararea acestor două structuri sistemice internaționale. Experiența statelor neutre europene, precum și perspectivele modelate în cadrul UE, sunt luate ca prevederi pentru perspectiva neutralității Republicii Moldova în cazul interacțiunii cu UE.

Cazul Republicii Moldova, comparativ cu statele neutre europene investigate, este mai sensibil pentru că structura sistemului internațional descrisă în subcapitolul precedent diferă de structura regiunii postsovietice. În arealul geopolitic al statelor UE și NATO, s-a format o structură sistemică unipolară cu două centre complementare, eurocentrism și euroatlantism, care nu au rivalități din motivul statutului dublu de membru al majorității statelor din zona dată și existenței la baza structurii a valorilor identice în cadrul regimului internațional neoliberal. Conform teoriei lui K. Waltz, anume structura și distribuția capacităților între statele sistemului internațional stabilesc statutul și, corespunzător, rolul lor [280, p. 79-82]. În acest context, ca tendințe în următorii 20-30 de ani, majoritatea statelor europene, sub diferite forme, vor deveni membre ale UE și NATO, fără a avea conflicte de interes major. Punctul vulnerabil îl vor constitui numai performanțele slabe ale economiilor naționale, care pot provoca naționalismul radical de destabilizare a UE.

În estul Republicii Moldova evoluează structura sistemică internațională postsovietică, care este promovată de către Federația Rusă. În viziunea noastră, Rusia construiește prin diferite metode și aranjamente o structură regională a sistemului internațional, care ar contrabalansa influența UE și NATO, a altor actori internaționali, în zona sa de interes național. Structura sistemică regională promovată, în primul rând, în formă de CSI, OTSC și Uniunea Euroasiatică este una organică, dar fără un regim internațional, având atât elementele paradigmei neorealiste, cât și neoliberale. Republica Moldova, din punct de vedere geopolitic, este plasată la intersecția acestor două structuri internaționale competitive, dar actualmente nonrivale din punct de vedere militar. De menționat însă că, comparativ cu UE, Federația Rusă, în acțiunile sale de promovare a structurii euroasiatice (denumită în cercurile politice ruse), este mai coercitivă și mai insistentă din punct de vedere diplomatic față de membrii CSI pentru o cooperare mai strânsă în aranjamentele structurii propuse.

La rândul său, Federația Rusă nu a reușit să devină parte a UE și NATO, fiind un actor asimetric prea puternic pentru a accepta un rol ordinar în aceste organizații. Mai mult ca atât, Rusia, trecând în anii '90 ai secolului trecut printr-o criză politică, economică și socială profundă, nu are actualmente capabilități și capacități suficiente să genereze ceva asemănător competitiv pentru a deveni un centru de gravitate atrăgător al unei structuri sistemice internaționale în zona sa de interes național. Adicional, după insuccesele diplomatice din Kosovo în 1998/2007 și din Irak în 2003, Federația Rusă și-a revizuit complet poziția sa strategică față de acțiunile Occidentului, ce a fost clar descris în Strategia Securității Naționale (art. 11, 12, 13, 14, 17), adoptată în 2009 [155], Concepția politicii externe (Capitolul IV), adoptată în 2013 [123] și în Doctrina militară, adoptată în 2014 [107]. Putem vorbi de un realism politic rece, în care Moscova a stabilit clar *zona sa de interes vital*, în care ea nu va mai ceda inițiativelor UE și NATO, teritoriile fostelor republici ale URSS, care sunt actualmente statele CSI. În acest context, statutul de neutralitate permanentă a Republicii Moldova va avea o verificare esențială pentru a fi testat practic, dacă funcționează în condițiile în care două sisteme internaționale sunt în proces de competiție, ce poate produce condiții similare celor din perioada bipolarității.

În prezent, Republica Moldova se află între două structuri ale sistemului internațional, care promovează interesele sale prin metoda *soft power*,¹⁶ cu alte cuvinte, există o atracție pasivă pentru competiții și beneficii, cu elemente ale diplomației coercitive. Totodată, este dificil de a pronostica exact dezvoltarea și soluționarea conflictului transnistrean, care prezintă un risc sporit pentru securitatea națională a Republicii Moldovei. Într-un astfel de context internațional, analizând funcționalitatea statutului de neutralitate permanentă a Republicii Moldova din 1994 până în prezent, s-a constatat că acest instrument a jucat atât un rol de avantaj, cât și un rol de dezavantaj pentru securitatea națională. Neutralitatea Republicii Moldova nu a atins scopurile strategice, prevăzute la adoptarea ei și, anume, de a deveni un stat independent față de orice influență externă, de a soluționa problema integrității statului prin soluționarea conflictului transnistrean și evacuarea trupelor și armamentului străin de pe teritoriul său.

Un obiectiv important asumat la timpul adoptării statutului de neutralitate permanentă a fost de a preveni atragerea legală, dar condiționată, a Republicii Moldova în cooperarea militară în cadrul CSI, ce ar legitima continuarea funcționării infrastructurii militare CSI (evident, a Rusiei) pe teritoriul său. În acest context, vom conchide că la prima etapă de independență a Republicii Moldova (1991-2004) neutralitatea a adus avantaje interesului național. În primul rând, Republica Moldova a evitat cooperarea militară în cadrul CSI, fapt ce ar reintegra indirect Republica Moldova în orbita geopolitică dominată de Rusia. Aceasta ar constrânge, eventual, politica externă pe viitor, cum este cazul Armeniei sau Bielorusiei. În al doilea rând, Republica

Moldova a reușit să obțină mai mult suport internațional pentru fundamentarea independenței statului și să remodifice procesul soluționării conflictului transnistrean de la formatul bilateral la unul internațional sub egida OSCE, precum și cu alte state – observatori și actori internaționali.

În al treilea rând, statutul de neutralitate permanentă a constrâns manevrele diplomatice ale Federației Ruse la Summit-ul OSCE de la Lisabona, 1997 [239], și Istanbul (1999), unde au fost adoptate decizii privind evacuarea trupelor ruse de pe întreg teritoriul Republicii Moldova [224]. Astfel, armamentul convențional rusesc cu calibrul mai mare de 100 mm a fost, parțial, evacuat din Transnistria până în 2004, când procesul a fost sistat unilateral de către Rusia din diferite motive invocate. Însă, neoficial, cauza stopării evacuării munițiilor a fost nesemnarea de către Republica Moldova a așa-numitului „Memorandum Kozak” cu Federația Rusă, care prevedea clauza ascunsă privind continuarea staționării bazelor militare ruse în Transnistria.

Referindu-ne la perioada din 2004 până în prezent, evident că statutul de neutralitate permanentă a început să joace un rol dezavantajos pentru interesul național. În special, Republica Moldova a lansat procese de cooperare mai ample, mai profunde și individualizate cu UE și NATO. Astfel, în cadrul Politicii de Vecinătate a UE, Guvernul Republicii Moldova a semnat cu UE Planul de Acțiuni la 22 februarie 2005 cu scopul de a promova dialogul politic și a avansa cooperarea multidimensională, de a beneficia de asistență pentru consolidarea democrației și economiei de piață [77]. Concomitent, în anul 2013, Republica Moldova a parafat Acordul de Asociere cu UE în cadrul Parteneriatul Estic, care, ulterior, l-a semnat în 2014, devenind membru asociat al UE [57]. Pe data de 24 mai 2006, Guvernul a adoptat Planul Individual de Acțiuni al Parteneriatului (IPAP) cu NATO, aprobat de Consiliul Nord-Atlantic al Alianței la 19 mai 2006 [58]. Aceste două dimensiuni de cooperare fac parte din structura sistemului internațional occidental cu regim internațional neoliberal în baza principiului de solidaritate.

Totodată, autoritățile Federației Ruse au manifestat îngrijorare față de politicile promovate simultan de către UE și NATO în spațiul CSI, pe care o considera sferă de interes vital pentru securitatea națională. Având un astfel de motiv, autoritățile ruse au lansat acțiuni de contrabalansare în acest spațiu, inclusiv Republica Moldova. Din acel moment, clauza statutului de neutralitate permanentă este folosită pentru a constrânge raza de manevră a Republicii Moldova pe plan extern. Respectiv, autoritățile moldovenești au găsit cu anumite eforturi argumente pentru unele moduri de cooperare cu UE și NATO prevăzute în planurile de acțiuni.

Este de menționat că, pe plan intern, unele partide politice de stânga de la Chișinău și conducerea din Transnistria invocă clauza statutului de neutralitate permanentă a Republicii Moldova ca una principială, care nu permite astfel de cooperare profundă. După cum declară un deputat din partea Partidului Comuniștilor din Republica Moldova, „neutralitatea ar putea fi un

scut în fața unor pericole, inclusiv geopolitice” [70]. Un alt exemplu ar putea servi specularea în mass-media din Transnistria în timpul desfășurării exercițiului militar internațional în cadrul Programului Parteneriatului pentru Pace al NATO „Cooperative Longbow” pe teritoriul Republicii Moldova în 2006. După cum a declarat ex-președintele Sovietului Suprem al Transnistriei, Oleg Gudâma, „noi considerăm aceste exerciții o amenințare militară la adresa Republicii Moldovenești Nistrene,” reamintind că aceste manevre sunt contrare neutralității permanente a Republicii Moldova, după cum s-a declarat [151]. Alt exemplu este alarma internă promovată de unele partide politice, de conducerea Transnistriei și analiștii Federației Ruse privind posibilitatea devenirii Republicii Moldova membru asociat al UE, numind-o ca „Transnistria la un pas de război” [149]. Aceste dezbateri multidimensionale nu încetează nici în prezent, când continuă avansarea politicii în direcția integrării europene.

În acest context, pentru a modela perspectivele funcționalității statutului de neutralitate permanentă, este important de a răspunde cum se va simți Republica Moldova în sfera de activitate a CSI, în cazul integrării complete în instituțiile structurii sistemice postsovietice cum ar fi CSI/Uniunea Euroasiatică/Uniunea Vamală. În cazul în care vom contrapune faptele și vom face o comparație a CSI, împreună cu Uniunea Vamală, cu o structură a sistemului european, putem să prognozăm perspectivele securității naționale a Republicii Moldova.

Așadar, structura sistemului internațional regional, CSI, este dominată de către Federația Rusă, un actor asimetric puternic, în comparație cu alte state ale sistemului dat. Acest fapt nu necesită dezvăluire profundă, dacă e să comparăm doar statistic și normativ mărimea teritoriului (cel mai mare din lume), locația geopolitică (centrul și baza Eurasiei), populația (143 mil.), economia (a 6-a în lume) și forțele armate (771.000 personal și 84,5 miliarde dolari SUA, întreținere în 2014). Evident, că și în UE, și NATO există forme de liderism, astfel putem să constatăm cu certitudine că SUA este pilonul principal al NATO, iar Franța, Germania și Regatul Unit sunt pilonii principali ai UE. Comparativ cu Federația Rusă, aceste state nu pot fi clasificate ca hegemoni absoluți. Aranjamentele și principiile interacțiunii între acești piloni, european și euroatlantic, sunt echilibrate prin elementele regimului internațional neoliberal sub formă de diferite organizații și proceduri decizionale, fapt neinstituționalizat în cadrul CSI din motivul absenței unui regim internațional democratic. După cum menționează B. Russet, în caz că structura are la bază instituții democratice și norme democratice, atunci putem vorbi despre instituții echilibrate sau interdependente, cum este cazul UE și NATO [263, p. 194]. Conceptual, acest imperativ nu este realizat până în prezent în CSI, în care majoritatea statelor participante sunt sub forma lor state autoritare și au probleme mari cu respectarea drepturilor omului [73]. Liderii unor state încă nu s-au schimbat de la data formării acestor state în 1991-1992.

Alt element, pe care neutralitatea Republicii Moldova îl va înfrunta în cadrul CSI, este noțiunea de interes național în cadrul relațiilor internaționale care, în rândul experților, are două abordări – rațională și structurală [211]. După cum consideră diplomatul E. Ciobu, „politica externă a statului este determinată, în mare măsură, de interesele lui naționale care au un caracter obiectiv” [18, p. 181]. În cadrul abordării raționale, interesul național al statului hegemonic poate prevala asupra normelor, principiilor și valorilor structurii sistemului internațional, pentru că obține avantaje. Exemplele acțiunilor de luptă în Georgia în 2008 și în Ucraina în 2014-2015, au fost în interesul național definitiv al Federației Ruse, pentru că rezolva problema dilemei de securitate în favoarea securității naționale și intereselor geopolitice ale Rusiei. Evident, că autoritățile ruse nu s-au consultat mult cu organele de conducere ale CSI și nu au beneficiat de suport oficial de la membrii CSI în ambele situații.

Dat fiind această abordare, interesul național al Republicii Moldova poate fi subminat, teoretic, de interesele naționale ale altui stat, asimetric prea puternic, fiind în CSI sau UE/NATO, în funcție de nivelul constrângerilor ale structurii sistemului internațional. Din acest motiv, în cadrul abordării structurale, după cum susține M. Finnemore, regulile, principiile și valorile unei organizații internaționale încep să domine interesul național egoist al statelor și să impună anumite compromisuri și constrângeri, chiar și asupra puterilor mari [211]. Astfel, formularea interesului național este important, deoarece, după cum susține E. Ciobu, „în vederea elaborării și promovării interesului național de stat, Republica Moldova se află la etapa inițială” [18].

Așadar, în cazurile comparative, putem să concluzionăm că acțiunile Federației Ruse, ca lider al CSI și OTSC, în cadrul evenimentelor din Georgia în 2008 și din Ucraina în 2014-2015, nu au fost constrânse nici de o regulă, principiu sau valoare ale organizațiilor respective. CSI nici nu a oferit oficial un mandat pentru impunerea păcii pe întreg teritoriul Georgiei sau o restricție față de acțiunile Rusiei în Crimeea. Unii adepți ar invoca argumente similare față de UE și NATO, care au condus câteva operațiuni militare de impunerea păcii în Balcani și Africa de Nord în ultimii 20 de ani. Totuși, din punct de vedere instituțional, în pofida existenței dezagrementelor între membrii acestor structuri, până la urmă, s-a identificat soluția optimă și baza legitimă pe principiul compromisului și nu al subminării interesului național al unuia dintre membrii UE și NATO. Totodată, unele state UE și NATO au afirmat public dezacordul cu anumite decizii NATO, pentru ce nu au fost penalizate de către structura sistemului internațional european, ce nu este exclus în cadrul CSI în lipsa regimului internațional democratic.

Alte elemente importante ale securității internaționale, pe care Republica Moldova trebuie să le ia în considerație, sunt teoria de câștiguri, descrisă de J. M. Grieco [214], și teoria de dependență și interdependență, susținută de R. Keohane și J. Nye [234]. În acest context, se

înscris elementul, când Republica Moldova, aflându-se într-o anumită interacțiune și cooperare, are puncte de sensibilitate și vulnerabilitate în relațiile bilaterale sau multilaterale. Conform postulatelor teoriilor descrise anterior, în cazul Republicii Moldova, dependența de resursele energetice ale Federației Ruse este o vulnerabilitate, iar soluționarea conflictului transnistrean sau exportul major al producției vinicole/agricole, ca o ramură strategică, pe piața Rusiei sunt sensibilități ale securității naționale. Așadar, în cazul în care sensibilitatea moldovenească va deveni prea asimetrică în favoarea Federației Ruse, atunci ea se va transforma în dependență asimetrică și, corespunzător, va limita suveranitatea Republicii Moldova. De fapt, o astfel de strategie s-a încercat a fi promovată în ultima perioadă de timp. Punctul cel mai grav îl constituie vulnerabilitatea economică a Republicii Moldova, care poate fi exploatată, astfel încât să aducă orice guvernare politică la un colaps economic și la pierderea puterii.

În acest context, statutul de neutralitate permanentă a Republicii Moldova nu are prea mari efecte în cadrul acestor procese, pentru că ele se încadrează în abordarea de tip soft power. Din acest motiv, orice încercare de a integra Republica Moldova, ca stat neutru, în structurile sistemului internațional în arealul euroasiatic nu va soluționa problema principală: independența de facto a Republicii Moldova, soluționarea de facto a conflictului transnistrean și evacuarea trupelor și armamentului Federației Ruse.

Este evident că natura structurii sistemului internațional în arealul european diferă de cea din arealul euroasiatic. În primul rând, conform regimului internațional neoliberal al UE reflectat în Tratatul de bază și în instituții, statele UE sunt atomistice și, respectiv, câștigurile sunt absolute în funcție de potențialul statului. Totodată, normele, principiile și valorile structurilor internaționale europene constrâng interesele naționale egoiste ale statelor puternice, care ar submina statele mici sau cu o capacitate mai mică. Însă statutul de neutralitate permanentă a Republicii Moldova nu va putea preveni dominația potențialului economic puternic interdependent al UE în cadrul pieței sale naționale, ce prezintă un risc de stagnare pentru mai multe ramuri economice naționale. Un astfel de scenariu poate crea o nemulțumire socială, pe plan intern, și provoca schimbarea guvernării în Republica Moldova. În acest context, experiența Finlandei de protecție a economiei naționale prin metoda tarifară graduală în procesul integrării europene poate fi analizată și adoptată pentru prevenirea efectelor economice negative în Republica Moldova.

În acest context, Federația Rusă urmărește cu atenție pașii Republicii Moldova în direcția occidentală, având pârghii de a exploata vulnerabilitățile Republicii Moldova: conflictul transnistrean, sensibilitatea în Unitatea teritorială autonomă Găgăuzia, zonele ruso-lingvistice din nordul și sudul țării și dependența asimetrică a economiei moldovenești de piața economică și

resursele energetice ruse. În situația de astăzi, Republica Moldova are șanse limitate pentru a folosi funcțional statutul de neutralitate permanentă pentru obținerea unui răspuns colectiv adecvat al unei organizații internaționale – ONU, OSCE, UE sau NATO – pentru apărarea securității naționale. Un astfel de suport poate fi primit din partea organismelor internaționale mai mult pentru provocările globalizării de tip *soft power*, ca, de exemplu, migrația ilegală, traficul de droguri, riscurile ecologice, terorismul, care subminează asimetric securitatea.

Totodată, studiind experiențele interacțiunii statelor neutre europene, anume în condițiile structurilor sistemului internațional, prin prisma paradigmatelor relațiilor internaționale, constatăm că cea mai apropiată analogie pentru Republica Moldova poate fi cazul Finlandei care a devenit independentă în 1918. Însă, comparativ cu Republica Moldova, Finlanda, deja fiind independentă de 30 de ani, a devenit stat neutru sub presiuni externe după cel de-al Doilea Război Mondial. Neutralitatea Finlandei a fost garantată legal de URSS și acceptată tacit de statele occidentale. Scopul unei astfel de politici neutre pentru politicienii finlandezi a fost de a păstra independența pentru consolidarea și fundamentarea de mai departe a suveranității sale. În practică, scopurile strategice ale neutralității Finlandei au fost atinse.

După cum au fost modelate perspectivele statelor neutre europene, Finlanda, fiind integrată în UE și având relații intense cu NATO, va avea politica de neutralitate modificată, fiind influențată de către factorii exogeni, în special de identitatea colectivă europeană cu ideea solidarității și comunității de state. Aceasta se datorează cauzei sistemice, pentru că Finlanda, chiar fiind în proximitatea geografică a Rusiei, este protejată de un răspuns colectiv al UE cu solidaritatea NATO. Precedentul Austriei neutre cu factorul legăturilor etnoculturale cu Germania poate fi folosit de Republica Moldova neutră, avându-se în vedere legăturile etnoculturale cu România doar parțial. Cauza principiului parțial sunt circumstanțele geopolitice diferite ale Austriei, care este protejată de o zonă de state-membre NATO, care diminuează orice presiuni directe externe la adresa securității naționale.

Da fapt, *Republica Moldova va fi nevoită să se adapteze la cerințele ambelor structuri internaționale sistemice și să promoveze o politică externă adecvată și diplomatică. Această recomandare poate fi numită și pauză strategică pentru adaptarea la mediul de securitate internațională și minimalizarea vulnerabilităților statului.* În perioada contemporană este important de identificat momentul de oportunitate geopolitic, în care se vor crea premise pentru garanțiile securității naționale în baza principiului de neutralitate cooperativă sau pentru modificarea statutului de neutralitate permanentă și aderarea la un sistem de apărare colectivă.

Luând în considerație sensibilitatea și vulnerabilitatea Republicii Moldova în fața Federației Ruse, staționarea trupelor ruse în regiunea transnistreană și conflictul transnistrean ca

atare, neutralitatea ca concept politico-juridic nu și-a atins scopul principal asumat inițial. Inexistența garanțiilor internaționale pentru statutul de neutralitate permanentă a Republicii Moldova pune guvernarea în poziția dificilă de a promova liber interesul național. Reiese că conducerea statului trebuie să promoveze o politică externă foarte diplomatică, pentru a nu permite exploatarea sensibilității și vulnerabilității Republicii Moldova.

Astfel, *constatăm că în cadrul securității internaționale contemporane, statutul de neutralitate permanentă a Republicii Moldova este slab funcțional pentru asigurarea securității naționale*. Reieșind din acest argument, *Republica Moldova are, cel mai probabil, destinul Finlandei, și anume – să evite riscurile la adresa securității naționale și să contracareze provocările externe prin adoptarea unei politici neutre active, dar solidare în aspect internațional*. Altfel, costul pentru Republica Moldova va fi instabilitatea internă, provocată de sensibilitățile și vulnerabilitățile existente. În astfel de circumstanțe, Republica Moldova, aflându-se între două spații geopolitice în competiție, are necesitatea să estimeze și efectele procesului de aprofundare a cooperării cu UE și NATO din lipsa de garanții pentru statutul de neutralitate permanentă și pentru asigurarea securității naționale. Evident, că Federația Rusă, un pol de putere al sistemului internațional postsovietic, monitorizează vectorul occidental al politicii externe moldovenești.

În acest context, experiența neutralității Finlandei care a reușit să devină membru al UE cu drepturi depline, însă ocazional folosind clauza neutralității active, și experiența Austriei neutre cu factorul legăturilor etnoculturale cu Germania pot fi studiate ca un considerent politico-juridic pentru Republica Moldova. Respectiv, în scopul sporirii funcționalității statutului de neutralitate permanentă a Republicii Moldova, sau remodificarea lui în perspectivă, în vederea asigurării securității naționale, este necesar să fie analizate permanent cerințele și efectele ambelor structuri ale sistemului internațional cu care Republica Moldova interacționează. În scopul asigurării securității naționale, pentru Republica Moldova este esențial de a consolida factorii interni și externi în promovarea *politicii externe neutre, dar active și solidare în aspect internațional*. O condiție importantă este identificarea strategiei pentru adaptarea la mediul de securitate internațională în proces de transformare și minimalizarea vulnerabilităților statului prin sporirea capacității statale și identificării oportunității geopolitice în interesul național pentru garanțiile securității naționale. Un rol deosebit în acest context aparține guvernării politice, care trebuie să-și consacre efortul pentru sporirea rolului activ al statului în organizațiile internaționale și regionale, implicarea în interdependența economică mondială, precum și sporirea capacității statale pentru slăbirea sensibilității și vulnerabilității naționale.

4.4. Concluzii la capitolul 4

1. Ca urmare a transformărilor din arealul european, în care sunt situate statele europene neutre analizate, s-a format structura sistemică internațională cu regim internațional neoliberal instituționalizat în configurația UE și NATO. Acest regim are la bază principii, valori și norme neoliberale care determină regulile și deciziile privind securitatea națională și internațională.

2. Ca rezultat, caracterul relațiilor internaționale în arealul european s-a transformat din paradigma neorealistă în cea neoliberală. Corespunzător, Austria, Finlanda și Suedia sunt sub alte efecte ale structurii neoliberale stabilite, ce diferă radical de sistemul bipolar.

3. Astfel, Austria, Finlanda și Suedia, în cazul continuării status quo-ului internațional, vor suporta următoarele efecte din partea structurii sistemului european:

- aprofundarea relațiilor interstatale în interdependența complexă cu interacțiuni intensă în Europa, ce creează canale sociale multiple de interacțiune;
- structura sistemului internațional european, cu natura neoliberală și elemente neoconstructiviste, va modifica treptat identitatea statelor neutre spre una colectivă europeană cu ideea solidarității, ceea ce va conduce la schimbarea atitudinii societăților față de securitatea europeană;
- statele neutre europene vor avea un rol mai activ pe arena internațională, având încredere în garanțiile răspunsului colectiv la provocările de securitate.

4. Republica Moldova se află în arealului geopolitic unde se intersectează două structuri internaționale competitive, având diferite naturi paradigmatică: europeană și postsovietică.

5. Considerând sensibilitatea și vulnerabilitatea Republicii Moldova față de Federația Rusă (pol de putere al sistemului postsovietic), neutralitatea Republicii Moldova, ca concept politico-juridic, funcțional, încă nu și-a atins scopul principal pentru asigurarea securității.

6. Neutralitatea Republicii Moldova este conceptual mai aproape de conținutul și rolul neutralității Finlandei. Reieșind din aceste considerente, Republica Moldova are destinul să evite riscurile la adresa securității prin promovarea unei politici de neutralitate active și solidare.

7. În acest context, funcționalitatea statutului de neutralitate permanentă a Republicii Moldova va depinde de abilitățile guvernării de a implementa o politică externă neutră echilibrată, identificând garanții internaționale pentru securitatea națională, precum și sporind capacitatea statală, implicând economia națională în interdependența complexă internațională, evitând atragerea în ciocnirile geopolitice.

8. Republica Moldova are nevoie de politică statală orientată spre identificarea oportunității geopolitice în interesul național și creșterea rolului activ în organizațiile internaționale.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Studiul temei propuse pentru cercetare **Neutralitatea Republicii Moldova prin prisma politicilor de securitate ale unor state europene neutre** a permis autorului să soluționeze *problema științifică importantă înaintată spre susținere*. În rezultatul cercetării efectuate au fost determinate perspectivele de funcționalitate ale neutralității permanente a Republicii Moldova prin generalizarea performanței și incertitudinilor statelor neutre europene în mediul contemporan al securității internaționale, și stabilite considerente strategice pentru asigurarea politicii naționale de securitate. Contribuția autorului în soluționarea problemei științifice abordate este argumentată de caracterul inovator al lucrării prezentate, de semnificația teoretică și valoarea aplicativă a studiului realizat. Cercetarea teoretică cu caracter original a neutralității Republicii Moldova constituie un **avantaj** științific prin abordarea multidimensională a evoluției statelor neutre europene în contextul transformărilor paradigmatică ale sistemului internațional și ale mediului de securitate internațională contemporană, care continuă să producă efecte nemijlocit asupra statutului de neutralitate și politicilor de securitate ale statelor neutre europene. Metodologia elaborată și aplicată în prezenta lucrare a scos în evidență semnificația ei teoretică în dezvoltarea studiilor strategice de securitate prin abordarea politologică, teoretico-conceptuală și analitico-aplicativă în formă de studiu de caz al manifestărilor statutului de neutralitate a Republicii Moldova și studiu comparativ al politicilor de securitate ale statelor neutre europene în constrângere directă de dezvoltare a structurii sistemului de securitate internațională în contextul teoriei relațiilor internaționale. **Valoarea aplicativă** a lucrării rezidă din evaluarea specificului manifestării și funcționalității neutralității permanente a Republicii Moldova. Rezultatele cercetării, concluziile și recomandările sintetizate pot servi ca punct de reper pentru factorii de decizie în elaborarea politicii externe și de securitate și pot fi utilizate de cadrele didactice drept un suport teoretic și empiric la elaborarea cursurilor universitare și cercetărilor ulterioare ale diferitor aspecte vizând funcționalitatea statutului de neutralitate, manifestarea statelor neutre în sistemul european de securitate, perspectivele neutralității Republicii Moldova în promovarea politicii naționale de securitate luând în considerație experiența evoluției statelor neutre europene.

Rezultatele obținute au permis autorului să formuleze următoarele **concluzii**:

1. Prin abordarea teoretico-conceptuală a conceptului de neutralitate, statelor neutre și categoriilor adiacente din punct de vedere politologic, s-a formulat mai exact două categorii politico-juridice care determină conținutul și formele statelor neutre contemporane: *statutul de neutralitate permanentă* cu principiul obligativității juridice absolute în timp de război și *politica*

de *neutralitate* cu principiul selectiv, care reflectă strategia statului privind păstrarea neutralității în fața potențialului conflict internațional. Statele neutre în timp de pace, în calitate de categorie a științelor politice, au fost dezvoltate mai mult în Europa în perioada Războiului Rece. A fost argumentat că neutralitatea statelor poate fi manifestată în trei concepte majore: *neutralismul* – o stare de politică promovată de stat, *neutralitatea* – un concept legal, *neutralizarea* – o formă politico-juridică, fiecare dintre ele având propriile subforme.

2. Dimensiunea europeană a neutralității Republicii Moldova a devenit vizibilă prin cercetarea evoluției și tendințelor în schimbarea politicii și statutului de neutralitate ale statelor neutre europene supuse studiului analitico-comparat - Austriei, Finlandei și Suediei. S-a depistat că anume structura sistemului internațional bipolar, Războiul Rece, cu natura rivală a paradigmei neorealismului, a fost cauza principală a formării și menținerii neutralității în sec. al XX-lea, care în calitate de factor extern astăzi a dispărut. În sistemul internațional rival, statele neutre europene s-au adaptat strategic la circumstanțele mediului de securitate internațională, devenind platforme de negocieri între două tabere adverse, prin politica de a fi strategic importante. În perioada post-Război Rece, sistemul internațional în Europa s-a transformat în unipolaritate cu solidaritate, ce a provocat o criză identitară și statutară a neutralității Austriei, Finlandei și Suediei, fiind numită și *paradox* al relațiilor internaționale.

3. Analiza situației actuale a statelor neutre europene cu aplicarea metodologiei *mecanismul feedback al neutralității ca idee politico-instituțională* a demonstrat că statele selectate pentru studiu de caz și comparat, Austria, Finlanda și Suedia, devenind politic solidare cu UE și, parțial, cu NATO, au menținut politica de neutralitate militară (militari nealiniați), fiind considerată una benefică pentru publicul intern. În perioada recentă, interesele interne ale statelor neutre europene prevalează asupra factorilor externi din trecutul politicii lor de neutralitate. Acest fenomen este numit drept înrădăcinarea politicii de neutralitate în identitatea națională de neutralitate și calea de dezvoltare a dependenței de neutralitate.

4. Determinând rezultatul reconfigurării structurilor sistemului internațional în spațiile european, euroatlantic și postsovietic, s-a constatat că grație transformărilor în arealul european, în care sunt poziționate statele europene neutre, structura sistemului internațional a devenit una interdependentă complexă în formă de regim internațional instituționalizat în UE, NATO și alte organizații internaționale, care, având la bază principii, valori și norme neoliberale, determină reguli și decizii respective privind securitatea națională și internațională. Ca urmare, structura europeană sistemică cu regim internațional neoliberal, parțial cu criterii neoconstructiviste, produce efecte noi asupra statelor neutre europene studiate.

5. Estimând perspectivele politicilor statelor neutre europene în cadrul structurilor securității internaționale transformate cu regim internațional neoliberal, s-a prognozat că Austria, Finlanda și Suedia vor avea de suportat următoarele efecte: aprofundarea relațiilor interstatale în interdependența complexă a interacțiunii active în Europa, tot mai multilaterală și diversificată; transformarea treptată a identității statelor neutre europene în una colectivă europeană de solidaritate, ce va schimba atitudinea populației față de Politica de Securitate și Apărare Europeană Comună; activizarea rolului statelor neutre europene pe arena internațională, realizând garanțiile colective credibile pentru securitatea națională privind răspunsul la provocările mediului de securitate internațională; modernizarea politicilor de neutralitate ale statelor europene, cu aprofundarea caracterului simbolic, tradițional și socio-cultural.

6. Studiind experiența și perspectivele identificate ale statelor neutre europene, au fost formulate următoarele considerente esențiale pentru Republica Moldova:

- Republica Moldova, aflându-se într-o structură diferită a sistemului internațional în comparație cu statele neutre studiate, are nevoie să estimeze efectele procesului de aprofundare a cooperării cu UE și NATO din lipsa garanțiilor de facto pentru neutralitatea sa;

- spre deosebire de alegerea independentă în formarea politicii de neutralitate a statelor neutre europene studiate, realizarea statutului de neutralitate permanentă a Republicii Moldova este supusă monitorizării din partea Federației Ruse;

- neutralitatea Republicii Moldova la etapa actuală are un caracter ambiguu: pe de o parte ea nu permite de a folosi pârghii efective pentru un răspuns colectiv al unei organizații internaționale la provocările mediului de securitate internațională contemporană, iar pe de altă parte în această situație statutul de neutralitate reprezintă un instrument de securitate ca garanție concret-istorică la amenințările politico-militare, situație care a fost depășită în istoria statelor neutre europene;

- pentru actualizarea funcționalității statutului de neutralitate permanentă și manifestărilor politicii de neutralitate în spațiul intern și extern al Republicii Moldova, îndeosebi în situații sensibile, poate fi utilă experiența neutralității Finlandei, care a reușit să devină membru al UE cu drepturi depline păstrând clauza neutralității;

- politica de neutralitate optimală pentru Republica Moldova din experiența statelor neutre europene este o pauză strategică pentru adaptarea la mediul de securitate internațională, minimalizarea vulnerabilităților statului prin sporirea capacității statale, identificarea oportunității geopolitice pentru garanțiile securității naționale și creșterea rolului activ în organizațiile internaționale în baza principiului de neutralitate cooperativă sau modificarea statutului de neutralitate permanentă și aderarea la un sistem de apărare colectivă, de perspectivă.

În baza rezultatelor obținute, autorul formulează următoarele **recomandări**:

1. Structurile de guvernare ale Republicii Moldova urmează să inițieze discuții naționale privind manifestările și funcționalitatea în politica externă, internă și de securitate a statutului de neutralitate permanentă cu participarea largă a clasei de guvernare, politicienilor, savanților, societății civile, partidelor politice, experților independenți.
2. Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene și Ministerul Apărării să includă reprezentanții științei academice din Republica Moldova în procesul elaborării programelor analitico-aplicative ale UE și NATO pentru a studia efectele structurii sistemului internațional cu caracter neoliberal asupra ideii neutralității și identității Republicii Moldova, în scopul formulării perspectivelor.
3. Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene și Ministerul Apărării să atragă cercetătorii mediului academic și experții societății civile în procesul implementării prevederilor Acordului de Asociere cu UE și Planului Individual de Acțiuni al Parteneriatului cu NATO, referitor la politica externă și de securitate, care vor aborda și aspectul neutralității.

Perspectivile cercetării problemei științifice constau în aprofundarea investigațiilor studiilor de securitate vizând prognozarea efectelor globalizării în arealul european. Aprofundarea cercetărilor politologice referitor la aspectele sociale ale statelor neutre europene va contribui la stabilirea perspectivelor dezvoltării situației interne și evoluției identității. Este important de estimat particularitățile schimbării identității neutre spre una colectivă a comunității de state și a comunității de securitate în contextul interacțiunii în structura sistemului internațional european.

BIBLIOGRAFIE

a) în limba română

1. Alexandrescu G., Popa V. Posibile arhitecturi instituționale europene. București: EUNA, 2004. 48 p.
2. Atanasiu M. Apărarea și securitatea națională în context continental: prezent și viitor. În: Provocări la adresa securității și strategiei la începutul secolului XXI: Sesiunea de comunicări științifice cu participare internațională. Secțiunea apărare și securitate națională. București: EUNA, 2005, p. 145-155.
3. Androne A.F. Țările neutre europene și politica externă și de securitate comună. Lucrare de disertație. București, 2006. 67 p. <http://www.scribd.com/doc/123657143/politica-de-securitate#scribd> (vizitat 15.12.2015).
4. Appathurai J. Rusia nu oferă vecinilor săi libertatea de a alege. Aici avem diferența fundamentală între ceea ce fac Rusia și NATO. Radio Europa Liberă, un interviu cu asistentul-adjunct pentru afaceri politice al secretarului general NATO, Liliana Barbăroșie, 03.06.2015. <http://www.europalibera.org/content/article/27051696.html> (vizitat 02.11.2015)
5. Barbăroșie A., Cibotaru V. (red.). Securitatea și apărarea națională a Republicii Moldova. Institutul de Politici Publice. Chișinău, 2002. 22 p.
6. Banu L., Ionescu O.R.I. Neutralitatea statelor și dreptul internațional. În: „Studii de Drept Românesc,” București, an. 21 (55), nr. 3, 07-09.2009, p. 287-296.
7. Beniuc V., Rusnac Gh. Conceptele și noțiunile de baza ale diplomației. Dicționar. Chișinău: Tipografia Centrală, 1998. 190 p.
8. Benchechi M. Etapele elaborării politicii de securitate și apărare a Republicii Moldova: Provocări și soluții. În: Moldoscopie (Probleme de analiză politică). Revistă științifică trimestrială, nr.2 (LVII). Chișinău: USM, USPEE, AMSP, 2012, p. 59-80.
9. Burian A. Geopolitica lumii contemporane. Asociația de Drept Internațional din Republica Moldova. Chișinău: Tipografia Centrală, 2003. 456 p.
10. Bogdan G. Republica Moldova: între doctrina neutralității și cooperarea cu NATO. În: „Cotidianul,” 16.07.2013. <http://www.cotidianul.ro/republica-moldova-intre-doctrina-neutralitatii-si-cooperarea-cu-nato-215949> (vizitat 22.07.2013).
11. Bolintineanu A., Herșcovici J. Contribuții la studiul neutralității permanente. În: „Studii și cercetări juridice,” nr. 1, 1956. 301 p.
12. Busuncian T. Colaborarea internațională a serviciilor speciale în combaterea terorismului. Teza de doctor în politologie. Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău, 2014. 183 p.
13. Buzan B. Popoarele, statele și teama. O agendă de studii de securitate internațională în epoca de după Războiul Rece. Chișinău: Cartier, 2000. 386 p.
14. Bull H. Societatea anarhică. Chișinău: Știința, 1998. 318 p.
15. Călugăreanu V. Viziunile noului ministru al Apărării de la Chișinău. Minciuna neutralității din Constituția Moldovei. Portal German de noutăți „Deutsche Welle” (DW), <http://www.dw.com/ro/viziunile-noului-ministru-al-ap%C4%83r%C4%83rii-de-la-chi%C8%99in%C4%83u/a-18272179>, <http://www.dw.com/ro/minciuna-neutralit%C4%83%C8%9Bii-din-constitu%C8%9Bia-moldovei/a-17903548> (vizitat 02.11.2015).
16. Cebotari S., Saca V. Republica Moldova între statutul de neutralitate și aderarea la NATO. În: Studii Internaționale. Viziuni din Moldova. Publicația periodică științifico-metodică. Chișinău: USM, nr. 3 (4), 2007, p. 65-72.
17. Ciocea M. Securitate identitară – fundament și expresie ale securității națiunii. În: „Provocări la adresa securității și strategiei la începutul secolului al XXI-lea,” Sesiunea de comunicări științifice cu participare internațională. Secțiunea apărare și securitate Națională, București: EUNA, 2005, p. 360-368.

18. Ciobu E. Interesul național – sprijin imparțial în realizarea politicii externe a statului. În: *Analele Științifice ale Universității de Stat din Moldova*, vol. II, seria „Științe socioumane”, Chișinău: CEP USM, 2006, p. 181-188.
19. Ciobu E. Europeanizarea Republicii Moldova ca platformă politică și acțiune practică. În: *Materialele conferinței științifice cu participare internațională consacrată aniversării a 65-a a USM „Creșterea impactului cercetării și dezvoltării capacității de inovare”*, vol. I, Chișinău, 21-22 septembrie 2011, p. 378-381.
20. Ciurea C. Neutralitatea Republicii Moldova prin prisma politicilor de securitate a Ucrainei. Chișinău: Asociația pentru Politica Externă, 2015, 5 p.
<http://ape.md/download.php?file=cHVibGljL3B1YmxpY2F0aW9ucy8yMjE0MTUyX21kX2NjX25ldXRyYWxpZGF0LnBkZg%3D%3D> (vizitat 05.04.2015).
21. Chifu Iu. Decizia de securitate în Republica Moldova: contribuția pentru o politică a României la răsărit. București: Curtea Veche. 219 p.
22. Chifu Iu. Neutralitatea. Între mit, imagine și realitate. În: „Inosfera,” revistă de studii de securitate și informații pentru apărare a Direcției Generale de Informații a Apărării a României, anul I, nr. 4, 2009, p. 9-17.
23. Constituția Republicii Moldova. Chișinău: Moldpres, 2000. 63 p.
24. Croitoru V. Republica Moldova – NATO, între politica neutralității și necesitatea cooperării. În: *Parteneriatele NATO și Republicii Moldova în fața noilor amenințări la adresa securității regionale*. Jurnal Academic, 2014, ediția nr. 18, Centrul de informare și documentare privind NATO, Chișinău, p. 21-34.
25. Croitoru V. Neutralitatea Republicii Moldova în contextual noilor provocări regionale. Centrul de informare și documentare privind NATO, Chișinău, 09.07.2015.
<http://nato.md/neutralitatea-republicii-moldova-in-contextul-noilor-provocari-regionale/> (vizitat 02.11.2015).
26. Dașcoviici D. Războiul, neutralitatea și mijloacele de constrângere dintre state. București: Institutul de Arte Grafice „N. V. Ștefăniuc”, 1934. 154 p.
27. Declarația de independență a Republicii Moldova. Legea nr. 691 din 27.08.1991 privind Declarația de independență a Republicii Moldova, Parlamentul Republicii Moldova. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 11-12 din 30.12.1991.
28. Declarația de suveranitate a Republicii Sovietice Socialiste Moldova nr. 148-XII din 23.06.1990. Chișinău, 1990.
29. Dicționarul Dex-online. <http://dexonline.ro/definitie/neutralitate> (vizitat la 09.09.2014).
30. Dorul O. Neutralitatea în sistemul universal al securității internaționale. În: „Legea și viața,” publicație științifico-practică. Chișinău, 2005, nr. 128, p. 21-27.
31. Dorul O. Poziția statelor neutre în procesul integrării europene în materie de securitate. În: „Revista moldovenească de drept internațional și relații internaționale,” 2006, nr. 1-2, p. 96-100.
32. Dorul O. Neutralitatea - parte componentă a sistemului de securitate colectivă. Autorefer. tezei de dr. drept internațional, Chișinău, 2008. 23 p.
33. Dorul O. Conceptul de neutralitate permanentă în dreptul internațional. În: „Legea și viața,” publicație științifico-practică. Chișinău, 2005, nr.8, p. 36-41.
34. Duțu P. Apărarea colectivă – o necesitate a menținerii integrității statale naționale. Acțiunea Armatei României în cadrul apărării NATO. București: EUNA „Carol I,” 2005. 48 p.
35. Eșanu C. Politica de securitate a Republicii Moldova în spațiul sud-est european: avantaje și perspective. În: „Studii Internaționale: viziuni din Moldova.” Chișinău, vol. I, nr.1, 2006, p. 17-24.
36. Eșanu C. Strategii ale politicii europene de securitate la început de mileniu. În: *Materialele Conferinței științifice cu participare internațională consacrată aniversării a 65-a a USM*

- „Creșterea impactului cercetării și dezvoltării capacității de inovare,” vol. I, Chișinău, 21-22 septembrie 2011, p. 376-378.
37. Ghica L. A., Zulean M. O. *Politica de Securitate Națională. Concepte, Instituții, Procese*. Iași: Polirom, 2007. 326 p.
 38. Gămurari V. Trăsăturile definitorii ale instituției neutralității în raport cu suveranitatea de stat. În: „Avocatul poporului,” publicație a Colegiului Avocaților din Republica Moldova, 2003, nr. 11-12, p. 22-25.
 39. Gămurari V. Unele aspecte privind concepția neutralității permanente în dreptul internațional contemporan. În: „Symposia professorum: Seria Drept,” materialele sesiunii științifice din 4-5 mai 2001, p. 8-12.
 40. Graur O. Evaluarea capabilităților, dimensiunilor și misiunilor existente ale Forțelor Armate ale Republicii Moldova. În: Barbăroșie A., Cibotaru V. *Securitatea și apărarea națională a Republicii Moldova*. Chișinău: Institutul de Politici Publice, 2002. 22 p.
 41. Grosu V. Influența factorilor externi asupra securității Republicii Moldova. În: „Studii Internaționale: viziuni din Moldova,” 2007, vol. II, nr.1, Chișinău, p. 92-101.
 42. Grosu V. Considerații privind Concepția Securității Naționale a Republicii Moldova. În: „Jurnal Academic,” mai 2008, nr. 9, p. 12.
 43. Hauser G. Securitatea militară și conceptul de neutralitate. În: „Securitatea internațională și forțele armate,” București: Editura Tritonic, 2005, p. 224-230.
 44. Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr. 112 din 22.05.2008 pentru aprobarea Concepției de Securitate Națională a Republicii Moldova. Chișinău: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 97-98, art. 357, 03.06.2008.
 45. Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr. 153 din 15.07.2011 pentru aprobarea Strategiei de Securitate Națională a Republicii Moldova. Chișinău: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 170-175, art. 499, 14.10.2011.
 46. Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr. 99 din 14.05.2015 privind crearea grupului de lucru pentru analizarea aspectelor juridico-constituționale și elaborarea proiectului de lege privind statutul de neutralitate permanentă al Republicii Moldova. Chișinău: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 131-138, art. 252, 2015.
 47. Ilașciuc A. Statutul de țară neutră în relațiile internaționale: aspecte teoretico-practice. În: Teosa V. *Știința politică în Republica Moldova: realizări și perspective*. Chișinău: USM, Asociația Moldovenească de Științe Politice, Secția Relații Internaționale, 2011, p. 97-103.
 48. Iordache Gh. Considerații privind evoluția rolului și misiunilor principalelor instituții internaționale de securitate colectivă. Expansiunea spre est a NATO. În: „Provocări la adresa securității și strategiei la începutul secolului XXI,” Sesiunea de comunicări științifice cu participare internațională, Secțiunea apărare și securitate națională. București: EUNA, 2005, p. 578-585.
 49. Iordache Gh., Stan A. Evoluția conceptelor de securitate. În: „Provocări la adresa securității și strategiei la începutul secolului XXI,” Sesiunea de comunicări științifice cu participare internațională, Secțiunea apărare și securitate națională. București: EUNA, 2005, p. 411-415.
 50. Josanu Iu. Riscuri și amenințări în adresa securității Republicii Moldova. În: „Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul geopolitic european,” program rezumat la Conferința științifică internațională AȘM. Chișinău: Știința, 2010, p. 14-15.
 51. Juc V. Edificarea relațiilor internaționale post-război rece: aspecte teoretico-metodologice și replieri geostrategice. Chișinău: Sirius, 2011. 248 p.
 52. Juc V., Rusandu I., Ungureanu V. Consolidarea securității politice a Republicii Moldova: aspecte geopolitice. În: „Moldoscopie (Probleme de analiză politică),” revistă științifică trimestrială. Chișinău: USM, 2010, nr. 2 (XLIX), p. 148-155.

53. Juc V. ș. a. Interesul național al Republicii Moldova. În: „Moldoscopie,” partea XIII, Chișinău: CE USM, 2000, p. 70-86.
54. Juc V. Semnificația interesului național în definirea unor priorități strategice de politică externă a Republicii Moldova. În: „Akademos,” decembrie, 2009, nr. 4 (15), p. 44-49.
55. Lavric A. Problema neutralității Republicii Moldova în contextul asigurării securității sale. În: „Studia Securitatis,” Sibiu, 2012, p. 72-74.
56. Legea (proiect) cu privire la statutul de neutralitate permanentă a Republicii Moldova. Pagina oficială a Parlamentului Republicii Moldova, 2015. <http://www.parlament.md/LegislationDocument.aspx?Id=3d905199-5a40-4ea6-8955-60b1db9d1611> (vizitat 21.07.2015).
57. Ministerul Afacerilor Externe al Republicii Moldova. Integrarea Europeană. Pagina oficială: <http://www.mfa.gov.md/work-program-ro/> (vizitat 24.09.2014).
58. Ministerul Afacerilor Externe al Republicii Moldova. Relațiile cu NATO. Pagina oficială: <http://www.mfa.gov.md/nato-md/> (vizitat 24.09.2014).
59. Mija V. Conceptele de neutralitate în relațiile internaționale. În: Revista Științifică Trimestrială „Moldoscopie” (Probleme de analiză politică), nr. I (LXIV), 2014. Chișinău: USM, USPEE, AMSP, 2014, p. 108-118.
60. Mija V. Statutul statelor neutre europene în cadrul securității internaționale contemporane. În: Comunicările conferinței științifice „Integrare prin Cercetare și Inovare,” Chișinău, 26-28 septembrie 2013, p. 236-239.
61. Mija V. Ce pericole implică pentru Moldova planul de amplasare a Scutului antirachetă în România? Chișinău: Portal informațional „All Moldova”, 08 februarie 2010. <http://www.allmoldova.com/ro/experts/69.html>.
62. Mija V. Republica Moldova trebuie să manifeste maximă flexibilitate în dialogul său internațional. Chișinău: Agenția de știri „Noutăți Moldova,” 11 februarie 2014. <http://newsmoldova.md/11022014/flux-de-stiri/5323.htm>.
63. Mija V. Necesitatea reformării Consiliului Suprem de Securitate al Republicii Moldova, Chișinău: Portal CIVIC.MD (Monitor Civic), 04 ianuarie, 2010. 11 p. <http://www.civic.md/interviuri/opinia-expertului/5480-necesitatea-reformarii-consiliului-suprem-de-securitate-al-republicii-moldova.html>.
64. Mija V. Riscurile și beneficiile neutralității Republicii Moldova în contextul cooperării cu NATO. Conferința Internațională „Viitorul Parteneriatului Republica Moldova – NATO în condițiile noilor provocări regionale,” Centrul Informațional de Documentare NATO, Chișinău, 3 iunie 2015. 10 p. <http://nato.md/riscurile-si-beneficiile-neutralitatii-republicii-moldova-in-contextul-cooperarii-cu-nato/>.
65. Mija V. Riscuri contemporane la adresa securității naționale a Republicii Moldova. În: Materiale ale Conferinței științifice internaționale dedicate celei de-a 20-a aniversări a Facultății Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative „Știința politică și societatea în schimbare,” 13 noiembrie 2015, Chișinău: CEP USM, 2015, p. 609-618.
66. Mînzărari D. Moldova rătăcită în labirintul încurcat al conflictului transnistrean. În: „Discussion Papers,” IDIS „Viitorul”, Chișinău, 2010, nr. 6. 60 p.
67. Moștoflei C., Dușu P. Apărarea colectivă și apărarea națională în contextul integrării României în NATO și aderării la Uniunea Europeană. București: EUNA „Carol I,” 2005. 38 p.
68. Morgenthau H. Politica între națiuni. Lupta pentru putere și lupta pentru pace. Iași: Polirom, 2007. 735 p.
69. Nantoi O. Cazul Republicii Moldova: ce ar putea face UE și SUA? Chișinău, 2005. <http://ipp.md/lib.php?l=ro&idc=162> (vizitat 05.08.2011).
70. Neutralitatea Permanentă. Dezbaterile pe marginea proiectului privind neutralitatea permanentă a Republicii Moldova care au avut loc la Comisia parlamentară pentru

- securitate națională. <http://saptamina.com/politica/neutralitatea-permanenta> (vizitat 04.11.2015).
71. Osmochescu N. Neutralitatea permanentă – instituție de drept constituțional și de drept internațional public. În: „Revista Națională de Drept,” publicație periodică științifico-practică, 2005, nr. 2, p. 2-7.
 72. Osmochescu N. Neutralitatea permanentă a Republicii Moldova în contextul relațiilor internaționale contemporane. În: „Academia de Administrare Publică – 15 ani de modernizare a serviciului public din Republica Moldova,” 2008, p. 182-183.
 73. Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa. Pagina oficială: <http://www.osce.org>. Oficiului OSCE pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului – ODIHR. <http://www.osce.org/odihr> (vizitat 25.09.2014).
 74. Organizația Tratatului Nord-Atlantic. Pagina oficială: <http://www.nato.int/>. Comandamentului de Operațiuni ale Alianței NATO. <http://www.aco.nato.int/kfor/page75051718.aspx> (vizitat 10.01.2014). http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_2013_12/20131129_131201-isaf-placemat.pdf (vizitat 10.01.2014).
 75. Organizația Tratatului Nord-Atlantic. Revista oficială a NATO. <http://www.nato.int/docu/review/2013/Partnerships-NATO-2013/NATOs-neutral-European-partners/EN/index.htm> (vizitat la 02.02.2015). Gidul Summitului NATO dela Wales, 2014. http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_publications/20141008_140108-SummitGuideWales2014-eng.pdf (vizitat la 22.09.2015).
 76. Proiectul Strategiei Militare Naționale a Republicii Moldova. Pagina Oficială a Ministerului Apărării al Republicii Moldova. http://www.army.md/inf/Strategia%20militara%20a%20RM%2020%2012%202013_2160.pdf (vizitat 02.02.2015).
 77. Planul de Acțiuni Republica Moldova – Uniunea Europeană. Ghid. Chișinău: ADEPT, 2006. 80 p.
 78. Prohnițchi V. Securitatea economică a unui stat mic. Note de reper pentru Republica Moldova. În: „Securitatea și apărarea națională a Republicii Moldova,” Cibotaru V. (red.). Chișinău: Institutul de Politici Publice, 2001. 62 p.
 79. Saca V. Interesul național ca mecanism al politicii externe a statului în transformare. În: „Moldoscopie (Probleme de analiză politică),” nr. 4 (LI), 2010, Chișinău: CEP USM, 2010, p. 145-152.
 80. Saca V. Interesul național al Republicii Moldova în contextul diversității europene. În: „Unificarea Europeană: filozofia diversității,” materialele conferinței internaționale, Chișinău, 2004, p. 283-291.
 81. Saca V., Bolocan O. Conflictul transnistrean și fenomenul manipulării politice. În: „Moldoscopie (Probleme de analiză politică),” revistă științifică trimestrială, USM, 2007, nr. 2 (XXXVII), p. 104-114.
 82. Sarcinschi A. Elemente noi în studiul securității naționale și internaționale. București: EUNA, 2005. 43 p.
 83. Sarcinschi A. Securitatea spațiului de interese: actori, instrumente și tendințe. București: EUNA, 2007. 46 p.
 84. Serebrian O. Perspectivele geostrategice ale Republicii Moldova. Chișinău, 2004. 292 p.
 85. Sportel E., Faltas S. Reforma sectorului de securitate în Republica Moldova: Consolidarea controlului asupra sectorului de securitate. Chișinău, 2009. 116 p.
 86. Tătaru Gh. Considerații privind definirea conceptelor securitate, securitate mondială – europeană – regională. În: „Provocări la adresa securității și strategiei la începutul secolului XXI,” Sesiunea de comunicări științifice cu participare internațională, Secțiunea

- apărare și securitate națională, București, 14-15 aprilie, Universitatea Națională de Apărare. București: EUNA, 2005, p. 97-104.
87. Teosa V. (ed.) Știința Politică în Republica Moldova: realizări și perspective. Studii Internaționale. Chișinău: CEP USM, 2011. 435 p.
 88. Teosa V. ș. a. Procesul de globalizare: provocări și soluții. În: Materialele conferinței științifice din 25 octombrie 2003 în cadrul Centrului Programe Contribuție Civică. Chișinău: USM, 2004. 408 p.
 89. Țopoc V. Teoria și metodologia științei contemporane: Concepte și orientări. Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău, 2005. 216 p.
 90. Văduva Gh. Dinamica parteneriatelor. București: EUNA, 2004. 48 p.
 91. Varzari V. Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul opțiunii de integrare europeană. Teza de doctor în politologie. Chișinău, 2012. 167 p.
 92. Varzari V. Noua concepție de securitate a Republicii Moldova: o analiză a elementelor novatorii și a deficiențelor înregistrate. În: „Revista de filozofie, sociologie și științe politice,” Chișinău, 2008, nr. 3, p. 139-144.
 93. Varzari V. Reformarea sectorului de securitate națională a Republicii Moldova din perspectiva amenințărilor și vulnerabilităților. În: „Revista de filozofie, sociologie și științe politice,” 2010, nr. 3, p. 58-64.
 94. Varzari V., Juc V. Dimensiunea politico-militară a securității europene. În: „Revistă de filozofie și drept,” Chișinău, 2006, nr. 3, p. 72-78.
 95. Uniunea Europeană. Pagina Oficială: http://europa.eu/index_ro.htm.
Politica Externă și de Securitate. Uniunea Europeană.
http://europa.eu/pol/cfsp/index_ro.htm (vizitat la 22.09.2015).
Sancțiunile UE împotriva Federației Ruse. http://europa.eu/newsroom/highlights/special-coverage/eu_sanctions/index_en.htm (vizitat 06.10.2014).
 96. Ungureanu R.-S. Securitate, suveranitate și instituții internaționale. Iași: Polirom, 2010. 239 p.
 97. Ungureanu V. Interesele geopolitice ale marilor puteri și impactul lor asupra securității naționale a Republicii Moldova. Autoreferatul tezei de dr. în politologie. Chișinău, 2011. 34 p.
 98. Waltz K. Omul, statul și războiul. Iași: Institutul European, 2008. 263 p.
 99. Waltz K. Teoria politicii internaționale. București: Polirom, 2006. 251 p.

b) în limba rusă

100. Авилова А. В. Расширение ЕС на восток: предпосылки, проблемы, последствия. Москва, 2003. 343 с.
101. Антюшина Н. М. Стратегия ЕС и судьбы „Северного измерения.” В: «Современная Европа», 2002, nr. 1, с.71-77.
102. Большаков С. И. Север Европы в стратегии НАТО и ЕС и интересы национальной безопасности России. Москва, 2005. 254 с.
103. Большаков С. И. Формирование системы безопасности на севере Европы и роль России в этом процессе. Москва, 2005. 83 с.
104. Бенюк В. Контекстуальные условия разрешения приднестровского конфликта. În: Anuar științific al Institutului de Stat de Relații Internaționale din Moldova, vol. IV. Chișinău: IRIM, 2006, p. 9-13.
105. Богатуров А. Д. и др. Очерки теории и политического анализа международных отношений. Москва: НОФМО, 2002. 384 с.
106. Вальдхайм К. Австрийский путь. Москва, 1976. 232 с.
107. Военная доктрина Российской Федерации (в редакции от 2015 г.). Утверждена Президентом РФ 25.12.2014, № Пр-2976. Официальный сайт МИД Российской

- Федерации: http://www.mid.ru/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptICkB6BZ29/content/id/976907 (vizitat 07.10.2015).
108. Волков А. Северные страны Европы: ситуация меняется. В: «Мировая экономика и международные отношения», 2001, № 2, с. 92-96.
 109. Волков А. Северные страны на рубеже тысячелетий. В: «Мировая экономика и международные отношения», 2002, № 6, с. 82-87.
 110. Воронов К. В. Балтийская политика России: поиск стратегии. В: «Мировая экономика и международные отношения», 1998, №12, с. 18-32.
 111. Ганюшкин Б. В. Современный нейтралитет. Политика нейтралитета и постоянного нейтралитета в условиях борьбы за мир. Москва, 1958. 163 с.
 112. Ганюшкин Б. В. Нейтралитет и неприсоединение. Москва, 1965. 232 с.
 113. Ганюшкин Б. В. Международная гарантия постоянного нейтралитета. Вопросы теории и практики международного права. Москва, 1959, с. 30 – 43.
 114. Григорьев Е. Стокгольм прощается с традицией и приоткрывает себе и другим нейтралам дверь в НАТО. В: «Независимое военное обозрение», № 6, 22-28 февраля 2002.
 115. Даль А. С. Швеция и НАТО: главное не продолжение, а характер их отношений. В: «Вестник НАТО», Брюссель, 1997, № 3, с. 14-18.
 116. Дурденевский В. Н. Нейтралитет в системе коллективной безопасности. В: «Советское государство и право», № 8, 1956, с. 35.
 117. Исаев М. А., Чеканский А. Н., Шишкин В. Н. Политическая система стран Скандинавии и Финляндии. Москва, 2001. 279 с.
 118. Илларионов А. Будапештский меморандум как правовая основа для интервенции? Официальный сайт экс-советника Президента России: <http://aillarionov.livejournal.com/605972.html> (vizitat 06.10.2014).
 119. Интервью канцлера Австрии А. Гузенбауэра: Вступление в НАТО исключено. В: «Российская газета», 26.10.2000.
 120. Йоханссон Е. От голубых беретов к зеленым каскам: „Багаж” шведских миротворцев, служащих в силах ООН и НАТО в Боснии-Герцеговине. В: «Солдаты в миротворческих операциях», Москва, 2003, с. 202-238.
 121. Кондаков А. В. Постоянный нейтралитет в международном праве. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Специальность 12.00.10-Международное право; Европейское право. Московский государственный институт международных отношений МИД России, Москва, 2002. 32 с.
 122. Кондаков А. В. Постоянный нейтралитет - анализ прошлого и перспективы на будущее: на примере Австрии и Швейцарии. Москва: Анкил, 2002. 56 с.
 123. Концепция внешней политики Российской Федерации (утверждена Президентом Российской Федерации В. В. Путиным 12 февраля 2013 г.). Официальный сайт Министерства Иностранных Дел Российской Федерации: http://www.mid.ru/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptICkB6BZ29/content/id/122186 (vizitat 25.09.2015).
 124. Косолапов Н. А. Сила, насилие, безопасность: современная диалектика взаимосвязей. Богатуров А. Д. и др. Очерки теории и политического анализа международных отношений. Москва: НОФМО, 2002, с. 190-206.
 125. Корунова Е. В. Проблема нейтралитета во внешней политике Швеции, 1933-1939 гг., Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата исторических наук, Москва, 2007. 25 с.
 126. Клименко Б. М. Демилитаризация и нейтрализация в международном праве. Москва, 1963. 135 с.

127. Кружков В. А. Постоянный нейтралитет Австрии: становление, трансформация и перспективы. Диссертация на соискание ученой степени кандидата политических наук. Москва: Московский государственный институт международных отношений, МИД России, 2009. 160 с.
128. Кружков В. А. Нейтралитет в европейском политическом поле. В: «Международная жизнь», 2000, № 6, с. 60-69.
129. Кружков В. А. Что такое австрийский нейтралитет. В: «Новый Венский журнал», Вена, октябрь, 2008.
http://www.russianvienna.com/index.php?option=com_content&view=article&id=749:2010-10-19-17-09-11&catid=39:2010-10-12-10-05-06&Itemid=396 (vizitat 30.08.2014).
130. Кружков В. А. Как Австрия стала нейтральной. В: Международная жизнь, № 8, Москва, 2008, с. 161-175
131. Кружков В. А., Марков О. Е. 200 лет без войн. Швейцарский нейтралитет в новом веке. В: «Международная жизнь», № 8, Москва, 2002, с. 94-102.
132. Куранов А. Австрийскому канцлеру надоел нейтралитет. В: «Независимая газета», 22.01.2001.
133. Кучинская М. Е. Эволюция политики безопасности Финляндии и Швеции после вступления в Европейский Союз. В: «Проблемы внешней и оборонной политики России». РИСИ: Сб. ст. № 9, Москва, 2002, с. 5-65.
134. Кунц Д. Л. Австрийский нейтралитет. Москва, 2000. 421 с.
135. Лучиков И. И., Степанян Ф. А. 45 лет австрийскому нейтралитету. Хорошенького понемножку? В: «Независимая газета», 12.10.2000.
136. «Левада»: рейтинг Путина взлетел из-за крымской кампании. BBC Russian Service.
http://www.bbc.co.uk/russian/russia/2014/06/140626_putin_rating_crimea (vizitat 03.10.2014).
137. Мир словарей. <http://mirslovarei.com/search/%D0%9D%D0%B5%D0%B9%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D1%82%D0%B5%D1%82> (vizitat 09.09.2014).
138. Махер М. Нейтралитет в системе коллективной безопасности. Автореферат на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Ленинград, 1972. 10 с.
139. Международный договор Меморандум от 05 декабря 1994 года: «Меморандум о гарантиях безопасности в связи с присоединением Украины к Договору о нераспространении ядерного оружия».
<http://docs.pravo.ru/document/view/18560692/16244145/> (vizitat 06.10.2014).
140. Моджорян Л. А. Постоянно нейтральные государства и международное право. В: «Советское государство и право», № 7, 1955, с. 15-27.
141. Моджорян Л. А. Политика подлинного нейтралитета – важный фактор борьбы народов за мир и независимость. Москва, 1956. 56 с.
142. Моджорян Л. А. Политика нейтралитета и ее значение в расширении зоны мира. Москва, 1957. 35 с.
143. Моджорян Л. А. Политика нейтралитета. Москва: «Знание», 1962. 123 с.
144. Организация Договора о коллективной безопасности. Официальный сайт ОДКБ: <http://www.odkb-csto.org/>.
145. Попов А. Без гарантий и без опасности. Из жизни европейских нейтралов. В: Еженедельник «2000 – Держава», № 52, 2006. <http://2000.net.ua/2000/derzhava/12816> (vizitat 08.09.2014).
146. Петров Е. Новый аншлюс Австрии? Страну активно агитируют за интеграцию в НАТО и военные структуры ЕС. В: Независимая газета, 26.05.2001.
147. Пешков Г. Политика безопасности и военное строительство в Швеции. В: «Зарубежное военное обозрение», № 9, 2001, с. 2-6, 45.

148. Прусаков Ю. М. Постоянный нейтралитет в международном праве. Москва, 1966 г.. 174 с.
149. Приднестровье на пороге войны. Новостной портал Politikus. <http://politikus.ru/articles/28110-pridnestrove-na-poroge-voyny.html> (vizitat 24.09.2014).
150. Путин В. В. Выступление и дискуссия на Мюнхенской конференции по вопросам политики безопасности. Мюнхен, 10 февраля 2007 года. Официальный сайт архива Президента России: http://archive.kremlin.ru/appears/2007/02/10/1737_type63374type63376type63377type63381type82634_118097.shtml (vizitat 03.10.2014).
151. В Приднестровье расценили учения НАТО в Молдавии как военную угрозу. РИА Новости. <http://ria.ru/politics/20060911/53752270.html> (vizitat 24.09.2014).
152. Сакович В. А., Руснак Г. Е. Глобалистика: Глобализация и интеграция, глобальные проблемы современности, антиглобализм: Материалы к лекционным курсам, спецкурсам и спец-семинарам по политологии и другим общественно-политическим дисциплинам. Кишинэу: СЕР USM, 2006. 335 с.
153. Решение об Основных принципах участия нейтрального Туркменистана в Содружестве Независимых Государств. Единый реестр правовых актов и других документов Содружества Независимых Государств. <http://cis.minsk.by/reestr/ru/index.html#reestr/view/text?doc=1813> (vizitat 09.02.2015).
154. Содружество Независимых Государств (СНГ). Официальный сайт: <http://www.cis.minsk.by/>, <http://www.e-cis.info/>.
155. Совет Безопасности Российской Федерации. Официальный портал. <http://www.scrf.gov.ru/documents/1/> (vizitat 14.01.2014).
156. Нольде Б. Э. Постоянно нейтральное государство. Санкт-Петербург, 1905. 619 с.
157. Хрусталева М. А. Политология и политический анализ. В: Богатуров А. Д. и др. Очерки теории и политического анализа международных отношений. Москва: НОФМО, 2002, с. 8-35.
158. Хлестов О. Н. Женевские соглашения по Лаосу - важный шаг в формировании современного понятия нейтралитета. «Советское государство и право», ежемесечный журнал, Орган Института государства и права Академии наук СССР, № 5, Москва: Академия Наук СССР, 1963, с. 91-100.
159. Чуфрин Г. И. К вопросу о новом мировом порядке: смена парадигмы развития международных отношений. Глобальное сообщество: новая система координат (подходы к проблеме), под ред. А. И. Неклесса, СПб., 2000, с. 180-186.
160. Черняков П. Американцы тянут шведов в НАТО. В: «Независимая Газета», 22 октября 1998, с. 6.
161. Тиунов О. И. Нейтралитет в международном праве. Пермь, 1968. 157 с.
162. Троекуров Е. Р. Нейтралитет как институт международного права (зарождение, развитие, современные доктрины). «Право и политика», научный юридический журнал, № 1 (97), Москва, 2008, с. 91-102.
163. Эксперты: рейтинг Путина идет на рекорды из-за присоединения Крыма. РИА Новости. <http://ria.ru/politics/20140326/1001166771.html> (vizitat 03.10.2014).
164. Усенко Е. Т. Подкоп под нейтралитет. В: «Красная звезда», 25.04.2001.
165. Усенко Е. Подкоп под нейтралитет. К чему может привести дискуссия о статусе Австрии. В: «Красная Звезда», 25.11.2001.
166. Умеренко Ю. А. Институт нейтралитета в международном праве: вопросы теории и практики. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва: Всероссийская Академия внешней торговли Министерства экономического развития Российской Федерации, 2011. 26 с.

167. Цыкало В. В., Черный В. В. Формирование европейской оборонной идентичности. Москва, 2002, с. 59-82.
168. Цыганков П. А. Теория международных отношений. Учебное пособие. Москва: Гардарики, 2003. 590 с.
169. Цырдя Б. Нейтралитет Молдовы: иллюзии, домыслы, реалии, риски. Информационно-аналитическое издание «Одна Родина», 09.07.2008. <http://odnarodyna.com.ua/content/neytralitet-moldovy-illyuzii-domysly-realii-riski> (vizitat 12.01.2014).
170. Щербинин П. В. Роль нейтральных государств в формировании системы европейской безопасности. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата политических наук. МОСКВА: Центр трансатлантических исследований Дипломатической академии Министерства иностранных дел Российской Федерации, 2003. 17с.
171. Юрий Лянкэ: Молдавия в НАТО не вступит и сохранит нейтралитет. РИА НОВОСТИ, Интервью, 27.11.2014. <http://ria.ru/interview/20141127/1035434646.html> (vizitat 02.11.2015).

c) în limba engleză

172. Austrian Security Strategy. Security in a New Decade - Shaping Security. Vienna: Digital print center BMI and Heeresdruckzentrum, July, 2013. 23 p.
173. Agius C. Transformed Beyond Recognition? The Politics of Post-neutrality. In: Cooperation and Conflict, SAGE Journal 2011, vol. 46, nr. 3, p. 370-395.
174. Andren N. Swedish Defense: Transitions, Perceptions, and Policies. In: Kruzel J., Haltzel M. Between the Blocks: Problems and Prospects for Europe's Neutral and Nonaligned States. Cambridge, England: Woodrow Wilson International Center for Scholars and Cambridge University Press, 1989. 177 p.
175. Asmus R. D. A Little War That Shook the World: Georgia, Russia, and the Future of the West. Palgrave MacMillan, 2010. 254 p.
176. Astana Commemorative Declaration: Towards a Security Community. OSCE Summit in Astana, 2010. <http://www.osce.org/node/74985> (vizitat 15.07.2015).
177. Axelrod R. The Evolution of Cooperation. Basic Books: A Member of the Perseus Books Group, Revised Edition, 2006. 248 p.
178. Bissell R., Gasteyger C. The Missing Link: West European Neutrals and Regional Security. Duke University Press, 1990. 203 p.
179. Bild C. Statement of Government Policy in the Parliamentary Debate on Foreign Affairs, Wednesday, 19 February 2014. Stockholm: Government Offices of Sweden, 2014. 11 p. <http://www.government.se/contentassets/0317570dd8ac45bda4ad698b13a71402/statement-of-government-policy-in-the-parliamentary-debate-on-foreign-affairs-2014> (vizitat 27.08.2015).
180. Borawski J., George B. The OSCE, NATO, and European Security in the Twenty-First Century. ISIS Briefing Paper, nr. 17, 1998. 54 p.
181. Best G. War & Law since 1945. Oxford: Clarendon Press, 1994. 434 p.
182. Buzan B., Waever O., Wild de J. Security: A New Framework for Analysis. London: Lynne Reiner Publishers Inc., 1997. 239 p.
183. Carter A. B., Perry W. J., Steinbruner J. D. A New Concept of Cooperative Security. Brookings Occasional Papers. Washington D.C.: Brookings Institution, 1992, p. 7-11.
184. Charter of the United Nations and Statue of the International Court of Justice. San Francisco, 1945. <https://treaties.un.org/doc/publication/ctc/uncharter.pdf> (vizitat 15.07.2015).
185. Cohen R., Mihalka M. Cooperative Security: New Horizons for International Order. European Center for Security Studies George C. Marshall, Paper nr. 3, 2001. 79 p.

186. Conference on Security and Cooperation in Europe Final Act. Helsinki, 1975. <http://www.osce.org/mc/39501> (vizitat 15.07.2015).
187. Cox R. Social Forces, States and World Orders: Beyond International Relations Theory. In: Keohane R.O. Neo-realism and Its Critics. New York: Columbia University Press, 1986, p. 204-254.
188. Ciprian B. Russia's Neighborhood Policy - from a Russian Perspective - (Central Asia, Caspian states and EU). Bucharest: Conflict Prevention Center, Occasional Papers, vol. 6, nr. 8, 2013. http://www.cpc-ew.ro/occasional_papers/ (vizitat 01.12.2013).
189. Cronin A. K. Great Power Politics and the Struggle over Austria, 1945-1955. Ithaca: Cornell University Press, 1986. 171 p.
190. CSCE Budapest Document 1994. Towards a Genuine Partnership in a New Era. Budapest, 1994. <http://www.osce.org/mc/39554?download=true> (vizitat 15.07.2014).
191. Deutsch K. W. (et al). Political Community and the North Atlantic Area: international organization in the light of historical experience. Princeton: Princeton University Press, 1957. 515 p.
192. Declaration on Peace and Cooperation, issued by the Heads of State and Government participating in the Meeting of the North Atlantic Council ("The Rome Declaration"). NATO Press-release S-1 (91) 86, issued on 08.11.1991. http://www.nato.int/cps/en/SID-B6BA4303-9553801D/natolive/official_texts_23846.htm?mode=pressrelease (vizitat 05.02.2014).
193. Divine K. Neutrality and the development of the European Union's Common Security and Defence Policy. In: „Cooperation and Conflict,” SAGE Journal, September, 2011, vol. 46, nr. 3, p. 334-369.
194. Einhorn E. S., Logue Jh. Scandinavia: Still the Middle Way? In: Tiersky R. (ed). Europe Today .Rowman & Littlefield Publishers, Inc., 1999, p. 197-238.
195. Ehrhart H. G. What model for CFSP? Chaillot Papers nr. 55, Paris: EU Institute for Security Studies, October, 2002. 81 p.
196. Erlanger S. World Briefing Europe: Austria: Neutral is Old-Fangled, Leaders Says. In: The New York Times, 27 October 2001, p. 6.
197. Evera S. V. Guide to Methods for Students of Political Science. Ithaca and London: Cornell University Press, 1997, p. 6-47.
198. European Security Strategy „A Secure Europe in a Better World”, Brussels: European Union, 2003. 14 p.
199. Europe: Nostra Culpa. Switzerland in the Second World War. In: „The Economist,” London, 30 March 2002, p 45-46.
200. Evans G., Newnham J. The Penguin Dictionary of International Relations. London: Penguin Books, 1998, p. 365.
201. Federal Constitutional Law of Austria. Legal Information System of the Republic of Austria. https://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/Erv/ERV_1930_1/ERV_1930_1.pdf (vizitat 24.08.2015).
202. Federal Constitutional Law on the Neutrality of Austria, 26 October 1955. Legal Information System of the Republic of Austria. https://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/Erv/ERV_1955_211/ERV_1955_211.pdf (vizitat 24.08.2015).
203. Finland's Comprehensive Crisis Management Strategy. Helsinki: Ministry of Foreign Affairs of Finland, 2009. 64 p.
204. Finnish Security and Defense Policy 2012. Government Report. Prime Minister's Office Publications, 1/2013, Helsinki: Edita Prima, 2013. 118 p.
205. Forsberg T., Vaahtoranta T. Post-Neutral or Pre-Allied: Finnish and Swedish Policies on the EU and NATO as Security Organizations. Finish Institute of International Affairs (FIIA): FIIA (UPI) Working Paper 29, 2000. 43 p.

206. Frederking B. Constructing Post-Cold War Collective Security. In: The American Political Science Review, vol. 97, nr. 3, August 2003, p. 363-378.
207. Friedman G. The Next 100 Years. A Forecast for the 21st Century. Doubleday, 2009. 253 p.
208. Friedman G. Beyond the Post-Cold War World. In: STRATFOR Global Intelligence, 4 April 2013. <http://www.stratfor.com/weekly/beyond-post-cold-war-world> (vizitat 07.04.2013).
209. Friedman G. The Geopolitics of Russia: Permanent Struggle. In: „International Relations and Security Network,” Swiss Federal Institute of Technology Zurich. <http://www.isn.ethz.ch/Digital-Library/Articles/Detail/?lng=en&id=171826> (vizitat 18.11. 2013).
210. Fukuyama F. End of History and the Last Man. New York: Simno and Schuster, 1992. 418 p.
211. Finnemore M. National Interests in International Society. Cornell University Press: 1996. 154 p.
212. Goran P. Swede Leading Europe. In: „The Economist,” 10.02.2001, p. 35.
213. Gilpin R. The Theory of Hegemonic War. In: „Journal of Interdisciplinary History,” XVIII: 4, spring 1998, p. 591-613.
214. Greico J. M. Anarchy and Limits of Cooperation: a realist critique of the newest liberal institutionalism. In: „International Organization,” vol. 42, nr. 3, summer 1988, p. 485-507.
215. Gustenau G. Towards a common European policy on security and defense: an Austrian view of challenges for the „post-neutrals.” European Union Institute for Security Studies, Occasional Paper nr. 09, 01 October 1999. 12 p.
216. Hergesell A. Vienna: Bending Neutrality. Europe. Washington, February 2002. 46 p.
217. Herolf G., Lindahl R. Sweden – continuity and change. In: Ojanen H., Herolf G., Lindahl R. Non-alignment and European Security Policy, Ambiguity at Work. Ulkopoliittinen Instituutti and Institut fur Europaische Politik, 2000. 177 p.
218. Herz J. Idealist Internationalism and the Security Dilemma. In: World Politics, vol. 2, nr. 2, 1950, p. 171–201.
219. Hinteregger G. Some Misconceptions about Austrian Neutrality. In: Kruzel J., Haltzel M. Between the Blocks: Problems and Prospects for Europe's Neutral and Nonaligned States. Cambridge, England: Woodrow Wilson International Center for Scholars and Cambridge University Press, 1989, p. 269-270.
220. Hirose Y. Austria's Foreign Policy after the Cold War. Hokkaido University: Slavic Research Center, p. 211-220.
221. Huld B., Lejins A. European Neutrals and the Soviet Union. Conference Papers nr. 6, 1985. The Swedish Institute of International Affairs, Stockholm, 1986. 134 p.
222. Huntington S. The Clash of Civilizations: Remaking of World Order. New York: Touchstone Book, 1997. 367 p.
223. Internal Security Strategy for the European Union „Towards a European Security Model,” Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2010. 31 p.
224. Istanbul Document 1999. OSCE Summit in Istanbul in 1999. <http://www.osce.org/node/39569> (vizitat 15.07.2015).
225. Jarvenpaa P.O. Finland. In: Bissel R.E., Gasteyger C. The Missing Link: West European Neutrals and Regional Security. Durham and London: Duke University Press, 1990. 45 p.
226. Jervis R. Cooperation under the Security Dilemma. In: World Politics, vol. 30, nr. 2, January 1978, p. 167-174.
227. Jervis R. Security Regimes. In: Krasner S.D. et all. International Regimes. Ithaca and London: Cornell University Press, 1983, p. 173-194.
228. Joenniemi P. The Underlying Assumptions of Finnish Neutrality. In: Kruzel J., Haltzel M. Between the Blocks: Problems and Prospects for Europe's Neutral and Nonaligned States. Cambridge, England: Woodrow Wilson International Center for Scholars and Cambridge University Press, 1989. 49 p.
229. Kant Im. Perpetual Peace, 1795. London/Oxford: Oxford University Press, 1996. 70 p.

230. Kaplan M. *System and Process in International Politics*. New York: John Wiley, 1957. 150 p.
231. Karvonen L., Sundelius B. Interdependence and Foreign Policy Management in Sweden and Finland. In: *International Studies Quarter*, 1990, June, vol. 34, nr.2, p. 211-227.
232. Keohane D. *Realigning Neutrality? Irish Defence Policy and the EU*. Institute for Security Studies of Western European Union, March 2001. 120 p.
233. Keohane R.O. *Neo-realism and Its Critics*. New York: Columbia University Press, 1986. 387 p.
234. Keohane R. and Nye J. *Power and Interdependence. World Politics in Transition*. Harvard: Little, Brown and Company, 1977. 273 p.
235. Kissinger H. *Diplomacy*. New York: Touchstone Rockefeller Center, 1994. 912 p.
236. Koivisto M. *Foreign Policy Standpoints 1982-1992: Finland and Europe*. Pearl Lonnfors, 1992. 235 p.
237. Krasner S. D. et all. *International Regimes*. Ithaca and London: Cornell University Press, 1983. 372 p.
238. Kruzal J., Haltzel M. *Between the Blocks: Problems and Prospects for Europe's Neutral and Non-aligned States*. Cambridge, England: Woodrow Wilson International Center for Scholars and Cambridge University Press, 1989. 347 p.
239. Lisbon Document 1997. OSCE Summit in Lisbon, 1997. <http://www.osce.org/mc/39539?download=true> (vizitat 15.07.2015).
240. Lundestad G. *America, Scandinavia, and the Cold War, 1945-1949*. New York: Columbia University Press, 1980. 434 p.
241. Malbmorg M. *Neutrality and State Building in Sweden*, Palgrave, 2001. 237 p.
242. Mearsheimer J. *Why We Will Soon Miss the Cold War?* New York, 1990. http://www.wepapers.com/Papers/61600/Why_We_Will_Soon_Miss_the_Cold_War (vizitat 18.03.2013).
243. Meisler S. *United Nations: The First Fifty Years*. New York: The Atlantic Monthly Press, 1995. 386 p.
244. Mija V. *A Solution to Moldova's Transdnestrian Conflict: Regional Complex Interdependence*. Master's Degree Thesis. Monterey: US Naval Post-graduate School, 2003. 103 p.
245. Mija V., Teosa V. European cooperative security system and complex interdependence. In: *Materialele conferinței internaționale științifice „The EU as a model of soft power in the Eastern neighbourhood,”* R. Frunză, G. C. Pascariu, T. Moga (coord.), 15-17 May 2013, Iași: Centrul de Studii Europene, Universitatea Alexandru Ioan Cuza, 2013, p. 143-155.
246. Mija V., Teosa V. *International Security Organizations: from Community Building to Identity Formation*. In: *Materialele Conferinței științifico-practice cu participare internațională „Teoria și practica administrării publice locale,”* 23 mai 2014, Com. org.: Oleg Balan [et al.], Chișinău: Academia de Administrare Publică, 2014, p.119-121.
247. Mija V., Teosa V. *Is the Complex Interdependence the last Evolution of Globalization?* In: *Materialele Conferinței Științifice Internaționale „Political Science, International Relations and Security Studies,”* Ediția VIII, Sibiu, May 23-25, 2014. Sibiu: Universitatea Lucian Blaga, 2014, p.165-175.
248. Merriam-Webster Dicționar. <http://www.merriam-webster.com/dictionary/neutral%20state> (vizitat 09.09.2014).
249. McSweeney B. *Identity and Security: Buzan and the Copenhagen School*. In: *Review of International Studies*, vol. 22, nr. 1, January, 1996, p. 81-93.
250. Moller U., Bjereld U. *Beyond Neutrality? Public opinion and the Issue of Military Non-Alignment in Three Post-Neutral EU Members States*. Paper presented at the ISA Convention, Chicago, 28.03.2007. 27 p.
251. Munro Em. (eds) *Challenges to Neutral and Non-aligned Countries in Europe and Beyond*. Published: Geneva Centre for Security Policy, 2005. 61 p.

252. Neuhold H. (ed). CSCE: N + N Perspectives. Wien: Braumuller, 1987. 225 p.
253. National strategy for Swedish participation in international peace-support and security-building operations. Stockholm: Government of Sweden, 2008. 22 p.
254. Ojanen H. (ed). Neutrality and non-alignment in Europe today. Finish Institute of International Affairs (FIIA) Report 6: Otamedia Oy, Espoo, 2003. 72 p.
255. Oprescu A. European neutral countries and NATO. In: „Romanian Journal of International Affairs,” 2002, nr. 1-2, p. 283.
256. Oudenaren, J. V. European Integration. EUROPE TODAY, ed. Ronald Tiersky, Rowman & Littlefield Publishers, Inc., 1999, p. 241-272.
257. Oxford Dictionary. <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/neutrality> (vizitat 09.09.2014).
258. Pursiainen Ch., Saari S. Et tu Brute! Finland's NATO option and Russia. UPI Report I, The Finish Institute of International Affairs: Otamedia Oy, Espoo, 2002. 60 p.
259. Ross L.A. The Theory and Practice of International Relations: Contending Analytical Perspectives. In: Strategy and Force Planning. Newport: Naval War College Press, 1997, p. 45-62.
260. Rothschild E. What is Security? In: „Daedalus,” vol. 124, nr. 3, The Quest for World Order, Summer 1995, p. 53-98.
261. Rottenberger N. Austria and Finland: two European neutrals on their way to and in the ESDP. In: „Arms Security,” 2010, vol. 9, nr. 2, p. 275-283.
262. Rickli J-M. The European Non-Allied States, NATO and the ESDP. Oxford, 2005. 27 p.
263. Russet B. Grasping the Democratic Peace. Principles for a Post-cold War World. New Jersey: Princeton University Press, 1993. 194 p.
264. Schulze H. States, Nations and Nationalism. Oxford: Blackwell Publishers Ltd, 1998. 376 p.
265. Schmitt C. The Concept of the Political. The University of Chicago Press edition, 1996. 105 p.
266. State Treaty for the re-establishment of an independent and democratic Austria. Signed at Vienna, on 15 May 1955. UN official web-page: <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%20217/v217.pdf> (vizitat 24.08.2015).
267. Stein A.A. Coordination and collaboration: regimes in an anarchic world. In: Krasner S.D. (ed.), International Regimes. Ithaca and London: Cornell University Press, 1983, p. 115-140.
268. Steininger R. Austria, Germany, and the Cold War. From the Anschluss to the State Treaty 1938–1955. New York/Oxford: Berghahn Books, 2008. 165 p.
269. The CESD-Policy Archive - Developing a Common European Security and Defense Policy. <http://www.bits.de/CESD-PA/NEWCESDMAIN.html> (vizitat la 07.10.2012).
270. Towards a new European security strategy? Assessing the impact of changes in the global security environment. European Parliament, European Union Publication Office, 2015. 96 p.
271. The Treaty of Friendship, Cooperation, and Mutual Assistance between the Union of Soviet Socialist Republics and the Republic of Finland. Moscow, 06 April 1948. http://heninen.net/sopimus/1948_e.htm (vizitat 25.08.2015).
272. The Treaty on European Union. Consolidated Version. Brussels, Official Journal of the European Union, C 326, 26.10.2012, p. 13-390.
273. Tepe F.F. Swedish Neutrality and Its Abandonment. In: Istanbul Ticaret Universitesi Sosyal Bilimler Dergisi Yil: 6 Sayi: 11 Bahar 2007-2, p. 183-201.
274. Treaty of Peace with Finland, Paris, 10 February 1947. London: His Majesty's Stationery Office, Treaties Series nr. 45, 1948. 123 p.
275. Vaahtoranta T. Finnish Commentator on Finland. In: Munro Em. (ed). Challenges to Neutrals and Non-Alligned Countries in Europe and Beyond. Geneva Centre for Security Policy: 2005, p. 23.

276. Vetschera H. Austria. In: Bissel R.E., Gasteyger C. *The Missing Link: West European Neutrals and Regional Security*. Durham and London: Duke University Press, 1990, p. 61-66.
277. Vukadinovic R. The Various Conceptions of European Neutrality. In: Kruzel J., Haltzel M. *Between the Blocks: Problems and Prospects for Europe's Neutral and Nonaligned States*. Cambridge, England: Woodrow Wilson International Center for Scholars and Cambridge University Press, 1989, p. 29-50.
278. Waever O. Insecurity, Security, and Asecurity in the Western European non-war community. In: Adler A., Barnett M. (eds). *Security Communities*. Cambridge University Press, 1998, p. 69-118.
279. Wallin L.B. Sweden. In: Bissel R.E., Gasteyger C. *The Missing Link: West European Neutrals and Regional Security*. Durham and London: Duke University Press, 1990. 11 p.
280. Waltz K. *Theory of International Politics*. Berkeley: University of California, 1979. 251 p.
281. World Bank. Statistics on CIS economics. Oficial web page.
http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?Code=NY.GDP.MKTP.KD.ZG&id=af3ce82b&report_name=Popular_indicators&populartype=series&ispopular=y (vizitat la 28.09.2015).
282. Wendt A. Constructing International Politics. In: *International Security*, vol. 20, nr. 1, summer, 1995, p. 71-81.
283. Wendt A. *Social theory of international politics*. London: Cambridge University Press, 1999. 433 p.
284. Wendt A. Anarchy is What States Make of It. In: „*International Organization*,” vol. 46, nr. 2, spring 1992, p. 391-429.
285. Widmen S. Forms of Neutrality. In: Kruzel J., Haltzel M. *Between the Blocks: Problems and Prospects for Europe's Neutral and Nonaligned States*. Cambridge, England: Woodrow Wilson International Center for Scholars and Cambridge University Press, 1989, p. 17-28.
286. Windsor Ph. Neutral State in Historical Perspective. In: Kruzel J., Haltzel M. *Between the Blocks: Problems and Prospects for Europe's Neutral and Nonaligned States*. Cambridge, England: Woodrow Wilson International Center for Scholars and Cambridge University Press, 1989, p. 3-16.
287. Wight M. The Idea of Neutrality. In: *London Calling*, 11 October 1956, p 1.
288. Wolfgang Z. Neutrality and international solidarity – a comparison of the policy of certain neutral European countries with respect to the UN. In: *Aarms Security*, vol. 10, nr. 2, 2011, p. 305-326.
289. Williams C. Response to Terror; Sweden Rethinking in the Face of New Global Threats; Europe: The Nation Has Given Moral Support for the Campaign Against Terrorism. But Most Citizens Prefer That It Stay Out of NATO. *The Los Angeles Times*, 4 November 2001.
290. Yost D. *NATO Transformed: The Alliance's New Roles in International Security*. Washington: United States Institute of Peace, 1998. 450 p.

Tabelul A1.1. Sistematizarea istoriografiei privind subiectul neutralității.¹⁷

Perioada / Etapa		Studii				
		Politice	Relații internationale	Drept internațional	De securitate	Sociologia Experți
<i>Perioada contemporană</i>	2014- prezent: Criza din Ucraina					
	2001-2013: 11 Septembrie Războaiele: Afganistan, Irak. Crizele: Orientul Mijlociu, Economică Mondială	Malmborg Krujkov Isaev Wolfgang	Tepe Hirose Chifu Lavric Bolișakov Rickli Steininger	Banu /Ionescu Condacov Umerenko Osmochescu Gămurari Dorul Troekurov	Keohane Oprescu Androne Șcerbinin Bogdan Hauser Divine Rottenberger	Kucinskaia Grigoriev Petrov Kuranov Usenko Popov Peșkov Pîntea Țârdea Rougemont Validhaim Iohanson Maksimicev Hergesell Williams
	1991-2000 Evoluția UE/NATO Cartea de la Paris OSCE / CSI	Moller Bjereld Cunț	Neuhold Munro Ojanen		Vaahantoranta Forsberg Herolf Lindahl Gustenau	Koivisto Kerniakov Dali Lucikov
<i>Instituționalizarea statelor neutre</i>	1948 – 1990: Războiul Rece	Huld/Lejins Luderstad Bissell Gasteyger	Kruzel/Haltzel Neuhold Cronin Karvonen Sundelius Wight	Bolintineanu Herșcovici Modjorian Klimenko Tiunov Ganiushkin Prusacov Maher	Durdenevski	
	1914 – 1945: Primul și al Doilea Războaie Mondiale			Dașcovici		
	1815 – 1910: Congresul Viena Regulile Haga			Nolde Grotius		
Preistoria	1648-1815: Tratatul de la Westfalia					

- interesul sporit exprimat de savanți pentru fenomenul *neutralității*;

Sursa: © Mija Valeriu, 2016. Elaborată de autor în rezultatul studiului istoriografic, vezi Capitolul I.

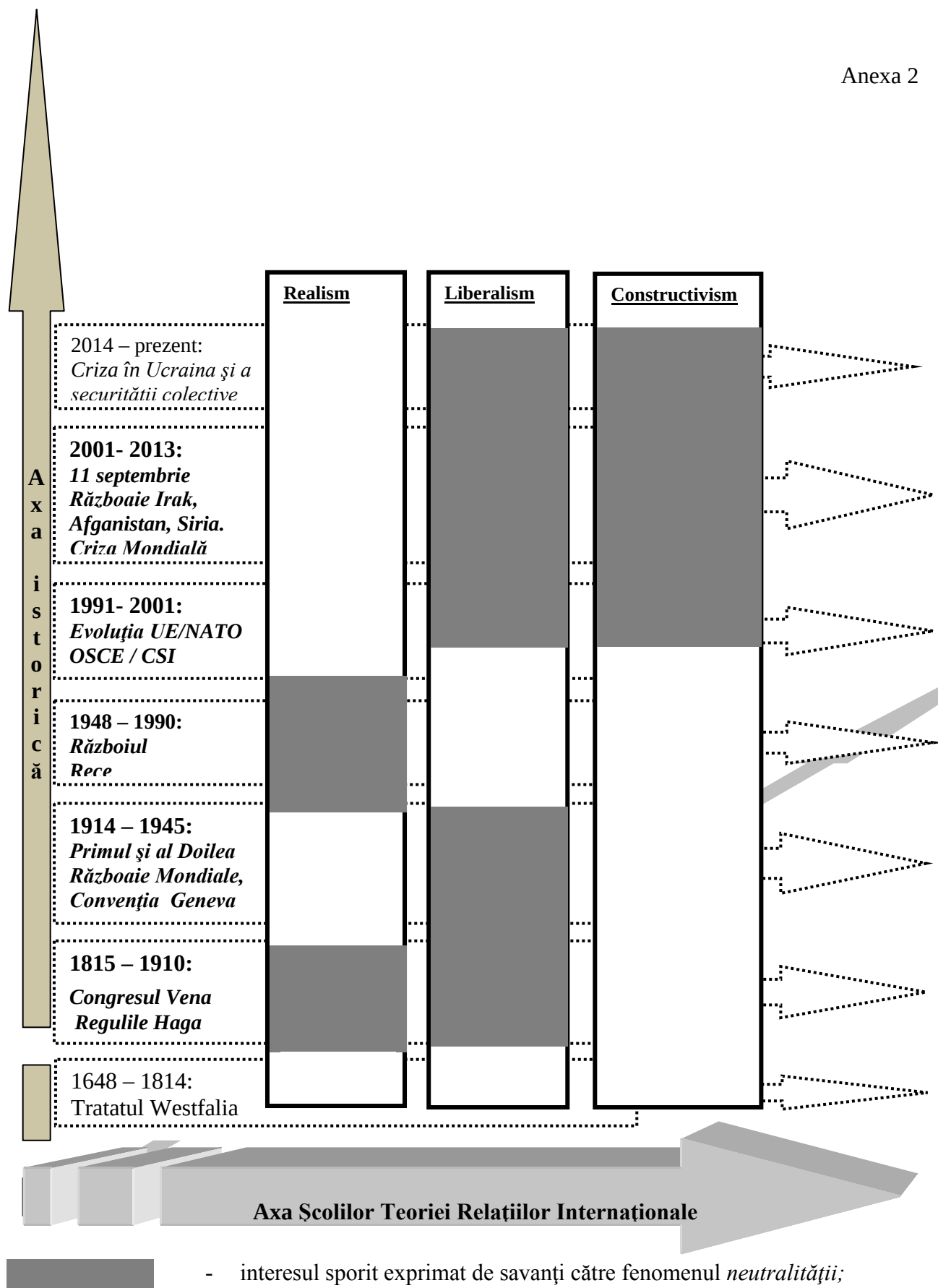


Fig. A2.1. Periodizarea istoriografiei privind subiectul neutralității.

Sursa: © Mija Valeriu, 2016. Elaborată de autor în rezultatul studiului istoriografic, vezi Capitolul I.

Anexa 3. Mecanismul cauzativ și metodologia cercetării statelor neutre europene

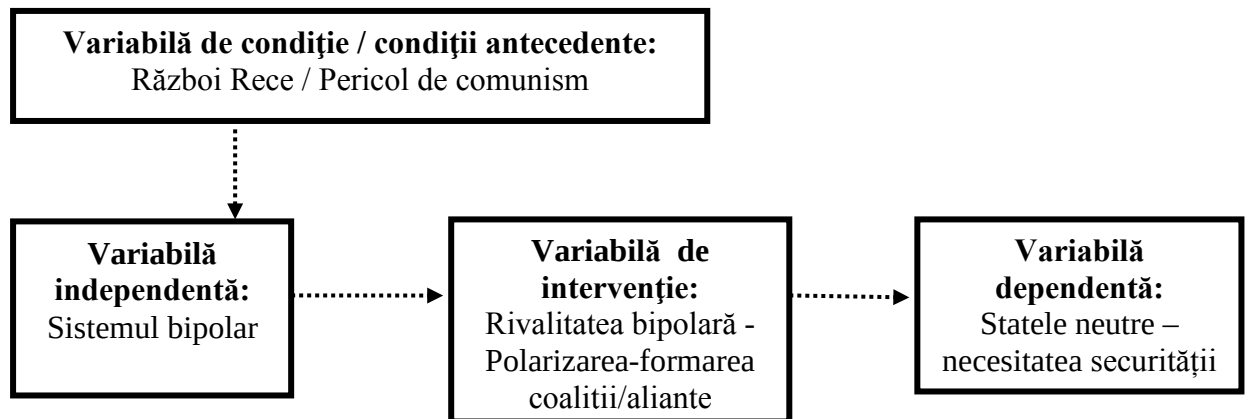


Fig. A3.1. Mecanismul cauzativ al formării/menținerii statelor neutre europene în 1945-1990.

Sursa: © Mija, Valeriu, 2016. Elaborată de autor în urma studiului istoriografic și a bazelor teoretico-conceptuale ale statelor neutre. Vezi Capitolul I.

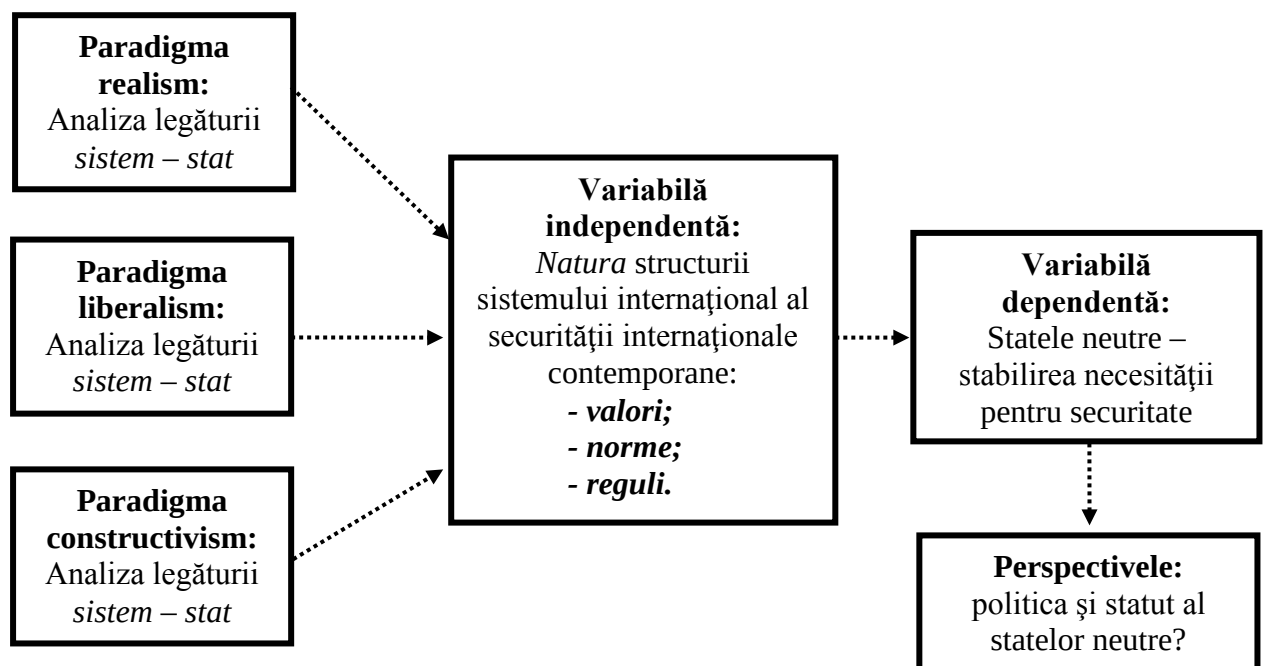


Fig. A3.2. Metodologia identificării perspectivelor statelor neutre.

Sursa: © Mija Valeriu, 2016. Elaborată de autor pentru formularea Metodologiei. Vezi Capitolul II.

Anexa 4. Mecanismul de *feedback* al neutralității ca idee instituțională

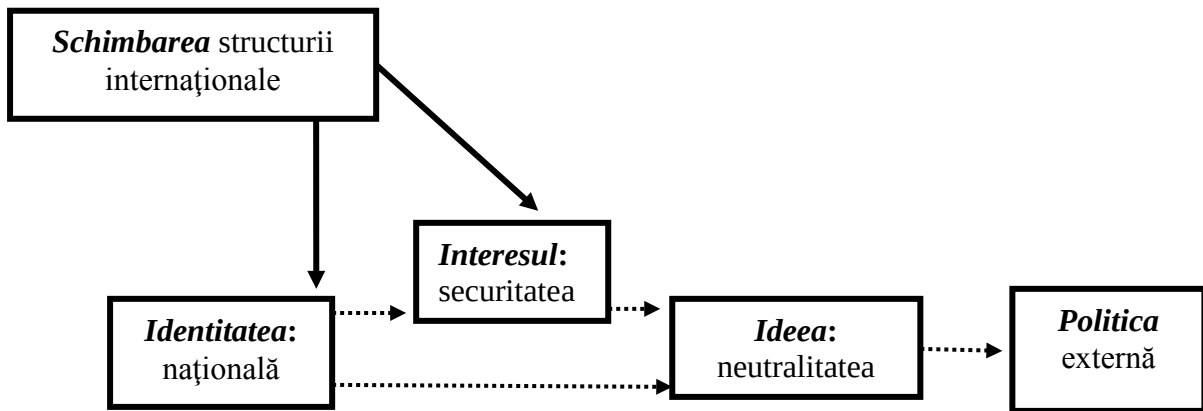


Fig. A4.1. Formarea politicii externe ale statelor neutre.

Sursa: Ulrika Moller și Ulf Bjereld [250, p. 7].

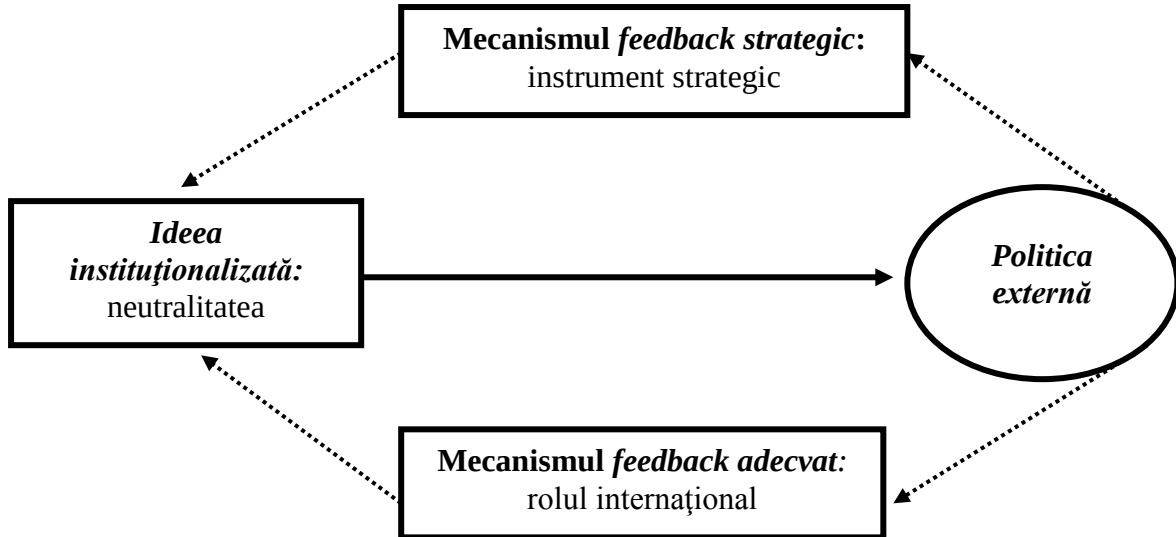


Fig. A4.2. Mecanismul de *feedback* al neutralității ca idee instituțională.

Sursa: Ulrika Moller și Ulf Bjereld [250, p. 19].

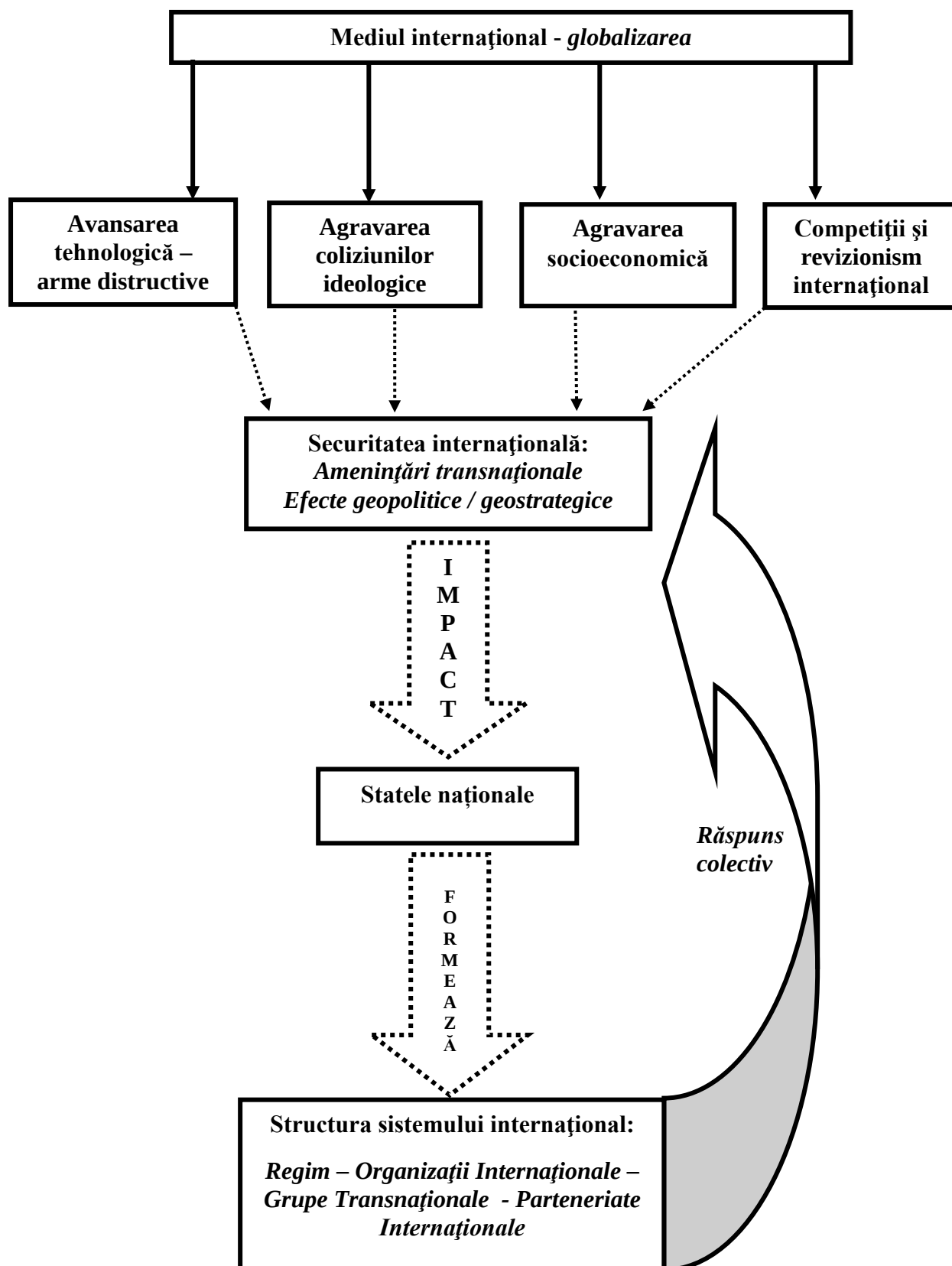


Fig. A5.1. Efectele globale asupra structurii sistemului de securitate internațională.

Sursa: © Mija Valeriu, 2016.

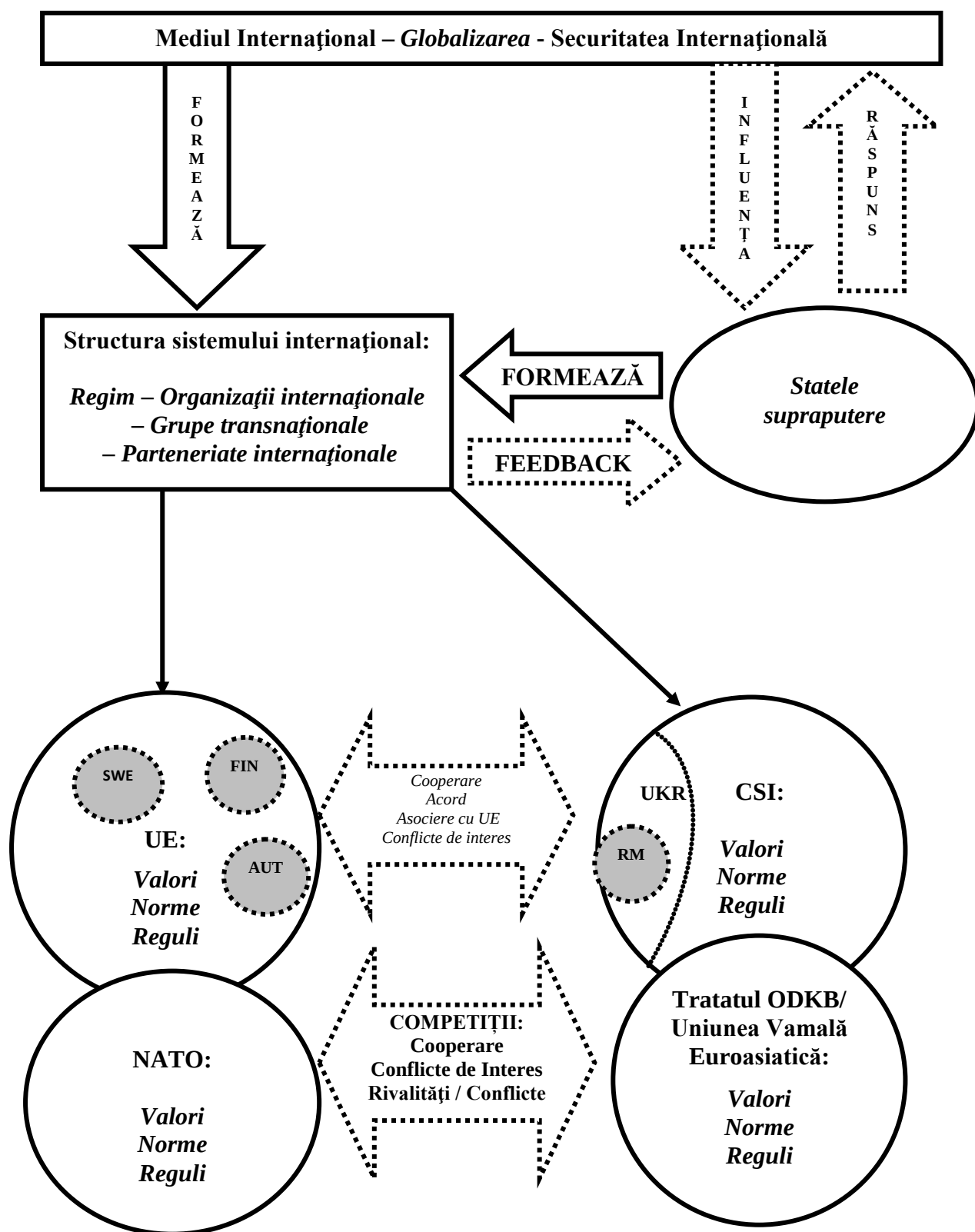


Fig. A6.1. Formarea structurilor de securitate în cadrul sistemului internațional european.

Sursa: © Mija Valeriu, 2016.

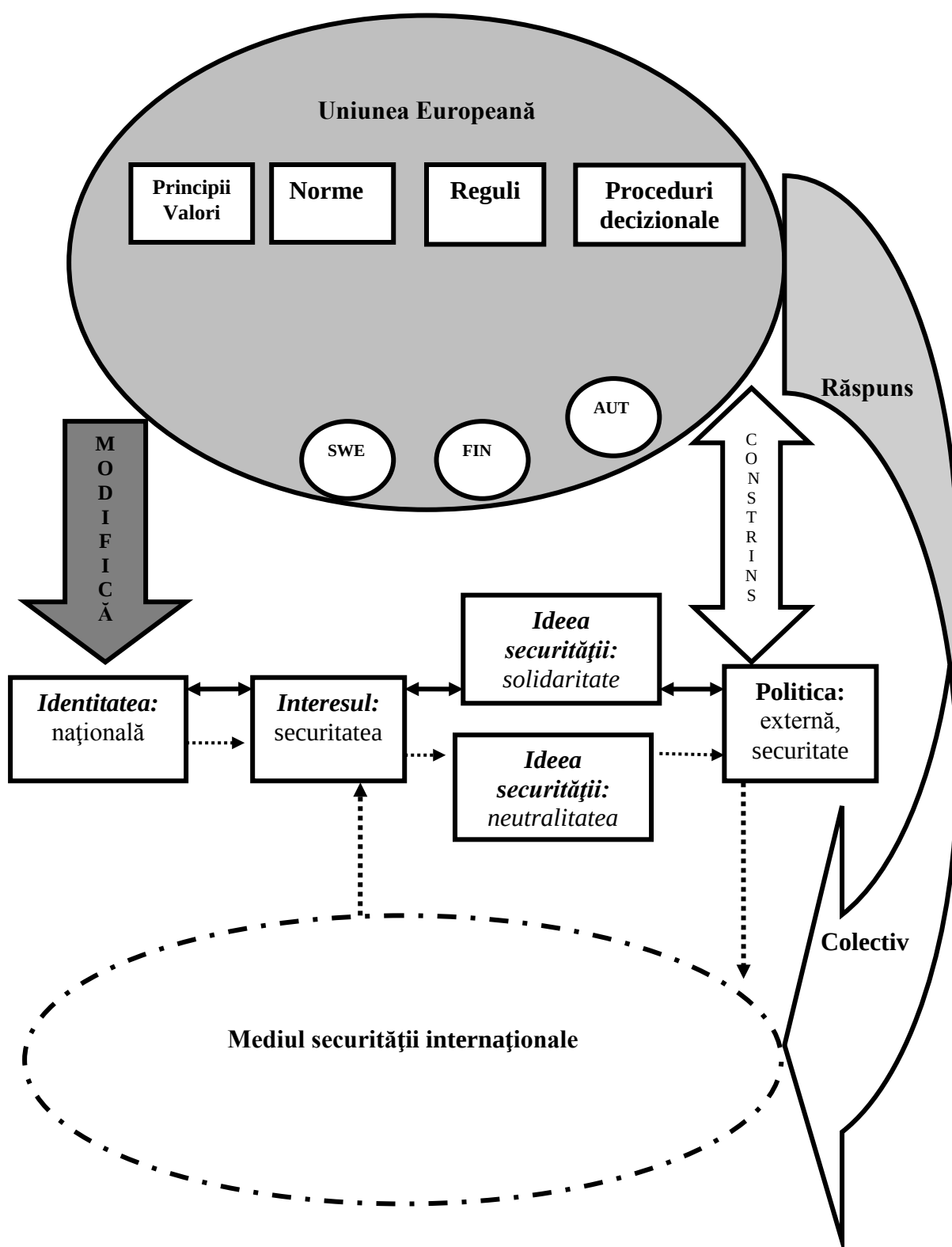


Fig. A7.1. Mecanismul de formare a politicii externe și de securitate în cadrul structurii internaționale cu regim internațional neoliberal.
Sursa: © Mija Valeriu, 2016.

Tabelul A8.1. Aranjamentul social al securității globale.

Paradigma	Realism	Neorealism	Liberalism	Constructivism
Natura	<i>Război</i>	<i>Rivalitate</i>	<i>Securitatea colectivă</i>	<i>Comunitatea de securitate</i>
Regula 1 Identitatea	Suntem inamici	Suntem rivali	<i>Suntem cetățeni colegiali</i>	<i>Suntem prieteni</i>
Regula 2 Autonomia	Nu recunoaștem autonomia altuia	Recunoaștem autonomia altuia	<i>Autonomia este limitată prin obligațiunile de a respecta și a aplica regulile comunitare</i>	<i>Autonomia este limitată prin obligațiunile de a aplica regulile comunitare</i>
Regula 3 Securitatea	Supraviețuirea este bazată pe capacitățile militare relative (alianțe)	Securitatea este bazată pe capacitățile militare relative (alianțe)	<i>Securitatea este bazată pe angajamente multilaterale de a folosi capacitățile militare</i>	<i>Securitatea este bazată pe relații politice</i>
Regula 4 Descurajarea	Trebuie să te predai	Nu mă ataca pe mine	<i>Nu încălca regulile comunității noastre</i>	<i>Nu încălca regulile comunității noastre</i>
Regula 5 Constrângerea	Noi vom ataca până când te vei preda	Noi ne vom răzbuna dacă vei viola suveranitatea noastră	<i>Noi ne vom răzbuna, dacă vei viola regulile comunității noastre</i>	<i>Noi vom soluționa conflictele pe calea pașnică</i>
Regula 6 Utilizarea forței	Aplicarea forței este mereu necesară pentru a rezolva conflictele	Aplicarea forței uneori este necesară	<i>Aplicarea forței este uneori necesară</i>	<i>Aplicarea forței nu este acceptată</i>

Sursa: Brian Frederking [206, p. 369].

**Extras din Tratatul UE de la Lisabona în 2007
(în vigoare din 2009) privind aspectele securității și apărării comune**

Art. 42 (1). *Politica comună în domeniul de securitate și apărare trebuie să fie o parte integrantă a politicii externe și de securitate comună. Aceasta asigură Uniunii o capacitate operațională cu mijloace civile și militare. Uniunea poate recurge la misiuni în afara Uniunii pentru a asigura menținerea păcii, prevenirea conflictelor și întărirea securității internaționale, în conformitate cu principiile Cartei Organizației Națiunilor Unite. Îndeplinirea acestor sarcini se sprijină pe capacitățile furnizate de statele-membre.*

Art. 42 (2). *Politica comună de securitate și apărare include formarea progresivă a unei politici comune de apărare a Uniunii. Aceasta va crea o apărare comună, în cazul în care Consiliul European va decide în unanimitate. Într-un astfel de caz, Consiliul recomandă statelor - membre să adopte astfel de decizii în conformitate cu normele lor constituționale.*

Politica Uniunii, în conformitate cu prezenta Secțiune, trebuie să nu aducă prejudicii caracterului specific al politicii de securitate și apărare a anumitor state-membre (se consideră a fi clauza irlandeză, ce presupune respectarea neutralității) și să respecte obligațiile anumitor state-membre, care prevăd ca apărarea lor să fie asigurată în cadrul Organizației Tratatului Atlanticului de Nord (NATO), în conformitate cu Tratatul Atlanticului de Nord și să fie compatibilă cu politica comună de securitate și apărare stabilită de acel cadru.

Art. 42 (7). *În cazul în care un stat-membru este victima unei agresiuni armate pe teritoriul său, celelalte state-membre sunt obligate să îi acorde ajutor și asistență prin toate mijloacele de care dispun, în conformitate cu articolul 51 din Carta Organizației Națiunilor Unite. Aceasta nu aduce prejudicii caracterului specific al politicii de securitate și apărare a anumitor state-membre [272].*

Angajamentele și cooperarea în acest domeniu sunt în conformitate cu angajamentele asumate în cadrul Organizației Tratatului Atlanticului de Nord, care, pentru statele care sunt membre ale acesteia, rămâne fundamentul apărării lor colective și cadrul de implementare a acesteia.

Sursa: The Treaty on European Union, Consolidated Version. Brussels, Official Journal of the European Union, C 326, 26.10.2012, p. 13-390.

Tabelul A10.1. Bazele politico-juridice internaționale ce reglementează neutralitatea statelor.

Nivel Internațional		Drept internațional	Politico-juridice	Securitatea
G L O B A L	ONU	-	Rezoluțiile conțin noțiunea de principiu de neutralitate și imparțialitate în acțiunile ONU. De exemplu: - Rezoluția nr. A/RES/46/182 privind Consolidarea coordonării umanitare - asistență de urgență a Organizației Națiunilor Unite. - Rezoluția nr. 2139 privind Siria – Asistență Umanitară, în care art. 8 solicită „[...] respectarea principiului neutralității medicale [...] sub prevederile dreptului internațional.” Rezoluțiile declarative, de exemplu: - Rezoluția nr. A/RES/50/80/A privind neutralitatea permanentă a Turkmenistanului.	Carta ONU, Articolul 51 privind dreptul la autoapărare, până Consiliul de Securitate va întreprinde măsuri pentru restabilirea securității. Acest articol permite statelor neutre dreptul la autoapărare și la atitudine față de statul agresor.
	CICR	Convențiile de la Geneva din 1949 privind protecția civililor, răniților și tratamentul de război al prizonierilor de război, vorbesc despre principii de neutralitate, de dreptul și obligațiunile statelor neutre în aceste procese. De exemplu, art. 4,8,11,27,32, 37, 43, anexa I (art. 10) a primei Convenții stipulează drepturi și responsabilități ale statelor neutre în acordarea ajutorului răniților, beligeranților.	-	CICR este considerat ca o structură internațională <i>neutră</i> , care menține politica de neutralitate și imparțialitate privind orice situație de conflict, tratamentul și protecția prizonierilor în conflictele militare.
	Convenția de la Haga, 1907	Convenția de la Haga din 18 octombrie 1907, Convenția V stipulează: drepturile și obligațiile puterilor neutre și persoanelor în caz de război pe uscat. Convenția XIII stipulează: drepturile și obligațiile puterilor neutre în caz de război naval. *	-	-
	OSCE	-	Actul Final din 1975, capitolul I stipulează că statele au dreptul să fie neutre. Decizia Summitului de la Budapesta din 1994, art. 11, reafirmă că statele au dreptul să fie neutre, precum și să-	Actul Final (1975), deciziile Summitelor din 1994, 1999 și 2010 solicită statelor să respecte statutul fiecăruia, inclusiv

R E G I O N A L			și schimbe statutul său. Art. 23 cere ca forțele armate ale statelor să fie politic neutre. Decizia Summitului de la Istanbul din 1999, art. 9, reafirmă că statele au dreptul să fie neutre, precum și să aleagă alianțele sau tratatele de securitate. Art. 23 cere ca forțele armate ale statelor să fie politic neutre. Decizia Summitului de la Astana din 2010, art. 3, reafirmă că statele au dreptul să fie neutre, precum și să aleagă aranjamentele, alianțele sau tratatele de securitate. Rezoluțiile conțin noțiunea de principiu de neutralitate și imparțialitate în acțiunile OSCE. De exemplu: - Rezoluția AP (2014) privind încălcările clare, grosolane și incorecte ale Principiilor de la Helsinki de către Federația Rusă, în care se stipulează drepturile Ucrainei, inclusiv la neutralitate.	statutul neutru, și permite fiecărui stat să aleagă propria configurație de aranjament sau tratat de securitate. Codul de Conduită OSCE din 1994 stipulează că forțele armate ale statelor trebuie să fie politic neutre.
	UE	-	Tratatul UE, art. 214 (2), stipulează principiul de neutralitate în operațiunile internaționale umanitare. Tratatul UE, art. 42 (2), stipulează că <i>politica Uniunii nu trebuie să aducă prejudicii caracterului specific al politicii de securitate și apărare a anumitor state-membre</i> (clauza irlandeză, ce presupune respectarea neutralității statelor UE).	Principiul de securitate se bazează pe solidaritate privind securitatea și apărarea mutuală. Baza: Tratatul UE, art. 42.
	CE	-	Documentele declarative stipulează principiul de neutralitate în acțiunile drepturilor omului.	-
	NATO	-	Programul Parteneriat pentru Pace din 1994 a stabilit formula cooperării cu statele nealiatate, inclusiv statele neutre pe segmentul securității internaționale fără obligațiuni juridice majore. Consiliul Parteneriatului Euro-Atlantic, stabilit în 1997, este platforma de cooperare cu alte state, inclusiv statele neutre europene. Multiple decizii privind operațiunile de menținere a păcii stipulează principiul de neutralitate [75].	Tratatul NATO, art. 5, stipulează principiul de apărare colectivă.
	CSI	-	Decizia Consiliului șefilor de state CSI din 26.08.2005 privind principiile de bază de participare a Turkmenistanului ca stat neutru în Comunitatea Statelor Independente (Turkmenistanul este considerat ca	Decizia Adunării Interparlamentare CSI din 24.11.2001 nr. 18-13 privind legea-model „Despre controlul

R E G I O N A L			membru asociat al CSI).	parlamentar asupra organizației militare a statului,” în care art. 2 (б), 3(д), 7.3 vorbesc despre neutralitatea politică a organizațiilor militare ale statelor CSI. Decizia Consiliului șefilor de state CSI din 25.11.1998 privind formarea corpului CSI pentru lichidarea consecințelor calamităților naturale, <i>stipulează principiul de neutralitate a corpului creat.</i>
	OTSC	-	-	Acordul privind activitățile de menținere a păcii ale Tratatului de Securitate Colectivă din 06.10.2007, art.5, stipulează ca Forțele Colective de Menținere a Păcii își desfășoară activitatea lor în <i>spiritul neutralității</i> față de părțile conflictelor.

Sursa: - Laws of War: Rights and Duties of Neutral Powers and Persons in Case of War on Land (Hague V), October 18, 1907. http://avalon.law.yale.edu/20th_century/hague05.asp (vizitat 29.01.2015).

- Laws of War: Rights and Duties of Neutral Powers in Naval War (Hague XIII), October 18, 1907. http://avalon.law.yale.edu/20th_century/hague05.asp (vizitat 29.01.2015).

- © Mija Valeriu, 2016.

Tabelul A11.1. Bazele politico-juridice naționale ale statelor neutre europene studiate.

Aspectele/ statele	Drept Internațional	Politico-juridice	Securitatea
Austria	<i>Legea Federală Constituțională privind neutralitatea, 1955, Paragrafele I și II</i> stipulează statutul neutru al Austriei. Recunoscută oficial de Franța, Regatul Unit, SUA și fosta URSS (FR-succesor).	<i>Constituția Austriei, art. 23 (f)</i> , stipulează neparticiparea la războaie, nealăturarea la alianțe militare și interzicerea staționării trupelor străine pe teritoriul său, ce presupune că Austria își va menține neutralitatea militară.	<i>Strategia Securității naționale Austriei din 2013, cap. 1, art. 2.2, 4.3</i> stipulează că Austria este stat neutru dar solidar cu politica UE și promovează stabilitate internațională.*
Finlanda	<i>Tratatul de la Paris, 1947</i> a restabilit teritoriul Finlandei în frontierele din 01.09.1941, a impus restricții în armata Finlandei. <i>Tratatul de pace, cooperare și asistență mutuală cu URSS din 1948</i> , impunea neutralitatea, garantată de URSS. După destrămarea URSS, Finlanda a denunțat tratatul.	<i>Constituția Finlandei, art. 94</i> , stipulează că transferul suveranității la UE, alte organizații internaționale se acceptă cu votul a 2/3 din Parlament.* Alte documente politico-juridice privind neutralitatea nu există.	<i>Strategia comprehensivă privind managementul crizelor din 2009</i> , stipulează multe clauze privind respectarea principiului de neutralitate în misiunile umanitare internaționale.
Suedia	-	<i>Verbal declarat la Congresul de la Viena din 1815</i> , de care majoritatea statelor au luat act, dar fără garanții internaționale. Este mai mult o poziție politică selectivă față de evenimente /crize istorice. <i>Declarația politicii externe a Suediei, 2014</i> , stipulează clauza solidarității cu UE, nu va fi imparțială dacă un membru UE sau o țară nordică va suferi un dezastru sau un atac.	-
Republica Moldova	-	<i>Constituția RM, 1994, art. 11 (1)</i> , stipulează că RM proclamă neutralitatea sa permanentă. <i>Art.11 (2)</i> stipulează că RM nu admite dislocarea de trupe militare ale altor state pe teritoriul său. <i>Concepția securității naționale din 2008 (este abrogată), art. 1</i> , stipula că statutul de neutralitate permanentă reprezintă principiul de bază al conceptului securității naționale [44]. <i>Strategia Securității naționale din 2011(în vigoare), art. 2</i> , stipulează că în procesul de promovare a intereselor naționale RM se va ține	<i>Doctrina militară</i> din 1995 și <i>proiectul Strategiei Militare Naționale</i> prevăd clauză de a se ține cont de statutul de neutralitate permanentă a Republicii Moldova, care presupune neapartenența la blocuri militare și neadmiterea dislocării de trupe militare sau armament ale altor state și blocuri militare pe teritoriul său [76].

		cont de statutul de neutralitate permanentă a Republicii Moldova, care presupune că țara noastră nu este parte la blocuri militare și nu admite dislocarea pe teritoriul său de trupe militare sau de armamente ale altor state și ale blocurilor militare [45]. <i>Hotărârea Parlamentului RM nr. 47 din 31.03.2016 privind aprobarea Declarației Parlamentului Republicii Moldova cu privire la inviolabilitatea suveranității, independenței și neutralității permanente a Republicii Moldova,</i> stipulează că contestarea principiului constituțional al neutralității permanente, precum și acțiunile îndreptate spre desființarea lui nu pot fi apreciate altfel decât un atac asupra Constituției și asupra securității cetățenilor Republicii Moldova. Totodată, Republica Moldova se adresează către toate organismele internaționale cu un apel de a susține neutralitatea Republicii Moldova. *	
--	--	---	--

- Sursa: - Austria. Pagina oficială al Guvernului Austriei.
<https://www.bka.gv.at/DocView.axd?CobId=52251>(vizitat 26.08.2015).
- Finlanda. Pagina oficială a Ministerului Justiției Finlandei.
<http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1999/en19990731.pdf> (30.09.2015).
- Sweden Fact Sheet: A functional defence. Government Bill on the future focus of defence. A focus that extends over a five-year period, 2010-2014. Stockholm: Ministry of Defence of Sweden, 2009. 2 p.
- Hotărârea Parlamentului RM nr. 47 din 31.03.2016 privind aprobarea Declarației Parlamentului Republicii Moldova cu privire la inviolabilitatea suveranității, independenței și neutralității permanente a Republicii Moldova. Monitorul Oficial al RM, nr. 90-99 (5523-5532), nr. 180, 8.04.2016.
- © Mija Valeriu, 2016.

Tabelul A12.1. Bazele politico-juridice ale performanței istorico-politologice a statelor neutre europene.

Drepturi	Obligațiuni	Restricții	Performanțe
- Autoapărare. - Menținerea forțelor armate. - Dreptul de a avea relații politice și economice cu toate statele, ce nu sunt sub sancțiunile ONU. - Propria politica externă, economică și de securitate. Baza: Carta ONU, art. 51, Convenția(V) Haga, 1907, Cap. II, art. 7.	<i>Abținerea de la participarea la conflict/război/operațiuni militare interstatale.</i> Baza: Convenția Haga, 1907.	Neaderarea la alianțele militare care desfășoară ostilități. Baza: Convenția Haga, 1907. Neaderarea la alianțe este un principiu, care nu permite statelor neutre într-un eventual conflict a fi neutre. <i>De exemplu: NATO, art.5.</i>	- Autoapărarea nu a fost folosită cu succes. De exemplu: Belgia (1914/1941) , Ucraina (2014). - Majoritatea statelor neutre au forțe armate.
Dreptul la atitudine (aspectul militar nu se aplică) față de un stat declarat de organizația de securitate internațională ca stat „agresor” sau care violează dreptul internațional, ce presupune neaplicarea imparțialității asupra cazului respectiv. Baza: Carta ONU, Cap. VII, VIII.	<i>Imparțialitatea în tratarea beligeranților conflictului/războiului</i> Baza: Convenția Haga, 1907. <i>Imparțialitatea poate fi suspendată (fără suspendarea neutralității) când un stat-membru al unei organizații internaționale de securitate, la care un stat neutru este parte, este declarat ca agresor de către organizație.</i> Bază: Carta ONU, Cap. VII, VIII.	Dislocarea trupelor, infrastructurii străine pe teritoriu său. Baza: Convenția Haga, 1907.	Executabile. Statele neutre europene au luat atitudine față de susținerea restricțiilor ONU asupra anumitor state, care violau dreptul internațional. <i>Exemplu: Irak, 1991; fosta Iugoslavie, 1992.</i>
Dreptul să fie neutru sau să aleagă aranjamentele de securitate. Baza: Actul OSCE Final Helsinki, 1975, Capitolul I. Decizia Summitului de la Budapest din 1994, art. 11. Decizia Summitului de la Istanbul din 1999, art.9. Decizia Summitului de la Astana din 2010, art.3.	- Să nu permită traversarea trupelor și logisticii beligerante prin teritoriu său. - Să nu permită formarea centrelor de recrutare pentru suportul unuia dintre beligeranți. - Să trateze prizonierii și refugiații beligeranților conform Convenției de la Geneva. - Să izoleze trupele beligerante sosite pe teritoriu. Baza: Convenția Haga(V), 1907, Cap. I, Cap. II.	- Prezentarea infrastructurii statului (cale ferată, aeroport, port maritim etc.) pentru folosirea de către beligeranți. - Permitea folosirii teritoriului său pentru folosirea în scopul pregătirii către război. Baza: Convenția Haga, 1907.	Executabile. Statele neutre europene au decis să adere la ONU, OSCE și UE (la PSAC, cu diferite clauze).
- Teritoriul statului neutru inviolabil. - Pot să permită tranzitul numai bolnavilor și răniților beligeranților prin teritoriu sau. Baza: Convenția Haga (V), 1907, Cap. I/art.1, Cap. II.		- Selective, impuse de circumstanțe istorice sau auto-impuse. <i>De exemplu: Austria, Finlanda – impuse, Turkmenistanul – autoimpuse.</i>	Executabile cu condiția insistenței coercitive a statului - supraputere, ce a solicitat restricția.

Sursa: - Laws of War: Rights and Duties of Neutral Powers and Persons in Case of War on Land (Hague V), October 18, 1907. http://avalon.law.yale.edu/20th_century/hague05.asp (vizitat 29.01.2015).

- Laws of War: Rights and Duties of Neutral Powers in Naval War (Hague XIII); October 18, 1907. http://avalon.law.yale.edu/20th_century/hague05.asp (vizitat 29.01.2015).

- © Mija Valeriu, 2016.

Tabelul A13.1. Natura structurii sistemului internațional în arealul european.

<i>Perioada</i>	<i>Denumirea structurii</i>	<i>Paradigma</i>	<i>Natura</i>	<i>Statele neutre europene studiate</i>
Prezent - 1990	Unipolaritate: <i>ONU/NATO/UE</i>	Neoliberalism, neoconstructivism	Securitatea colectivă: <i>suntem colegiali.</i> Comunitatea de securitate: <i>suntem prieteni.</i>	Austria, Finlanda, Suedia: militar nealiniat, dar solidare cu UE
1990 - 1945	Bipolaritate: <i>ONU/NATO/UE/OSCE/Tratatul de la Varșovia</i>	Neorealism, neoliberalism	Rivalitate: <i>suntem rivali.</i> Securitatea colectivă: <i>suntem colegiali.</i>	Austria, Finlanda, Suedia (apar 11 state neutre în Europa): neutre
1941 - 1914	Multipolaritate: <i>Liga Națiunilor</i>	Neorealism, liberalism	Rivalitate: <i>suntem rivali.</i> Securitatea colectivă: <i>suntem colegiali.</i>	Suedia – neutră
1914 - 1815	Multipolaritate: <i>Congresul de la Viena</i>	Neorealism	Rivalitate: <i>suntem rivali.</i>	Suedia – neutră

Sursa: © Mija Valeriu, 2016.

Tabelul A14.1. Considerente esențiale pentru neutralitatea Republicii Moldova.

Nr.	Criterii	Considerente
1.	Originea	- plasamentul geopolitic a RM diferă de cel al statelor neutre europene; - proclamarea neutralității produsă în context istoric diferit; - scopuri politice și beneficii de garanții externe pentru RM diferite; - situația politică internă: neomogenitatea statului cu instabilitate politică; - conflicte secesioniste: Transnistria, factorul Găgăuzia; - nivelul de dezvoltare economică scăzut; - dispute interne și cu vecinii – risc potențial pentru securitatea națională; - neutralitatea - un element intern necesar pentru supraviețuirea ca stat independent; - neutralitatea - prevenirea atragerii legale, dar condiționate în cooperarea militară în cadrul CSI, ce ar legitima continuarea funcționării infrastructurii militare a CSI în RM.
2.	Teoria lui K. Waltz Natura structurii sistemului internațional	- <i>structura sistemului internațional nu impunea neutralitatea acută pentru RM în 1992-1994;</i> - <i>aflarea între două structuri astăzi în competiție produce efect de polarizare în societate și asupra neutralității.</i>
3.	Metodologia lui Moller / Bjereld	- <i>sistemul internațional nu impunea presiuni asupra identității naționale a Republicii Moldova în formă de neutralitate.</i>
4.	Avantaj 1994-2004	- evitarea atragerii cooperării militare în cadrul CSI; - obținerea suportului internațional pentru fundamentarea independenței statului și procesului soluționării conflictului transnistrean; - constrângerea manevrelor diplomatice ale Federației Ruse la Summit-ul OSCE de la Lisabona (1997) și Istanbul (1999), unde s-au adoptat decizii conceptuale și tehnice privind evacuarea trupelor ruse de pe întreg teritoriul Republicii Moldova.
5.	Dezavantaj 2004 - prezent	- neutralitatea folosită de a constrânge raza de manevră pe plan extern; - autoritățile RM identifică argumente și justificări dificile pentru unele moduri de cooperare cu UE și NATO.
6.	Sensibilitatea	- soluționarea conflictului transnistrean; - exportul producției ramurilor economice strategice pe piața Rusiei.
7.	Vulnerabilitatea	- dependența asimetrică de resursele energetice ale Federației Rusă.
8.	Risc	- <i>dilema de securitate</i> – situația din Ucraina – ieșirea Federației Ruse din Tratatul Forțelor Convenționale în Europa; - <i>neutralitatea RM nu este recunoscută internațional</i> (de ex., Turkmenistanul); - <i>integrarea în structurile occidentale de securitate;</i> - <i>lipsa de garanții internaționale pentru securitatea națională.</i>
9.	Structura sistemului regional	- <i>hibridă: neorealism/neoliberalism rivalitate/colegialitate.</i>

Sursa: © Mija Valeriu, 2016.

Tabelul A15.1. Particularitățile statelor neutre în timp de pace.

<i>Categoria</i>	<i>Conținut</i>
Caracteristica	- neutralitatea ca baza statalității (conceptual); - neutralitatea ca baza identității naționale (conceptual); - neutru permanent (statut juridic) – obligativitatea; - neutral sau neutru (politic) – acțiuni voluntare; - nealiniat (politic solidar cu un actor, dar fără angajament militar); - postneutru (politic solidar cu un actor, dar menține clauza neutralității ca o tradiție pentru audiența internă); - neparticiparea la alianțe militare (principiu).
Originea	- act unilateral cu garanții internaționale; - tratat internațional cu garanții internaționale; - act legislativ național, care declară neutralitatea permanentă, cu sau fără garanții internaționale.
Funcția	- slăbirea tensiunilor geopolitice; - slăbirea tensiunilor geostrategice (<i>stat tampon</i>); - soluționarea conflictelor internaționale pe perimetrul geopolitic; - intermedierea între părțile conflictuale interstatale; - intermedierea (sau lider al coaliției) în soluționarea crizelor interne ale unui stat.
Conținutul	- statut juridic de neutralitate permanentă; - politica de neutralitate.
Criteriile	- politic: - neabaterea de la politica de neutralitate; - neutru în timp de pace pentru a rămâne neutru în timp de război; - un agreement geostrategic între puterile rivale vizavi de un stat neutru; - neamestec în disensiunile puterilor mari pe arena internațională; - să convingă părțile conflictuale că ele, de asemenea, beneficiază de neutralitatea statului; - dilema politică: solidaritate <i>versus</i> angajament de neutralitate; - sa nu fie la intersecția intereselor geostrategice; - adaptarea strategică la mediul internațional de securitate. - juridic: - neabaterea de la statutul de neutralitate. - militar: - neparticiparea la alianțele militare; - credibilitatea forțelor armate ale statului neutru să respingă o agresiune eventuală.

Sursa: © Mija Valeriu, 2016. Elaborată de autor în rezultatul studiului istoriografic.

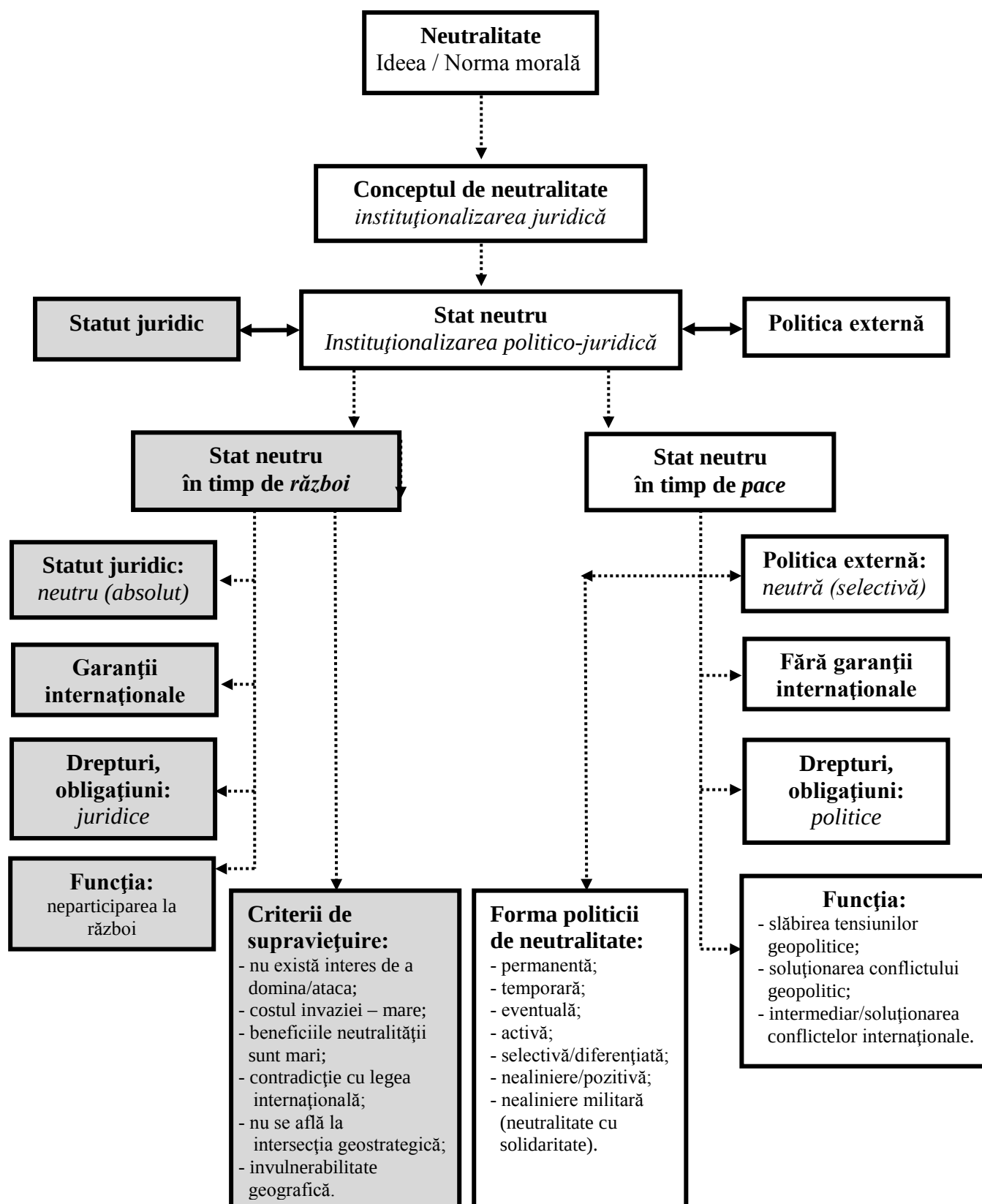


Fig. A16.1. Evoluția statelor neutre.

Sursa: © Mija Valeriu, 2016.

Tabelul A17.1. State considerate a fi neutre.

Nr.	Stat	Regiunea	Notă
1.	Austria	Europa	
2.	Finlanda	Europa	
3.	Elveția	Europa	Statut juridic
4.	Republica Irlanda	Europa	
5.	Liechtenstein	Europa	Forțele armate au fost dizolvate în 1868.
6.	Republica Moldova	Europa	Statut juridic
7.	Malta	Europa	Politică de neutralitate din 1980 cu garanții din partea Italiei
8.	Serbia	Europa	Considerat stat nealiniat în 1961-1992 în bipolaritate. Din 2007 este recunoscut ca „neutru militar”
9.	Suedia	Europa	
10.	Vatican	Europa	
11.	Turkmenistan	Asia Centrală	Statut juridic
12.	Gana	Africa	
13.	Mexic	America de Nord	Politică sau atitudine de neutralitate
14.	Costa Rica	America Centrală	Considerat ca stat nealiniat militar, forțele armate au fost dizolvate în 1949

Notă. În cadrul studiului istoriografiei au fost identificate 31 de state neutre, având la bază statutul sau politica de neutralitate. 24 de state neutre (77%) au fost în Europa, 2 – în America de Nord, 1 – în America Centrală, 1 – în Africa, 3 – în Asia.

Sursa: © Mija Valeriu, 2016.

Anexa 18. Evoluția arhitecturii sistemului internațional în Europa

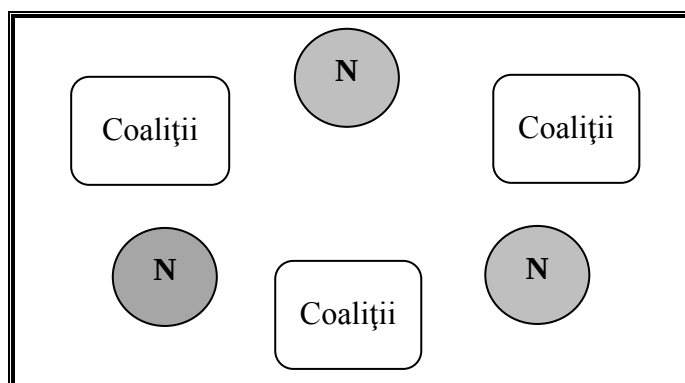


Fig. A18.1. Arhitectura structurii sistemului internațional în Europa în perioada 1648 – 1814.

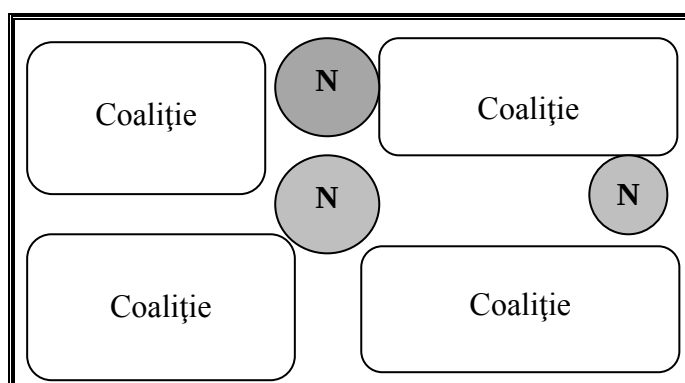


Fig. A18.2. Arhitectura structurii sistemului internațional în Europa în perioada 1815 – 1941.

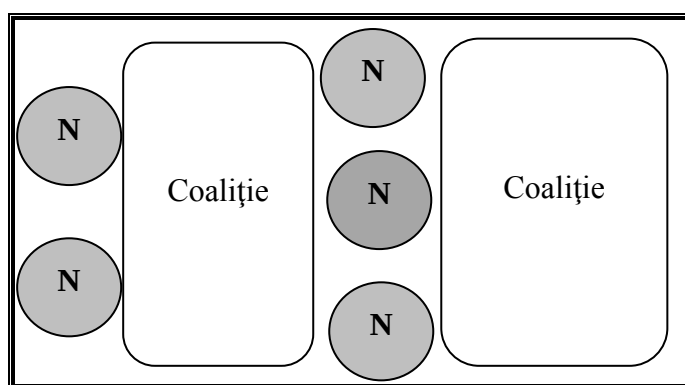


Fig. A18.3. Arhitectura structurii sistemului internațional bipolar în Europa, 1945 – 1990.

 – Stat neutru.

Sursa: © Mija Valeriu, 2016. Elaborată de autor în rezultatul studiului istoriografic și în cadrul elaborării metodologiei cercetării.

Tabelul A19.1. Tendințele dezvoltării statelor neutre europene în condițiile Războiului Rece.

Factorii / Tendințele		Austria	Finlanda	Suedia	Similar, %	Diferit, %
E X T R A E	Participarea în coaliție cu Germania în cel de-al Doilea Război Mondial	Da	Da	Nu	70	30
	Ocupația teritoriului de statele învingătoare	Da	Da/Parțial	Nu	70	30
	Locație geopolitică importantă	Da	Nu	Da	70	30
	Locație geostrategică importantă	Da	Da	Da	100	0
	Posibilitatea alinierii la un bloc militar al bipolarității	Nu	Nu	Nu	100	0
	Precedentul divizării Germaniei ca analogie	Da	Da	Nu	70	30
	Posibilitatea aderării la Planul Marshall	Da	Nu	Da	70	30
	Presiuni externe	Da	Da	Da	100	0
	Stat tampon	Da	Da	Nu	70	30
	Invulnerabilitatea geografică	Nu	Da	Da	70	30
	Lider internațional	Nu	Nu	Da	70	30
I N T E R N E	Situația politică internă	Consolidată	Complicată	Consolidată	70	30
	Politica externă chibzuită	Da	Da	Da	100	0
	Capacitatea statului de a rezista la presiunile externe	Puternică	Modestă	Puternică	70	30
	Mișcări civice puternice	Da	Da	Da	100	0
	Neutralitatea ca identitate	Da	Nu	Da	70	30
	Politica față de NATO și URSS	Flexibilă	Flexibilă	Flexibilă	100	0
	Politica de neutralitate	Neutră permanentă	Flexibilă	Flexibilă	70	30
	Ideea de neutralitate	Necesitate	Necesitate	Puternică	70	30
	Ideologic aliniat	Occidentului	-	Occidentului	70	30
	Economia	Puternică	Relativ	Puternică	70	30
	Starea forțelor armate	Puternică	Puternică	Puternică	100	0
	Atitudinea față de comunism	Negativă	Negativă	Negativă	100	0
	Teama de confruntarea statelor mari	Da	Da	Da	100	0
	Stat democratic consolidat	Da	Parțial	Da	70	30
	Invulnerabilitatea la presiuni ideologice	Da	Parțial	Da	70	30
Total:					80%	20%

Sursa: © Mija Valeriu, 2016.

Tabelul A20.1. Readaptarea statelor neutre europene în perioada post-Război Rece.

Tendințe de readaptare		Austria	Finlanda	Suedia	Similar %	Diferit %
E X T R N E	Politica de angajare activă în mediul de securitate	Da	Da	Da	100	0
	Politica de solidaritate în Europa și de neutralitate în afara Europei	Da	Da	Da	100	0
	Politica promovării mai multor aranjamente de cooperare de securitate internațională fără angajamente de apărare	Da	Da	Da	100	0
	Politica de neutralitate cooperativă cu solidaritate în Europa	Da	Da	Da	100	0
	Politica de angajament activ în promovarea stabilității și securității internaționale	Da	Da	Da	100	0
	Politica de armonizare cu securitatea europeană comună	Da	Da	Da	100	0
	Aderarea la UE	Da	Da	Da	100	0
	Politica de nealinier militară în cadrul PSAC al UE	Da	Da	Da	100	0
	Aderarea la UE – reîncadrată în zona valorilor tradiționale și pentru a apăra interesul său național	Da	Nu	Nu	30	70
	Aderarea la UE – angajament în mediul de securitate comun și primirea garanțiilor noi pentru securitatea sa națională la frontiera cu Federația Rusă	Nu	Da	Nu	30	70
	Aderarea la UE – așteptare strategică în deschiderea oportunităților noi în arhitectura securității internaționale europene	Nu	Nu	Da	30	70
	Aderarea la Programul Parteneriat pentru Pace la NATO	Da	Da	Da	100	0
	Aderarea la NATO	Nu	Nu	Nu	100	0
	Promovarea inițiativelor regionale	Da	Parțial	Da	70	30
	Reîncadrarea în interdependența complexă internațională pentru slăbirea	Nu	Da	Nu	30	70

	presiunilor externe					
	Parteneriat cu UE și NATO pentru sporirea securității europene	Nu	Nu	Da	30	70
	Încadrarea în procesele decizionale strategice noi în arealul european	Da	Da	Da	100	0
I N T E R N E	Criza identitară neutră	Da	Da	Da	100	0
	Ideea neutralității a devenit o cultura națională	Da	Nu	Da	70	30
	Ideea neutralității instituționalizată în percepția internă	Da	Da	Da	100	0
	Popularitatea neutralității	Da	Nu	Da	70	30
	Popularitatea identității europene	Da	Da	Da	100	0
	Sporirea securității naționale prin parteneriatele UE și NATO	Da	Da	Nu	70	30
	Pregătirea contingentelor militare pentru operațiuni de menținerea păcii conduse de UE și NATO	Da	Da	Da	100	0
	Simpatii față de PSAC UE ca garant al securității naționale	Da	Da	Nu	70	30
	Simpatii față de PSAC UE ca garant al securității internaționale	Nu	Nu	Da	30	70
	Simpatii față de UE ca proces de formare a unei identități comune europene	Da	Da	Da	100	0
	Politica de neutralitate o umbrelă pentru opinia publică	Da	Da	Da	100	0
	Dilema morală: neutralitatea versus apărarea colectivă a UE (solidaritatea)	Da	Da	Da	100	0
	Simpatii față de aderarea la NATO	Nu moderat	Nu moderat	Nu categoric	100	0
	Estimarea reacției actorilor internaționali la integrarea în UE și NATO	Nu	Da	Nu	30	70
Total:					79%	21%

Sursa: © Mija Valeriu, 2016.

DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII

Subsemnatul, declar pe răspundere personală că materialele prezentate în teza de doctorat sunt rezultatul propriilor cercetări și realizări științifice. Conștientizez că, în caz contrar, urmează să suport consecințele, în conformitate cu legislația în vigoare.

_____ **Valeriu MIJA**

(data)

CV-ul AUTORULUI

Numele, prenumele: MIJAValeriu
Data 19.05.1972
Locul naștere: Cotiujenii Mari, Șoldănești, Republica Moldova
Cetățenia: Republica Moldova



Studii:

- 2011-2015** Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, *doctorand, specialitatea relații internaționale*.
- 2008** Școală Guvernamentală John Kennedy, Universitatea Harvard, orașul Cambridge, Statele Unite ale Americii (SUA), *studii executive în securitate internațională*, certificat.
- 2001 – 2003** Școala Navală Postuniversitară a Departamentului Apărării SUA, or. Monterey, SUA, *masterat în securitatea internațională*, diplomă.
- 1989 – 1992** Școala politico-militară superioară, orașul Ekaterinburg, Federația Rusă, *licență universitară în pedagogie și psihologie socială*, diplomă; *licență militară ca ofițer militar cu studii politico-militare*, diplomă; absolvent eminent.

Stagii, antrenamente:

- 2005** Universitatea Bradford din Regatul Unit, *curs tratative internaționale avansate*, certificat.
- 1998-1999** Școala de Infanterie a Departamentului Apărării SUA, Fort Benning, or. Columbus, SUA, *curs avansat de stat major*, diplomă, absolvent eminent.
- 1998** Institutul de Limbi Străine al Departamentului Apărării SUA (DLI), or. San Antonio, SUA, *curs de limbă engleză avansată*, diplomă.

Domeniile de interes științific:

Relațiile internaționale, structurile sistemului internațional, interdependența complexă internațională, securitatea internațională, securitatea colectivă, securitatea cooperativă, apărarea colectivă, organizațiile internaționale de securitate, organizațiile internaționale de apărare colectivă, alianțele militare, comunitatea de state, managementul proiectelor internaționale.

Activitatea profesională:

- 2013 – prezent:** Centrul „Pro-Marshall”, organizație nonguvernamentală, expert în politica de securitate.
- 2016 (02-04)** OSCE, Misiunea monitorizării alegerilor parlamentare în Kazahstan,

	or. Astana, consilier pentru aspecte de securitate.
2015 (02-04)	OSCE, Misiunea monitorizării alegerilor prezidențiale în Uzbekistan, or. Tashkent, consilier pentru aspecte de securitate.
2014 (11-12)	OSCE, Misiunea monitorizării alegerilor parlamentare în Uzbekistan, or. Tashkent, consilier pentru aspecte de securitate.
2014 (03-06)	OSCE, Misiunea monitorizării alegerilor prezidențiale în Ucraina, or. Donețk, consilier pentru aspecte de securitate.
2013 (08-10)	OSCE, Misiunea monitorizării alegerilor prezidențiale în Azerbaidjan, or. Baku, consilier pentru aspecte de securitate.
2010 – 2013	OSCE, Misiunea în Kîrgîzstan, or. Bișkek, consilier pentru aspecte de securitate.
2009 – 2010	Fundația PRISA, organizație nonguvernamentală, director executiv.
2009 – 2010	Academia de Administrare Publică a RM, Catedra relații internaționale, lector universitar.
	Institutul de Stat de Relații Internaționale al RM, predarea cursului managementul proiectelor internaționale.
2008 – 2009	OSCE, Misiunea în Georgia, or. Tbilisi, expert operațional.
2006 – 2008	Ministerul Apărării al RM, șeful Direcției politică militară și relații externe.
2004 – 2006	OSCE, Misiunea în Georgia, Operațiunea de Monitorizare a Frontierei între Georgia și Federația Rusă, observator.
2000 – 2004	Ministerul Apărării al RM, Direcția politică militară și relații externe, Șeful Secției organizații internaționale.
1999 – 2000	Ministerul Apărării al RM, Direcția politică militară și relații externe, specialist principal.
1992 – 1999	Ministerul Apărării al RM, Armata Națională, ofițer militar în funcții tactice.

Participări la proiecte științifice naționale și internaționale:

2014	A consultat la Proiectul „Inițiative de contracarare a spălării banilor publici.” Centrul „Pro-Marshall,” Fundația est-europeană, UNDEF.
2009	A consultat la proiectul „Reforma sistemului de justiție în Republica Moldova. Standarde europene și realități naționale.” Fundația PRISA și Fundația Eurasia.
2007 – 2008	A consultat procesul organizării negocierilor, semnării și lansării procesului implementării Analizei Strategice a Apărării (SDR) în Republica Moldova.
2006 – 2008	A consultat procesul organizării negocierilor, semnării și lansării implementării Planului Individual de Acțiuni de Parteneriat (IPAP) Republica Moldova – NATO.
2003 – 2004	A monitorizat procesul lansării și implementării Proiectului de distrugere a

pesticidelor și substanțelor chimice periculoase, stocate pe teritoriul Republicii Moldova, implementat de către Guvernul Republicii Moldova (MA RM – agenția de conducere) și Agenția NAMSA a NATO.

2000 – 2001 A condus echipa Ministerului Apărării al RM la negocieri cu Agenția NAMSA a NATO și, corespunzător, la lansarea Proiectului de distrugere a oxidantului de rachete antiaeriene „Melanj” și minelor antipersonal în Republica Moldova.

Participări la foruri științifice (naționale și internaționale):

- 2014** Conferința Internațională Științifică „Political Science, International Relations and Security Studies”, Universitatea Lucian Blaga, or. Sibiu, România.
- 2014** Conferința științifico-practică cu participare internațională „Teoria și practica administrării publice”, Academia de Administrare Publică, or. Chișinău, RM.
- 2013** Conferința științifică „Integrarea prin Cercetare și Inovare”, Universitatea de Stat din Moldova, or. Chișinău, RM.
- 2013** Conferința internațională științifică „The EU as a model of soft power in the Eastern neighbourhood,” Centrul de Studii Europene, Universitatea Alexandru Ioan Cuza, or. Iași, România.
- 2006** Conferința internațională a NATO privind securitatea internațională, Centrul European pentru Studii de Securitate George C. Marshall, or. Berlin, Germania.
- 2004** Conferința internațională privind securitatea în Caucazul de Sud, Programul Parteneriat pentru Pace al NATO, or. Helsinki, Finlanda.

Lucrări și comunicări științifice:

Articole în culegeri internaționale

1. Mija V. A Solution to Moldova's Transdnistrian Conflict: Regional Complex Interdependence. Master Degree Thesis. Monterey: US Naval Post Graduate School, Junie 2003. 103 p. **ISBN-10:** 1423501020, **ISBN-13:** 978-1423501022.[On-line]:
<http://edocs.nps.edu/npspubs/scholarly/theses/2003/Jun/03Jun_Mija.pdf>,
<<http://www.amazon.com/Solution-Moldovas-Transdnistrian-Conflict-Interdependence/dp/1423501020>> (**Teza de master în securitatea internațională**).
2. Mija V., Molodilo D. The impact of the Partnership for Peace on civil-military relations: Moldova. In: The Routledge Handbook on Civil-Military Relations, ed. Thomas C. Bruneau, Florina Cristina Matei, Routledge: 2012, **ISBN:** 978-0-415-78273-9, **ISBN:** 978-0-203-10527-6, p. 331-342.[On-line]:
<<http://www.routledge.com/books/details/9780415782739/>>.

Articole în reviste de circulație internațională

1. Mija V. Evoluția statelor neutre din Europa în cadrul sistemului internațional bipolar. În: „Revista de Filozofie, Sociologie și Științe Politice,” nr. 1 (164), Chișinău, 2014; Categoria B, **ISSN:** 1857-2294, p. 182-192. [On-line]: <http://iiesp.asm.md/wp-content/uploads/2010/12/Revista_Filosofie-Sociologie.pdf>.
2. Mija V. Conceptele de neutralitate în relațiile internaționale. În: Revista Științifică Trimestrială „Moldoscopie” (Probleme de analiză politică), nr. I (LXIV), 2014. Chișinău: USM, USPEE, AMSP, 2014, **ISSN:** 1812 – 2566, p. 108-118. [On-line]: <<http://uspee.md/images/reviste/moldoscopie/M64.pdf>>.

Articole în culegeri naționale

1. Mija V. Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE) – ideile generale, principiile și interesele ce ghidează procesul. În: Revista metodico-științifică trimestrială „Administrarea Publică”, aprilie-iunie 2010, nr. 2 (66), Chișinău, 2010; **ISSN** 1813-8489, Categoria C, p. 173- 181. [On-line]:<http://aap.gov.md/attachments/Publicatii/Revista/Revista_Administrarea_public_aprilie-septembrie_2010_nr._2-3_66-67.pdf>.

Materiale ale comunicărilor științifice

1. Mija V., Teosa V. European cooperative security system and complex interdependence. În: Materialele conferinței internaționale științifice „The EU as a model of soft power in the Eastern neighbourhood,” R. FRUNZĂ, G. C. PASCARIU, T. MOGA (coord.), 15-17 May 2013, Iași: Centrul de Studii Europene, Universitatea Alexandru Ioan Cuza, 2013, **ISBN:** 978-973-703-892-0, p. 143-155. [Online]: <http://www.cse.uaic.ro/Jean_Monnet/Volum%20EURINT%202013_oct_v2.pdf>.
2. Mija V. Statutul statelor neutre europene în cadrul securității internaționale contemporane. În: Rezumate ale comunicărilor la Conferința științifică „Integrare prin cercetare și inovare,” Chișinău, 26-28 septembrie 2013, **ISBN:** 978-9975-71-414-3, p. 236-239.[On-line]:<<http://usm.md/wp-content/uploads/2013/09/Programul-Conferintei.pdf>>.
3. Mija V., Teosa V. International Security Organizations: from Community Building to Identity Formation. În: Materiale ale Conferinței științifico-practice cu participare internațională „Teoria și practica administrării publice,” 23 mai 2014, Com. org.: Oleg Balan [et al.], Chișinău: Academia de Administrare Publică, 2014, **ISBN:** 978-9975-4241-9-6, p.119-121.
4. Mija V., Teosa V. Is the Complex Interdependence the last Evolution of Globalization? În: Materiale ale Conferinței Internaționale Științifice „Political Science, International Relations and Security Studies,” Ediția VIII, Sibiu, 23-25 May 2014. Sibiu: Universitatea „Lucian Blaga,” 2014, **ISBN:** 2343-7774, p.165-175. [On-line]:<<http://conferences.ulbsibiu.ro/crissp/book%20of%20abstracts%202.pdf>>
5. Mija V. Riscuri contemporane la adresa securității naționale a Republicii Moldova. În: Materiale ale Conferinței științifice internaționale dedicate celei de-a 20-a aniversări a Facultății Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative „Știința politică și societatea în schimbare,” 13 noiembrie 2015, Chișinău: CEP USM, 2015, p. 609-618. **ISBN:** 978-9975-71-721-2.
6. Mija V. Riscurile și beneficiile neutralității Republicii Moldova în contextul cooperării cu NATO. Conferința Internațională „Viitorul Parteneriatului Republica Moldova – NATO

în condițiile noilor provocări regionale,” Centrul Informațional de Documentare NATO, Chișinău, 3 iunie 2015. [On-line]: <<http://nato.md/riscurile-si-beneficiile-neutralitatii-republicii-moldova-in-contextul-cooperarii-cu-nato/>>.

Premii, mențiuni, distincții, titluri onorifice:

- Diplomă de apreciere pentru contribuția esențială în domeniul dezvoltării cooperării militare internaționale a Armatei Naționale a RM / Ministrul Apărării al Republicii Moldova;
- Medalia „Crucea comemorativă.” Participant la acțiunile de luptă pentru apărarea integrității și independenței Republicii Moldova (1991-1992). Decretul Președintelui Republicii Moldova;
- 4 medalii de stat pentru serviciu impecabil / Ministerul Apărării al Republicii Moldova;
- 4 medalii OSCE pentru serviciu impecabil în Caucazul de Sud / Misiunea OSCE în Georgia;
- Ordinul „Saint Maurice – Peregrinus Level” pentru absolvirea cu mențiune a studiilor / Asociația de Infanterie a SUA.
- Medalia de apreciere a Gărzii Naționale a Carolinei de Nord / Comandantul Gărzii Naționale a Carolinei de Nord, SUA.

Cunoașterea limbilor: *română*: nativ, *rusă*: nivel avansat, *engleză*: nivel avansat.

Date de contact:

Adresa: Str. Onisifor Ghibu 2/2, apt. 42,
Chișinău, Republica Moldova

Telefon mobil: +373 78 066 998

E-mail: *mijava1905@hotmail.com*

REFERINȚE

- ¹ Statele neutre europene Austria, Finlanda, Suedia și Republica Irlanda au aderat la UE, însă excepțional nu au aderat la Politica Europeană de Securitate și Apărare la UE (CFSDP/ESDP) din cauza statutului de neutralitate.
- ² Sub denumirea Rusia se percepe atât Federația Rusă cât și fosta Uniune Sovietică, la care Rusia este succesoarea, precum unii savanți vorbitori de limba rusă din spațiul ex-sovietic. Totodată, sunt considerate unele materiale din spațiu ex-sovietic.
- ³ Neutralitatea Laosului a fost violată atât de către forțele Vietnamului de Nord, care folosea teritoriul Laosului pentru lansarea operațiunilor speciale, cât și de lovitura de stat din 1964, care a subminat Acordul de la Geneva privind neutralitatea Laosului
- ⁴ *Dimensiunea nordice* - o noțiune rusă de securitate a frontierelor sale spre regiunile Baltică și Scandinavă.
- ⁵ Autoritățile Federației Ruse tratează acest eveniment internațional ca *inclusiunea Crimeei în Federația Rusă*, precedată de o criză socială și politică la scară largă în Ucraina, în cursul căreia autoritățile din Crimeea, pe baza rezultatelor oficiale ale referendumului și Declarația de Independență adoptată de Consiliul Suprem de Crimeea, fost declarat în mod unilateral o republică independentă de Crimeea și solicitat de aderare la Federația. Rusia au semnat un acord cu privire la intrarea în Federația Rusă.
- ⁶ *Lumea a treia* - statele care nu au intrat în două poluri de confruntare din cadrul Războiului Rece.
- ⁷ *Droit de regard* (Latin) - drept de veto.
- ⁸ *Echilibrului Nordic* - din punct de vedere geostrategic se referea la regiunea Scandinavă.
- ⁹ *Cooperarea Nordică* - format economic de cooperare în Scandinavia.
- ¹⁰ Lecția publică în cadrul Universității Libere Internaționale din Moldova (ULIM) pe data de 19.06.2013. Raportor Profesorul Hanspeter Neuhold din Viena – expert în neutralitate.
- ¹¹ Întrebarea a fost pusă de autorul disertației domnului Igor Korotenko – expert militar al FR, care a condus o lecție publică la Chișinău pe data de 22 aprilie 2013 cu tematica ”Neutralitate militară și de securitate națională a Republicii Moldova.” <http://www.format-a3.ru/events/event-107/> (vizitat la 10.01.2014).
- ¹² Întrebarea a fost pusă de autorul disertației domnului fondatorii site-ului Terra Americii și editorialist al ziarului prestigios rus „Izvestia,” care a condus o lecție publică la Chișinău pe data de 23 decembrie 2013 cu tematica „Integrarea Europeană: aspectele europene și americane.” <http://www.format-a3.ru/events/event-139/>.
- ¹³ Întrebarea a fost pusă de autorul disertației domnului Igor Korotenko – expert militar al FR, care a condus o lecție publică la Chișinău pe data de 22 aprilie 2013 cu tematica ”Neutralitate militară și de securitate națională a Republicii Moldova.” <<http://www.format-a3.ru/events/event-107/>>, (vizitat la 10.01.2014).
- ¹⁴ Întrebarea a fost pusă de autor către N. Gherman la Forul de Dezbateri pe Integrarea Europeană a Republicii Moldova, la prima ediție, Chișinău. 13.12.2014.
- ¹⁵ Interviu al Ambasadorului Finlandei la NATO și UE, domnul Aapo Polho, noiembrie 2008. http://www.nato.int/docu/review/2008/08/VID_ICELAND_AMBASSADOR/EN/index.htm (vizitat 02.02.2015).
- ¹⁶ *Soft Power* – metodele școlii neoconstructiviste și neoliberale de a influența pe alții să obțină rezultatele dorite prin metoda cooptării, și nu prin metodele coercitive și de constrângere. Teoria dată în relații internaționale a fost promovată de către profesorul american J. Nye în anii 90, ce a fost pe larg prezentat publicului în 2004, în cartea „Soft Power.”
- ¹⁷ Savanții și experții, materialele cărora au fost folosite în studiul:
 - Alexandrescu G., doctor în științe politice, România;
 - Andrén N., cercetător, Suedia;
 - Beniuc V., doctor habilitat în științe politice, rector al Institutului de Stat de Relații Internaționale din Moldova (IRIM);
 - Bolishakov S.I., Academia Diplomatică pe lângă Ministerul Afacerilor Externe al Federației Rusă;
 - Bjereld U., Universitatea Gothenburg din Suedia;
 - Buzan B., profesor, Regatul Unit;
 - Busuncian T., doctor, Universitatea de Stat din Moldova, director Centrului Pro Marshall din Republica Moldova;
 - Carter A., profesor, Universitatea Harvard;
 - Cebotari S., doctor în științe politice, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova;
 - Ciocea M., doctor în științe militare, Școala Națională de Studii Politice și Administrare;
 - Ciobu Em., ambasador, doctor, profesor, Universitatea de Stat din Moldova;
 - Chifu Iu., profesor, ex-consilierul Președintelui României;
 - Cohen R., profesor, Centrul European pentru Studii de Securitate „George C. Marshall”;
 - Cosolapov N.A., Institutul de Stat al Relațiilor Internaționale din Moscova;
 - Croitoru V., directorul Centrului de politici sociale „Parteneriate pentru viitor”;
 - Cronin A. K., profesor, Universitatea George Mason, SUA;

-
- Dașcovici D.(1888-1969), doctor în drept internațional, membrul corespondent al Academiei (de Științe) Române;
 - Dorul O., doctor în drept internațional, Universitatea de Stat din Moldova;
 - Durdenevșchi V. N. (1989-1963), profesor eminent, consultant din cadrul Ministerului Afacerilor Externe Rus din Federația Rusă;
 - Duțu P., profesor, Universitatea Națională de Apărare a României;
 - Einhorn E.S., profesor, Universitatea Massachusetts;
 - Eșanu C., doctor habilitat, profesor, Universitatea de Stat din Moldova;
 - Forsberg T., Director al Institutului de Relații Internaționale din Finlanda;
 - Fukuyama F., profesor, Universitatea Stanford;
 - Gămurari V., doctor în drept, decan al facultății de drept, Universitatea Liberă Internațională din Moldova;
 - Gusteanu G., cercetător, Academiei Naționale de Apărare a Austriei;
 - Haltzel M. H., profesorul Școlii Studiilor Internaționale Avansate a Universității John Hopkins, ex-consilierul conducerii americane;
 - Herolf G., cercetător, Institutul de Cercetare a Păcii Internaționale din Stockholm;
 - Hinteregger G., doctorul în drept, ex-ambasador austriac;
 - Huld B., profesor, Institutului Internațional pentru Studii Strategice din Stockholm;
 - Ilașciuc A., cercetător, Universitatea de Stat din Moldova;
 - Ilașciuc D., doctor, profesor, Universitatea de Stat din Moldova;
 - Iordache G., Universitatea Națională de Apărare a României;
 - Joenniemi P., doctorul în filozofie, profesor din Danemarca;
 - Keohane R., profesor, Universitatea Princeton;
 - Krasner S., profesor, Universitatea Stanford;
 - Kruzel J., ex-vice-ministrul apărării al SUA;
 - Kucinskaia M. E., cercetător în securitate internațională, Institutul de Cercetare Strategice al Federației Ruse;
 - Lavric A., doctorul în istorie, cercetători științific în studii de securitate;
 - Lejins A., profesor, Institutului Leton al Afacerilor Internaționale;
 - Lindahl R., profesor, Universitatea Gothenburg;
 - Lundestad G., profesor, Universitatea din Oslo;
 - Lungu V., reprezentant Comisiei pentru securitatea națională și ordinea publică a Parlamentului RM;
 - Lupan V., Ambasador RM;
 - Malbmorg M. af, profesor, Institutul Afacerilor Externe al Suediei și Colegiului Universității Stockholm de Sud;
 - McSweeney B., doctor, Universitatea din Dublin;
 - Mihalka M., profesor, Școala Militară de Studii Avansate a SUA;
 - Modjorian L. A. (1911-1996), profesor, Institutului de Stat al Relațiilor Internaționale din Moscova;
 - Moller U., Bjereld U., Universitatea Gothenburg din Suedia;
 - Munro Em., profesor, Centrul pentru Politica de Securitate de la Geneva;
 - Neuhold H., expert în neutralitate, profesor, Universitatea din Viena;
 - Nolde B. E. (1876-1948), profesor, jurist în drept internațional, diplomat Sankt-Petersburg;
 - Nye J., profesor, Universitatea Harvard;
 - Ojanen H., profesor, Institutul Relațiilor Internaționale din Finlanda;
 - Osmochescu N., doctor în drept, profesor Universității de Stat din Moldova;
 - Perry W., ex-ministru al Apărării SUA;
 - Pîntea I., cercetător în securitatea națională, Institutul de Politice Publice din Moldova;
 - Popa V., cercetător, Universitatea Națională de Apărare din București;
 - Popov A., politolog, fondatorul agenției de știri „Interfax-Ucraina”, ex-corespondentul ziarului „Ziarul Independent” (Rusia), fondatorul revistei săptămânale „2000” (Ucraina).
 - Prusakov I. M., doctor în drept internațional, Academia de Serviciu de Stat din Caucazul de Nord;
 - Rothchild E., profesor, Universitatea Harvard;
 - Rusnac G., academician, membru al Academiei de Științe a Moldovei;
 - Saca V., doctor habilitat în științe politice, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova;
 - Steinbruner J., profesor, Universitatea Maryland;
 - Teosa V., doctor habilitat, director Departamentului Relații Internaționale, Universitatea de Stat din Moldova;
 - Tiunov O. I., profesor, doctor în drept internațional, fostul judecător al Curții Constituționale a Federației Ruse (1991-2003);
 - Țârdea B., doctor în științe politice, politolog;

-
- Vaahutoranta T., profesor, Centrul pentru Politica de Securitate de la Geneva;
 - Văduva G., general de brigada, doctor, Universitatea Națională de Apărare din București;
 - Vukadinovic R., doctor, Croația;
 - Waever O., profesor, Danemarca;
 - Wendt A., doctor în științe politice, profesor, Universitatea Ohio;
 - Widmen S., doctor, Elveția;
 - Wilde J., profesor, Olanda;
 - Windsor Ph., doctor, Regatul Unit.